

Η ΜΕΛΙΣΣΑ

ΤΩΝ ΑΘΗΝΩΝ.

ΦΥΛΛΑΔΙΟΝ ΙΑ'. καὶ ΙΒ'. κατὰ
ΝΟΕΜΒΡΙΟΝ καὶ ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΝ.

ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΤΡΙΤΟΝ.

Περὶ δασῶν καὶ δασοποιίας.

Τὰ δάση πανταχοῦ τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου θεωροῦνται ὡς ὁ πολυτιμότερος ἐθνικός τε καὶ ιδιόκτητος πλοῦτος, ἢ, μᾶλλον εἰπεῖν, ὡς ἀληθὲς μεταλλεῖον, τὸ ὁποῖον, ὅταν ἐντέχνως ἐκμεταλλεῖται, οὔτε δαπάνην τινὰ πρὸς ἀνάπτυξιν καὶ προαγωγὴν αὐτοῦ ἀπαιτεῖ, οὔτε ἐξαντλεῖται, τοῦναντίον μάλιστα ὅσῳ τεχνικώτερον ἐκμεταλλεῖται, τόσῳ πλειότερὰ παράγει. Εἰς ὅσας δὲ κοινωνίας ὑπάρχει ἔλλειψις χειρῶν, χρημάτων, καὶ μηχανῶν πρὸς ἀποχρώσαν καλλιέργειαν γαιῶν, ἢ δασοποιία εἶναι τὸ ἐπικερδέστερον τῶν ἐπαγγελμάτων, ἐὰν μάλιστα πλησίον τῶν κοινωνιῶν τούτων ἢ ἐν αὐταῖς γίνηται καὶ μεγάλη κατανάλωσις ξυλείας· διότι ἀρκεῖ μόνον νὰ προφυλάξῃ τῆς φθορᾶς ἕκτασιν τινὰ γῆς πρὸς μετασχηματισμὸν αὐτῆς εἰς δάσος, καὶ τότε τὸ δάσος τοῦτο, ὑλοτομούμενον τεχνηέντως, σὲ ὑπεραποζημιώσῃ κατ' ἔτος καὶ αἰωνίως διὰ τὴν καρτερίαν καὶ ὑπομονὴν, ἅπερ μόνον καταβάλλεις πρὸς ἀνάπτυξιν του.

Καίτοι δὲ τοιούτων ὄντων τῶν πλεονεκτημάτων τῶν δασῶν, καὶ μεγάλης γιγνομένης καὶ ἐν ἡμῖν καὶ πέραξ ἡμῶν καὶ πανταχοῦ σχεδὸν τῆς ἀναγεννωμένης ἤδη Ἀνατολῆς καταναλώσεως ξυλείας, καὶ ἐκ λίαν μεμακρυσμένων μερῶν καὶ διὰ μεγάλης δαπάνης μετακομιζομένης ταύτης, ἀλλ' ὅμως δὲν ἐπεστήθη εἰσέτι ἡ δεῦσα προσοχὴ πρὸς ἐκμετάλλευσιν τοῦ ἀληθῶς ἀνεκτιμήτου τούτου θησαυροῦ. Ἐν ᾧ δὲ, ὡς πανταχόθεν περιβρεχομένης τῆς Ἑλλάδος ὑπὸ θαλάσσης εὐλιμένου, ἐδυνάμεθα νὰ προμηθεύσωμεν πᾶσαν τὴν Ἀνατολὴν μὲ οἰκοδομήσιμον ὕλην, δυστυχῶς μέγα μέρος τῆς πρὸς οἰκοδομὴν καὶ αὐτῶν τῶν οἰκιῶν μας μεταφέρομεν ἐκ τῆς Δύσεως. Ἡ Βενετικὴ σάνις παρ' ἡμῖν εἶναι ἡ μόνη ξυλεία, δι' ἧς κατασκευάζομεν καὶ τὰ πατώματα καὶ τὰς θύρας καὶ τὰ παραθυρόφυλλα τῶν οἰκιῶν μας καὶ ἄλλα πρὸς τούτοις οἰκικὰ καὶ διὰ ζύλου γινόμενα σκευή. Ἐν ᾧ δὲ εἴχομεν καὶ ἔχομεν ἔτι μεγίστας ἐκτάσεις γαιῶν κεκαλυμμένας μὲ ὠριότατα καὶ προαιώνια καὶ αὐτοφυῶς γενόμενα δάση, δυστυχῶς καὶ ταῦτα κινδυνεύομεν ἤδη νὰ καταστρέψωμεν διὰ τῆς ἀκηδίας μας, καὶ ἡ ἐκ τούτων ὠφέλεια εἰς τὸ Κράτος εἶναι μηδαμινή. Ἀμφιβάλλομεν μάλιστα, ἐὰν ἡ ἐκ τῶν δασῶν ὠφέλεια καλύπτει τὴν πρὸς διατήρησιν αὐτῶν δαπάνην· διότι, ἐν ᾧ ἔχομεν, ὡς γνωστὸν, παρὰ τῷ ὑπουργείῳ τῶν Οἰκονομικῶν τμήμα δασονομικόν, ἐν ᾧ ἔχομεν δασάρχας, δασονόμους, καὶ πληθὺν δασοφυλάκων, ἐν ᾧ δὲν στερούμεθα ἴσως καὶ δασονομικῶν τινῶν διατάξεων καὶ κανονισμῶν, καθ' ἃς ὅμως ἔχομεν ἐπισήμους πληροφορίας μόλις τετρακοσίῳ εἴκοσι χιλιάδων δραχμῶν ἐτήσιον εἰσόδημα ἔχομεν ἐκ τῶν δασῶν μας. Τὸ εἰσόδημα δὲ τοῦτο προέρχεται ἐκ τῶν ἐξῆς εἰδῶν.

Ἐκ ναυπηγησίου καὶ οἰκοδομησίου ξυλείας δραχ. 300,000
ἐκ δασικῶν προϊόντων, οἶον βελανιδίου, κικκιδων, πρινοκοκίου

δραχ. 120,000

Ὅταν δὲ ἀναλογισθῶμεν, ὅτι τὸ Βασίλειον τῆς Ἑλλάδος, πρὸ τῆς ἐνώσεως αὐτοῦ μετὰ τῆς Ἐπτανήσου εἶχεν ἑκτασιν γῆς, ἴσῃ τῶν πεντήκοντα περίπου ἑκατομ. στρεμμάτων(1), ὅτι ἐκ ταύτης

(1) Κατὰ τὸν συνταχθέντα ὑπὸ τῶν Γάλλων μηχανικῶν ἐπισημον χάρτην τῆς Ἑλλάδος ἡ μὲν Πελοπόννησος μέχρι τοῦ Γενωτέρου μέρους τοῦ Ἰσθμοῦ ἔχει ἑκτασιν ἴσῃν τῶν 21,400,000
βασ. στρεμμ. ἡ Στερεὰ Ἑλλάς καὶ ἡ Εὐβοία 32,800,000
αἱ νῆσοι 3,400,000

τὸ ὅλον 48,600,000

ὁκτὼ μὲν περίπου ἑκατομμύρια καλλιεργησίου καὶ ἐν μέρει καλλιεργουμένης γῆς ἀνήκουσιν εἰς τὸ δημόσιον διπλασία δὲ περίπου ταύτης ἐπίσης καλλιεργησίου καὶ ἐν μέρει καλλιεργουμένης ἀνήκει εἰς τοὺς πολίτας, καὶ ὅτι ἅπαν σχεδὸν τὸ ὑπόλοιπον, τὸ ἐξ 25 περίπου ἑκατομμυρίων στρεμμάτων συγκείμενον, εἶναι ἐπιδεκτικὸν δασοποιίας, ὅταν ἀναλογισθῶμεν πρὸς τούτοις, ὅτι ἕκαστον στρέμμα δάσους ἐν μὲν τῇ Γαλλίᾳ παρέχει κατ' ἔτος τριῶν δραχμῶν καθαρὸν εἰσόδημα, ἐν πολλοῖς δὲ τῆς Γερμανίας Κράτεσι καὶ ἐν αὐτῇ τῇ Ῥωσίᾳ παρέχει πλεόπερον, ἐν τισι μάλιστα τούτων δύναται νὰ παρέξῃ καὶ μέχρι τῶν ὁκτὼ δραχμῶν κατ' ἔτος καθαρὸν εἰσόδημα· ὅταν πρὸς τούτοις ἀναλογισθῶμεν, ὅτι ἐν μὲν τῇ Δύσει τὰ δάση μόνον ξυλείαν δύνανται νὰ παρέξωσιν, ἐν δὲ τῇ Ἀνατολῇ δύνανται νὰ παρέξωσιν καὶ ἄλλα πολύτιμα δασικὰ προϊόντα, ὅταν, λέγωμεν, ἀναλογισθῶμεν ταῦτα, καὶ παραβάλλωμεν τὰ σημερινὰ ἐκ τῶν δασῶν μας εἰσοδήματα, πρὸς ἐκεῖνα, τὰ ὅποια ἐδυνάμεθα νὰ ἔχωμεν, μόνον ἐὰν ἐπροφυλάττωμεν ἐκ τῆς καταστροφῆς τὰς γαίας μας καὶ μετεσχηματίζωμεν ταύτας εἰς δάση, τότε τῇ ἀληθείᾳ καταλαμβανόμεθα ὑπὸ μεγίστης ἀγανακτήσεως, διότι βλέπομεν προφανῶς, ὅτι ἐδυνάμεθα μὲν νὰ εἴμεθα πλούσιοι καὶ εὐδαίμονες, ἀλλ' ὅμως ἀποκαλούμεθα ὑπὸ τῶν δανειστῶν μας χρεωκόποι καὶ δυστυχοῦμεν μόνον καὶ μόνον διὰ τὴν ἀκηδίαν μας.

Ἄλλ', ἐὰν ἐπιμελώμεθα ὅλων τῶν δασῶν μας, ποῦ θὰ εὐρίσκομεν μέρη καταναλώσεως ;

Ἐνταῦθα παρατηροῦμεν πρῶτον μὲν ὅτι οὐδὲν ἄλλο ἴσως ἐν τῷ κόσμῳ ἔθνος ἔχει ἐν ἑαυτῷ τόσα στοιχεῖα καταναλώσεως ξυλείας, ὅσα ἔχει τὸ ἑλληνικόν. Ἔθνος, συγκείμενον ἐξ ἐνὸς περίπου ἑκατομμυρίου κατοίκων, καὶ ἔχον ἐν ἐνεργείᾳ τριάκοντα μέχρι τεσσαράκοντα χιλιάδων ναυτῶν, καὶ πέντε περίπου χιλιάδας ξυλίνων πλοίων, παριστᾷ μοναδικὸν καὶ ἐκπληκτικώτατον συνάμα θέαμα, διότι τὸ κατ' ἐξοχὴν ναυτικὸν ἐν τῷ κόσμῳ ἔθνος, ἡ Ἀγγλία, ἀμφιβάλλομεν ἐὰν ἔχη, ἀναλόγως τοῦ πληθυσμοῦ του, τοσοῦτον ναυτικόν, καὶ τοσαῦτα ξύλινα πλοῖα. Δεύτερον δὲ παρατηροῦμεν, ὅτι οὐδὲν ἄλλο ἔθνος ἀνέπτυξεν ἐν τῷ διαστήματι ὀλιγίστων ἐτῶν τοσαύτην δραστηριότητα πρὸς εἰρηνικὴν ἀποκατάστασιν καὶ εὐημερίαν, ὅσην τὸ ἑλληνικόν. Πρὸ τεσσαράκοντα μὲν ἐτῶν μία μόνη καλύβη τοῦ τελωνοφύλακος Ὀθωμανοῦ ὑπῆρχεν ἐν Πειραιεῖ, ἀθλιὰ τινα οἰκοδομήματα ὑπῆρχον ἐν Ἀθήναις, ἐν Πάτραις, ἐν Καλάμαις, ἐν Σόρῳ καὶ ἄλ-

λαγοῦ, σήμερον δὲ ὑπάρχουσιν ἐν αὐταῖς ἐκπληκτικὰ μέγαρα, ἐν οἷς ἐδαπανήθησαν ἄπειρα ἑκατομμύρια δραχμῶν πρὸς προμήθειαν ξυλείας. Περιττὸν δὲ εἶναι νὰ ἐπαναλάβωμεν, ὅτι ἡ τεραστία αὕτη πρόοδος ἀνήκει μόνον εἰς τὴν ἰδιωτικὴν δραστηριότητα τοῦ ἔθνους, οὐδόλως δὲ εἰς τὴν πρόνοιαν ἢ εἰς τὴν ὄθησιν τῆς Κυβερνήσεώς του. Κατὰ δεύτερον δὲ λόγον παρατηροῦμεν, ὅτι ἐγγύτατα τῆς εὐλιμένου Ἑλλάδος ὑπάρχουσιν ἡ Ἀλεξάνδρεια, ἡ Σμύρνη καὶ ἡ Κωνσταντινούπολις, ὅτι αἱ πόλεις αὗται πρὸ τεσσαράκοντα μὲν ἐτῶν μόνον τὴν ὀνομασίαν εἶχον τῶν πόλεων, σήμερον δὲ ἀμιλλῶνται κατὰ τὴν καλλονὴν μὲ τὰς ὠραιότερας πόλεις τοῦ κόσμου, καὶ ὅτι αἱ μεγαλοπόλεις αὗται οἰκοδομοῦνται σχεδὸν καθ' ὀλοκληρίαν μὲ ξυλείαν τῆς Δύσεως. Εἶναι δὲ τόσον μέγας ὁ ἀριθμὸς τῶν φορτίων ξυλείας, τῶν ἀναχωρούντων σχεδὸν καθ' ἑκάστην ἐκ Τεργέστης διὰ τὴν Ἀνατολήν, μᾶς ἔλεγε φίλος τις πρὸ ἡμερῶν, ὥστε, ἂν τὰ πλοῖα ταῦτα μετεκόμιζον γῆν Αὐστριακὴν, ἤθελον ἐλαττώσει πολὺ τὴν ἔκτασιν τῆς Αὐτοκρατορίας ταύτης· ἀλλ' ὅμως τὰ δάση τῆς Αὐστρίας οὐχὶ μόνον δὲν ἐλαττοῦνται, ἀλλὰ καὶ καθ' ἑκάστην αὐξάνουσι καὶ προάγονται.

Μέρη λοιπὸν καταναλώσεως τῆς ξυλείας εἶχε καὶ αἰωνίως θὰ ἔχη ἡ Ἑλλάς, κατὰ δυστυχίαν ὅμως στερεῖται ξυλείας καὶ πρὸς αὐτὰς ἀκόμη τὰς ἀνάγκας της, καὶ οὔτε εἶναι ποτὲ δυνατόν νὰ ἐπαρκῆσῃ εἰς αὐτάς, ἐφ' ὅσον ἀφίνομεν τὰ δάση μας καὶ τὰς γαίας μας εἰς τὴν διάκρισιν τῶν αἰγῶν καὶ τῶν αἰγοποιμένων, ἐφ' ὅσον πυρπολοῦμεν τὰ δάση μας, ἵνα φυτρώσῃ ἐν αὐτοῖς αὐτοφυῆς χόρτος, καὶ ἐφ' ὅσον δὲν μάθωμεν τοῦτον μὲν νὰ κατασκευάζωμεν κατὰ τοὺς κανόνας τῆς γεωργικῆς, τὰ δὲ δάση μας νὰ θεωρῶμεν ὡς ἀληθῆς μεταλλεῖαν, πολυτιμότερον ἴσως καὶ αὐτῶν τῆς Αὐστραλίας καὶ τῆς Καλλιφρονίας τῶν μεταλλεῖων.

Καὶ δὲν ὑπάρχουσιν ἄρα καὶ παρ' ἡμῖν νόμοι, προστατεύοντες τὰ δάση; καὶ δὲν προεβλεψεν ἄχρι τοῦδε ἡ Κυβέρνησις νὰ ὀργανίσῃ τὴν δασονομικὴν ὑπηρεσίαν;

Οὔτε νόμων δασικῶν στερούμεθα, οὔτε δασονομικῶν ὑπαλλήλων ἀμοιροῦμεν, τούναντίον μάλιστα ἀμφοτέρων τούτων ἔχομεν τσαούτην ἀριθμητικὴν ἀφθονίαν, ὥστε δυνάμεθα νὰ δανείσωμεν καὶ εἰς ἄλλα Κράτη· ἀλλὰ δυστυχῶς οὔτε ἅπαντες οἱ νόμοι οὔτοι εἶναι ἐφαρμοσίμοι εἰς τὴν Ἑλλάδα, οὔτε φροντίς τις ἐλήφθη ἢ προσπάθεια κατεβλήθη νὰ ἐφαρμοσθῶσιν αὐστηρῶς τού-

λάχιστον οἱ κατάλληλοι, οὔτε πρόνοια ἢ ἐλαχίστη ἐλήφθη νὰ μορφωθῇ, ἐκ τῶν ἐνότων, κατάλληλον προσωπικόν. Ἄλλ' ἐν ᾧ εἰς ἅπαντα τὰ πεπολιτισμένα Κράτη ἡ δασονομικὴ ὑπηρεσία θεωρεῖται ἐκ τῶν σπουδαιοτάτων, πρὸς ἐκτέλεσιν δὲ καὶ προαγωγὴν αὐτῆς συνιστῶσιν εἰδικὰς σχολάς, τοὺς δ' ἐν αὐταῖς σπουδάζοντας ὑποβάλλουσιν εἰς μυριάς δοκιμασίας καὶ ἐξετάσεις, πρὶν ἢ μεταχειρισθῶσι εἰς τὴν ὑπηρεσίαν, εἰταχθέντας δὲ εἰς αὐτὴν τοὺς θεωροῦσι πολυτίμους, καὶ οὐδεὶς ποτε τολμᾷ οὔτε νὰ παύσῃ οὔτε νὰ μεταθέτῃ τούτους, ἂν μὴ δικαστικῶς πλημμελήσωσιν, ἐν ᾧ λέγομεν εἰς ἅπαντα τὰ πεπολιτισμένα Κράτη θεωροῦσιν οὕτω τὴν δασονομικὴν ὑπηρεσίαν, παρ' ἡμῖν, πρὸ τῆς μεταπολιτεύσεως τοῦλάχιστον ἢ ἴσως καὶ μέχρι τῆς σήμερον, ἅπαντας τοὺς κατενοχλοῦντας τοὺς ὑπουργοὺς καὶ τοὺς βουλευτὰς καὶ τοὺς γερουσιαστὰς διὰ θέσεις, διορίζομεν δασάρχας ἢ δασονόμους ἢ δασοφύλακας, χωρὶς ν' ἀπαιτηθῇ παρ' αὐτῶν οὐδεμία μάθησις, καὶ οὐδεμία περὶ τῆς ἰκανότητος καὶ τιμιότητος αὐτῶν ἐγγύησις, ἀλλὰ τρόπον τινὰ, διὰ νὰ ξεφορτώωνται αὐτοὺς οἱ ὑπουργοί, οἱ βουλευταὶ καὶ οἱ γερουσιασταί, τοὺς διώριζον δασονομικοὺς ὑπαλλήλους, ἵνα προσπορίζωνται διὰ τοῦ μισθοῦ καὶ διὰ τῶν καταχρήσεων ἀμέριμον πόρον ζωῆς. Καὶ ἐντεῦθεν προέκυψεν, ὥστε τὰ μὲν σημαντικώτερα καὶ πολύτιμα τοῦ Κράτους δάση ἠλαττώθησαν πολὺ τὴν ἀξίαν, ἀλλὰ δὲ καὶ κατεστράφησαν καθ' ὀλοκληρίαν.

Διὰ νὰ ἐκτιμήσωμεν δὲ τὴν σπουδαιότητα, ἣν ἄλλα ἔθνη ἀποδίδουσιν εἰς τὴν δασονομικὴν ὑπηρεσίαν μεταφράζομεν ἐν ταῦθα τὸ ἐξῆς τεμάχιον ἐκ τῆς Ἐπιθεωρήσεως τῶν Δύο Κόσμων περὶ τοῦ σχηματισμοῦ τῆς δασονομικῆς ὑπηρεσίας.

«Τὸ προσωπικόν τῶν ἀπλῶν δασοφυλάκων ἐν Γαλλίᾳ σχηματίζεται εἴτε κληρονομικῶς ἐκ τῶν υἱῶν τῶν ἀρχαίων δασοφυλάκων, εἴτε ἐξ ἀρχαίων ὑπαξιωματικῶν τοῦ στρατοῦ· ἐν ὀγένει ὅμως προτιμῶνται οἱ πρῶτοι, ὅτινες, γεννηθέντες εἰς τὰ δάση, καὶ κληρονομήσαντες, οὕτως εἰπεῖν, τὰ τε δικαιώματα καὶ τὰ καθήκοντά των, ἐξοικειοῦνται κάλλιον μετὰ τῆς μοναρχίας καὶ προτιμῶσι τὸν ἐντιμον καὶ εἰρηνικὸν βίον μάλλον ἢ τῶν ἀρχαίων ὑπαξιωματικῶν, τῶν προτιμῶντων, ὡς γνωστὸν, ἐτὸν βίον τῶν κραστοπωλείων. Οἱ φύλακες οὔτοι, καίτοι δυνάμενοι νὰ προαχθῶσιν ἱεραρχικῶς καὶ εἰς βαθμοὺς μεγαλειτέρους, ἐπὶ τῶν συνήθων ὅμως περιστάσεων οὔτε ἐλπίζουσιν οὔτε θηρεύουσι προβίβασμόν ἄλλον, πλὴν τὸν τοῦ δασονόμου, ὅστις βαθ-

νός τοὺς παρέχει καὶ ἐξουσίαν τινὰ πλειοτέραν καὶ εἰσὸδημα ἐνεαύσιον κατὰ τι μεγαλείτερον, φθάνον μέχρι τῶν χιλίων ὑφράγκων κατ' ἔτος. Διὰ τὴν γείνωσι δὲ δασονόμοι οἱ δασοφύλακες, ἀπαιτεῖται νὰ ὑποβληθῶσιν εἰς εἰδικὰς ἐξετάσεις, αἵτινες καθίστανται δυσχερέσταται εἰς ἄνδρας, μὴ συστηματικῶς ἐκπαιδευθέντας. ἀλλ' οὐχ ἤττον τινὲς δασοφύλακες, πεπροικισμένοι ὄντες μὲ νοημοσύνην καὶ μεγάλους καταβάλλοντες κόπους εἰς τὴν ἐκμάθησιν τῶν καθηκόντων τῶν, δύνανται νὰ προαχθῶσι καὶ μέχρι τοῦ βαθμοῦ τοῦ δασονόμου, ἀλλὰ τοῦτο εἶναι ἐξαιρεσις, οἱ δὲ πλείστοι τῶν δασονόμων τῶν δασαρχῶν καὶ τῶν δασοεπιθεωρητῶν ἐξέρχονται τοῦ σχολείου τῆς Νανσῆς.»

«Εἰς τὴν σχολὴν δὲ ταύτην εἰσέρχονται μόνον διὰ συναγωνισμοῦ, καὶ δὲν πρέπει νὰ ἔχωσιν οἱ εἰσαγόμενοι ἡλικίαν οὔτε ἐλλάσσονα τῶν δέκα ὀκτὼ ἐτῶν οὔτε μείζονα τῶν εἴκοσι καὶ ἐνός· πρέπει πρὸς τούτοις νὰ ἔχωσιν ἀπολυτήριον ἢ δίπλωμα γυμνασίου (bachelier ès sciences) καὶ νὰ ὑποβληθῶσιν εἰς ἐξετάσεις νόμοιαι τῶν εἰσαγομένων εἰς τὸ πολυτεχνικὸν σχολεῖον. Εἰσαγόμενοι δὲ διδάσκονται τὴν δασουργίαν ἐν γένει καὶ τὴν δασονομίαν, τὴν φυσικὴν ἱστορίαν, τὴν γαιολογίαν, τὴν τοπογραφίαν, τὴν κατασκευὴν ὁδῶν καὶ τὸ δασονομικὸν δίκαιον. Ἐν ταῖς μαθήματι ταῦτα, εἰς τὰ ὅποια λυπούμεθα διότι δὲν προσετέθη καὶ ἡ σπουδὴ τῆς πολιτικῆς οἰκονομίας, διδάσκονται κατὰ τὸν χειμῶνα, κατὰ δὲ τὸ θέρος κάμνουσιν ἐπιτοπίως ἐφαρμογὴν. Ἐπὶ τέλους οἱ μαθηταὶ πρὸς συμπλήρωσιν τῶν σπουδῶν τῶν εἶναι ὑποχρεωμένοι νὰ κάμωσιν ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τῶν καθηγητῶν τῶν διαφόρων ἐκδρομὰς εἰς τὰ κυριώτερα δάση τῆς Ἀλσάκης, καὶ τῆς Λορραίνης. Τὸ σχολεῖον τοῦτο ἄλλοτε ἐχρησίμευε πρὸς μόρφωσιν μόνον δασονομικῶν ὑπαλλήλων, μόλις δὲ τελευταῖον ἐπετρέπη καὶ εἰς ἀπλοῦς πολίτας ἢ ἐν αὐτῷ σπουδῆ.»

«Μετὰ διετῆ δὲ τοιαύτην σπουδὴν οἱ μαθηταὶ ὑποχρεοῦνται καὶ εἰς εἶδος τι πρακτικῆς μαθήσεως (stage), τὸ ὅποσον παρατείνεται ἀναλόγως τῶν ἀναγκῶν τοῦ Κράτους καὶ τῆς ἐπιδότησεως τῶν μαθητῶν. Ἐπειτα δὲ διορίζονται δασονόμοι (gardes-généraux), ὑπηρετοῦσιν ὑπὸ τὰς διαταγὰς ἐπιθεωρητῶν (ins-

pecteurs) εἰς δάση ἐξήκοντα χιλιάδων στρεμμάτων ἐκτάσεως »μέχρις ἑκατόν» (1).

Καὶ τοιαῦτα μὲν εἶναι τὰ προσόντα, τὰ ὅποια πρέπει νὰ ἔχωσιν ἐν Γαλλίᾳ οἱ ἀπλοὶ δασοφύλακες, οἱ δασονόμοι, καὶ οἱ δασάρχαι. Λυπούμεθα δὲ διότι δὲν δυνάμεθα νὰ μεταφέρωμεν ἤδη εἰς τὰς στήλας τῆς Μελίσσης ὀλόκληρον τὴν περὶ δασονομίας ἀξιολογητάτην πραγματείαν τοῦ Κυρίου Ι. Κλαβῶ, ἀλλὰ τοῦτο ἐλπίζομεν νὰ πράξωμεν προσεχῶς, ἵνα μάθωσιν οἱ ἡμέτεροι ἀναγνώστα ἐν τινι λεπτομερείᾳ πόσα πλούτη ἐξάγουσι καθ' ἑκάστην τὰ πεπολιτισμένα ἔθνη ἐκ τῶν δασῶν τῶν, καὶ ποίαν ἀξίαν ἀποδίδουσιν εἰς αὐτά. Καὶ ταῦτα μὲν ἐν Γαλλίᾳ. Ἐν δὲ τῇ Ῥωσίᾳ καὶ ἐν ἄλλοις τισὶ Γερμανικοῖς Κράτεσιν ὁ βαθμὸς καὶ αὐτοῦ τοῦ ἀπλοῦ δασοφύλακος συνεπάγεται καὶ τινὰ βαθμὸν ἐπιστημότητος ἢ εὐγενείας· ὁ δὲ βαθμὸς τοῦ δασονόμου, ἢ τοῦ δασάρχου ἢ τοῦ ἐπιθεωρητοῦ τῶν δασῶν ἐξισοῦται πρὸς τὸν βαθμὸν τοῦ ταγματάρχου τοῦ συνταγματάρχου ἢ καὶ αὐτοῦ τοῦ ὑποστρατήγου. Οὐδέποτε δὲ ἐπέρχεται εἰς τὸν νοῦν τινος νὰ γείνη δασοφύλαξ, διότι δὲν ἔχει ἄλλο τι ἔργον· ἢ νὰ μεταθῆσθαι ἢ νὰ παύσθαι δασοφύλακα δασονόμον ἢ δασάρχην, διὰ τὴν τοποθετήσθαι τοὺς συγγενεῖς ἢ τοὺς φίλους τοῦ ἢ τοὺς παρ' ἄλλου τινὸς ἰσχυροῦ τῆς ἡμέρας προστατευομένου.

Ἐν τοῖς τοιοῦτοις λοιπὸν Κράτεσιν οὐδὲν παράδοξον ἐάν ἡ δασονομία κατέστῃ ἐπιστήμη· καὶ φυσικώτατον εἶναι τὰ δάση ν' ἀποτελῶσι τὴν σημαντικωτέραν πηγὴν πλοῦτου, μεγαλείου καὶ εὐδαιμονίας εἰς τε τὰ Κράτη καὶ εἰς τοὺς πολίτας. Παρ' ἡμῖν δὲ τί ἐγένετο ἐν τῷ διαστήματι τριάκοντα ἐτῶν; ὃ φρίττομεν καὶ νὰ τὸ ἀναλογισθῶμεν τὸ ἐπαναλαμβάνομεν ὅμως ἐπίτηδες καὶ ἐν τινι μάλιστα λεπτομερείᾳ, ἵνα καταστήσωμεν καταφανεστέρην τὴν ἐκ τῆς τοιαύτης ἀκηδίας βλάβην τῶν συμφερόντων μας. Ὁ οὐδεμίαν δασονομικὴν γνῶσιν ἔχων, ὁ πάντῃ ἀγράμματος, καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὁ ὀκνηρὸς, ἢ ὁ μὴ εὐδοκίμησας εἰς ἄλλην τινὰ ὑπηρεσίαν, ἐχειροτονεῖτο δασοφύλαξ, δασονόμος, ἢ καὶ δασάρχης· τουτέστιν εἰς τὸν πάντῃ ἀνίκανον, εἰς τὸν καθ' ὀλόκληριαν ἀγράμματον, καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς τὸν ἐκ τῆς πείρας ἀποδειχθέντα νωθρὸν

(1) Ἰδὲ Revue de deux mondes τόμ. 37 1862 σελ. 594
—595.

καὶ ἀνήθικον ἐνεπιστεύοντο τὰ τιμαλφέστερα συμφέροντα τοῦ Κράτους καὶ τῆς κοινωρίας. Σὲ διορίζομεν δασοφύλακα, δασονόμον, ἢ δασάρχην, ἔλεγον ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον οἱ ὑπουργοὶ τῆς πεσοῦσης δυναστείας καὶ οἱ ἰσχυροὶ τῆς ἡμέρας, ἵνα οἰκονομήσῃς, ὅπως κάλλιον δυνηθῆς, τὰς ἀνάγκας σου· ἀδιάφορον δὲ, ἂν ἦσαι κούτσουρον ἀγράμματον καὶ ἀνίκανον· ἀδιάφορον, ἔάν καταστραφῶσιν ἐκ τῆς ἀμαθείας ἢ τῆς ἀμελείας σου τὰ δάση· ἀδιάφορον, ἔάν πυρπολήσῃσι ταῦτα οἱ τοποθετούμενοι καὶ προστατευόμενοι ὑπὸ σοῦ ποιμένες· ἀδιάφορον, ἔάν ἐκ τῆς πυρπολήσεως τῶν δημοσίων δασῶν καταστρέφονται καὶ ἀνυπολόγιστα ἰδιωτικὰ συμφέροντα· ἀδιάφορον, ἔάν ἐκ τούτων ξηραθῶσι ποταμοὶ καὶ θρύσεις· ἀδιάφορον, ἔάν ἐκ τούτων πάθῃ ἡ δημοσίαις ὑγείαι, ἀρκεῖ μόνον νὰ σὲ ξεφορτωθῶμεν, καὶ νὰ εὐρῆς προσωρινῶς πόρον· τινὰ ζωῆς· μὴ φροντίζῃς περὶ τῆ, αὐριον οὔτε διὰ σὲ οὔτε διὰ τὸ Κράτος οὔτε διὰ τὴν κοινωρίαν· φρόντισον μόνον πῶς νὰ διατηρηθῆς ὅσον ἔνεστι πλεῖότερον ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ καὶ πῶς νὰ ὠφελῇς ὅσον ἔνεστι πλεῖότερον ἐξ αὐτῆς, διότι καὶ πρὶν φθάσῃς εἰς αὐτὴν ἐνδέχεται νὰ εὐρῆς τὸν ἀντικαταστάτην σου. Τοιαύτη περίπου ἦτο ἡ δασονομικὴ ὑπηρεσία ἐπὶ τῆς μακρᾶς βασιλείας τοῦ Ὀθωνος, ἂν οὐχὶ θεδαίως κατὰ νόμους ἢ κατὰ τύπους (διότι τοιοῦτους ἔχομεν ἂν οὐχὶ τοὺς καταλληλοτέρους, τοὺλάχιστον ὅμως τοὺς πλέον ἐπεξεργασμένους) ἀλλὰ κατ' οὐσίαν, μετὰ τῆς διαφορᾶς μόνῃς, ὅτι πάλαι πρὶν ἐφρόντισεν ἡ Κυβέρνησις νὰ μορφώσῃ μόνον δύο ἐπιθεωρητὰς τῶν δασῶν, ἀλλ' ἀμφιβαλλομεν πολὺ, ἂν ποτε ἀπεδόθη εἰς τὴν ὑπηρεσίαν αὐτῶν ἡ δέουσα σπουδαιότης, ἂν ποτε εἰσηκούσθησαν αἱ προτάσεις των, καὶ ἂν ποτε ἐτόλμησαν οὗτοι, ἢ ἠθέλησαν νὰ ἐργασθῶσι σπουδαίως, ἀφ' οὗ ἐκ τῶν προηγουμένων ἐγίνωσκον, ὅτι οὔτε νὰ προστατεύσουν ἐδύνκντο τοὺς καταλλήλους δασονομικοὺς ὑπαλλήλους, οὔτε νὰ παύσουν τοὺς ἄκνηροὺς ἢ καταχραστὰς, οὔτε νὰ μορφώσουν ἄλλους ἢ νὰ προτείνουν τὸν διορισμὸν αὐτῶν.

Καὶ τί μὲν ἀπαιτεῖται νὰ γείνη πρὸς διοργάνωσιν τῆς δασονομικῆς ἐν γένει ὑπηρεσίας τοῦ Κράτους δὲν ἀπόκειται εἰς ἡμᾶς νὰ τὸ εἰπώμεν, διότι οὔτε τὰς ἀπαιτουμένας πρὸς τοῦτο γνώσεις ἔχομεν, οὔτε ἄλλην τινὰ ἀρμοδιότητα ἀντιποιούμεθα· οὐχ ἦττον ὅμως φρονοῦμεν, ὅτι δὲν ἤθελε σφάλει τις, ἔάν συσταθῆ ἑνὲς εἰς τὴν Κυβέρνησιν ἐν γένει μὲν τὴν μονιμότητα τῶν ὑπαλλήλων καὶ κατ' ἐξοχὴν τῶν δασονομικῶν, ἰδίως δὲ νὰ παύσωσιν ἢ νὰ περιορισθῶσιν εἰ δυνατόν αἱ ὑποτροφίαι

τῆς Κυβερνήσεως διὰ τὴν σπουδὴν τῶν ἄλλων ἰδιοφελῶν ἐπισημῶν καὶ ν' ἀντικατασταθῶσι διὰ τῆς σπουδῆς κοινωφελῶν, ἰδίως δὲ προτεινομεν εἰς ἕκαστον γυμνάσιον τοῦ Κράτους νὰ διαταχθῇ, εἰ δυνατόν μάλιστα ἀπὸ τοῦδε, ὁ ἐξῆς συναγωνισμὸς.

Μετὰ τὸ τέλος τοῦ σχολικοῦ ἔτους δύνανται νὰ συναγωνισθῶσιν ἐν ἑκάστῳ γυμνασίῳ ἅπαντες οἱ λαβόντες ἀπολυτήρια μὲ τὸν βαθμὸν ἀρίστα, καὶ οἱ ἔχοντες ἡλικίαν μεταξὺ τοῦ 18 καὶ 21 ἔτους. Ἐξ ὧν δὲ τούτων τῶν ἀρίστων ὁ μᾶλλον τῶν ἄλλων εὐδοκίμησας νὰ πεμφθῇ δημοσίᾳ δαπάνῃ εἰς Νανσοῖ πρὸς ἐκμάθησιν τῆς δασονομικῆς ἐπιστήμης. Μετὰ τὸ τέλος τῶν σπουδῶν του νὰ λάβῃ ἀμέσως ἀνάλογόν τινα βαθμὸν καὶ μισθὸν καὶ νὰ διορισθῇ δασάρχης. Νὰ νομοθετηθῇ δὲ, ὅτι οὐδεὶς δασάρχης παύεται ἢ μετατίθεται ἀνευ δικαστικῆς ἀποφάσεως· οὐδεὶς δασονόμος ἢ δασοφύλαξ διορίζεται ὑπ' αὐτὸν ἀνευ τῆς ἰδίας τοῦ δασάρχου προτάσεως· πᾶσα δὲ ἡ εὐθύνη τῆς προαγωγῆς ἢ τῆς βλάβης καὶ τῆς καταστροφῆς τῶν κατὰ τὴν δικαιοδοσίαν του δασῶν νὰ ἐπιβαρύνῃ μόνον τὸν δασάρχην· ἀναλόγως δὲ τῆς βελτιώσεως τῶν ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν του δασῶν καὶ ἀναλόγως τῶν ἐκ τούτων εἰσοδημάτων νὰ ὀρισθῇ καὶ ποσοστὸν τι, π. χ. ἐκ τῆς ἐπιτυχοῦς ἐμφυτεύσεως ἢ ἀναπτύξεως δέκα στρεμμάτων δάσους, ὁ δασάρχης νὰ λαμβάνῃ ἀνάλογόν τινα ἠθικὴν ἀμοιβήν· ἄς μὴ λησμονήσωμεν δὲ ὅτι οἱ ἔνετοί ἀντήμειβον μὲ ἐν χρυσοῦν δοκάτον τὸν φυτεύσαντα ἢ ἐξιμερώσαντα καὶ περιποιηθέντα μίαν ῥίζαν ἐλαίας ἐν Ἑπτανήσῳ· νὰ λαμβάνῃ δὲ πρὸς τούτοις ὡς ἀμοιβὴν καὶ δύο τρία ἢ καὶ πέντε τοῖς ἑκατὸν ἐκ τῆς αὐξήσεως τῶν εἰσοδημάτων τοῦ ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν του δάσους. Ἐάν δὲ ἦναι ἀληθῆς ἡ κοινὴ μὲν καὶ τετριμμένη ἀλλ' οὐχ ἦττον σοφὴ παροιμία τὸ ἀγῶνι ἐξυπῆ τὸν ἀγωγιάτην, σπιστεύομεν ὅτι τὸ μέσον ταῦτο, συνδιαζόμενον μάλιστα καὶ μὲ ἄλλας ἠθικὰς ἀμοιβὰς, τὰς ὁποίας πιστεύομεν, ὅτι δὲν θ' ἀμελῶσι νὰ παρέχωσι τοῦ λοιποῦ αἱ Κυβερνήσεις πρὸς τοὺς μετὰ ζήλου ὑπηρετοῦντας αὐτὴν ὑπαλλήλους, θὰ ἐπιτύχῃ ἀρίστα τοῦ σκοποῦ του.

Ἀλλὰ πρὸ παντὸς νόμου καὶ πρὸ πασης ἄλλης φροντίδος πρὸς τακτοποίησιν καὶ προαγωγὴν τῆς δασονομικῆς ὑπηρεσίας, ἀπαιτεῖται πρῶτον μὲν νὰ ἐπέλθῃ γενικὴ ἀσφάλεια καθ' ἅπαν τὸ Κράτος· δεύτερον δὲ νὰ ἐκλείψωσιν αἱ καταστρέφουσαι τὰ δάση αἰγες, καὶ τρίτον νὰ συνειθίσωμεν νὰ προπαρσκευάζωμεν χόρτον διὰ τὰ ζῶα μας· ἀνευ τούτων οὐδὲν εἶναι δυ-

νατὸν νὰ πραχθῆ καὶ νὰ εὐδοκιμήσῃ· ἅμα δὲ ἐξαλειφθῶσιν αἱ αἶγες καὶ κατασταθῆ ἡ ἀσφάλεια καὶ ἡ τάξις, πολλὰ γυνὰ τὴν σήμερον ὄντα ὄρη, εἴμεθα πεπεισμένοι πληρέστατα, ὅτι καὶ αὐτομάτως ἢ καὶ ἄνευ τῆς ἐλαχίστης περιποιήσεως θὰ καλυφθῶσιν ὑπὸ δασῶν. Περιττὸν δὲ εἶναι νὰ εἴπωμεν ὅτι πλὴν τούτων ὄλων ἀπαιτεῖται, ἂν ὄχι ἄλλο, τοῦλάχιστον ὅμως αὐσηροτάτη ἐφαρμογὴ τῶν ἄχρι τοῦδε νομοθετηθέντων περὶ ἀσφαλείας τῶν δασῶν καὶ τῶν κτημάτων· ἐὰν δὲ ἐδυνάμεθα, ἠθέλαμεν προτείνει νὰ νομοθετηθῆ ὅτι τοῦ λοιποῦ διὰ πᾶν μὲν μικρὸν ζῶον, συλλαμβανόμενον κατὰ πρώτην φοράν ὑπὸ δασοφύλακος ἢ δασονόμου, ἐντὸς ἀπηγορευμένης περιφερείας δάσους, νὰ πληρώνη ὁ ἰδιοκτήτης τοῦ ζώου πρόστιμον ἴσον τοῦ τεταρτημορίου τῆς ἀξίας του· ἐν δὲ ὑποτροπῇ, ἴσον τοῦ ἡμίσεως· καὶ ἐν τρίτῃ ὑποτροπῇ νὰ θεωρῆται ὡς ἰδιοκτησία τοῦ συλλαβόντος αὐτὸ εἴτε προξένησεν εἰς τὸ δάτος βλάβην εἴτε μὴ διὰ πᾶν δὲ μέγα ζῶον τὸ μὲν πρῶτον νὰ πληρώνη ὁ ἰδιοκτήτης δέκα δραχμῶν πρόστιμον· τὸ δὲ δεύτερον, εἴκοσι πέντε· ἐν τρίτῃ δὲ ὑποτροπῇ, πενήτηντα, καὶ ἐν τετάρτῃ νὰ καθίσταται ἰδιοκτησία τοῦ δυναμένου ν' ἀποδείξῃ δασοφύλακος ἢ δασονόμου, ὅτι τὸ ζῶον συνελήφθη τετράκις, ἑσέκον ἐντὸς τῆς ἀπηγορευμένης περιφερείας τοῦ αὐτοῦ δάσους· καὶ διὰ τοῦτο ἐν ἐκάστῃ συλλήψει τὸ ζῶον πρέπει νὰ τιμωρῆται ἀνεξήτητως· ἅπαντα δὲ τὰ πρόστιμα νὰ εἰσπράττωνται καταναγκαστικῶς ὡς δημόσια χρέη καὶ νὰ χρησιμεύωσιν ὡς ἀμοιβὴ τοῦ ζήλου τῶν δασοφυλάκων ἢ δασονόμων. Καὶ πρὸς ἀπόδειξιν μὲν τῆς ἐνοχῆς ν' ἀρκῆ ἡ ἐπ' αὐτοφώρῳ σύλληψις τοῦ ζώου ἐντὸς τῆς ἀπηγορευμένης περιφερείας· ὁ συλλαμβάνων τούτο δασονόμος ἢ δασοφύλαξ πρέπει ἀμέσως νὰ δέσῃ ἢ ν' ἀσφαλίσῃ αὐτὸ ἐν τῷ τόπῳ τῆς συλλήψεως· νὰ βεβαιώσῃ δὲ τὸ περιστατικὸν τοῦτο ἐντὸς εἴκοσι τεσσάρων ὥρων καὶ δι' ἐνός· εἴτι ὠρμισμένου δασοφύλακος ἢ δασονόμου, ἢ ἐν ἐλείψει τοιοῦτου, διὰ δύο ἄλλων μαρτύρων· νὰ συντάσῃ ἀμέσως πρωτόκολλον, καὶ νὰ πέμπῃ τοῦτο εἰς τὸ ἐπαρχιακὸν ταμεῖον πρὸς εἰσπραξίν τοῦ προστίμου του. Περιττὸν δὲ εἶναι νὰ εἴπωμεν, ὅτι μαζὺ μὲ τοιοῦτόν τινα νόμον καθ' ἡμᾶς ἔπρεπε νὰ ψηφισθῆ καὶ ἕτερός τις ἐπίσης αὐστηρὸς ἢ καὶ δρακόντιος κατὰ τῶν δασονομικῶν ἐκείνων ὑπαλλήλων, οἵτινες ἤθελον ἀποδειχθῆ ὅτι κατεχράσθησαν τῆς ἐξουσίας των, ἢ ὅτι ἄλλως πως ἐδολιεύθησαν αὐτήν, ἢ ὅτι ἐχαρίσθησαν εἰς πρόσωπα. Ἡ ἐλαχίστη παρεκτροπὴ ἢ κατάχρησις ἢ δολιότης τοῦ δασονομικοῦ ὑπαλλήλου νὰ τιμωρῆται τοῦλάχιστον μὲ ἰσόβιον παῦσιν ἢ ἀποχίην ἀπὸ πάσης δημοσίας ὑπηρεσίας καὶ

μὲ δεκαετῆ σέρησιν τῶν πολιτικῶν του δικαιωμάτων. Τὰ δὲ μεγαλύτερα ἐγκλήματα νὰ συνεπιφέρωσι διπλασίαν τῆς τῶν κοινῶν ἐγκλημάτων ποινῆς. Ἴσως θεωρῆσαι τις δρακοντεῖους τοὺς νόμους τούτους, ἀλλ' ἂν ἡ μακροχρόνιος ἡμῶν πείρα ἐπὶ τῆς σπουδῆς τοῦ ἐλληνικοῦ χαρακτῆρος ἔχῃ ἀξίαν τινα, πιστεύομεν καὶ δυνάμεθα μάλιστα ν' ἀποδείξωμεν ἐκ τε τῆς ἱστορίας καὶ ἐκ τῆς πείρας, ὅτι τὴν αὐστηρότητα τῶν νόμων οὐδέποτε ἐφοβήθησαν ἢ παρέβλεψαν οἱ Ἕλληνες· μόνη ἡ κακὴ ἐφαρμογὴ αὐτῶν καὶ τοὺς Ἕλληνας κατέστησεν ἐνίοτε ἀναγώγους καὶ τοὺς νόμους κατεδίκασεν εἰς ἀχρησίαν· ὅθεν καθ' ἡμᾶς οὐδεμίαν εὐλογοφανῆ πρόφασιν δύναται νὰ προτείνῃ τοῦ λοιποῦ ἢ Κυβέρνησις, ἐὰν μὴ παρέξῃ εἰς τοὺς πολίτας ἀσφάλειαν τιμῆς, ζωῆς, καὶ ἰδιοκτησίας. Τὸ μακροχρόνιον διάστημα τῆς μεσοβασίλειας καὶ τῆς ἔθνοςυνελεύσεως, καθ' ὃ, καίτοι οὐδὲ σκιάς κυβερνητικῆς ἰσχύος ὑπαρχούσης, οἱ Ἕλληνες ὅμως ἐσεδάσθησαν τοὺς νόμους καὶ τὰ καθεστῶτα, ἀφαιρῆσαι πᾶσαν πρόφασιν πάσης οἷας δὴ ποτε Κυβερνήσεως· διότι τὸ διάστημα τοῦτο ἀπέδειξεν, ὅτι οἱ Ἕλληνες εἶναι ἐπιδεικτικοὶ οὐχὶ μόνον συνταγματικῆς πολιτείας, ἀλλὰ καὶ αὐτοδιοικήσεως· μόνον τὴν δολιότητα καὶ τὴν κτηνώδη βίαν δὲν ἀνέχονται οἱ Ἕλληνες, ἄλλως ὑπακούουσιν εἰς ἅπαντας τοὺς νόμους τῆς πατρίδος των, οἷοι δὴ ποτε καὶ ἂν ἦναι οὗτοι, ὅταν μάλιστα εἰλικρινῶς καὶ ἀπροσωπολήπτως ἐφαρμύζωνται· ἀλλὰ καὶ οἱ ἄχρι τοῦδε ὑπάρχοντες νόμοι εἶναι ἱκανοὶ, νομιζόμεν, νὰ προφυλάξωσι τὰ τε δάση καὶ τὰ κτήματα, ἀρκεῖ μόνον νὰ ἐφαρμοσθῶσιν ἀκριβῶς καὶ νὰ τροποποιηθῶσι κατὰ τι ἐπὶ τὸ ἀπλούστερον.

Ἀναγκαῖον ἐπίσης καθίσταται νὰ συστηθῆ καὶ ἐν Εὐβοίᾳ ἢ ἐν ἄλλῳ τινὶ τοῦ Κράτους νομῶ, εὐμοιροῦντι δασῶν, καὶ δασονομικῆς τις σχολῆς, ἐν ἣ πρέπει νὰ ἐκπαιδεύωνται οὐ μόνον ἅπαντες οἱ ἀνώτεροι δασονομικοὶ ὑπάλληλοι τοῦ Κράτους, ἀλλ' εἰ δυνατόν καὶ αὐτοὶ οἱ δασοφύλακες καὶ κατ' ἐξοχὴν οἱ δασονόμοι.

Καὶ ταῦτα μὲν θεωροῦμεν ἀναγκαῖα πρὸς ἐξασφάλισιν τῶν ὑπαρχόντων δασῶν καὶ πρὸς φυσικὴν ἀνάπτυξιν καὶ προαγωγὴν αὐτῶν. Κατὰ τὰ τελευταῖα δὲ ἔτη ἐν Γαλλίᾳ ἐτελειοποιήσαν εἰς τὸν ὕψιστον βαθμὸν καὶ τὴν δασοποιαν· ἀπεράντων ἐκτάσεις, εἰς τῆς ὁποίας ἄλλοτε οὐδὲν σχεδὸν ἐφύετο ἐκ φύσεως, μετεσχημάτισαν ἤδη εἰς δάση ἀξιολογώτατα καὶ λίαν προσοδοφόρα· περιττὸν δὲ εἶσως δὲ εἶναι νὰ ἐπιναλάβωμεν, ὅτι ἡμεῖς τοῦλάχιστον ὀλιγίστους τόπους τῆς Ἑλλάδος γνωρίζομεν μὴ ἐπι-

δεκτικούς δασοποιίας. Ἄπαντα δὲ τὰ γυμνά καὶ πάντῃ ἄγωνα ὄρη μας δυνάμεθα νὰ μετασχηματίσωμεν εἰς δάση ἀξιολογώτατα. Πολλὰ μάλιστα τούτων εἶχον ἄλλοτε αὐτοφυῆ δάση (1), τὰ ὅποια κατεστράφησαν ἔπειτα, εἴτε ἔνεκα ἀπληστίας τῶν κατοίκων, εἴτε ἔνεκα ἐλλείψεως γνώσεων περὶ τὴν δασονομίαν, εἴτε ἔνεκα πυρκαϊῶν, αἰτινες κατὰ δυστυχίαν καὶ σήμερον ἔτι ἐπίτηδες ἐνόησε ἀνάπτουσι πρὸς λίπανσιν τῆς γῆς καὶ φύτρωσιν χόρτου, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν πρὸς αἰώνιον αἴσχος τῶν μὴ γινωσκόντων ἄλλους τρόπους, ἵνα λιπάνωσι τὴν γῆν καὶ προπαρασκευάσωσι τὴν τροφήν τῶν ζώων των. Πόσῃ δὲ ὠφέλειαν παρέχουσιν ἐν Ἑλλάδι τὰ δάση δὲν ἔχομεν ἀνάγκην νὰ τὸ ἐπαναλάβωμεν ἤδη, ἐν ᾧ καὶ ἀρχόμενοι τοῦ λόγου ὑπεδείξαμεν τοῦτο. Ἀλλὰ διὰ τὰ παρέξωσιν ἀνάλογον ὠφέλειαν τὰ δάση, τὸ Κράτος πρέπει νὰ λάβῃ καὶ ἑτέραν τινὰ πρόνοιαν ὑπὲρ τῶν δασῶν εἴτε ἰδιόκτητα εἶναι ταῦτα, εἴτε δημοτικά, εἴτε δημοσία.

Ἐν Γαλλίᾳ οὐδεὶς ἰδιοκτῆτης δάσους δύναται νὰ κόψῃ αὐτὸ, ὅταν καὶ ὅπως θέλῃ· ἀλλὰ τρεῖς μῆνας πρὸ τῆς ὑλοτομίας πρέπει νὰ εἰδοποιηθῇ τὸ δημόσιον δασαρχεῖον, εἰς τοῦ ὁποίου τὴν δικαιοδοσίαν ὑπάγεται τὸ ἰδιωτικὸν δάσος, ὅτι τοῦτο εἶναι προωρισμένον διὰ ὑλοτομίαν· καὶ ὁ μὲν ἰδιοκτῆτης ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ καρπωθῇ σύμπαν τὸ ἐκ τῆς ὑλοτομίας εἰσόδημα καὶ νὰ διαθέσῃ αὐτὸ κατὰ βούλησιν· ἀλλ', ἐὰν ἦναι ὄριμον τὸ δάσος πρὸς ὑλοτομίαν καὶ κατὰ ποῖον τρόπον καὶ ποίαν μέθοδον πρέπει νὰ γείνη αὕτη, τοῦτο πρέπει ν' ἀποφασίσῃ ὁ ἐπισημῶν δημόσιος δασάρχης· διότι, ἂνευ τῆς προνοίας ταύτης, ὁ ἰδιοκτῆτης, ἐὰν μάλιστα κατεπελήγηται ὑπὸ χρηματικῶν ἀναγκῶν, δύναται, χάριν τῆς προσωρινῆς ὠφελείας, νὰ βλάβῃ ἢ καὶ νὰ καταστρέψῃ τὴν μέλλουσαν καὶ διαρκῆ ὠφέλειαν ἐκ τοῦ δάσους του. Τοῦτου δὲ ἔνεκα αἱ φρόνιμοι καὶ πατρικαὶ Κυβερνήσεις καταβάλλουσι πάντοτε πᾶσαν προσπάθειαν, ἵνα περιέλθωσι καὶ τὰ ἰδιωτικά ἢ καὶ αὐτὰ πρὸς τούτοις τῶν κοινωτήτων ἢ τῶν ἐταιριῶν τὰ δάση εἰς τὴν κατοχὴν καὶ κυριότητα τοῦ δημοσίου, διότι τοῦτο εἶναι εἰς θέσιν καλλιτέραν παντός

(1) Ἰδὲ Πλάτωνος Κριτίαν, ἐνθα γίνεται λόγος, ὅτι ὁ ἐντεῦθεν φαινόμενος φαλακρὸς Ἰμηττός ἄλλοτε ἦτο δεδασομένος, καὶ ὑλοτομοῦντο ἐξ αὐτοῦ στεγάζματα πρὸς οἰκοδομὴν μεγίστων οἰκιῶν.

ἰδιοκτῆτου νὰ παραβλέψῃ τὴν προσωρινὴν ὠφέλειαν καὶ ν' ἀποβλέπῃ πάντοτε εἰς τὴν μέλλουσαν καὶ διαρκῆ, διὰ τὸν λόγον δὲ τοῦτον τὰ δημόσια δάση εἰς τὰ πεπολιτισμένα Κράτη οὐδέποτε ἐνοικιάζονται.

Καὶ ἐὰν μὲν ἐφαρμόσωμεν εἰς τὰ δάση μας ταῦτα ἢ τὰ πλεῖστα τούτων ἢ ἄλλα καλλίτερα καὶ ἐπιστημονικώτερα τούτων, καὶ ἐν συντόμῳ, ἐὰν ἐπιμεληθῶμεν τῶν δασῶν μας καὶ κατασκευάσωμεν πανταχοῦ τοῦ Κράτους ἀμαξητοὺς δρόμους, δὲν ἔχομεν ἀνάγκην νὰ εἴπωμεν πολλὰ, ἵνα καταδείξωμεν τὴν ἐκ τούτων ὠφέλειαν. Τὸ Βασιλεῖον τῆς Ἑλλάδος πρὸ τῆς ἐνώσεως αὐτοῦ μετὰ τῆς Ἑπτανήσου συνέκειτο, εἴπομεν, ἐκ πεντήκοντα περίπου ἑκατομμυρίων στρεμμάτων. Ἐκ τούτων τοῦλάχιστον τὸ ἐν τριτημῶριον ἢ καλύπτεται σήμερον ὑπὸ αὐτοφυῶν δασῶν, ἢ εἶναι ἐπιδεκτικώτακον δασοποιίας· οὐδεμία δὲ ἄλλη καλλιέργεια γῆς ἀπαιτεῖ τόσῃν ὀλίγην δαπάνην ὅσην ἡ δασοποιία· μὲ τεσσαράκοντα ἢ πέντε δραχμῶν τὸ πολὺ δαπάνη κατὰ στρέμμα, ἀπαξ γενομένην, δύνασαι νὰ δασοποιήσῃς ἐν Ἑλλάδι καὶ τὴν ἀγροωτέραν τῶν γαιῶν· πλεῖστα δὲ τούτων οὐδὲ τὴν δαπάνην ταύτην ἀπαιτοῦσιν, ἵνα μετασχηματισθῶσιν εἰς δάση, τοῦναντίον μάλιστα ἀπὸ τοῦ Ἰμηττοῦ τοῦλάχιστον πρέπει ν' ἀποδασώσῃ τις ἢ νὰ ἐκρίζωτῃ τὰς περισσευούσας ρίζας τῶν ἀγρίων ἐλαιῶν καὶ ἄλλων ἀγρίων δένδρων, ἐν ἀναπτυχθῶσι τὰ πρὸς σχηματισμὸν πραγματικοῦ δάσους ἢ ἐλαιῶνος δένδρα· ἄλλως προφύλαξιν μόνον ἀπαιτοῦσι τὰ δένδρα ἀπὸ τῶν αἰγῶν καὶ πάντων τῶν καταστρεφόντων τὰ δάση ζώων, προφύλαξιν ἀπὸ τῶν πυρπολήσεων, προφύλαξιν ἀπὸ τῶν ἀσβεστοκαμινοποιῶν, προφύλαξιν ἀπὸ τὴν σκαπάνην τῶν πωλούντων εἰς τοὺς ἀρτοποιοὺς τὸ λεγόμενον κλαδί, καὶ αἱ γαῖαι αὗται ἐντὸς ὀλιγίστων ἐτῶν μετασχηματίζονται εἰς δάση· τὰ δάση δὲ ταῦτα τότε καὶ ξυλείαν μόνον ἂν σοὶ παρέξωσι καὶ οὐδὲν ἕτερον δασικὸν προϊόν, οὔτε κικκίδας δηλαδὴ, οὔτε πρινοκόκκιον, οὔτε ριτίνην, οὔτε ἐλαίας, ὅπως συνήθως παρέχουσι τὰ ἐν Ἑλλάδι δάση, τὰ δάση, λέγομεν, ταῦτα τότε καὶ ξυλείαν μόνον ἂν σοὶ παρέξωσι καὶ τοσοῦτον εὐθυνὴν ἂν πωλήσῃς ταύτην, ὅσον εὐθυνὴ πωλεῖται εἰς τὰς ἀπέραντα δάση ἐχούσας ἐπαρχίας τῆς Γαλλίας, θὰ σοὶ προσφέρωσι κατ' ἕτος καθαρὸν καθαρῶτατον εἰσόδημα ἀνὰ τρεῖς δραχμάς καθ' ἕκαστον στρέμμα· τὰ δέκα πέντε δὲ ἑκατομμύρια στρεμμάτων γῆς ἑλληνικῆς καὶ δημοσίας θὰ παρέχωσι τότε εἰς τὸ Κράτος εἰσόδημα ἀνεξοδον τεσσαράκοντα καὶ πέντε ἑκατομμυρίων δραχμῶν. Παραλείπομεν δὲ τὴν λοιπὴν ἔμμεσον ὠφέλειαν,

τὴν ὁποῖαν ἐπαγγέλλονται νὰ φέρωσιν εἰς τε τὸ Κράτος καὶ εἰς τὴν κοινωνίαν τὰ δάση, εἰ καὶ ἡ ὠφέλεια αὕτη δὲν εἶναι μικροῦ λόγου ἀξία· κατὰ τὰ μεσόγαια σημερον συγκοινωνοῦμεν μόνον διὰ ξηρᾶς καὶ κατὰ δυστυχίαν μόνον διὰ στενωπῶν καὶ μονοπατιῶν, καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐπὶ ὄνων, δότι οἱ πλεῖστοι τῶν πολλῶν ποταμῶν μας, ἕνεκα τῆς καταστροφῆς τῶν δασῶν, ἐξηράνθησαν καὶ ἤδη διαβαίνουσιν ἐπ' αὐτῶν καὶ μῆρυκες. Ἀναπτυσσομένων ὁμως τῶν δασῶν, ἅπαντες οἱ ποταμοὶ μας θὰ εὐμοιρῆσωσιν ὑδάτων· οἱ πλεῖστοι τούτων θὰ γίνωσιν πλευστοὶ, καὶ τότε τὰ θαμβάκια μας καὶ τὴν ἀπὸ τῶν δασῶν ξυλείαν μας καὶ ἅπαντα τὰ λοιπὰ προϊόντα μας δὲν θὰ μετακομίζωμεν διὰ τῶν μουλαρίων καὶ τῶν γαῖδουριῶν, πληρώνοντες μυριάριβα ἀγώγια, ἀλλὰ διὰ πλοιαρίων. Ἢδη μὲν αἱ πλεῖστοι τῶν πεδιάδων μας μένουσιν ἄγονοι, ἕνεκα λειψυδρίας καὶ ἀνομβρίας· ἀναπτυσσομένων ὁμως τῶν δασῶν, καὶ νερὰ ἄφθονα θὰ ἔχωμεν πρὸς πότισιν τῶν ξηρῶν καὶ ἀγόνων πεδιάδων μας, καὶ βροχὰς θὰ ἔχωμεν ἀφθόνοιας, καὶ θ' ἀπαλλαγῶμεν βεβαίως καὶ τῶν ἐκπλυνοῦσῶν πᾶσαν τὴν φυτικὴν ἱμάδα τῶν ὄρέων μας βροχῶν καὶ τῶν ἐκ τούτων σχηματιζομένων χειμάρρων· διότι εἶναι ἤδη μαθηματικῶς ἀποδεδειγμένον ὅτι ὅσον γυμνότερος δενδροφυτείας εἶναι τόπος τις, τόσον σπανιώτερον μὲν, ἀλλὰ καὶ ῥαγδαϊώτερον βροχεὶ ἐν αὐτῷ. Τί δὲ νὰ εἴπη τις περὶ υγείας; Σήμερον μὲν ἀποφεύγουσιν οἱ πλούσιοι Ἑυρωπαῖοι τὸ κλίμα μας, διότι ἕνεκα τῆς γυμνότητος τῶν ὄρέων μας τό τε ψῦχος εἶναι διαπεραστικόν καὶ δριμύ, καὶ ὁ καῦσος ἐνίοτε πνιγηρὸς καὶ ἀνυπόφορος· τὸ ἀποφεύγουσιν ἐπίσης, διότι ἐκ τῶν δύο τούτων κακῶν, καὶ ἰδίως ἐκ τῆς ἕνεκα ἐλλείψεως καλλιεργείας προερχομένης λιμνάσεως ὑδάτων εἰς τινὰς εὐφωρωτάτας πεδιάδας μας, γεννῶνται πυρετοὶ διαλείποντες· ἅμα ὁμως κατορθώσωμεν νὰ καλύψωμεν τὰ τεραστίαν φυτουργικὴν γονιμότητα ἔχοντα ὄρη μας μὲ δένδρα, καὶ ἅμα ἀποξηράνωμέν τινὰς τῶν λιμνῶν μας, καὶ μετασχηματίσωμεν αὐτὰς εἰς γαίτας γονιμωτάτας, τότε οὐδὲν ἐν τῷ κόσμῳ κλίμα θὰ ἦναι θερπνότερον καὶ εὐκράστερον τοῦ τῆς Ἑλλάδος· τότε ὁ πλούσιος λόρδος ἄγγλος ἀντὶ νὰ πηγαῖν εἰς τὸ Ex-de-la chappelle, εἰς τὸ Baden-Baden, εἰς τὸ Kissingen, καὶ εἰς τὸ ischia ὅπου οὐδὲν ἀρχαῖον καὶ οὐδὲν ἴσως ἐκ φύσεως θερπνὸν ὑπάρχει, ἀλλ' ἅπαντα κατασκευαστά, τότε ἀντὶ, λέγομεν, ὁ πλούσιος νὰ πηγαῖν ἐκεῖ διὰ νὰ κάμη λουτρά καὶ νὰ ἐξοδεύῃ τὰς χουσὰς λίρας, καθὼς ἐξοδεύομεν ἡμεῖς τὰς χαλκίνοιας πενάριας, θὰ

προτιμᾶ τὴν Ἑλλάδα, ὅπου ὁ μὲν ἐραστής τῶν ὠραίων τεχνῶν, θὰ θαυμάζῃ τὸν Παρθενῶνα, καὶ τὸν καὶ τῶν Δελφῶν, ὁ δὲ μαχητὴς, βλέπων τὸ στενὸν τῆς Σαλαμίνοιας, τὰς Θερμοπύλας, τὸν Μαραθῶνα καὶ τὰς Πλαταιὰς, θ' ἀναμιμνήσκῃται τῶν ἐν τοῖς τόποις τούτοις τροπαίων τῶν προγόνων μας· ὁ ῥήτωρ, βλέπων τὴν πνῦκα καὶ τὸ ὠδεῖον θὰ ἐνθυμῆται τὸν Δημοσθένην, καὶ τὸν Ἑυρυπίδην καὶ τὸν Περικλέα· ὁ ἔμπορος, βλέπων τὸν Ἴσθμόν καὶ τὸ στάδιον καὶ τὴν Τροιζήνα εἶναι ἀδύνατον νὰ μὴ ἐνθυμῆθῃ τὰ Ἴσθμια, καὶ τὰ Ὀλύμπια, καὶ τὰ Παναθηναῖα· ἐνθυμούμενος δὲ ταῦτα εἶναι ἀδύνατον νὰ μὴ ἐπιθυμήσῃ καὶ τὴν ἀνάστασιν αὐτῶν ἐν τῷ τόπῳ τῆς γεννήσεώς των· ἅπαξ δὲ ἐπιθυμησάντων ταῦτα τῶν πλουσίων καὶ ἰσχυρῶν εἶναι ἀδύνατον νὰ μὴ ἀναγεννηθῶσι ταχέως ἐν Ἑλλάδι· νέοι Περικλείς, νέοι Δημοσθένεις, νέοι Θεμιστοκλείς, νέοι Ἀριστείδαι, νέοι Ἀριστοτέλεις, νέοι Ἰπποκράται, νέοι Πραξιτέλεις, νέοι Πλούταρχοι καὶ νέοι Ξενοφῶνται, διότι ἅπαντα τὰ σπέρματα τῶν μεγάλων τούτων ἀνδρῶν ὑπάρχουσι καὶ ἤδη ἐν ἡμῖν, καλλιεργείας μόνον ἔχουσι, ὡς περὶ καὶ ἄλλοτε εἶπομεν τοῦτο (1), ἀνάγκην, ἵνα ἀναπτυχθῶσι καὶ εὐδοκιμήσωσιν.

Ἀλλὰ τὰ δάση ἀναπτύσσονται βραδέως, ἀπαιτοῦσιν ἴσως ἀνὸς αἰῶνα, τοῦλάχιστον ὁμως πολλὰς δεκαετηρίδας πρὸς τελείαν ἀποκατάστασιν καὶ προαγωγὴν αὐτῶν· ἡμεῖς δὲ καὶ ἀνάγκας χρηματικὰς κατεπειγούσας ἔχομεν, καὶ οὐδὲν δυνάμεθα σήμερον νὰ δαπανήσωμεν πρὸς δασοποίησιν. Ὅσον ἰσχυρὸς εἶναι ὁ συλλογισμὸς οὗτος, τοσοῦτον καὶ ἀνυπόστατος, πρῶτον μὲν διότι τὰ ἔθνη δὲν μετροῦσιν οὔτε μῆνας οὔτε ἔτη, οὔτε δεκαετηρίδας, ἀλλ' αἰῶνας· δεῦτερον δὲ, διότι ἀν' ἀφθῶσι τὰ δάση μας, ὅπως ἔχουσι σήμερον, οὐχὶ μόνον οὐδέμιαν οὐδέποτε θὰ μᾶς παρέξωσιν ὠφέλειαν, ἀλλὰ καὶ πάντοτε θὰ ἐλαττοῦνται ἢ καὶ θὰ καταστρέφονται. Ὅσον δὲ θὰ ἐλαττοῦνται ταῦτα, τοσοῦτον θ' αὐξάνῃ καὶ ἡ πτώχεια καὶ ἡ λοιπὴ κακομοιρία μας. Καὶ κατὰ τρίτον λόγον, διότι τὰ τρία τέταρτα τῶν πρὸς δασοποίησιν γαιῶν μας ΟΥΔΕΜΙΑΝ ἀπαιτοῦσι πρὸς τοῦτο δαπάνην, ἀλλὰ μόνον τὴν κληνὴν θέλησιν τῆς κοινωνίας καὶ τῆς Κυβερνήσεως.

(1) Ἰδὲ Παραίνεσις πρὸς τὸν μέλλοντα Βασιλέα τῆς Ἑλλάδος ὑπὸ Α. Ν. Γούδα ἱατροῦ, ἑλληνιστὴ καὶ γαλλιστὴ ἐν Ἀθήναις, δημοσιευθείσας δύο μῆνας πρὸ τῆς ἐκλογῆς τῆς Α. Μ. τοῦ Βασιλέως τῶν Ἑλλήνων Γεωργίου σελ. 30—37.

Καὶ αὕτη μὲν, οὐδόλως ἀμφιβάλλομεν, ὅτι τοῦ λοιποῦ τοῦλάχιστον θὰ ἔχῃ οὐχὶ μόνον καλὴν, ἀλλὰ καὶ ἀρίστην θέλῃσιν ἰκανὰ μάλιστα πρὸς τοῦτο τεκμήρια ἔχομεν τὴν ἄχρι τοῦδε προθυμίαν τῆς πρὸς σύστασιν τῆς κτηματικῆς τραπέζης καὶ τῆς γεωργικῆς ἐταιρίας, τὴν ὅποιαν καὶ καθ' ὀλοκληρίαν υἱοθέτησεν ἂν δὲ δὲν παρεχωρήθησαν ἔτι αἱ αἰτηθεῖσαι ὑπὸ τῆς ἐταιρίας γαίαι πρὸς σύστασιν παραδειγματικοῦ γεωργικοῦ σχολείου, αἴτιος δὲν εἶναι οὔτε ἡ Κυβέρνησις οὔτε ἡ Ἔθνοσυνέλευσις, ἀλλ' ἄλλαι γνωσταὶ περιπέτειαι, ἕνεκα τῶν ὁποίων δὲν εὔρεν εἰσέτι καιρὸν ἡ Ἔθνοσυνέλευσις νὰ συζητήσῃ τὸ περὶ τούτου μετὰ πολλῆς σπουδῆς καὶ προθυμίας ὑποβληθὲν ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως νομοσχέδιον. Ἄλλως δὲ εἶναι ἀπίστευτος ἡ πρὸς φυτουργίαν γονιμότης τῆς ἐλληνικῆς γῆς. Πρὶν γράψωμεν τὸ ἀνά χειρας ὑπόμνημα διστρέξαμεν καὶ αὖθις κατὰ σπιθαμὴν σχεδὸν καὶ καθ' ὅλας τὰς διαστάσεις τὸν ἐξ Ἀθηνῶν φαλακρὸν φαινόμενον Ἰμμηττόν. Κατὰ πᾶν σχεδὸν θῆμα εὐνομεν πρίνους, ἢ ἀγρίας ἐλαίας, ἢ σχίνους, ἢ πεῦκα, ἢ ἄλλα τοιαύτης φύσεως δένδρα, πάντῃ αὐτομάτως φυόμενα, καὶ ἐν δασώδει μὲν καταστάσει ἀλλ' ἐν εἶδει θάμνων διαμένοντα. Ἐντὸς παμμεγέθους καὶ πλακοειδοῦς βράχου, ὑπῆρχεν ὠπὴ σπιθαμιαία, ἐν τῷ μέσῳ δὲ τῆς ὠπῆς ταύτης, ὑπῆρχε πρίνος εὐρωστότατος μὲ τεραστίας ρίζας. Μεταξὺ δὲ δύο βράχων παρετηρήσαμεν βωγμάς τινας στενωτάτας καὶ ἐν τῷ μέσῳ αὐτῶν ἀγρίας ἐλαίας λίαν εὐρώστους, ἀνεσκάψαμεν, ὅπου ἐδυνήθημεν, τινας τῶν βραχωδῶν τούτων πετρῶν καὶ εὔρομεν ὑπ' αὐτάς λίαν ἀνεπτυγμένας καὶ εὐρώστους τὰς ρίζας τῶν μεταξὺ δύο βράχων φυέντων δένδρων. Ἄλλως εἶναι ἤδη μθηματικῶς ἀποδεδειγμένον ὅτι εἶναι ἀδύνατον νὰ φυτρώσῃ ἐκ φύσεως δένδρον τι ἐν τόπῳ, μὴ ἐπιδικτικῶ ὄντι, νὰ ἀναπτύξῃ τὸ δένδρον τοῦτο· φύονται ἄρα αὐτομάτως αἱ ἀγριαὶ ἐλαῖαι καὶ οἱ πρίνοι καὶ τὰ πεῦκα ἐν τῷ Ἰμμηττῷ, διότι ὁ τόπος οὗτος δύναται νὰ ἀναπτύξῃ τὰ δένδρα ταῦτα.

Περὶ τῆς καλῆς διαθέσεως λοιπὸν τῆς Κυβερνήσεως ἡμεῖς τοῦλάχιστον οὐδεμίαν ἔχομεν ἀμφιβολίαν, ἀλλὰ δὲν πρέπει νὰ μείνῃ ἀδιάφορος καὶ μὲ τὰς χεῖρας ἐσταυρωμένας καὶ ἡ κοινω- νία. Τὸ ἀπλούστερον δὲ πάντων ἐκ μέρους τῆς κοινωνίας πρὸς δασοποίησιν τοῦ γυμνοῦ καὶ ἀγόνου τόπου μας εἶναι τὸ ἐξῆς.

Ἐν ἐκάστῃ κοινότητι νὰ ὀριθῇ τὸ μέρος τοῦ τόπου, ὅστις μέλλει νὰ μετασχηματισθῇ εἰς δάσος· ἀμέσως δὲ νὰ σχηματισθῶσι κοινωτικαὶ ἐταιρίαι διὰ μετοχῶν· ἐκάστη δὲ μετοχὴ νὰ

τιμᾶται μόνον ἀντὶ ΜΙΑΣ δραχμῆς κατ' ἔτος· καὶ ἐπὶ δέκα πέντε μὲν συνεχῆ ἔτη, ἕκαστος μέτοχος νὰ πληρῶνῃ ἀνά μίαν δραχμὴν δι' ἐκάστην μετοχὴν, ἐπὶ δέκα δὲ ἄλλα ἔτη οὐδὲν μὲν νὰ πληρῶνῃ, ἀλλὰ νὰ μὴ ζητῇ καὶ ὠφέλειαν, διότι σύμπασα ἢ ἐκ τῶν μικρῶν δασῶν προκύψουσα ὠφέλεια πρέπει νὰ δαπανᾶται εἰσέτι πρὸς προαγωγὴν αὐτῶν, ἢ πρὸς ἐπέκτασιν τῆς δασοποιίας. Μετὰ παρέλευσιν δὲ καὶ τῶν ἀγόνων δέκα τούτων ἐτῶν, τότε ἀποκατεστημένου ὄντος τοῦ δάσους, ν' ἀρχήσῃ ἡ διανομὴ τῆς ὠφελείας, ἀλλὰ καὶ τότε αἱ ἐταιρίαι πρέπει ν' ἀποβλέπωσιν εἰς τὸ μέλλον μᾶλλον ἢ εἰς τὸ ἐνεστώδες. Τότε δὲ εἴμεθα πεπεισμένοι πληρέστατα, ὅτι ἐκάστη μετοχὴ, τιμωμένη τὸ πρῶτον ἀντὶ μίας δραχμῆς, θὰ παρέχῃ κατ' ἔτος τοῦλάχιστον τριῶν μέχρις ὀκτώ δραχμῶν καθαρὸν καθαρῶτατον εἰσόδημα. Ἄς προσπαθήσωσι δὲ αἱ κοινότητες, ὥστε ἐκάστη μετοχὴ ν' ἀναλογῇ τοῦλάχιστον πρὸς ἓν στρέμμα ἢ καὶ πρὸς δύο μέχρι τῶν πέντε. Ἄν π. χ. κοινότης τις προορίσῃ δέκα χιλιάδας στρέμματα πρὸς δασοποιίαν, ἃς σχηματίσῃ ἐταιρίαν μὲ δύο χιλιάδας μετοχῶν μέχρι τῶν δέκα· τουτέστι μὲ δύο χιλιάδας δραχμᾶς μέχρι τῶν δέκα ἐνιαύσιον εἰσόδημα ἐκ τῶν μετοχῶν καὶ μὲ τοσαύτην δαπάνην πρὸς σχηματισμὸν τοῦ ἐκ δέκα χιλιάδων στρεμμάτων συγκειμένου δάσους. Κατὰ τὸν τρόπον τοῦτον ἐκάστη κοινότης μὲ μικρὰν καὶ ἀνεπαίσθητον δαπάνην ἐντὸς ὀλιγίστων ἐτῶν θ' ἀποκτήσῃ πολύτιμα δάση· ἀμφιβάλλομεν δὲ ἂν ὑπάρχῃ ἐν Ἑλλάδι καὶ τὸ ἐλάχιστον χωρίον, τὸ ὅποιον νὰ μὴ δύναται νὰ διαθέσῃ χιλίων τοῦλάχιστον στρεμμάτων γῆν ξηρὰν μὲν καὶ ἀγόνον ἤδη, ἀλλὰ μετ' οὐ πολὺ σχηματισθησομένην εἰς γῆν γονιμοτάτην καὶ ἰκανὴν ἕως νὰ ἐπαρκῆσῃ εἰς ὅλας τὰς κοινωτικὰς ἀνάγκας τοῦ μικροῦ χωριδίου· ὅπου δὲ ὑπάρχουσι δύο ἢ καὶ τρία μικρὰ χωριδία γειτνιαζόντα, καλὸν εἶναι νὰ συμφωνήσωσι καὶ νὰ σχηματίσωσιν ἀπὸ κοινοῦ τὸ δάσος τῶν καλὸν εἶναι ἐπίσης νὰ συμμεθέξωσιν εἰς τὸν σχηματισμὸν τοῦ δάσους ἅπασαι αἱ οἰκογένειαι ἐκάστου χωρίου ἢ ἐκάστης κοινότητος· καὶ φρονούμεν ἐν πεποιθήσει, ὅτι οὐδεμία ὑπάρχει ἐν Ἑλλάδι οἰκογένεια, ἥτις νὰ μὴ δύναται νὰ διαθέτῃ κατ' ἔτος καὶ ἐπὶ δέκα πέντε ἔτη ἀνά μίαν δραχμὴν, διὰ νὰ ἀγοράσῃ τοῦλάχιστον μίαν μετοχὴν.

Ὅπου δὲ δὲν ὑπάρχουσι τοιαῦται κοινωτικαὶ γαίαι, ἃς μεταχειρισθῶσι πρὸς σχηματισμὸν δάσους γαίας τῶν ἐνωριακῶν ἐκκλησιῶν, ἢ τῶν διαλελυμένων ἢ καὶ αὐτῶν τῶν διατηρουμένων μοναστηρίων, προσφερούσης τῆς κοινότητος κατ' ἀποκοπήν,

ἀπαξ διὰ παντός γενομένην, ἐνιαυσίον τι εἰσόδημα εἰς τὸ μοναστήριον ἢ εἰς τὴν ἐνωριακὴν ἐκκλησίαν, τῶν ὁποίων τὰς γαίας μετεχειρίσθη πρός δασοποιῶν. Εἶναι δὲ ὅλως ἀδύνατον νὰ μὴ ὑπάρχωσιν ἐν ἐκάστῳ χωρίῳ καὶ τοιαῦται γαίαι.

Ἄς μὴ ἐκπλαγῆ δὲ ὁ ἀναγνώστης ἐκ τῆς μικρᾶς χρηματικῆς ποσότητος ἐκάστης μετοχῆς. Ἡ δασοποιῶν δὲν ἀπαιτεῖ, ὡς εἴπομεν, μεγάλην δαπάνην· καὶ ὅλως διὰ τῆς τέχνης ἂν μετασχηματίσῃ τις τόπον τινα, πάντῃ ξηρὸν καὶ ἀκαρπὸν καὶ οὐδὲν αὐτοφυῆς δένδρον ἐν ἑαυτῷ ἔχοντα, δὲν ἔχει ἀνάγκη νὰ δαπανῆσῃ πλείονεράς τῶν τεσσάρων ἢ τὸ πολὺ τῶν πέντε δραχμ. πρὸς ἑκάστον στρέμμα. Ἀλλὰ τὰ ἐννέα δέκατα τοῦ τόπου τῆς Ἑλλάδος δυνατὸν εἶναι νὰ μετασχηματισθῶσι καὶ αὐτοφυῆς εἰς δάση, ἀρκεῖ μόνον νὰ προφυλαχθῶσιν οἱ τόποι οὗτοι ἐκ τῶν πυρπολήσεων καὶ ἐκ τῶν ζώων καὶ κατ' ἐξοχὴν ἐκ τῶν αἰγῶν. Εἷς δὲ μόνος ἄνθρωπος ἀρκεῖ νὰ προφυλάξῃ πέντε μέχρι δέκα χιλιάδων στρεμμάτων δάσος. Ἐὰν δὲ ὁ εἰς οὗτος δασοφύλαξ ἔχῃ καὶ ἓνα ἕτερον ἢ τὸ πολὺ καὶ δύο ἑτέρους συντρόφους, οἱ δύο ἢ οἱ τρεῖς οὗτοι ἀρκοῦσι συνήθως καὶ νὰ περιποιηθῶσι καὶ ν' ἀναπτύξωσι τὸ τοιαύτης ἐκτάσεως δάσος· τὸ δὲ μικροτέρας ἐκτάσεως ὁ αὐτὸς δασοφύλαξ δύναται καὶ νὰ προφυλάξῃ καὶ ν' ἀναπτύξῃ μέχρις ἀποκαταστάσεως. Εἷς δὲ καλὸς δασοφύλαξ δὲν ἔχει, νομίζομεν, ἀνάγκη μεγαλειτέραν τῶν ἑξακοσίων μέχρι τῶν ὀκτακοσίων δραχμῶν ἐνιαυσίον μισθόν, ὅταν ὑποθέσωμεν ὅτι ἡ κοινότης θὰ τοῦ παραχωρήσῃ καὶ πέντε ἢ δέκα στρέμματα γῆς ἐκ τοῦ δάσους, διὰ νὰ σχηματίσῃ τὸν λαχανόκηπον καὶ τὸν οἶκόν του, ὅπως τοῦτο γίνεται καὶ ἐν Γαλλίᾳ, θὰ τοῦ παρέξῃ ἐπίσης τὴν ἄδειαν νὰ διατρέφῃ καὶ τινὰς ὄρνιθας ἐν τῇ οἰκίᾳ του ἢ καὶ τινὰς μελίσσας ἐν τῷ δάσει, διὰ νὰ ἐπαρκῆ καὶ ἐκ τούτων εἰς τὰς ἀνάγκας του· νὰ προσέξωσι ὅμως πολὺ αἱ κοινότητες, ἂν ποτε ἐφαρμόσωσι τὰς παρατηρήσεις μας ταύτας, νὰ μὴ ἐπιτρέψωσι τοὺς δασοφύλακας νὰ πωλῶσιν ἐν τῷ δασοφυλακείῳ ἢ ἐντὸς τοῦ δάσους οἶνον, ἢ νὰ μεταχειρίζωνται τὸ δασοφυλακεῖον καὶ ὡς ξενῶνα (χάνι). Τὰς τοιαύτας παραχωρήσεις καὶ ἀπαγορεύσεις κάμνουσι καὶ ἐν Γαλλίᾳ εἰς τοὺς δασοφύλακας.

Καλὸν εἶναι ἐπίσης ἐκάστη κοινότης νὰ σχηματίσῃ, ἂν δυναθῆ, μόνον ἀφ' ἑαυτῆς τὸ δάσος τῆς, καὶ μόνον, ὅταν δὲν δυναθῆ νὰ πράξῃ τοῦτο ἀφ' ἑαυτῆς, νὰ παραχωρήσῃ μετοχὰς καὶ εἰς κατοίκους ἑτέρας μεμακρυσμένης μάλιστα κοινότητος ἢ εἰς

ἑτεροδημότας· διότι τὰ συμφέροντα τούτων μετὰ τὴν ἀνάπτωξιν τοῦ δάσους ἐνδέχεται ν' ἀντίκεινται πρὸς τὰ συμφέροντα τῶν κατοίκων τῆς κοινότητος. Κατὰ τὸν τρόπον τοῦτον, οὐδεμίαν ἔχομεν ἀμφιβολίαν, ὅτι ἐκάστη κοινότης ἐντὸς ὀλίγου θὰ σχηματίσῃ τὸ δάσος τῆς· ἐὰν δὲ εὐρεθῶσι καὶ κοινότητες, αἰτινες δὲν θὰ δυναθῶσι νὰ σχηματίσωσιν ἀφ' ἑαυτῶν τὸ δάσος των, καὶ λάβωσι τὴν ἀνάγκη τῆς συνδρομῆς καὶ ἑτεροδημοτῶν, ἡμεῖς γινόμεθα ἀπὸ τούδε μέτοχοι εἰς ἐκάστην δασονομικὴν ἑταιρίαν ὄλων τῶν κοινοτήτων τοῦ Κράτους καὶ παρακαλοῦμεν μάλιστα ἐκάστην τοιαύτην κοινότητα νὰ μᾶς παραχωρήσῃ ἀνά μιαν μετοχὴν· νὰ μᾶς εἰδοποιήσῃ δὲ ἐγκαιρῶς περὶ τούτου, ἵνα ἐμβάζωμεν κατ' ἔτος τὸ ἀντίτιμον τῆς μετοχῆς μας.

Καὶ ταῦτα μὲν θεωροῦμεν ἀναγκαῖα νὰ γίνωσιν εἰς τὰς λοιπὰς κοινότητας τοῦ Κράτους. Εἰς δὲ τὴν Πρωτεύουσαν, ἐπεὶ κατὰ δυστυχίαν περὶ αὐτῆς τόποι ἀργοί, ἀνήκοντες εἰς τὴν κοινότητα, δὲν ὑπάρχουσι, καὶ ἐπεὶ ἂν εὐνοίῃ τοιούτων τόπων, ἐχόντων μάλιστα μεγάλην τιμὴν ἑκτασιν, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ σχηματισθῆ δάσος, διὰ τοῦτο προτείνομεν τὰ ἑξῆς.

Νὰ σχηματισθῆ μετοχικὴ ἑταιρεία ἐξ εἰκοσι πέντε μέχρι πενήκοντα χιλιάδων μετοχῶν· ἡ ἑταιρεία αὕτη κατὰ τὰ μνημονευθέντα ἤδη θὰ διαθέτῃ κατ' ἔτος καὶ ἐπὶ δεκαπενταετίαν εἰκοσι πέντε μέχρι πενήκοντα χιλιάδων δραχμῶν πρὸς δασοποιῶν μετὰ τὸν σχηματισμὸν τοιαύτης ἑταιρίας, τὴν ὁποίαν καλὸν εἶναι νὰ ὀνομάσωμεν Ἰμμηττικὴ δασονομικὴ ἑταιρεία, νὰ ἐκλεχθῆ ἄμισθον πενταμελὲς ἢ ἑπταμελὲς διοικητικὸν συμβούλιον· τὸ συμβούλιον τοῦτο νὰ ἔλθῃ εἰς διαπραγματεύσεις, ἵνα λάβῃ εἰς τὴν κατοχὴν του τὸν ξηρὸν καὶ ἄγονον Ἰμμηττὸν καὶ Λυκαβητὸν ἢ καὶ ὅσας ἄλλας δυναθῆ γαίας ἐκ τῶν σήμερον πάντῃ ἀκαρπῶν τοῦ Κορυδαλοῦ καὶ τοῦ Ἰκάρου· αἱ σήμερον δὲ πάντῃ ἀκαρποὶ ἢ πρὸς τροφὴν μόνον ἀθλιῶν τινῶν αἰγῶν χρησιμεύουσι γαίαι τοῦ Ἰμμηττοῦ ἀπὸ τῆς κορυφῆς αὐτοῦ μέχρι τῶν πρὸς δυσμὰς ἢ τῶν πρὸς τὰς Ἀθήνας ὑπόρροιῶν αὐτοῦ καὶ βῆτως καὶ ἀπὸ τοῦ σημείου, τοῦ λεγομένου τοῦ Σταυροῦ, ἢ μᾶλλον ἀπὸ τῶν ὄπισθεν τοῦ Ἰμμηττοῦ ὀρίων τοῦ ἰδιοκτήτου χωρίου τοῦ λεγομένου Λιόπησι, μέχρι τοῦ δυτικο-μεσημβρινοῦ ἄκρου τοῦ Ἰμμηττοῦ ἀποτελοῦσι ποσὸν πενήκοντα περίπου χιλ. στρεμ. Δέκα πέντε περίπου χιλιάδες στρέμματα πρὸς ἄρκτον τοῦ Ἰμμηττοῦ ἀνήκουσιν εἰς τὴν διαλελυμένην Μοῆν Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου, τοῦ ἐπιλεγόμενου τοῦ Κυνηγοῦ, καὶ ἐνοικιάζονται

ὑπὸ τοῦ δημοσίου πολ. ετῶς πρὸς νομὴν αἰγῶν ἀνά χιλίας καὶ τετρακοσίας δραχμὰς κατ' ἔτος· κατ' εὐτυχίαν δὲ ἡ πολυετής αὕτη ἐνοικίασις λήγει κατὰ τὸν προσεχῆ Ἀπρίλιον· δέκα χιλιάδες περίπου στρέμματα ἀνήκουσιν ἐπίσης εἰς τὴν συγχωνευθεῖσαν μὲν μὲ τὴν διατηρουμένην Μονὴν τῶν Ἀσωμάτων Πετράκη, ἀλλὰ μὴ διατηρουμένην ἤδη Μονὴν Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου· τὰς γαίας ταύτας ἐνοικιάζει κατ' ἔτος ὁ ἡγούμενος τῶν Ἀσωμάτων ἐπίσης πρὸς νομὴν αἰγῶν, ἀντὶ χιλίων πεντακοσίων δραχμῶν· πέντε χιλιάδες περίπου στρέμματα ἀνήκουσιν εἰς τὴν διαλελυμένην Μονὴν τοῦ Ἀστερίου· καὶ τὰς γαίας ταύτας ἐνοικιάζει κατ' ἔτος τὸ δημόσιον ἐπίσης πρὸς νομὴν αἰγῶν ἀνά ἑξακοσίας περίπου δραχ. Τὸ 1862 ἐνοικίασε τὴν μὲν ἐαρινὴν νομὴν αὐτῶν ἀντὶ ἑκατὸν τριάκοντα δραχμῶν, τὴν δὲ χειμερινὴν ἀντὶ τριακοσίων ἐξήκοντα καὶ μίας. Κατ' εὐτυχίαν καὶ ἡ ἐνοικίασις τῶν γαιῶν τούτων γενήσεται τὸν προσεχῆ Ἀπρίλιον. Εἴκοσι δὲ χιλιάδες περίπου στρέμματα ἀνήκουσιν εἰς τὴν διαλελυμένην ἐπίσης Μονὴν τῆς Καισαριανῆς. Ἄπαντα δὲ τὰ κτήματα τῆς Μονῆς ταύτης γνωστὸν εἶναι ὅτι παρεχώρησεν ἡ Κυβέρνησις διὰ βίου εἰς τὸν μοναχὸν Ἰωσήφ Ταυπακόπουλον κατὰ μὲν τὸ φαινόμενον ἐπὶ ἐνοικίῳ τριῶν χιλιάδων δραχμῶν κατ' ἔτος, πράγματι δὲ χάριν τῶν ἐπὶ τοῦ ἀγῶνος ἐκδουλεύσεων τοῦ μοναχοῦ τούτου. Καὶ αἱ γαῖαι δὲ αὗται χρησιμεύουσι κατὰ δυστυχίαν σῆρον πρὸς νομὴν ἀθλιεστάτων τινῶν αἰγῶν· ὥστε ἐν ᾧ οἱ ἀρχαῖοι καὶ πολλοὶ τῶν σήμερον Ἑλλήνων πέριξ τῶν ναῶν τῶν ἐσχημάτιζαν ὠραιότατα ἄλση, ἡμεῖς οἱ σημερινοὶ Ἀθηναῖοι, οἱ δικαίως ἐγκουχόμενοι ἐπὶ τῇ γνησίᾳ καταγωγῇ ἡμῶν ἀπὸ τοῦ Θεμιστοκλέους, τοῦ Ἀριστείδου, τοῦ Περικλέους καὶ τοῦ Δημοσθένους, μεταχειριζόμεθα τὰς πέριξ τῶν ναῶν μας γαίας πρὸς νομὴν αἰγῶν, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν πρὸς τὴν δι' αὐτῶν καταστροφὴν πάσης τῆς ἐξόχου φυτουργικῆς δυνάμεως τῶν γαιῶν μας.

Ἄπαν λοιπὸν τὸ ἐξ ὄλων τῶν γαιῶν τῆς πρὸς τὰς Ἀθήνας ἐπιφανείας τοῦ Ἱμμητοῦ εἰσόδημα τὸ προερχόμενον, ὡς εἴπομεν μόνον ἐκ νομῆς αἰγῶν, συγκροτεῖται ὡς ἑξῆς.

ἐκ τῶν γαιῶν Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου	δραχ.	1400
» Θεολόγου	»	1500
» Ἀστερίου	»	600
» Καισαριανῆς	»	3000
τὸ ὄλον	»	6500

Τὸ εἰσόδημα τοῦτο, ἐὰν μὲν ὁ Ἱμμητός μετασχηματισθῆ εἰς δά-

σος ἀπλοῦν, καὶ οὐδὲν δασικὸν προϊόν παρέχον, θ' ἀναβιβασθῆ, ὡς εἴπομεν, εἰς ἑκατὸν πενήκοντα μέχρι τετρακοσίων χιλιάδων δραχμῶν κατ' ἔτος. Ἐὰν δὲ ὁ Ἱμμητός μετασχηματισθῆ εἰς ἐλαιῶνα, τὸ μέλλον εἰσόδημα αὐτοῦ θ' ἀναβιβασθῆ εἰς πεντακοσίων χιλιάδων δραχμῶν μέχρι τοῦ ἐνὸς ἑκατομμυρίου κατ' ἔτος, διότι ὁ Ἱμμητός ὡς εἴπομεν συγκροτεῖται ἐκ πενήκοντα χιλιάδων στρεμμάτων, καὶ εἶναι κατάφυτος ἐξ ἀγρίων ἐλαιῶν· ἐν ἑκάστῳ δὲ στρέμματι δύναται τις νὰ ἐμβολιάσῃ καὶ ν' ἀφήσῃ πρὸς ἀνάπτυξιν εἴκοσι ρίζας ἐλαιῶν. Αἱ εἴκοσι δὲ ρίζαι, πολυπλασιαζόμεναι πρὸς πενήκοντα χιλιάδας στρέμματα, φέρουσιν ἐν ἑκατομμύριον ρίζας, ἑκάστη δὲ ρίζα ἐλαιίας εἶναι ἀδύνατον νὰ μὴ δώσῃ μίας μόνης δραχμῆς καθαρὸν καθαρῶτατον εἰσόδημα κατ' ἔτος.

Οὔτε τὸ δημόσιον, φρονοῦμεν, οὔτε ἡ μὴ λίαν ἄπορος Μονὴ τῶν Ἀσωμάτων θὰ θελήσῃ νὰ λεπτολογήσῃ διὰ τὸ σημερινὸν ἄθλιον εἰσόδημα τῶν γαιῶν τούτων, προκειμένου λόγου πρὸς μετασχηματισμὸν αὐτῶν εἰς δάσος. Ὁ μόνος ἄνθρωπος, ὅστις ἐνδέχεται νὰ λεπτολογήσῃ εἶναι ὁ οὐσιώτατος Ἰωσήφ Ταυπακόπουλος. Ἀλλὰ καὶ οὗτος, νομίζομεν, ὅτι δύναται νὰ μείνῃ ὑπερευχαριστημένος, ἐὰν τῷ παραχωρηθῆ δωρεάν καὶ διὰ βίου ἡ νομὴ πάντων τῶν λοιπῶν κτημάτων τῆς Καισαριανῆς, πλὴν τῶν γαιῶν ἐκείνων, αἵτινες χρησιμεύουσι πρὸς νομὴν αἰγῶν. Ἀντὶ δὲ τῆς στέρησεως τῶν γαιῶν τούτων ἄς ἀπαλλαγῇ τοῦ ἐνοικίου τῶν τριῶν χιλιάδων δραχμῶν, τὰς ὁποίας δυνάμει τοῦ παραχωρητηρίου ὑποχρεοῖται νὰ πληρώνη κατ' ἔτος εἰς τὸ δημόσιον ταμεῖον.

Κατὰ τὸν τρόπον τοῦτον ἀμέσως ἡ ἐταιρία θὰ ἔχη εἰς τὴν διάθεσίν της πενήκοντα περίπου χιλιάδων στρεμμάτων γῆν πρὸς δασοποιεῖν. Ἐὰν δὲ ἐπιληφθῆ ἀμέσως τοῦ ἔργου, ἐντὸς πέντε ἐτῶν θὰ ἔχη καὶ εἰσόδημα, ἢ τοῦλάχιστον ἐκ τοῦ εἰσοδήματος τῶν ἐξημερωθησομένων ἐλαιῶν καὶ ἐξ ἄλλων δασικῶν προϊόντων θὰ καλύπτῃ τὰς πρὸς ἀνάπτυξιν τοῦ δάσους δαπάνας της. Ἀλλὰ καὶ ἂν ὑποθέσωμεν, ὅπερ ὅμως εἶναι ἀδύνατον, οὔτε καὶ νὰ φαντασθῶμεν, ὅτι τὸ τε δημόσιον καὶ οἱ οὐσιώτατοι ἡγούμενοι τῶν Ἀσωμάτων καὶ τῆς Καισαριανῆς θὰ θελήσῃ νὰ κερδοσκοπήσωσιν ἐκ τῆς ἐπιχειρήσεως ταύτης πρὸς βλάβην τῆς κοινωνίας, τότε ἡ ἐταιρία ἄς ἔλθῃ εἰς ἄλλου εἶδους διαπραγματεύσεις· ἄς ἐγγυηθῇ π.χ. ὅτι θὰ δίδῃ κατ' ἔτος καὶ εἰς αἰῶνα τὸν ἄπαντα εἰς τε τὸ δημόσιον καὶ εἰς τὴν Μονὴν τῶν Ἀσωμάτων ὡς ἐνοίκιον τὸ σημερινὸν εἰσόδημα, καὶ ἄς λάβῃ οὕτω εἰς

τὴν κατοχὴν τῆς τὰς γαίας ταύτας πρὸς δασοποιίαν, ἃς διορίσῃ δὲ ἁμέσως δύο ἢ τρεῖς ὑπευθύνους δασοφύλακας, ἃς μετακαλέσῃ ἐξ Εὐρώπης ἕνα ἐξ ἐπαγγέλματος δασοποιὸν, ἃς τῷ παρέξῃ κατὰ τὰς ἀνάγκας καὶ τινὰς καλοὺς ἐργάτας, ἵνα κλαδεύσωσι μὲν καὶ σκαλίσωσι τὰ λοιπὰ ὑπάρχοντα ἐν τῷ Ἰμητῷ δένδρα, ἵνα ἐξημερώσωσι δὲ τὰς ἐν αὐτῷ ἀγρίαις ἐλαίας, καὶ ἐντὸς ὀλιγίστων ἐτῶν θὰ ἔχωμεν εἰς τὰς ὄψεις μας ἐν ὠραιότατον καὶ ἀειθαλὲς δάσος, καὶ μάλιστα εἰς τὸ μέρος ἐκεῖνο τοῦ Ἰμητοῦ, ὅπου σήμερον μόνον βράχοι καὶ τινὰ μελάνωματα, ὡς τὰ τοῦ ψίλλου δῆγματα (δαγκάματα) φαίνονται.

Τὸ ὄλον τῆς πρὸς τοῦτο δαπάνης δὲν θὰ ὑπερβαίῃ, νομίζομεν, τὰς εἴκοσι πέντε χιλιάδας δραχμῶν μέχρι τῶν πεντήκοντα κατ' ἔτος. Ἀντὶ δὲ τῆς μικρᾶς καὶ ἀνεπαισθήτου ταύτης δαπάνης, πρῶτον μὲν θ' ἀπαλλαγῶμεν σμικρὸν κατὰ σμικρὸν τῶν ραγδαιοτάτων βροχῶν, τῶν ἐκπλουουσῶν πᾶσαν τὴν ἐκ τῶν ὄρεων ἰκμάδα· κατὰ δεύτερον λόγον θ' ἀπαλλαγῶμεν τῶν κατὰ καιροὺς γινομένων ἐκ τῶν ραγδαίων τούτων βροχῶν χειμαρῶν τοῦ Ἰλισσοῦ καὶ Κηφισσοῦ, καὶ δὲν θὰ καταστρέφωσιν οἱ χειμαρῶροι οὗτοι τὰ κτήματά μας, δὲν θὰ συμπαρασύρωσι τοὺς ἐν αὐτοῖς καρπούς μας, δὲν θὰ πνίγωσι τὰ κτήνη μας· ἀλλὰ θὰ βέωσιν ἡσυχῶς εἰς τὰς κοίτας των, καὶ θὰ παρέχωσιν εὐκόλως καὶ καθ' ἅπαν τὸ ἔτος τὰ νάματά των πρὸς παραγωγὴν πλούτου· πιθανὸν δὲ μετὰ καιρὸν οἱ σήμερον κατὰξῆροι χειμαρῶροι οὗτοι νὰ γείνωσι καὶ πλεύσιμοι. Κατὰ τρίτον δὲ λόγον, ἂν ὁ Ἰμητὸς μετασχηματισθῇ εἰς δάσος, οὔτε τὸ ψῦχος θὰ ἦναι τοῦ λοιποῦ ἐν Αῠθῆναις τοσοῦτον δριμύ, ὅσον εἶναι σήμερον, οὔτε ὁ καύσος τοσοῦτον ὀχληρὸς καὶ ἐπιβλαβὴς, ὅσον εἶναι κατὰ δυστυχίαν σήμερον.

Πλὴν δὲ τοῦ Ἰμηττοῦ ὑπάρχουσι κατ' εὐτυχίαν περίξ τῶν Αῠθηνῶν καὶ ἄλλαι ιδιόκτητοι γαίαι, τῶν ὁποίων εὐκόλως καὶ μὲ μικρὰν δαπάνην δύναται νὰ γείνη κάτοχος ἡ Ἰμητῆσιος δασονομικὴ εἰταιρία πρὸς σχηματισμὸν δασῶν· εἰς μίαν ὥραν ἀπὸ τῶν Αῠθηνῶν ἀπόστασιν, πρὸς ἄρκτον τῶν Πατησίων, ὑπάρχει τὸ φερώνυμον κτῆμα τοῦ σεβασμίου Κυρίου Ἀνδρέα Κομπατῆ, τὸ λεγόμενον *εὐμορφή ἐκκλησιὰ*· ἐν αὐτῷ ὁ σεβάσμιος οὗτος καὶ λίαν φιλόκαλος γέρον ἐσχημάτισεν ἤδη, καὶ μόνον διὰ τῆς ἀπαγορεύσεως, ὠραιότατον αὐτοφύεον δάσος, ὡσπερ καὶ ἄλλοτε εἶπομεν τοῦτο (1)· τὸ κτῆμα τοῦτο σύγκειται ἐκ δέκα

πέντε περίπου χιλιάδων στρεμμάτων γαιῶν· τὸ ἐξ ὄλων τῶν γαιῶν τούτων καθαρὸν εἰσόδημα τοῦ σεβασμίου Κυρίου Κομπατῆ δὲν ὑπερβαίνει, ὡς ἐμάθομεν, τὰς χιλίας διακοσίας δραχμὰς κατ' ἔτος· πιστεύομεν δὲ, ὅτι εὐχαρίστως ἤθελε παραχωρήσει ὡς τελείαν μάλιστα ιδιοκτησίαν τὰς γαίας ταύτας ὁ σεβάσμιος Κύριος Κομπατῆς πρὸς τοιαύτην χρῆσιν εἰς τὴν εἰταιρίαν, ἂν αὕτη ἤθελε τοῦ ἐξασφαλίσῃ διὰ βίου καὶ κληρονομικὸν τὸ μνημονευθὲν τῶν χιλίων διακοσίων δραχμῶν εἰσόδημα. Τοιαύτην τινὰ ἀπόπειραν προτάσεως ἐκάμαμεν ἤδη πρὸ τινῶν ἡμερῶν, καὶ μετὰ συγκινήσεως ὁμολογοῦμεν, ὅτι εὗρομεν λίαν εὐνοϊκῶς διατεθειμένον τὸν σεβάσμιον Κύριον Κομπατῆν ἄλλως δὲ ἃς μὴ λησμονήσωμεν, ὅτι ὁ σεβάσμιος οὗτος συμπολίτης μας εἶναι ἄγαμος καὶ κατάγεται ἐκ τῆς αὐτῆς χώρας, τῆς προφιλεστάτης ἡμῶν ἰδιαιτέρας πατρίδος, ἣτις ἐγέννησε τοὺς Ζωσιμάδας, τὸν Καπλάνην, τὸν Στουρνάρην, τὸν Χατζῆ Κώσιαν, τὸν Ἀρσάκην καὶ τοσοῦτους ἄλλους πασιφανεῖς εὐεργέτας τῆς γενικῆς πατρίδος.

Πλὴν δὲ τούτου εἰς μίαν ὥραν ἀπὸ τῶν Αῠθηνῶν ἀπόστασιν, πρὸς ἀνατολὰς τοῦ Λυκαβητοῦ, εἰς τὴν ὠραιότατην θέσιν, τὴν λεγομένην ψυχικὸν, καὶ ἕτερος ἐντιμότατος καὶ λίαν φιλόπατρις συμπολίτης ἡμῶν, ὁ Κύριος Σ. Παυλίδης, ἔχει κτῆμα, ἐξ ἑπτὰ χιλιάδων περίπου στρεμμάτων συγκείμενον· ἐκ τοῦ κτήματός του τούτου, πλὴν τοῦ ἐκ μελιωσῶν εἰσοδήματος, τοῦ ἐκ χιλίων περίπου δραχμῶν κατ' ἔτος συγκειμένου, μόλις διακοσίων ἢ τριακοσίων δραχμῶν εἰσόδημα κατ' ἔτος λαμβάνει ἐκ τῆς νομῆς τῶν θεοκαταράτων αἰγῶν ὁ ιδιοκτῆτης. Καὶ τὸ κτῆμα δὲ τοῦτο δὲν ἤθελεν ἄρα γε εὐχαρίστως τὸ παραχωρήσει ὁ ἐντιμότατος Κ. Παυλίδης πρὸς τοιαύτην τινὰ χρῆσιν εἰς τὴν εἰταιρίαν, ἂν αὕτη τοῦ ἐξησφάλιζε τὸ ἐκ διακοσίων ἢ τριακοσίων δραχμ. εἰσόδημα, καὶ τῷ ἐπέτρεπε μόνον νὰ ἔχη ἐν αὐτῷ τὰς οὐδὲν βλαπτούσας μελίσσας του, καὶ τὸν φυτευθέντα ἐλαιῶνά του, ἢ καὶ ἅπαν τὸ ἄχρι ταῦδε καλλιεργηθὲν κτῆμά του ;

Πεστεύοντες, ὅτι ὁμιλοῦμεν εἰς κοινωνίαν νοημονεστάτην καὶ μετ' εὐμενείας ἀποδεχθεῖσαν τὰς λοιπὰς, ἄχρι τοῦδε γενομένας τοιαύτης φύσεως προτάσεις μας, προτείνομεν κατὰ τοὺς ἐκτεθέντας ὅρους τὴν ἐν Αῠθῆναις σύστασιν τῆς Ἰμητῆσιος δασονομικῆς εἰταιρίας, καὶ γραφόμεθα ἀπὸ τοῦδε μέτοχοι δι' ἑκατὸν μετοχάς· ἐπιφυλαττόμενοι δὲ ν' ἀγοράσωμεν ἀκολούθως καὶ χιλίας, ἂν δὲν εὐρεθῶσιν ἄλλοι ἀγορασταί· ἅμα δὲ εἰδοποιηθῶμεν ἐγγράφως ὑπὸ τῶν ἐν Αῠθῆναις συμπολιτῶν μας, ὅτι ἀγοράζουσ·

(1) Ἰδὲ Μελίσσης Αῠθηνῶν τόμ. α'. σελ. 59.

τριάκοντα τουλάχιστον ἐκ τούτων τρισχιλίας ἐτέρας μετοχάς, θέλομεν συγκαλέσει συνέλευσιν πρὸς σύστασιν τῆς Ὑμηττικῆς δασονομικῆς εταιρίας.

Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τούτων, ἃς ἐπιτραπῆ δὲ ἤδη εἰς ἡμᾶς νὰ ἐπικαλεσθῶμεν πρὸς τοιοῦτόν τινα ἀγαθοεργὸν σκοπὸν καὶ τὸ ἔλκος τῆς ἐκκλησίας. Γνωστὸν δὲ εἶναι ὅτι ἡ Ἀνατολικὴ ἐκκλησία ἀπὸ τῆς συστάσεως αὐτῆς ὑπῆρξεν ἡ πρόθυμος προστατρία καὶ ἀντιλήπτρια τῶν χριστιανῶν εἰς αὐτὴν ἡμεῖς οἱ ὀρθόδοξοι ὀφείλομεν ἀλώδητον τὴν διατήρησιν τῆς θερησκείας μας· εἰς αὐτὴν ὀφείλομεν τὴν διάσωσιν τῆς γλώσσης τῶν προγόνων μας, εἰς αὐτὴν ὀφείλομεν τὸ φρόνημά μας, εἰς αὐτὴν κατὰ μέγα μέρος ὀφείλομεν καὶ τὴν εὐδωσιν τοῦ ἱεροῦ ἀγῶνός μας, ὅστις ἐπέφερεν ἔπειτα τὴν ἀνεξαρτησίαν μας. Οὐδέποτε δὲ ὑπάρχει παράδειγμα, ὅτι ἐκώφευσεν ἡ ἐκκλησία μας εἰς τὰς ἀνάγκας τῶν χριστιανῶν. Ἡ δὲ πρὸς ἀνάπτυξιν τῆς δασοποιίας ἀνάγκη ἐν Ἑλλάδι εἶναι προφανεστάτη, ἡ ἐκ τῆς ἀναπτύξεως ταύτης ὠφέλεια εἶναι πανθομολογουμένη καὶ ἀνυπολόγιστος· ἡ ἄχρι τοῦδε καταστροφὴ τῶν δασῶν μας ὀφείλεται κατὰ μέγα μέρος εἰς τὰς αἴγας, αἵτινες χρησιμεύουσιν εἰς τὰ δάση, ὅσπερ τὰ τσιμπούρια εἰς τὰς αἴγας καθὼς δὲ ἐρίφιον (κατσίκι), ὅσον καλῶς καὶ ἀν τρέφεται, δὲν εἶναι δυνατὸν ν' ἀναπτυχθῆ, ὅταν φέρῃ εἰς τὸ σῶμά του τσιμπούρια, οὕτω καὶ τὰ δάση δὲν εἶναι δυνατὸν ν' ἀναπτυχθῶσιν, ὅταν ἔχωσιν ἐν ἑαυτοῖς αἴγας τὰς πλείστας δὲ τῶν αἰγῶν κατὰ δυστυχίαν καὶ τὰς πλείστας τῶν πρὸς δασοποιίαν γαιῶν διατηροῦσι καὶ κατέχουσιν αἱ Μοναί, τουτέστιν οἱ εὐκτηριοὶ οἴκοι τῆς ἐκκλησίας. Ἄπας ὁ Ὑμηττὸς, ὡς εἶδομεν, ἀνήκει εἰς Μονίδρια καὶ εἰς τὴν Μονὴν τῶν Ἀσωμάτων ἅπαν δὲ τὸ ὠραιότατον Πεντελικὸν ὄρος ἀνήκει ὡσαύτως εἰς τὴν φερώνυμον Μονὴν τῆς Πεντέλης ἃς παραστήσῃ λοιπὸν ἡ ἐκκλησία εἰς τοὺς ὀσιωτάτους ἡγουμένους τῶν Μονῶν, ὅτι ἰδρῶς, τὸν ὁποῖον χύνουσιν οἱ πολῖται σήμερον πρὸς καλλιέργειαν τῶν ἔνεκα τῆς γυμνότητος τῶν ὄρέων ἀγῶνων γενομένων ἀγρῶν των, εἶναι ἀσυγκρίτως πλείότερος τοῦ γάλακτος τῶν τρεφομένων ἐκ τῶν μοναστηριακῶν τούτων ὄρέων αἰγῶν· ὅτι τὰ ἐρίφια καὶ ὄλαι αἱ σάρκες αὐτῶν δὲν ἀναλογοῦσιν οὔτε πρὸς τὸ πολλοστημόριον τοῦ αἵματος τῶν πολιτῶν, τοῦ δαπανομένου πρὸς καλλιέργειαν τῶν ἀγρῶν των, οἵτινες, ὡς γνωστὸν, ἔγειναν καὶ μένουσι ξηροὶ καὶ ἄγονοι, ἔνεκα τῆς γυμνότητος τῶν ὄρέων μας· ταῦτα δὲ ἀπεγυμνώθησαν μόνον, ἵνα ὑπερπαχύνωσιν αἱ αἴγες καὶ διατρέφονται δι' αὐτῶν οἱ ἐν τοῖς μοναστηρίοις πρὸς σωτηρίαν τῆς ψυ-

χῆς αὐτῶν βιοῦντες. Ἄς ἐξορκίσῃ λοιπὸν ἡ ἐκκλησία τοὺς ὀσιωτάτους ἡγουμένους νὰ ἐξορκίσωσι ἀπὸ τὰς γαίας τῶν Μονῶν τῶν τὰς αἴγας, καὶ τότε εἰμεθα πεπεισμέοι πληρέστατα, ὅτι καὶ τὰ εἰσοδήματα τῶν Μοναστηρίων θ' αὐξήσωσι τεραστίως, καὶ ἀπέραντοι ἐκτάσεις γαιῶν θὰ μετασχηματισθῶσιν εἰς δάση. Ὁ δὲ διὰ τοῦ λόγου μόνον συντελέσας μεγάλως πρὸς ἐλάττωσιν τῆς ληστίας ἀπὸ τῆς Ἀκαρνανίας Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης Ἀθηνῶν, πιστεύομεν ἀδιστακτικῶς, ὅτι δὲν θὰ ἀμοιρήσῃ λόγων, οὔτε θὰ ὀκνήσῃ ἵνα πείσῃ τοὺς ἡγουμένους Πεντέλης καὶ Ἀσωμάτων οὐχὶ μόνον νὰ μὴ ἐνοικιάζωσι τοῦ λοιποῦ τὰς γαίας τῶν Μονῶν τῶν πρὸς νομὴν αἰγῶν, ἀλλὰ νὰ ἐξολοθρεύσωσι καὶ τὰς μοναστηριακάς αἴγας. Μετ' εὐχαριστήσεως δ' ἐμάθομεν παρὰ τοῦ Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου, ὅτι ὁ ὀσιώτατος ἡγούμενος Πεντέλης ἐπέληπεν ἤδη τὰς αἴγας τοῦ μοναστηρίου του, καὶ ὅτι προσεχέστατα θὰ τὸν μιμηθῆ κατὰ τοῦτο καὶ ὁ ὀσιώτατος ἡγούμενος τῶν Ἀσωμάτων Πετρακῆ· ἀλλ' εὐσεβᾶστως παρατηροῦμεν, ὅτι δὲν ἀρκεῖ μόνον τοῦτο· θέλουσιν οἱ ὀσιώτατοι ἡγούμενοι νὰ εὐεργετήσωσι τὴν κοινωνίαν, ὅπως εὐεργέτησαν τῷ ὄντι οὐκ ὀλίγον αὐτὴν ἐμβολιάσαντες καὶ φυτεύσαντες ἄπειρα δένδρα εἰς τὰς γαίας τῶν μοναστηρίων των; θέλουσιν ν' αὐξήσωσι τεραστίως τὰ εἰσοδήματα τούτων; πρέπει οὐδέποτε νὰ ἐνοικιάζωσι τὰς γαίας των πρὸς νομὴν αἰγῶν.

Θέλουσι νὰ ἴδωσιν οἱ ὀσιώτατοι ἡγούμενοι καὶ οἱ συμπολίται μας πόσον εὐδοκίμοισιν αἱ ἐλαῖαι εἰς τὴν Ἀττικὴν; ἃς ἐπισκεφθῶσι τὸ κατὰ τὴν ὁδὸν τῶν Πατησίων κτήμα τοῦ Κυρίου Τσαμαδοῦ· ἐν αὐτῷ πρὸ δώδεκα ἐτῶν, ἄγρια θυμῶν μόνον ὑπῆρχον, σήμερον δὲ ὑπάρχει ἐλαιῶν ὠραιότατος, αἱ ἐν αὐτῷ ἐλαῖαι εἶναι πλήρεις καρποῦ, ἐντὸς δὲ τὸ πολὺ δέκα ἐτῶν τοιαῦται καὶ καλλίτεραι τούτων ἐλαῖαι δυνατὸν εἶναι νὰ καλύψωσι σύμπαντα τὸν Ὑμηττὸν, μόνον ἐὰν ἐκλείψωσιν αἱ αἴγες· ἐνταῦθα μάλιστα δὲν ἔχομεν ἀνάγκην νὰ φυτεύσωμεν ἐλαίας, ὅσπερ ἐν τῷ κτήματι τοῦ Κυρίου Τσαμαδοῦ, διότι ἐν τῷ Ὑμηττῷ ὑπάρχουσιν ἑκατομμύρια ἐλαιῶν ἀγρίων καὶ αὐτοφυῶν, ἃς προφυλάξωμεν λοιπὸν αὐτάς καὶ ἃς τὰς ἐμβολιάσωμεν, ἵν' ἀπολαύσωμεν ἐντὸς ὀλίγου καὶ καρπὸν ἀφθονον.

Ἐν Ἀθήναις τὴν 25 Ὀκτωβρίου 1864.

ΑΝΑΣΤ. Ν. ΓΟΥΔΑΣ ἰατρός.

Στατιστικά παρατηρήσεις.

Ἰπῆρχεν ἤδη ἐκτετυπωμένον τὸ πρῶτον φύλλον τοῦ ὑπομνήματος τούτου ὅτε ἐλάβομεν τὴν στατιστικὴν τῆς Ἑλλάδος, τὴν δημοσιευθεῖσαν μὲν ἐπίσημως ὑπὸ τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἐσωτερικῶν, φιλοπονηθεῖσαν δὲ ὑπὸ τοῦ Κυρίου Σ. Α. Σπηλιωτάκη, πρώην διευθυντοῦ τοῦ γραφείου τῆς δημοσίας οἰκονομίας.

Καὶ περὶ μὲν τοῦ ἀληθῶς πολυτίμου τούτου ἔργου θὰ γράψωμεν ἀκολούθως τὰ δέοντα ἐν τῷ περὶ φιλολογίας κεφαλαίῳ· ἦδη δὲ ἀναγκαῖον θεωροῦμεν νὰ διορθώσωμεν ἀπὸ τῆς στατιστικῆς ταύτης τινὰ τῶν παρ' ἡμῶν μὴ ἀκριβῶς σημειωθέντα.

Ἐν ταῖς σελίσιν 482—483 τῆς Μελίσσης Ἀθηνῶν, ἡμεῖς μὲν, καθ' ἃς ἐλάβομεν ἀρίστους πληροφορίας ἐσημειώσαμεν, ὅτι αἱ καλλιεργήσιμοι καὶ καλλιεργούμεναι γαῖαι, αἱ ἀνήκουσαι εἰς τὸ δημόσιον ἀποτελοῦσι τὸ ποσὸν τῶν οἰκτῶ περίπου ἑκατομμυρίων στρεμμάτων, αἱ δὲ ἀνήκουσαι εἰς τοὺς πολίτας εἶναι διπλάσιαι περίπου τούτων. Ὁ δὲ Κύριος Σπηλιωτάκης σημειοῖ ὡς ἐξῆς τὰς ἀκαλλιεργήτους γαίας τῆς Ἑλλάδος.

Γαῖαι ἀρίστοι χέρσαι	11,748,000
Ὄρη καὶ φυσικαὶ νομαὶ	18,599,240
Δάση	5,519,660
Τέλματα καὶ ἔλη	833,448
Πόλεις, χωρία, ὁδοί, ποταμοὶ καὶ χεῖμαρροι	1,653,000
	38,253,348

Ὅστε ναὶ μὲν ἐγγίσσαμεν καὶ ἡμεῖς εἰς τὴν ἀλήθειαν, εἰπόντες ὅτι εἴκοσι πέντε ἑκατομμύρια στρέμματα γαιῶν τῆς Ἑλλάδος μένουσιν ἄγνοιοι, καὶ ὅτι δέκα πέντε περίπου ἑκατομμύρια τούτων εἶναι δυνατόν νὰ μετασχηματισθῶσιν εἰς δάση ἀνευ βλάβης ἢ καὶ μὲ ὠφέλειαν μάλιστα τῆς γεωργίας· ἀλλ' ὁ Κύριος Σπηλιωτάκης ὥρισεν ἀκριβέστερον τὸ ζήτημα, διαιρέσας ὡς ἀνωτέρω φαίνεται, τὴν ἑκτασιν τῶν γαιῶν τῆς Ἑλλάδος. Χαίρομεν μάλιστα ἐξ ὅλης ψυχῆς, διότι καὶ κατ' αὐτὴν ἐτι τὴν ἐπίσημον στατιστικὴν καταδεικνύεται, ὅτι αἱ γαῖαι, τὰς ὁποίας δυνάμεθα νὰ μετασχηματίσωμεν εἰς δάση εἶναι πλειότεραι τῶν παρ' ἡμῶν ὑπολογισθεισῶν.

Περὶ τῆς Ἐλεήμονος Ἐταιρίας.

Ἐξ μολίς παρήλθον μῆνες ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς περὶ συνεταιρισμοῦ πραγματείας ἡμῶν (1) καὶ ἰδοὺ δημιουργοῦνται δύο ἐν Ἀθήναις εὐεργετικῶται ἑταιρίαι, ἡ Γεωργικὴ, τῆς ὁποίας τὸ καταστατικὸν καὶ τὴν ὑποδοχὴν ἐδημοσιεύσαμεν ἤδη, καὶ ἡ Ἐλεήμων, τῆς ὁποίας τὸ καταστατικὸν παρὰ πόδας δημοσιεύομεν. Πέντε δὲ μόνον ἑβδομάδες παρήλθον ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τοῦ περὶ ἀποξηράνσεως τῆς Κωπαίδος λίμνης δευτέρου ἡμῶν ὑπομνήματος, καὶ ἰδοὺ τρεῖς ἕτεραι εὐεργετικαὶ οὐχ ἥττον ἢ κερδοσκοπικαὶ ἑταιρίαι ἀμιλλῶνται νὰ λάβωσι τὸ ἀποκλειστικὸν προνόμιον τῆς ἀποξηράνσεως τῆς Κωπαίδος λίμνης. Καὶ τομῶσιν ἔπειτά τινες ν' ἀρνηθῶσι τὴν ὠριμότητα τῆς ἐλληνικῆς κοινωνίας, ἥτις μολίς ἀκούει προφερομένην καλὴν τινα δοξασίαν, καὶ ἀμέσως τὴν πραγματοποιοῖ ὡς διὰ μαγίας. Ἄχ τὶ δὲν δύναται τις νὰ πράξῃ μὲ τοιαύτην κοινωνίαν;

Πρὸ δύο μολίς ἐτῶν ἐδημοσιεύσαμεν, ὅτι ἐν τῇ ἐλληνικῇ κοινωνίᾳ ὑπάρχουσιν ὅλα τὰ σπέρματα (2) τῶν ἀθανάτων ἡμῶν προγόνων. Καλοῦ μόνον καλλιεργητοῦ ἔχουσιν ἀνάγκην, ἵν' ἀναπτυχθῶσι καὶ γίνωσι μεγάλα ἀρεταί. Ἢδη δὲ μετὰ συγκινήσεως ἀναγγέλομεν, ὅτι ἡ ἐλληνικὴ κοινωνία ἔχει ἐν τοῖς κόλποις τῆς τὸν καλὸν τοῦτον καλλιεργητὴν καὶ ἐντὸς ὀλίγου ἐλπίζομεν νὰ ἐκπλήξῃ τὸν κόσμον καὶ αὔθις μὲ θαύματα.

Καὶ περὶ μὲν τῶν ἄλλων ἑταιριῶν δὲν ἀπόκειται ἐνταῦθα νὰ εἰπωμέν τι, ἱκανῶς περὶ αὐτῶν ἐλαλήσαμεν, καὶ αὔθις βραδύτερον θὰ ἐπαναλάβωμεν. Ἡ δὲ ἐλεήμων ἑταιρία, ἀρίστην εὐρύθυσαν ἐν τῇ κοινωνίᾳ ὑποδοχὴν, ἐπαριθμεῖ ἄχρι τοῦδε ἄπειρα μέλη. Πρὸ ἡμερῶν ἐγένοντο αἱ ἀρχαιρεσίαι αὐτῆς καὶ προεδρος μὲν ἐξελέχθη ὁ Κύριος Δ. Σ. Μαυροκορδάτος· ἀντιπροεδρὸι δὲ, οἱ Κύριοι Κ. Νέγρης καὶ Λουκάς Ράλλης· ταμίαι δὲ, ὁ Κ. Παῦλος Σκουλοῦδης· καὶ ἐλεγκτὴς ὁ καθηγητὴς Κυρίος Ἰω. Παπαδάκης.

(1) Ἰδὲ Μελίσσης Ἀθηνῶν τόμ. α'. σελ. 97.

(2) Ἰδὲ Παιραινέσεις πρὸς τὸν μέλλοντα Βασιλέα τῆς Ἑλλάδος δύο μῆνας πρὸ τῆς ἐκλογῆς τοῦ λαοφιλοῦς ἡμῶν Βασιλέως δημοσιευθεῖσας ἐλληνιστὶ καὶ Γαλλιστὶ ὑπὸ Α. Γούδα.

Σύμβουλοι δὲ οἱ Κύριοι Γ. Βακαλόπουλος, Γ. Μηντζαβίνος, Δανιὴλ Πετρούλιας, Ἀντώνιος Παπαδάκης, Κωνστ. Βερσῆς, Τρύφων Μουτσόπουλος, Θωμᾶς Καβάκος, Σπ. Παυλίδης, Χαρ. Τυπάλδος Πρετεντέρης καὶ Π. Ρομπότης. Γραμματεὺς δὲ ὁ Κ. Ἰω. Πατρίκιος.

Μετὰ τοιαύτην ὑποδοχὴν, ὑπὸ τοιοῦτον ἔντιμον, νοήμον, δραστήριον καὶ φλεγόμενον ὑπὸ ἀκραιφνοῦς πατριωτισμοῦ προσωπικὸν διοικουμένη ἡ ἔταιρία εἶναι ἀδύνατον νὰ μὴ εὐδοκίμησῃ καὶ νὰ μὴ παρέξῃ ἄπειρα εὐεργετήματα εἰς τὴν κοινωνίαν. Καὶ περὶ τούτου μὲν ἡμεῖς οὐδὲ τὴν ἐλαχίστην ἔχομεν ἀμφιβολίαν. Ἄς ἐπιτραπῇ ὅμως νὰ ὑποβάλλωμεν εὐσεβάτως τὰς ἐξῆς παρατηρήσεις. Ὅσα ὑψηλὸν καὶ ἐνάρετον εἶναι τὸ νὰ περιθάληται τοὺς ἐνδεεῖς ἀναπήρους καὶ γέροντας, τοσοῦτω εὐεργετικώτατον εἶναι τὸ νὰ τοῖς παρέξῃ καὶ τινα ἀνάλογον τῶν δυνάμεων τῶν ἐργασίαν. Τοῦτο, καίτοι μὴ ὑποσχόμενον ἦδη ὑπὸ τῆς ἔταιρίας, οὐδεμία ὅμως ἀμφιβολία, ὅτι βραδύτερον θὰ πραγματοποιισθῇ· διότι τοῦτο θὰ συντελέσῃ μᾶλλον τῆς περιθάλψεως εἰς τὴν ἀπαγόρευσιν τῆς ἐπαιτείας. Καλὸν δὲ εἶναι μέρος τοῦλάχιστον τοῦ προϊόντος τῆς ἐργασίας ἢ νὰ μὲνῃ πρὸς ἀποζημίωσιν τῆς ἔταιρίας, ἢ νὰ χρησιμεύσῃ πρὸς βελτίωσιν τῆς τύχης τῶν ἐν τῷ καταστήματι διατρεφόμενων ἐνδεῶν. Μὲ τοιαύτην τινὰ πρόνοιαν οὐδόλωσ παραδόξον εἶναι μετὰ παρέλευσιν χρόνου πολλοὶ τῶν ἐνδεῶν νὰ ἐξέλθωσι τοῦ καταστήματος ἔμπειροι τέχνης τινός καὶ κάτοχοι κεφαλαίου ἱκανοῦ νὰ προσπορίσῃ εἰς τοὺς ἐνδεεῖς τὰ ἀναγκαῖα, ἵνα μετέλθωσιν ἀκολούθως τὴν τέχνην τῶν καὶ χρησιμεύσωσι πρὸς περιθάλψιν ἄλλων ἐνδεῶν μελῶν, ἢ νὰ διατρέφωσιν αὐτοὶ ἀμεριμνῶντες ἐν τῷ καταστήματι. Ἡ μεγαλειτέρα λοιπὸν καθ' ἡμᾶς προσπάθεια τῆς ἔταιρίας πρέπει νὰ καταβληθῇ πρὸς τοῦτο μᾶλλον μετὰ τὴν πρὸς περιθάλψιν τῶν ἐνδεῶν καὶ ἀπαγόρευσιν τῆς ἐπαιτείας. Ὅσα μικρὸν καὶ ἂν ᾖναι τὸ προϊόν τοῦ ἔργου τοῦ ἐνδεοῦς, οὐδέποτε πρέπει νὰ δαπανᾷται ὑπ' αὐτοῦ ἀμέσως, ἀλλὰ νὰ τῷ χρησιμεύσῃ καὶ διὰ τὴν αὔριον. Μετὰ τὰς εὐσεβάτως ὑποβαλλομένας ταύτας παρατηρήσεις δημοσιεύομεν παρὰ πόδας τὴν Βασιλικὴν ἔγκρισιν καὶ τὸ Καταστατικὸν τῆς ἔταιρίας.

ΔΙΑΤΑΓΜΑ

Περὶ ἐγκρίσεως τοῦ καταστατικοῦ τῆς φιλελεήμονος ἔταιρίας.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Α΄.

ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ.

Λαβόντες ὑπ' ὄψιν τὸ ὑποβληθὲν Ἡμῖν καταστατικὸν τῆς συσταθείσης ἐν Ἀθήναις ἔταιρίας πρὸς περιθάλψιν τῶν ἐνδεῶν καὶ γερόντων, ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν « Φιλελεήμων ἔταιρία » ἐπὶ τῇ προτάσει τοῦ Ἡμετέρου ἐπὶ τῶν ἐσωτερικῶν Ἰπουργοῦ, ἀπεφασίσαμεν καὶ διατάττομεν.

Ἄρθρον 1. Ἐγκρίνομεν τὴν σύστασιν τῆς ἐν λόγῳ ἔταιρίας καὶ κυροῦμεν τὸ καταστατικὸν αὐτῆς ὡς ἔχει.

Ἄρθρον 2. Κατ' ἔτος θέλει ὑποβάλλεσθαι παρὰ τοῦ διοικητικοῦ συμβουλίου τῆς φιλελεήμονος ἔταιρίας εἰς τὸ ἐπὶ τῶν Ἐσωτερικῶν Ἰπουργεῖον περιληπτικὴ ἔκθεσις περὶ τῶν ἐργασιῶν αὐτῆς.

Ἄρθρον 3. Ἐπιφυλασσόμεθα ν' ἀνακαλέσωμεν τὴν Ἡμετέραν ἔγκρισιν, ἐν περιπτώσει μὴ τηρήσεώς τινος τῶν ὅρων τοῦ εἰρημένου καταστατικοῦ.

Ὁ Ἡμέτερος ἐπὶ τῶν Ἐσωτερικῶν Ἰπουργός θέλει ἐκτελέσει τὸ παρὸν Διάταγμα, δημοσιευθησόμενον μετὰ τοῦ προσηρτημένου αὐτῷ καταστατικοῦ διὰ τῆς ἐφημερίδος τῆς Κυβερνήσεως.

Ἐν Ἀθήναις, τὴν 25 Σεπτεμβρίου 1864.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ.

Α. ΚΟΥΜΟΤΝΑΟΥΡΟΣ.

ΚΑΤΑΣΤΑΤΙΚΟΝ

Τῆς Ἐλεήμονος ἑταιρίας.

... Δεῦτε οἱ εὐλογημένοι τοῦ πατρὸς μου κληρονομήσατε τὴν ἠτοίμασμένην ὑμῖν βασιλείαν ἀπὸ καταβολῆς κόσμου· ἐπέειπασα γὰρ, καὶ ἐδώκατέ μοι φαγεῖν· ἐδίψησα, καὶ ἐποίησατέ με· ἐξένοις ἦμῃν καὶ συνηγάγετέ με· γυμνός, καὶ περιεβάλετέ με· ἠσθένησα καὶ ἐπεσκέψασθέ με . . . Ἄμην, λέγω ὑμῖν, ἐφ' ὅσον ἐποιήσατε ἐν τούτων τῶν ἀδελφῶν μου τῶν ἐλαχίστων, ἐμοὶ ἐποιήσατε. (Ματθ. Εὐαγγ. Κεφ. ΚΕ'. §. 34. 35. 36. καὶ 40.)

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'.

Σύστασις καὶ σκοπὸς τῆς Ἐλεήμονος ἑταιρίας.

Ἄρθρον 1.

Συνίσταται ἐν Ἀθήναις Ἐλεήμων ἑταιρία, σκοπὸς τῆς ὁποίας πρῶτιστος εἶναι ἡ περιθαλψὶς τῶν ἐνδεῶν ἀναπήρων καὶ γερόντων, καὶ ἐπομένως ἡ ἀπαγόρευσις τῆς ἐπαιτείας.

Ἄν οἱ πόροι ἐπιτρέψωσιν, ἡ ἑταιρία δύναται νὰ λάβῃ προσωρινῶς πρόνοιαν περὶ τε τῶν οικογενειῶν τῶν εἰς τὸ κατὰστημα εἰσελευσομένων ἀναπήρων καὶ γερόντων, ἐὰν αὐταὶ ἐκ τῆς ἐργασίας τῶν δὲν ἐπαρκῶσι νὰ πορίζωνται τὰ πρὸς τὸ ζῆν, καὶ περὶ τῶν ἀνηκουσῶν εἰς οικογενειάρχας περιπεσόντας ἕνεκα ἀσθενείας ἢ ἄλλης τινὸς αἰτίας εἰς ἀνικανότητα νὰ διαθρέψωσι τὰ ὑπ' αὐτῶν συντηρούμενα ἀνήλικα τέκνα.

Ἄρθρον 2.

Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἰδρύεται ἤδη κατὰσθημα ἐν Ἀθήναις, ἐν ᾧ θέλουσιν ἐνδιατεῖσθαι πάντες οἱ ἀποδεδειγμένως ἀνικανοὶ πρὸς τὸ ἐργάζεσθαι ἐνδεεῖς ἀνάπηροι καὶ γέροντες καὶ θέλουσιν ἔχει ἐν αὐτῷ τὰ ἀπαραιτήτως πρὸς τὸν βίον ἀναγκαῖα.

Ἄρθρον 3.

Ἡ ἀπαγόρευσις τῆς ἐπαιτείας ἐνεργεῖται κατὰ τὸν νόμον ὑπὸ τῆς ἀστυνομίας· ἀλλ' ὀφείλουσι καὶ τὰ μέλη τοῦ διοικητικοῦ συμβουλίου, ἢ ὁμοῦ ἢ ἰδιαιτέρως, ἕκαστον, νὰ καταγγέλλωσιν εἰς αὐτήν, οὓς ἀν' ἰδῶσιν ἐπὶ παραβάσει τῶν ἀστυνομικῶν διατάξεων μετερχομένους τὴν ἐπαιτείαν, διὰ νὰ λαμβάνῃ αὐτὴ τὰ πρὸς τὴν ἀπαγόρευσιν σύνηθον μέτρα.

Ἄρθρον 4.

Μέλη τῆς ἑταιρίας ταύτης εἶναι πάντες οἱ τακτικοὶ ἑταῖροι καὶ οἱ εὐεργεταὶ ἄνδρες τε καὶ γυναῖκες. Καὶ τακτικοὶ μὲν ἑταῖροι εἶναι οἱ τακτικῶς κατὰ μῆνα ἢ κατ' ἔτος συνεισφέροντες κατὰ προαίρεσιν ἐλέη ὄχι ὀλιγώτερα τῶν 12 δραχμῶν κατ' ἔτος. Εὐεργεταὶ δὲ οἱ χιλίας τοῦλάχιστον δραχμᾶς ἐφάπαξ προσενεγκόντες.

Ἄρθρον 5.

Μέχρις οὗ ἡ ἑταιρία ἀποκτήσῃ ἴδια μέσα συντηρήσεως τοῦ καταστήματος, ἕκαστος τῶν ἑταίρων ὀφείλει νὰ εἰσφέρει τακτικῶς, ὅ,τι ὑπεσχέθη ἐγγραφόμενος ἑταῖρος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'.

Περιοριστὰ τῆς ἑταιρίας.

Ἄρθρον 6.

Πόροι τῆς ἑταιρίας ταύτης εἶναι·

- α) Τὰ ὑπάρχοντα ἤδη πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον καὶ πάντα τὰ μετὰ ταῦτα χορηγηθίσόμενα ἰδιωτικᾶ, δημόσια καὶ δημοτικᾶ κληροδοτήματα καὶ δωρήματα.
- β) Τὰ τακτικῶς ὑπὸ τῶν ἑταίρων διδόμενα ἐλέη.
- γ) Τὰ ἐκτάκτως ὑπὸ τῶν φιλελεημόνων διδόμενα ἐλέη εἰς χρήματα ἢ εἰς πράγματα.
- δ) Τὰ εὐεργετήματα καὶ
- ε) Πάντα τὰ μὴ περιλαμβανόμενα εἰς τὰ ἀνωτέρω ἐδάφια.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

Διοκῆσις τῆς ἑταιρίας.

Ἄρθρον 7.

Ἡ ἑταιρία διοικεῖται ὑπὸ δεκαπενταμελοῦς συμβουλίου, ἐξ

ένος προέδρου, δύο αντιπροέδρων, ενός ταμίου, ενός ελεγκτοῦ καὶ δέκα συμβούλων, οἵτινες ὁμοῦ συγκροτοῦσι τὸ διοικητικὸν συμβούλιον.

Ἄρθρον 8.

Βαθμὸς ἐπιτίμου προέδρου δύναται ν' ἀπονεμηθῆ ὑπὸ τῆς συνελεύσεως εἰς μεγάλους εὐεργέτας.

Ἄρθρον 9.

Τὸ διοικητικὸν συμβούλιον ἐκλέγεται ὑπὸ τῆς γενικῆς συνελεύσεως ἐπὶ διετίαν διὰ μυστικῆς ψηφοφορίας καὶ κατὰ σχετικὴν πλειοψηφίαν, καὶ τὰ μὲν πέντε πρῶτα μέλη ἀδιακρίτως μεταξὺ τῶν ἐν Ἀθήναις καὶ ἐν Πειραιεὶ τακτικῶν ἐταίρων, τὰ δὲ λοιπὰ δέκα, εἰ δυνατόν, ἀνά δύο μεταξὺ τῶν τακτικῶν ἐταίρων τῶν τεσσάρων τῆς πόλεως τμημάτων καὶ τοῦ Πειραιῶς.

Ἄρθρον 10.

Τὸ διοικητικὸν συμβούλιον ὑπηρετεῖ ἀμισθί, πᾶσα δὲ ἡ ἄλλη ὑπηρεσία τῆς ἐταιρίας, κατὰ τὴν χρεῖαν λαμβανομένη, δύναται νὰ ᾖ καὶ ἔμμισθος.

Ἄρθρον 11.

Περὶ τοῦ προέδρου.

Ὁ πρόεδρος καὶ τούτου κωλυμένου ὁ πρῶτος ἀντιπρόεδρος ἢ καὶ ἐν ἐλλείψει τούτου ὁ δεῦτερος συγκαλεῖ τὸ διοικητικὸν συμβούλιον, διεσθύνει τὰς συζητήσεις, διορίζει μετὰ τοῦ συμβουλίου τοὺς εἰσηγητὰς ἢ τὰς εἰλικῆς ἐπιτροπὰς ἐπὶ διαφόρων ἀντικειμένων, ὑπογράφει τὰ πρακτικὰ τῶν συνεδριάσεων καὶ τὰ ἐξερχόμενα ἐγγράφα, συγκαλεῖ τὰς γενικὰς συνελεύσεις καὶ προεδρεύει αὐτῶν.

Ἄρθρον 12.

Περὶ τοῦ διοικητικοῦ συμβουλίου.

Τὸ διοικητικὸν συμβούλιον βουλευέται καὶ ἀποφασίζει περὶ ὧν τῶν ὑποθέσεων τῆς ἐταιρίας, φροντίζει περὶ τῆς προόδου αὐτῆς καὶ περὶ τῶν ἀναγκῶν τῶν ἐν τῷ καταστήματι ἐνδιατωμένων, ἐγγράφει τακτικούς ἐταίρους, προτεινομένους παρὰ τῶν ἤδη τοιούτων, ἀναθέτει, ἀν νομίση πρόσφορον, τὴν εἰσπραξίν τῶν ἐλεῶν καὶ εἰς κυρίας, διορίζει καὶ παύει τοὺς ὑπαλλήλους καὶ ὑπηρετάς, διαχειρίζεται πᾶσαν τὴν κινητὴν ἢ καὶ

κίνητον περιουσίαν τῆς ἐταιρίας, δύναται ἢ νὰ παρακαταθέτῃ τὰ πλεονάζοντα τῶν ἀπολύτων ἀναγκῶν τῆς ἐταιρίας χρηματα εἰς τινὰ τῶν Τραπεζῶν τῆς Ἑλλάδος ἐπὶ τόκῳ, ἢ καὶ ἄλλως νὰ διαθέτῃ ἐπὶ τὸ ὀφελιμώτερον, συντάσσει τὸν ἐσωτερικὸν τοῦ καταστήματος κανονισμὸν, ἐπιτηρεῖ ἀγρόπνως τὴν ἐν αὐτῷ ὑπηρεσίαν καὶ διαχειρίσιν, καθὼς καὶ τὴν πολιτείαν τῶν ἐν τῷ καταστήματι ἐνδιατωμένων, παρέχει κατάλληλόν τι ἔργον εἰς τοὺς δυναμένους νὰ ἐργάζωνται, πρὸς ἐπασχόλησιν αὐτῶν καὶ ὠφέλειαν τοῦ καταστήματος, συντάσσει τὸν ἐτήσιον προϋπολογισμὸν, τὸν ὅποιον καθυποβάλλει εἰς τὴν γενικὴν συνέλευσιν πρὸς ἐξέλεγξιν, εἰς ἣν τότε δίδει καὶ λόγον ὄλων τῶν πράξεων αὐτοῦ. Ἐκτὸς τούτων τὸ διοικητικὸν συμβούλιον περιστάει τὴν ἐταιρίαν καὶ ἐνώπιον τῶν δικαστηρίων διὰ τοῦ προέδρου ἢ τοῦ ἐταίρου τῶν ἀντιπροέδρων, προτείνει καὶ δέχεται δικαστικούς καὶ ἐξωδίκους συμβιβασμούς καὶ ἐνεργεῖ ὡς ἀντιπρόσωπος τῆς ἐταιρίας ὅλας τὰς πράξεις, διὰ τὰς ὁποίας τὰ ἄρθρα 96 καὶ 97 τῆς πολιτικῆς Δικονομίας ἀπαιτοῦσιν εἰδικὴν πληρεξουσιότητα.

Ἄρθρον 13.

Τὸ διοικητικὸν συμβούλιον συνέρχεται μὲν ὡσάκις προσκληθῆ ὑπὸ τοῦ προέδρου, ἀλλὰ τὴν συγκαλέσιν αὐτοῦ καὶ ἐκτάκτως δὲν δύναται ν' ἀρνήθῃ ὁ Πρόεδρος, ἐὰν ἀπαιτήσῃ τούτο τρία τῶν μελῶν.

Ἄρθρον 14.

Αἱ συνεδριάσεις τοῦ διοικητικοῦ συμβουλίου εἶναι πλήρεις, ὅταν παρευρισκῶνται ὀκτὼ τοῦλάχιστον μέλη μετὰ τοῦ προεδρεύοντος, αἱ δὲ ἀποφάσεις αὐτοῦ ἔχουσι κῦρος κατὰ πλειοψηφίαν. Ἴσοψηφίας τυχούσης, ὁ προεδρεύων φέρει τὴν νικῶσαν.

Ἄρθρον 15.

Ὅταν μέλος τι τοῦ διοικητικοῦ συμβουλίου προσκαλούμενον δὲν παρευρεθῆ εἰς πέντε κατὰ συνέχειαν συνεδριάσεις ἀδικαιολογῆτως (καὶ περὶ τούτου ἀποφασίζει τὸ συμβούλιον) ἢ ὅταν παραιτηθῆ ἢ ἄλλως πως ἐκλείψῃ προσκαλεῖται ὑπὸ τοῦ προέδρου εἰς τὴν θέσιν αὐτοῦ ὡς τακτικὸν τὸ ἐπιλαχόν τὰς πλειότερας εἰς τὴν ἐκλογὴν ψήφους μέλος. Ἐὰν δὲ τὸ ἀντικαθιστάμενον μέλος ᾖ ἐν ἀπὸ τὰ πρῶτα πέντε τοῦ διοικητικοῦ συμβουλίου, εἰς τὴν θέσιν αὐτοῦ προσκαλεῖται ὁ ἀμέσως μετ' αὐτὸν κατὰ τὴν ἐκλογὴν λαβὼν τὰς πλειότερας ψήφους.

Ἄρθρον 16.

Τὸ διοικητικὸν συμβούλιον μετὰ τὴν ἐκλογὴν του διαιρείται ἰδίᾳ κατὰ τὴν εἰδικότητα τῶν μελῶν εἰς ἐπιτροπὰς ἀναλόγως τῶν ἀναγκῶν τῆς ἐταιρίας.

Ἄρθρον 17.

Περὶ τοῦ ταμίου καὶ ἐλεγκτοῦ.

Ὁ ταμίας κρατεῖ τὴν χρηματικὴν διαχείρισιν, ὁ δὲ ἐλεγκτὴς τὸ λογιστικὸν τῆς ἐταιρίας, ἀμφότεροι δὲ προπαρασκευάζουσι τοὺς ἐτησίους ἀπολογισμούς.

Ἄρθρον 18.

Αἱ εἰσπράξεις τῆς ἐταιρίας γίνονται διὰ διπλοτύπου, τοῦ ὁποῦ το μὲν ἐν στέλεχος φέρει τὸ ποσὸν καὶ τὴν ὑπογραφήν τοῦ συνεισφέροντος, τὸ δὲ ἕτερον, τὸ εἰς τὸν συνεισφέροντα διδόμενον, τὸ ποσὸν καὶ τὰς ὑπογραφὰς τοῦ ταμίου, τοῦ ἐλεγκτοῦ καὶ τοῦ Προέδρου.

Ἄρθρον 19.

Πᾶσα πληρωμὴ ἐνεργεῖται ὑπὸ τοῦ Ταμίου διὰ χρηματικῶν ἐντάλλματων, ἐκδιδόμενου ὑπὸ τοῦ προέδρου καὶ θεωρουμένου ὑπὸ τοῦ ἐλεγκτοῦ, ἐν ᾧ σημειοῦται τὸ ποσὸν καὶ ἡ αἰτία τῆς δαπάνης, ἐπισυναπτομένων καὶ τῶν δικαιολογητικῶν ἐγγράφων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'.

Περὶ συνελεύσεων.

Ἄρθρον 20.

Αἱ γενικαὶ συνελεύσεις τῆς ἐταιρίας γίνονται ἐν Ἀθήναις δις τοῦ ἔτους, ἡ μὲν ἐντὸς τοῦ Ἰανουαρίου, ἡ δὲ μετὰ τὸ Πάσχα. Τὰ δὲ μέλη προσκαλοῦνται πρὸς τοῦτο διὰ δύο κοινοτέρων ἐφημερίδων. Καὶ κατὰ μὲν τὴν πρώτην συνέλευσιν γίνεται πρῶτον ἔκθεσις τῆς καταστάσεως τῆς ἐταιρίας, καὶ ἔπειτα διορίζεται τριμελὴς ἐπιτροπὴ πρὸς ἐξέλεξιν τῆς διαχειρίσεως καὶ τοῦ ταμίου. Μετὰ δὲ ταῦτα γίνονται προτάσεις ἐπὶ διαφόρων τῆς ἐταιρίας συμφερόντων καὶ πραγμάτων, τὰ ὅποια συζητοῦνται καὶ ἀποφασίζονται ἐν τῇ προσεχῇ τῆς συνελεύσεως συνεδριάσει· κατὰ δὲ τὴν δευτέραν ἀναγιγνώσκεται ἔκθεσις τῆς ἐξελεγκτικῆς

ἐπιτροπῆς ἐπὶ τοῦ ἀπολογισμοῦ τοῦ ταμίου, γνωστοποιεῖται ὁ κατάλογος τῶν νέων μελῶν καὶ εὐεργετῶν, συζητοῦνται αἱ κατὰ τὴν προηγουμένην συνέλευσιν γενομένηι προτάσεις, γίνονται καὶ νέαι τοιαῦται, αἰτινες, ἢ ἀποφασίζονται ἄμέσως, ἢ παραπέμπονται εἰς τὴν σύσκεψιν καὶ ἀπόφασιν τοῦ διοικητικοῦ συμβουλίου, ἢ ἀναβάλλονται εἰς τὴν πρώτην ἐπομένην συνέλευσιν. Μετὰ δὲ τὴν λήξιν τῆς διετίας κατὰ τὴν δευτέραν συνεδριάσειν τῆς συνελεύσεως γίνονται αἱ ἀρχαιρεσίαι καὶ διὰ σχετικῆς πλειονοψηφίας ἐκλέγεται ἐπὶ διετίαν τὸ διοικητικὸν συμβούλιον τῆς ἐταιρίας.

Ἄρθρον 21.

Εἰς πᾶσαν γενικὴν συνέλευσιν πρέπει νὰ ἦναι παρόντα τοῦλάχιστον ὀγδοήκοντα τακτικὰ μέλη, αἱ δὲ ἀποφάσεις γίνονται διὰ φανερᾶς ψηφοφορίας καὶ κατὰ σχετικὴν πλειονοψηφίαν.

Τελευταῖαι διατάξεις.

Ἄρθρον 22.

Τὰ ὀνόματα τῶν εὐεργετῶν, τῶν ἐπὶ πολλὰ ἔτη συμβούλων, τῶν διὰ βίου ἐταίρων καὶ τῶν δι' ἀποφάσεως τοῦ διοικητικοῦ συμβουλίου ἀνακηρυχθέντων ὡς προσενεγκόντων πολλὰς εἰς τὴν ἐταιρίαν ὑπηρεσίας θέλουσιν ἀναγραφῇ εἰς τὴν πρὸς τοῦτο μαρμαρίνην στήλην, τὴν τοποθετηθησομένην εἰς τὸ καταφανέστερον μέρος τοῦ ἀνεγερθησομένου καταστήματος.

Ἄρθρον 23.

Εἰς τὴν ἀρχὴν ἐκάστου ἔτους θέλει δημοσιεῦσθαι κατάλογος τῶν ὀνομάτων τῶν εὐεργετῶν καὶ τῶν τακτικῶν καὶ ἐκτάκτων ἐταίρων μετὰ τοῦ προσενεχθέντος ποσοῦ. Ἄν δὲ τις τῶν προσενεγκόντων αἰτήσῃται νὰ μὴ καταχωρισθῇ ἐν τῷ καταλόγῳ τὸ ὄνομά του, τίθεται τὸ ποσὸν μόνον ἀνωμόως.

Ἄρθρον 24.

Ἡ 27 Ἰουλίου, ἡμέρα τοῦ ἀγίου Παντελεήμονος, εἶναι ἡ ἐπέτιος ἑορτὴ τῆς ἐταιρίας, ἐν ἣ τελεῖται ἀρχιερατικὴ λειτουργία ὑπὲρ τῶν εὐεργετῶν καὶ συνδρομητῶν αὐτῆς.

Ἄρθρον 25.

Τὸ παρὸν καταστατικὸν ὑπόκειται εἰς τὴν ἐγκρίσιν τῆς Κυβερνήσεως, δύναται δὲ νὰ λάβῃ ἐφεξῆς, ἄς ὁ χρόνος καὶ ἡ

πειρα ήθελον ύποδείξει προσφορωτέρας τροποποιήσεις, προηγου-
μένης πάντοτε τής έγκρίσεως τής Κυβερνήσεως.

Άρθρον 26.

Η εταιρία θέλει έχει σφραγίδα, ής τά σύμβολα όρισθήσονται
ύπό του διοικητικού συμβουλίου.

*Κυροῦμεν τὸ παρὸν Καταστατικὸν ἐξ ἄρθρων εἴκοσι καὶ
ἑξ συγκείμενον.*

Ἐν Αθήναις τὴν 25 Σεπτεμβρίου 1864.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ.

A. ΚΟΥΜΟΥΝΔΟΥΡΟΣ.

Περὶ τῶν γεωργικῶν συστημάτων τῆς Ἀγγλίας.

Πᾶσα καλλιέργεια σκοπὸν προτίθεται νὰ δημιουργήσῃ, ὅσον
τὸ δυνατόν, μεγαλητέραν ποσότητα ἀνθρωπίνης τροφῆς εἰς δε-
δομένην ἔκτασιν γῆς· διὰ νὰ φθάσωσιν οἱ γεωπόνοι εἰς τὸν κοι-
νὸν τοῦτον σκοπὸν, δύνανται ν' ἀκολουθήσωσιν ὁδοὺς διαφόρους.
Ἐν Γαλλίᾳ οἱ γεωργοὶ ἐνασχολοῦνται εἰς παραγωγὴν κυρίως δη-
μητριακῶν καρπῶν, διότι οὗτοι δύνανται νὰ χρησιμεύσωσιν ἀμέ-
σως εἰς τροφήν τοῦ ἀνθρώπου. Ἐν Ἀγγλίᾳ, ἀπεναντίας, ὑπεχρε-
ώθησαν, κατ' ἀρχάς μὲν ἕνεκα τῆς φύσεως τοῦ κλίματός των,
κατόπιν δὲ καὶ ὑπὸ τῆς σκέψεως ὀδηγούμενοι, ν' ἀκολουθήσωσι
δρόμον πλάγιον, ὅστις φέρει μὲν εἰς τοὺς δημητριακοὺς καρποὺς,
ἀλλ' ἀφοῦ πρότερον διέλθει διὰ μέσου ἄλλων καλλιεργειῶν ἄ-
πεδείχθη δὲ ἐκ τῶν ἀποτελεσμάτων, ὅτι ὁ πλάγιος οὗτος δρό-
μος ἦτο καὶ εἶναι ὁ καλῆτερος.

Οἱ δημητριακοὶ καρποὶ ἐν γένει ἔχουσι μέγα κακὸν, τὸ
ὁποῖον δὲν ἐνόησεν ἀρκούντως ὁ γάλλος γεωργός, ὅτι δηλ. ἐξαν-
τλώσι ταχέως τὸ ἔδαφος· τὸ ἐλάττωμα τοῦτο ἀποβαίνει σχεδὸν
ἀνεπαίσθητον εἰς προνομιούχους τινας γαίας, αἵτινες δύνανται
νὰ παράγωσι τὸν σίτον σχεδὸν ἄνευ διακοπῆς, καὶ τοῦτο δύνα-
ται νὰ ᾖ καὶ κάπως ὠφέλιμον, ὅταν ὑπάρχωσιν ὑπεράριθμοι γαίαι

καὶ ὁ πληθυσμὸς ἀραιός· διότι τότε ὁ γεωργὸς μένει ἐλεύθερος
νὰ σπεῖρῃ δημητριακοὺς καρποὺς τὰς πρώτης ποιότητος γαίας
καὶ ν' ἀφήσῃ ν' ἀναπαυθῶσιν αἱ ἄλλαι πολλὰ ἔτη, πρὶν ἢ φέρῃ εἰς
αὐτάς καὶ αὖθις τὸ ἄροτρον· ἀλλ' ὅταν ὁ πληθυσμὸς αὐξάνῃ, τότε
τὸ πρᾶγμα ἀλλάζει. Ἐὰν δὲν λαμβάνηται σπουδαία πρόνοια, ὅπως
ἀποκαθίσταται διὰ τῶν καταλλήλων μέσων ἡ γονιμότης τοῦ
ἐδάφους, καθόσον ἡ παραγωγὴ τῶν σιτηρῶν τὴν ἐλαττώνει, ἐρ-
χεται στιγμῆ, καθ' ἣν ἡ γῆ, πολὺ συχνὰ προκαλουμένη νὰ
παράγῃ σίτον, ἀρνείται ἐπὶ τέλους νὰ πράξῃ τοῦτο· καὶ εἰς αὐ-
τὰ δὲ τὰ καλὰ κλίματα καὶ τὰ εὐφορα ἐδάφη, τὸ ἀρχαῖον
ῥωμαϊκὸν σύστημα, ὅπερ συνίστατο εἰς τὸ νὰ σπεῖρηται ἡ γῆ
τὸ ἕν ἔτος σίτον καὶ ν' ἀφίνηται τὸ ἀκόλουθον ἔτος ν' ἀνα-
παύηται, ἀποβαίνει ὅλως ἀνεπαρκές, διότι ὁ σίτος διὰ τοῦ
ῥωμαϊκοῦ τούτου συστήματος μηδαμινὰς μόνον ἐσοδείας δίδει.

Ἡ γῆ διὰ τῆς παραγωγῆς σιτηρῶν ἐξαντλεῖται ταχύτερα εἰς
τὰ ἀρκτικά μέρη ἢ εἰς τὰ μεσημβρινά. Τὸ μειονέκτημα τοῦτο
τοῦ ἐδάφους των οἱ ἄγγλοι κατώρθωσαν νὰ μεταποιήσωσιν εἰς
πλεονέκτημα. Ἐπειδὴ δὲν ἠδύναντο νὰ ζητῶσιν ἀπὸ τὴν γῆν δη-
μητριακοὺς καρποὺς τοσοῦτον συχνὰ ὅσον ἄλλοι εἰς ἄλλας χώρας,
διὰ τοῦτο ἐνησχολήθησαν ἑνωρὶς εἰς ἀνακάλυψιν τῶν αἰτιῶν καὶ
τῆς θεραπείας τῆς ἐξαντλήσεως ταύτης· συγχρόνως δὲ ἡ περί-
στασις ὅτι τὸ ἔδαφος των παρεῖχε πηγὴν, ἡ ὁποία φυσικῶς δὲν
εἶναι τοσοῦτον ἄφθονος εἰς τοὺς μεσημβρινοὺς λαοὺς, τὴν αὐτό-
ματον δηλ. παραγωγὴν χόρτου ἀφθόνου διὰ τὴν τροφήν τῶν
ζώων, δὲν διέφυγε τὴν προσοχὴν των, καὶ οὕτως ἐκ τῆς προ-
σεγγίσεως τῶν δύο τούτων γεγονότων προῆλθε τὸ ἀγροτικὸν
τῶν ἄγγλων σύστημα. Ἐπειδὴ ἡ κόπρος εἶναι τὸ καλῆτερον
μέσον τῆς ἀνανεώσεως τῆς γονιμότητος τοῦ ἐδάφους, μετὰ ἐσο-
δίαν δημητριακῶν καρπῶν, ἐσυμπέρανον, ὅτι ὤφειλον πρὸ πάν-
των νὰ ἐνασχοληθῶσιν ἀνευδότης εἰς τὸ νὰ τρέφωσι πολλὰ
ζῶα. Καθόσον, ἐκτὸς ὅτι τὸ κρέας εἶναι τροφή ἐπιζήτητος μάλ-
λον ἀπὸ τοὺς ἀρκτικούς λαοὺς ἢ ἀπὸ τοὺς μεσημβρινοὺς, διέ-
κριναν, ἐντὸς τῆς πολυαριθμοῦ ζωτικῆς παραγωγῆς, τὸ μέσον
δι' οὗ ν' ἀναπτύξωσι, διὰ τῆς πολλῆς δηλ. κόπρου, τὴν πλουσιότη-
τοῦ ἐδάφους καὶ κατὰ συνέπειαν ν' αὐξήσωσι τὴν παραγωγὴν
τα καὶ αὐτῶν τῶν δημητριακῶν καρπῶν. Ὁ ἀπλοὺς οὗτος συλλο-
γισμὸς εὐδοκίμησε πληρέστατα καὶ ἀφ' οὗτου τὸν ἐδέχθησαν ἡ
πειρα ὠδήγησεν αὐτοὺς εἰς τὸ νὰ ἐπεκτείνωσιν ἐπὶ μᾶλλον ὡση-
μέραι τὴν ἐφαρμογὴν του.

Κατ' ἀρχάς ἤρχοῦντο νὰ τρέφωσι τὰ ζῶα τῶν μόνων μὲ φυσικὴν χλόην καὶ οὕτω τὸ ἥμισυ τοῦ ἐδάφους ἔμενε διὰ λειβάδια ἢ βοσκάς, τὸ δὲ ἕτερον ἥμισυ ἐμοιράζετο μεταξὺ τῶν δημητριακῶν καρπῶν καὶ τῶν σχολαζουσῶν γαιῶν· ἀργώτερα ὅμως δὲν εὐχαριστοῦντο πλέον εἰς τὴν ἀναλογίαν ταύτην, ἀλλ' ἐπενόησαν καὶ τὰ τεχνητὰ λειβάδια καὶ τὰς ρίζας, δηλ. τὴν καλλιέργειαν φυτῶν τινῶν ἀποκλειστικῶς προωρισμένων εἰς τροφήν τῶν ζῶων· οὕτω δὲ ὁ ἀριθμὸς τῶν σχολαζουσῶν γαιῶν ἤλαττοῦτο ἀπὸ ἑτους εἰς ἔτος ἀργώτερον καὶ αὐτῶν τῶν σιτηρῶν ἢ καλλιέργεια ἤλαττώθη μεγάλως· σήμερον μάλιστα ἐπὶ τοῦ πέμπτου μέρους τοῦ ὅλου ἀγγλικοῦ ἐδάφους ἐκτείνεται ἡ καλλιέργεια τῶν σιτηρῶν, συμπεριλαμβανομένης καὶ τῆς βρώμης, καὶ τοῦτο ἀποδεικνύει τὸ ἐξαιρετικὸν τοῦ συστήματος τούτου ὅπερ εἶναι τὸ ἐξῆς· ὅτι δηλ. καθόσον αὐξάνει ἡ παραγωγή εἰς ζῶα, κατὰ τοσοῦτον αὐξάνει καὶ τῶν σιτηρῶν ἢ παραγωγή, ὥστε ὅσον ἀποβάλλει κατ' ἑκτασιν ἡ καλλιέργεια τῶν σιτηρῶν, τοσοῦτον κερδίζει κατ' ἑκτασιν· τοιοῦτοτρόπως λοιπὸν ἡ ἀγγλικὴ γεωργία πραγματοποιεῖ συγχρόνως διπλοῦν κέρδος.

Τὸ ἀποφασιστικὸν βῆμα πρὸς τὴν ὁδὸν ταύτην ἔγινε πρὸ ἐξήκοντα ἢ ὀγδοήκοντα ἔτων. Καθ' ἣν στιγμὴν ἡ Γαλλία ἐβρίσχετο εἰς τὰς αἰματηρὰς παρακμὰς τῆς πολιτικῆς ἐπαναστάσεως, ἐν Ἀγγλίᾳ ἐπαναστάσεις ἤπτον θορυβώδης καὶ σιτηριωδεστερα πραγματοποιοῦντο εἰς τὴν ἀγγλικὴν γεωργίαν. Ἐτερος μεγαλοφυῆς ἀνὴρ, ὁ Ἀρθούρ Γιοῦγκ, συνεπλήρει ὅ,τι εἶχεν ἤδη ἀρχίσει ὁ Μπάκβηλ. Ἐν ᾧ ὁ εἰς ἀπεκάλυπτε τὸν τρόπον τοῦ νὰ ὠφελῆται τις ὅσον τὸ δυνατόν περισσώτερον ἀπὸ τὰ ζῶα, ὁ ἕτερος ἐδίδασκε πῶς νὰ τρέφῃ τις ὅσον τὸ δυνατόν μεγαλύτερον ἀριθμὸν ζῶων εἰς δεδομένην ἑκτασιν γῆς. Μεγάλοι κτηματῖαι, τῶν ὁποίων τὰς προσπάθειαις ἀντήμειψαν μεγάλα κέρδη, κινήσαν τὴν συγχώνευσιν τῶν δύο τούτων ἰδεῶν καὶ ἔθεσαν ἀμοφτέρας εἰς ἐνέργειαν δραστηρίως καὶ μετὰ πλήρους ἐπιτυχίας. Τότε δὲ ἔλαβεν ἀρχὴν τὸ περίφημον σύστημα τῶν τετραετῶν ἀμειψισπορῶν, γνωστὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ Νορφόλκ, κομητείας ἔνθα ἐγεννήθη, καὶ ὅθεν ἤρχισε νὰ διαδίδηται παντοῦ. Τὸ σύστημα τούτο, ὅπερ ἰσχύει καὶ σήμερον μετὰ τινῶν τροποποιήσεων καθ' ὅλην τὴν Ἀγγλίαν, μετεμόρφωσεν ῥιζιδὸν ἐπὶ τὸ βέλτιον καὶ αὐτὰς τὰς ἀφορωτέρας γαίας τοῦ τόπου καὶ ἐδημιούργησεν ἐξ αὐτῶν τὸν ἀγροτικὸν πλοῦτον τῆς Ἀγγλίας.

Δὲν θέλω ἀναπτύξει ἐδῶ τὴν θεωρίαν τῶν ἀμειψισπορῶν,

ἐκατοντάκις μέχρι τοῦδε ἐκτεθεῖσαν καὶ σχολιασθεῖσαν· ὅλος ὁ κόσμος γινώσκει σήμερον, ὅτι τὰ κτηνοτροφικὰ φυτὰ, ἀντλοῦντα εἰς τὴν ἀτμοσφαῖραν τὰ κυριώτερα στοιχεῖα τῆς φυτικῆς ὑπάρξεώς των, προσθέτουσιν εἰς τὸ ἔδαφος πλεῖστον ἢ ὅσον λαμβάνουσιν ἐξ αὐτοῦ, καὶ συντελοῦσι διττῶς, εἴτε αὐτὰ καθ' ἑαυτὰ, εἴτε διὰ τῆς εἰς κόπρον μεταποιήσεώς των, εἰς τὸ νὰ ἐπανορθώσωσι τὸ ὑπὸ τῶν σιτηρῶν καὶ ὄλων ἐν γένει τῶν καλλιεργείων, ὅσαι ἐξαντλοῦσι τὸ ἔδαφος, προξενούμενον κακόν· εἶναι τοῦλάχιστον κατ' ἀρχὴν παραδεδογμένον σήμερον, ὅτι τὰ κτηνοτροφικὰ φυτὰ πρέπει νὰ καλλιεργῶνται ἀμοιβαδὸν μὲ τὰ σιτηρὰ, τοῦθ ὅπερ πραγματοποιοῦσι τὸ σύστημα τοῦ Νορφόλκ· μεγάλαι προσπάθειαι ἐγένοντο ἐν Γαλλίᾳ, ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ παρόντος αἰῶνος, ὑπὸ σπουδαίων ἀγρονόμων, ὅπως διαδοθῆ παντοῦ τὸ σωτήριον τούτο σύστημα καὶ σπουδαῖαι πρόοδοι ἐγένοντο εἰς τὴν ὁδὸν ταύτην· ἀλλ' οἱ ἀγγλοὶ ἐβάδισαν πολὺ ταχύτερα ἡμῶν διὰ τοῦ μέσου τῶν ἀμειψισπορῶν αὐξάνει ἀδιαλείπτως εἰς τὰς χειρὰς των τὸ πολῦτιμον κεφάλαιον τῆς γονιμότητος τῶν γαιῶν, τὸ ὁποῖον πᾶς καλὸς ἀγρονόμος ὀφείλει νὰ ἔχῃ πάντοτε ὑπ' ὄψιν.

Τὸ ἥμισυ σχεδὸν τοῦ καλλιεργουμένου ἐδάφους διατηρεῖται εἰς διηνεκὴ λειβάδια, τὸ ἕτερον ἥμισυ ἀποτελοῦν τὰς ὀνομαζομένας ἀροσίμους γαίας, διαιρεῖται εἰς τέσσαρα μέρη κατὰ τὸ σύστημα τῶν ἀμειψισπορῶν τοῦ Νορφόλκ, σπειρόμενον τὸ μὲν πρῶτον ἔτος ρίζας, κυρίως δὲ γογγύλια ἢ γουλία χονδρά· τὸ δὲ δεῦτερον ἔτος σιτηρὰ ἑαρινὰ δηλ. κριθὴν καὶ βρώμην, τὸ τρίτον ἔτος λειβάδια τεχνητὰ, ἰδίως δὲ τριφύλιον καὶ ray-grasse καὶ τὸ τέταρτον ἔτος σίτον.

Κατόπιν ἐπρόσθεσαν οἱ Ἀγγλοὶ καὶ πέμπτον ἔτος εἰς τὴν κυκλικὴν ταύτην περίοδον, ἀρίνοντες τὰ τεχνητὰ λειβάδια νὰ κατέχωσι τὴν γῆν ἐπὶ δύο ἔτη. Οὕτω λοιπὸν εἰς ἑκτασιν 700 στρεμμάτων π. χ., 300 στρέμματα θέλουσιν διατηρεῖσθαι εἰς διηνεκεῖς βοσκάς, 80 θέλουσιν φυτευθῆ γαιώμηλα καὶ γογγύλια, 80 θέλουσιν σπαρεῖ κριθὴ καὶ βρώμη, 80 θέλουσιν γίνεσθαι τεχνητὰ λειβάδια τὸ πρῶτον ἔτος, 80 τεχνητὰ λειβάδια τὸ δεῦτερον ἔτος, καὶ 80 θέλουσιν σπαρῆ σίτον. Εἰς δὲ τὰ μέρη τοῦ τόπου, τὰ καταλληλότατα εἰς κτηνοτροφικὴν φυτουργίαν, ἢ ἀναλογία τῶν λειβαδίων κατανατᾷ ἐτι μεγαλύτερα καὶ ἢ τῶν σιτηρῶν μᾶλλον ἐλαττωμένη, καὶ εἰς ἐκείνας τὰς γαίας, ὅσαι δὲν εἶναι ἀρκούντως καλαὶ διὰ τὰς ρίζας καὶ τὰ λειβάδια, ἀντικαθιστῶσι

τὰ γογγύλια διὰ τῶν κυάμων, καὶ ἐκτείνουσι τὴν ἀναλογίαν τῶν σιτηρῶν, ἐλαττοῦντες τὴν τῶν ἄλλων εἰδῶν· ἀλλ' εἰς τὸ σύνολον αἱ ἐξαιρέσεις αὗται συμψηφίζονται σχεδὸν, τοῦλάχιστον ἐν τῇ ἰδίῳ Ἀγγλίᾳ, ἐν Ἰρλανδίᾳ ὅμως τὸ πᾶν εἶναι διάφορον.

Καθόλου εἰπεῖν, ἀφαιρουμένων τῶν 110 ἑκατομ. στρεμμάτων, τῶν διαμενοντῶν ἀκαλλιεργήτων, ἐκ τῆς ὅλης ἐκτάσεως τῶν Βρεττανικῶν νήσων, τὰ ὑπόλοιπα 200 ἑκατομ. στρεμμάτων τῶν καλλιεργουμένων γαιῶν ἀναλύονται ὡς ἐξῆς.

φυσικὰ λειβάδια	80,000,000	στρέμματα
τεχνητὰ λειβάδια	30,000,000	»
γαιώμηλα, γογγύλια, κύαμοι	20,000,000	»
κριθὴ	10,000,000	»
βρώμη	25,000,000	»
σχολάζουσα γῆ	5,000,000	»
σίτος	18,000,000	»
κῆποι, βρωνία, λινάριον κλπ.	2,000,000	»
δάση	10,000,000	»
τὸ ὅλον	200,000,000	»

Ἐν δὲ τῇ Γαλλίᾳ ἔχομεν 110 ἑκατομ. στρέμματα ἀκαλλιεργήτα ἐπὶ 530 ἑκατομ. τῆς ὅλης ἐκτάσεως· τὰ 420 μένοντα δύνανται ν' ἀναλυθῶσιν ὡς ἐξῆς.

φυσικὰ λειβάδια	40,000,000	στρέμματα
τεχνητὰ λειβάδια	30,000,000	»
ρίζαι	20,000,000	»
βρώμη	30,000,000	»
σχολάζουσαι γαῖαι	50,000,000	»
σίτος	60,000,000	»
σίκαλη, κριθὴ, ἀραβόσιτος	60,000,000	»
διάφοροι καλλιέργειαι	30,000,000	»
ἄμπελοι	20,000,000	»
δάση	80,000,000	»
τὸ ὅλον	420,000,000	»

Ἐκ τῆς συγκρίσεως τῶν δύο τούτων πινάκων ἀποδεικνύεται ἡ μεταξὺ τῆς ἀγγλικῆς καὶ γαλλικῆς γεωργίας διαφορά.

Ἐκ πρώτης ὄψεως φαίνεται ὅτι ἡ Γαλλία ὑπερέχει τῆς Ἀγγλίας ὡς πρὸς τὴν ἀναλογίαν μεταξὺ τῶν ἀκαλλιεργήτων καὶ τῶν καλλιεργουμένων γαιῶν· ἀλλ' αἱ παρὰ τῶν γειτόνων μας ἐγκαταλιπούμεναι γαῖαι εἰσὶν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀνεπίδεκτοι οἷας δῆποτε καλλιεργείας· αἱ γαῖαι αὗται εὐρίσκονται σχεδὸν ὅλαι ἐν τῇ ὀρεινῇ Σκωτίᾳ, εἰς τὸ ἀρκτικὸν μέρος τῆς Ἰρλανδίας καὶ ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Γάλλων. Ὅσον μέρος ἦτο δυνατὸν νὰ ἐκχερσῶθῃ, ἐξεχερσώθη ἤδη καὶ ἐκαλλιεργήθη, ἐν ᾧ παρ' ἡμῖν τὸ πλεῖστον μέρος τῶν χέρσων μενουσῶν γαιῶν εἶναι ἐπιδεκτικὸν καλλιεργείας τινος. Πρὸς τούτοις ἡμεῖς ἔχομεν μεγαλητέραν ἑκτασιν δασῶν, ἢ οἱ γείτονές μας καὶ ἐὰν προσθέσωμεν τὰς ὑπὸ τῶν δασῶν καλυπτομένης γαίας εἰς τὰς χέρσους, θέλομεν εὑρεῖν 190 ἑκατομμύρια στρεμμάτων ἐκ τῶν 530 ἑκατομ. τοῦ ὅλου ἐδάφους τῆς Γαλλίας ἐκφεύγουσι τὴν κυρίως καλλιέργειαν. Οἱ ἄγγλοι, χάρις εἰς τὰ ἀνθρακωρυχία των, τὰ ὅποια χορηγοῦσιν ἐν ἀφθονίᾳ ἀξιόλογον καύσιμον ὕλην καὶ εἰς εὐτελεῖ τιμὴν, ἠδυνήθησαν νὰ ἐκρίζωσωσι μεγάλην δάσην, τὰ ὅποια ἄλλοτε ἐκάλυπτον μέγα μέρος τῆς νήσου των, καὶ ἀνεπλήρωσαν οὕτω τὴν ἑλλειψιν τῶν γαιῶν· καὶ σήμερον δὲν ἀπέμειναν ἐκ τῶν ἀρχαίων δασῶν εἰμὴ μόνον ἴχνη τινὰ ὅση μέραι ἀπειλούμενα ὑπὸ καταστροφῆς.

Τὸ κυρίως λοιπὸν εἰς τὴν γεωργίαν ἀνήκον μέρος τῆς γῆς σύγκειται ἐν μὲν τῇ Ἀγγλίᾳ ἐξ 190 ἑκατομ. στρεμμάτων, ἐν δὲ τῇ Γαλλίᾳ ἐκ 340 ἑκατομ. Εὐρίσκομεν δὲ ἐκ πρώτης ὄψεως ὅτι ἐκ τῶν 190 ἑκατομ. στρεμμάτων τῆς Ἀγγλίας, 150 εἰσὶ προσδιωρισμένα εἰς παραγωγὴν τῆς τροφῆς τῶν ζώων, καὶ 40 τὸ πολὺ εἰς τὴν τῶν ἀνθρώπων. Ἐν Γαλλίᾳ ὁ ἀριθμὸς τῶν στρεμμάτων τῶν καθιερωμένων εἰς καλλιεργείας βελτιούσας τὴν γῆν εἶναι 90 ἑκατομμύρια, ἐν ᾧ αἱ καλλιέργειαι, αἵτινες ἐξαντλοῦν τὴν γῆν, κατέχουσι δίπλασίαν ἑκτασιν· μέγιστον δὲ εἶναι τὸ καθιερωμένον εἰς σχολάζουσας γαίας μέρος, αἵτινες ἄλλως τε εἰς τὴν παρούσαν κατάστασιν των ὀλίγον συντελοῦσιν εἰς ἀνανέωσιν τῆς γονιμότητος τοῦ ἐδάφους. Ἡ ἀκριβὴς ἐξέτασις τῶν λεπτομερειῶν θέλει ἐπιβεβαιώσει ἔτι μάλλον τὴν ἰδέαν ταύτην.

Ἐν πρώτοις ἐμφανίζονται τὰ φυσικὰ λειβάδια, ἀντιπροσωπευόμενα ἐν Γαλλίᾳ μὲν ὑπὸ 40 ἑκατομμυρίων στρεμμάτων, ἐν δὲ τῇ Ἀγγλίᾳ ὑπὸ 80 ἑκατομμυρίων. Παρ' ἡμῖν ὀλιγώτερον τοῦ ἐνός ὀγδόου τοῦ ὅλου καλλιεργουμένου ἐδάφους, παρὰ τοῖς ἄγγλοις δὲ σχεδὸν τὸ ἡμισυ. Εἶναι ἀληθές, ὅτι εἰς τὰ ἀγγλικά λειβάδια μεγάλην θέσιν κατέχουσιν αἱ βοσκαί, ἀλλ' αὗται ἰσο-

τιμούνται εις τὴν παραγωγὴν μὲ τὰ κοσσιζόμενα λειβάδια μας. Καὶ ἡ επέκτασις τῶν βοσκῶν εἶναι βεβαίως μία ἐκ τῶν ἐκπληκτοῦσάν ἰδιοτροπιῶν τῆς Βρεττανικῆς γεωργίας, τοῦλάχιστον μέχρι τοῦδε ὀλίγον χρόνον συγκομιζουσιν ἐν Ἀγγλίᾳ, ἢ δὲ διὰ τὸν χειμῶνα τροφὴ τῶν ζώων ζητεῖται ἰδίως ἀπὸ τὰ τεχνιτὰ λειβάδια, τὰς βίβας, καὶ ἀπὸ αὐτὰ τὰ σιτηρά. Ἀπότινος χρόνου νέα συστήματα, περὶ ὧν θέλω ἀλλαχοῦ ποιῆσαι λόγον, τείνουσιν εἰς τὸ νὰ ἐπαναφέρωσι, τὴν ἐν τῷ Σαύλω ἐνδιαίτησιν τῶν ζώων καὶ κατὰ τὸ θέρος αὐτὸ, εἰς τὴν ἀρχαίαν συνήθειαν. Αἱ προσπάθειαι ὁμῶς αὐταὶ δὲν ἦσαν μέχρι τοῦ 1848 εἰμὴ ἐξαιρετικά, γενικὴ σχεδὸν συνήθεια ἐπικρατεῖ νὰ ἐγκλείωσι τὰ ζῶα ὅσον τὸ δυνατόν ὀλιγώτερον. Τὰ τρία τέταρτα τῶν ἀγγλικῶν λειβαδίων βόσκονται ἐπιτοπιῶς ὑπὸ τῶν ζώων καὶ ἐπειδὴ τὸ ἥμισυ ὁμοίως τῶν τεχνιτῶν λειβαδίων βόσκεται, μάλιστα κατὰ τὸ δεύτερον ἔτος, καὶ αὐτὰ δὲ προσέτι τὰ γογγύλια καταναλίσκονται ὑπὸ τῶν χοίρων ἐντὸς τῶν παραγόντων αὐτὰ ἀγρῶν, τέλος πάντων ἐπειδὴ καὶ αἱ χέρσοι γαῖαι δὲν δύνανται νὰ χρησιμοποιηθῶσιν εἰμὴ μόνον διὰ τῆς διαβατικῆς βοσκῆσεως, εὐρίσκεται ὅτι τὰ δύο τρίτα τοῦ ὅλου ἀγγλικοῦ ἐδάφους εἰσὶν ἀφειμένα εἰς βοσκὴν τῶν ζώων. Ἐντεῦθεν ἡ ἰδιαιτέρα ὠριότης καὶ ἡ χάρις τῶν βρεττανικῶν παιδιῶν παρ' ἡμῖν, ἐκτὸς τῆς Νορμανδίας καὶ ἄλλων τινῶν ἐπαρχιῶν, ἐνθα ἡ αὐτὴ συνήθεια ἐπικρατεῖ, τὸ ἡμέτερον ἔδαφος σπανίως παρουσιάζει τὸ γελόν θεάμα, ὅπου παριστάνει πανταχοῦ ἡ Ἀγγλία μὲ τοὺς χλοερὺς καὶ πρασίνοὺς λειμῶνάς της, ἐντὸς τῶν ὁποίων βόσκουσι ζῶα παντὸς εἶδους ἐν πλήρει ἐλευθερίᾳ.

Τὸ θέλημα τῶν τοπικῶν τῆς Ἀγγλίας ἐπαυξάνεται ἔτι μᾶλλον διὰ τοῦ γραφικοῦ ἀποτελέσματος τῶν φραγμῶν, συνιστάμενων συνήθως ἐκ δένδρων πυκνὰ φυτευμένων, οἵτινες περιβάλλουσι πάντα ἀγρὸν. Ἡ ὑπαρξίς τῶν φραγμῶν τούτων προσβάλλεται σήμερον σφοδρῶς. Μέχρι τοῦδε ἐθεωροῦντο οὗτοι ὡς ἀναγκαῖον ἐπακόλουθον τοῦ γενικοῦ συστήματος τῆς καλλιέργειας, καθόσον, ἐπειδὴ ἕκαστον τμήμα λειβαδίου βόσκεται κατὰ σειρὰν, ἀποβαίνει εὐχερὲς νὰ ὀδηγῆ τις ἐντὸς αὐτοῦ τὰ ζῶα καὶ νὰ τ' ἀφίνη ἀφύλακτα παρ' ἡμῖν ὁμῶς, ἕνεκα τῶν ἐθνικῶν συνηθειῶν, ἤθελε φανῆ ὅλος παράξενον νὰ ἴδωμεν τὰ ζῶά μας, ἰδίως τὰ πρόβατά μας, ἀφινόμενα ἐλεύθερα εἰς τὰς βοσκὰς καὶ μάλιστα μακρὰν τῶν κατοικιῶν· ἀλλὰ πρέπει νὰ ἐνθυμηθῶμεν, ὅτι οἱ ἄγγλοι ὄχι μόνον κατέστρεψαν τοὺς λύκους εἰς τὰς νήσους των, ἀλλὰ καὶ διὰ τρομερῶν νόμων τῆς ἀγροτικῆς ἀστυνομίας ὑπε-

ράσπισαν τὴν ἰδιοκτησίαν κατὰ τῶν ἀνθρωπίνων καταχρήσεων καὶ τέλος ἕκαστος ἰδιοκτῆτης ἔλαβε τὴν φροντίδα νὰ περιφράξῃ καλῶς τὸν ἀγρὸν του· ταῦτα, ὅταν τις ἔχη ὑπ' ὄψιν, δύναται νὰ ἐννοήσῃ καλῶς τὴν γενικὴν ταύτην ἀσφάλειαν. Οἱ ὠραῖοι ἐκεῖνοι φραγμοὶ ἐμφανίζονται ὡς ὠφέλιμα ὑπερασπίσματα καὶ ὡς πλούσιοι στολισμοὶ τῶν ἀγγλικῶν ἀγροικιῶν· ἀπορίας δὲ ἀξίον εἶναι πῶς δύναται νὰ ὑπάρχῃ σήμερον ζήτημα ἢ διατήρησις των.

Ἡ κατὰ τὸν εἰρημένον τρόπον χρήσις τῶν βοσκῶν παρέχει εἰς τοὺς ἀγγλους γεωπόνους πολλὰ πλεονεκτήματα· πρῶτον μὲν οἰκονομεῖ τὴν διὰ τῶν χειρῶν ἐργασίαν, πρῶτον δὲ αὐτοῦς δὲν εἶναι ἀξίον μικρᾶς σκέψεως, ἔπειτα δὲ ἀποβαίνει λίαν ὠφέλιμος καὶ εἰς τὴν υἰγιάν αὐτῶν τῶν ζώων. Πρὸς τούτοις διὰ τῆς ἀμέσου βοσκῆσεως ὠφελεῖται τις καὶ ἐκ τῶν γαιῶν ἐκείνων, αἵτινες δὲν ἤθελον δίδει εἰμὴ ἀσημαντον πρόσοδον, καὶ αἵτινες κατὰ μικρὸν βελτιοῦνται διὰ τῆς ἐν αὐταῖς σταθμύσεως τῶν ζώων. Παρέχει τροφὴν πάντοτε ἀναγεννωμένην καὶ τῆς ὁποίας τὸ ποσὸν καταντᾷ ἴσον, ἂν ὄχι ἀνώτερον ἐκείνου, τὸ ὁποῖον ἤθελον ἐπιτύχει διὰ τῆς κόσσης. Κατὰ συνέπειαν ἀποδίδουσι μεγάλην ἀξίαν εἰς τὴν ἀγροικίαν, τὴν ἔχουσαν μεγάλην ἔκτασιν καλῶν βοσκῶν. Καὶ εἰς αὐτὰ δὲ τὰ κοσσιζόμενα λειβάδια παρενθέτουσι συχνάκις ἐν ἔτος βοσκῶν μεταξὺ δύο ἐτῶν κοσσίσματος. Ἐν τῷ δὲ αἱ βοσκὰί μας εἰσὶ γενικῶς ἀμελημένα, παρ' αὐτοῖς ἀπεναντίας ἐπεριποιηθήσαν θαυμασίως καὶ ὅστις ἐσπούδασεν ὅπως οὖν τὸ εἶδος τοῦτο τῆς καλλιέργειας, τὸ θελκτικώτερον πάντων, ἴξῃρεν πόσον μεγάλη ἀπόστασις ὑπάρχει μεταξὺ λειβαδίου ἀκαλλιεργήτου καὶ ἀγρίου, καὶ λειβαδίου καλλιεργημένου.

Δύναται τις παρβαλαίως νὰ βεβαιώσῃ ὅτι τὰ 80 ἑκατομμύρια στρεμμάτων τῶν ἀγγλικῶν λειβαδίων δίδουσι τρεῖς πόσην τροφὴν διὰ τὰ ζῶα ἢ ὅσην τὰ 40 ἑκατομμύρια στρεμμάτων τῶν ἡμετέρων λειβαδίων καὶ τὰ 60 ἑκατομμύρια τῶν σχολαζουσῶν γαιῶν μας· ἀποδεικνύει τοῦτο ἀρκούντως ἡ ἀγοραία τιμὴ τῶν διαφορῶν εἰδῶν τῶν γαιῶν τούτων. Τὰ ἀγγλικά λειβάδια πωλοῦνται κατὰ μέσον ὄρον ἀντὶ 400 φράγκων τὸ στρέμμα· εὐρίσκονται δὲ λειβάδια πωλούμενα συνήθως ἀντὶ 1000 ἕως 2000 καὶ μέχρι 5000 φράγκων ἕκαστον στρέμμα. Τὰ καλῆτερα λειβάδια τῆς Νορμανδίας εἰσὶ τὰ μόνα παρ' ἡμῖν δυνάμενα νὰ ἀνταγωνισθῶσιν ὅπως οὖν μὲ τινὰς τῶν τιμῶν τούτων. Τὰ λειβάδια ταῦτα κατὰ μέσον ὄρον φθάνουσιν εἰς τὰ

τρία τέταρτα σχεδόν τῆς ἀξίας τῶν ἀγγλικῶν λειβαδιῶν, ὡς πρὸς δὲ τὰς ἡμετέρας σχολαζούσας γαίας, αὗται ἀπέχουσι πολὺ τῶν ἀγγλικῶν βοσκησίμων γαιῶν. Οὐδαμῶς ἀλλαχοῦ ἐπροχώρησεν, ὅσον παρὰ τοῖς ἀγγλοῖς, ἡ τέχνη τοῦ βελτιῶναι τὰ λειβάδια καὶ τὰς βοσκὰς, τοῦ καθιστάνειν τὰς γαίας αὐτῶν ὑγιεῖς διὰ τῆς ὀρευτέσεως τῶν ἐν αὐταῖς ὑδάτων, καὶ γονίμους διὰ τῶν ἀρδύσεων καὶ τῶν λιπασμάτων καταλλήλως καὶ μεθ' ἱκανότητος γινομένων, διὰ τῶν ἐπανειλημμένων ὀργωμάτων, διὰ τῶν ἐκλιθάσεων, τῶν ἰσοπεδώσεων, διὰ τῆς πολλαπλασιάσεως τῶν θρεπτικῶν χόρτων καὶ τῆς ἐκρίζωσεως τῶν κακῶν, ἅτινα εὐκόλως διαδίδονται· οὐδαμῶς ἀλλαχοῦ ἀποβλέπουσιν ὀλιγότερον πρὸς τὴν δαπάνην προκειμένου περὶ δημιουργίας καὶ διατηρήσεως τοιοῦτων πραγμάτων. Αἱ εὐφυεῖς αὗται περιποιήσεις καὶ προσπάθειαι, εὐνοούμεναι καὶ ὑπὸ τοῦ κλίματος, παρήγαγον ἀληθῆ θαύματα.

Κατόπιν ἔρχονται αἱ ῥίζαι καὶ τὰ τεχνιτὰ λειβάδια· αἱ ἐν Ἀγγλίᾳ γενικῶς καλλιεργούμεναι ῥίζαι εἰσὶ τὰ γαιώμηλα καὶ τὰ γογγύλια. Ἡ καλλιέργεια τῶν κοκκινογυλιῶν, τοσοῦτον συνηθισμένη ἐν Γαλλίᾳ, ὑπάρχει μέχρι τοῦδε ὀλίγον συνηθῆς εἰς τὴν ἀντίπεραν τοῦ πορθμοῦ χώραν καὶ μόλις ἀρχίζει σήμερον νὰ διαδίδηται. Τὰ γαιώμηλα ἦσαν εἰς μεγάλην ὑπόληψιν πρὸ τῆς νόσου τῶν· εἶναι γνωστὸν ὅτι κατὰ τὰς ἐθνικὰς συνηθείας ταῦτα χρησιμεύουσιν ἐκεῖ μᾶλλον ἢ ἐν Γαλλίᾳ εἰς τροφήν τῶν ἀνθρώπων, προσδιορίζουσι δὲ συγχρόνως μεγίστας ποσότητας εἰς τροφήν τῶν ζώων. Ἐκεῖνο ὅμως, τὸ ὁποῖον μᾶλλον ἢ τὰ γαιώμηλα κατανατᾷ ἐν τῶν χαρακτηριστικῶν στοιχείων τῆς ἀγροτικῆς οἰκονομίας τῶν ἀγγλῶν, καὶ τὸ ὁποῖον σχηματίζει τρόπον τρόπον τινὰ τὸν ἄξονα αὐτῆς, εἶναι ἡ καλλιέργεια τῶν ῥαπάνων, γογγυλιῶν ἢ γουλιῶν. Ἡ καλλιέργεια τούτων, ἥτις παρ' ἡμῖν κατέχει μόλις χιλιάδας τινὰς στρεμμάτων καὶ ἥτις εἶναι ὀλίγον γνωστὴ ἔξω τῶν ὀρεινῶν ἐπαρχιῶν μας, θεωρεῖται παρὰ τοῖς ἀγγλοῖς ὡς τὸ βεβαιότερον σημεῖον, καὶ τὸ ἐνεργητικώτερον μέσον πάσης γεωργικῆς προόδου. Παντοῦ, ὅπου ἡ καλλιέργεια τούτων εἰσάγεται καὶ ἀναπτύσσεται, ὁ πλοῦτος παρακολουθεῖ. Δ' αὐτῆς καὶ μόνῃς τῆς καλλιέργειας αἱ ἀρχαῖαι ἄκαρποι ἀμμοχέρσοι μετεμορφώθησαν εἰς εὐφορωτάτας γαίας. Συχνάκις ἡ τιμὴ ἀγροικίας τινὸς μετράται κατὰ λόγον τῆς ἐκτάσεως τοῦ ἐδάφους, τοῦ εἰς τὴν καλλιέργειαν ταύτην καθιερωμένου. Δὲν εἶναι σπάνιον ν' ἀπαντήσῃ τις, περιηγούμενος τὴν Ἀγγλίαν, τεμάχιον γῆς χιλιάδων στρεμμάτων ἐσπαρμένον καθ' ὅ

λοκληρίαν ῥάπανα· κατὰ τὸ θέρος βλέπει τις παντοῦ λάμπον τὸ ὠραῖον πράσινον χρῶμα αὐτῶν.

Τὰ γογγύλια, καλλιεργούμενα ἔκκαλαι εἰς τὴν Ὀλλάνδαν ἦλθαν εἰς τὴν Ἀγγλίαν, περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΖ' αἰῶνος, συγχρόνως μετὰ τῶν πολιτικῶν καὶ οἰκονομικῶν θρασμῶν, οἵτινες διέβησαν τὸν πορθμὸν μετὰ τοῦ Γουλιέλμου Γ'. Ὁ λόρδος Τοβνσὴνδ ἀπέκτισε μεγάλην φήμην, διότι ὑπὸ τὸν Γεώργιον Β' εἰργάσθη ἰσχυρῶς εἰς τὴν διάδοσιν τῶν γογγυλιῶν· εἶναι δὲ γνωστὸν ὅτι οἱ τίτλοι οὗτοι οὐδέποτε λησμονοῦνται ἐν Ἀγγλίᾳ. Ἡ περίοδος τῶν ῥαπάνων εἶναι ἡ ἀφετηρία τοῦ συστήματος τῶν ἀμειψισπορῶν τοῦ Νορθόλκ. Ἐκ τῆς ἐπιτυχίας αὐτῶν ἐξαρτᾶται τὸ μέλλον τῆς κυκλικῆς καλλιεργείας· ὄχι μόνον αὕτη ὀφείλει νὰ ἐξασφαλίσῃ τὰς μελλούσας ἐσοδείας διὰ τῆς ποσότητος τῶν ζώων, τὰ ὁποῖα δύναται νὰ θρέψῃ ἐν τῷ κτηνοστασίῳ, καὶ τὰ ὁποῖα ἀφίνουσιν ἐκεῖ ἀφθονον κόπρον· ὄχι μόνον παράγει αὕτη πολὺ κρέας, γάλα καὶ μαλλία διὰ τῆς ἐκτεταμένης καὶ ἀφθόνου ταύτης τροφῆς, τὴν ὁποίαν παρέχει εἰς ὅλα τὰ ἡμέρα ζῶα, ἀλλὰ πρὸς τούτους χρησιμεύει εἰς τὸ νὰ καθαρῖξῃ τὴν γῆν ἀπ' ὅλα τὰ ἐπιζήμια χόρτα διὰ τῶν πολυποικιλῶν ἐργασιῶν, τὰς ὁποίας ἀπαιτεῖ, καὶ ὡς ἐκ τῆς φύσεως τῆς βλαστήσεώς της. Οὕτω δὲ οὐδεμία ἄλλη καλλιέργεια, οὔτε ἐκεῖνη, ἥτις παράγει τὸν σίτον, εἶναι μᾶλλον αὐτῆς τελειοποιημένη. Οἱ ἀγγλοὶ καλλιεργηταὶ δὲν φεῖδονται οὐδενὸς κόπου ἢ μέσου. Δι' αὐτὴν καὶ μόνην σχεδὸν τὴν καλλιέργειαν προορίζουσιν ὅλας τὰς κόπρους, τὰ ἐντελέστερα σκαλίσματα, καὶ τὰς πλέον ἐπιμόνους περιποιήσεις· λαμβάνουσι δὲ περὶ τὰ 50—60 καντάρια μετρικὰ γογγυλιῶν κατὰ στρέμμα, ἰσοδυναμοῦντα μὲ 10—12 μετρικὰ καντάρια χόρτου, ἐνίοτε δὲ ἡ παραγωγή φθάνει καὶ εἰς τὸ διπλάσιον· τὰ γογγύλια ἀπαιτοῦσιν ἕδαφος ἐλαφρὸν καὶ ὑγρασίαν κατὰ τὸ θέρος, διὰ τοῦτο καὶ εὐδοκίμοισι τοσοῦτον ἐν Ἀγγλίᾳ.

Πᾶς τις δύναται νὰ ἐνοήσῃ πόσον εἰς τοιοῦτος πόρος, ἀνάλογοι τοῦ ὁποῦ ὀλίγοι ὑπάρχουσιν ἐν Γαλλίᾳ, δύναται νὰ προσθέτῃ εἰς τὴν παραγωγὴν τῶν φυσικῶν λειβαδιῶν· οἱ κύριοι ἐκπληροῦσι τὴν αὐτὴν ἀποστολὴν εἰς τινὰ ἐδάφη, παντοῦ δὲ τὰ τεχνιτὰ λειβάδια συμπληροῦσι τὸ σύστημα.

Ἐν τῇ ἐπισήμῳ στατιστικῇ τῆς Γαλλίας ἡ ἔκτασις τῶν τεχνιτῶν λειβαδιῶν ἀνάγεται εἰς τὸ ποσὸν τῶν 15 ἑκατομμυρίων στρεμμάτων, νομίζω ὅμως ὅτι ἡ πληροφορία αὕτη δὲν εἶναι ἀκριβής, καθόσον σταθερὰ ὑπάρχει ἡ πρῶτος, ἢν κάμνει

ἐν Γαλλίᾳ τὸ εἶδος τοῦτο τῆς καλλιέργειας καὶ διὰ τοῦτο τὴν ἀναβιδάζω εἰς τὸ διπλάσιον, ἤτοι εἰς 30 ἑκατομ. στρεμμάτων, ἐκπιπτομένης ἀναλόγου ποσότητος ἀπὸ τὴν ὅλην ἔκτασιν τῶν σχολαζουσῶν γαιῶν· ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν αὐξήσει ταύτην εἴμεθα πολὺ κατωτέρα τῶν ἀγγλων, οἵτινες, ἐκ τῶν 150 ἑκατομμυρίων στρεμμάτων τῆς Ἀγγλίας, μὴ συμπεριλαμβανομένης τῆς Ἰρλανδίας καὶ τῆς Σκωτίας, ἔχουσι τόσην ἔκτασιν γῆς διὰ τεχνιτὰ λειβάδια, ὅσην καὶ ἡμεῖς ἐκ τῶν 530 ἑκατομμυρίων στρεμμάτων. Εἶναι ἀληθές ὅτι τὰ τεχνιτὰ μας λειβάδια δὲν εἶναι κατώτερα τῶν ἀγγλικῶν, εἰς τὸ ἔδαφος τῶν ὁποίων οὐδόλως εὐδοκίμει ἡ μηδικὴ (Luzerne), ἔχουσι ἐκεῖνοι μόνον τὸ τριφύλιον καὶ τὸ ραϊῦ-γγράς (ray-grasse), ἡ δὲ παραγωγή τῶν δύο τούτων φυτῶν, ὅσον καλὴ καὶ ἀν ἦναι, δὲν ὑπερβαίνει τὴν παραγωγήν τῶν ἡμετέρων εἰδῶν, τὰ ὅποια εἰσι κατὰ πάντα ἀνώτερα ἄρκετὰ πολὺ δι' ἡμᾶς, ὅτι δυνάμεθα ἤδη νὰ ἐξισωθῶμεν ὡς πρὸς τοῦτο μὲ τους Ἄγγλους. Ἀπὸ τίνος δὲ χρόνου ἀποκτώσιν οἱ ἄγγλοι διὰ τοῦ Ἰταλικοῦ ραϊῦ-γγράς (ray-grasse) ἀξιοσημεῖωτα ἀποτελέσματα.

Ἡ τελευταία καλλιέργεια, ἡ προωρισμένη εἰς τροφήν τῶν ζώων, εἶναι ἡ τῆς θρώμης. Ἡ Γαλλία σπεῖρει κατ' ἔτος σχεδὸν 30 ἑκατομμύρια στρεμμάτων θρώμην. Αἱ Βρετανικαὶ νῆσοι δὲν σπεῖρουσι τόσον ποσὸν, ἀλλ' ἀπολαμβάνουσι ἐσοδίαν πολὺ μεγαλειτέραν. Ὁ μέσος ὅρος τῆς παραγωγῆς τῆς θρώμης ἐν Γαλλίᾳ εἶναι 18 ἑκατόλιτρα κατὰ ἑκτάριον (δέκα στρεμμάτων) ἀφαιρουμένου τοῦ σπόρου. Εἰς τὸ ἠνωμένον βασίλειον ἡ παραγωγή εἶναι διπλάσια, ἤτοι 5 κουάρτερ εἰς ἓν ἄκρον, ἐνίοτε ἀναβαίνει καὶ μέχρι τῶν 10 (1). Αἱ αὐταὶ διαφοραὶ παρατηροῦνται καὶ ἐν αὐτῇ τῇ Γαλλίᾳ μεταξὺ τῶν τόπων ὅπου ἡ καλλιέργεια τῆς θρώμης ἐννοεῖται καλῶς, καὶ εἶναι κατάλληλος διὰ τὸ ἔδαφος τῶν, καὶ ἐκείνων, ὅπου δὲν ἐννοοῦνται ταῦτα καλῶς· ἄλλως τε ἐξ ὅλων τῶν σιτηρῶν ἡ θρώμη εὐδοκίμει φυσικῶς καλῆτερα εἰς τὰ ἀρκτικὰ κλίματα. Τὸ Σκωτικὸν ἔθνος ὀλόκληρον ἐτρέφετο ἄλλοτε μόνον ἀπὸ τῆς θρώμης. Ἐντεῦθεν δὲ ἔλαβεν ἡ Σκωτία τὴν ἐπίκλησιν χώρα ζυμαρικῶν ἐκ θρώμης (land of cakes), ὡς ἐδίδον εἰς τὴν Ἰρλανδίαν τὴν ἐπίκλησιν γῆς γαιωμήλων (land of potatos).

(1) Τὸ ἀγγλικὸν ἄκρον ἰσοδυναμεῖ μὲ 40 ἄρ καὶ 46 σαντιὰρ καὶ τὸ κουάρτερ μὲ 2 ἑκατόλιτρα καὶ 90 λίτρας.

Οὕτως εἰς ἔκτασιν 310 ἑκατομμυρίων στρεμμάτων, καταβιβαζομένων εἰς 200 ἑκατομ. ὡς ἐκ τῶν χέρσων μὴ καλλιερούμενων γαιῶν, αἱ Βρετανικαὶ νῆσοι παράγουσι πολὺ πλειότεραν τροφήν διὰ τὰ ζῶα ἢ ὀλόκληρος ἡ Γαλλία μὲ διπλάσιαν ἔκτασιν γῆς. Ἡ ποσότης τῶν λιπασμάτων τῆς ἀγγλικῆς γεωργίας εἶναι κατ' ἀναλογίαν τρις ἢ τετράκις μεγαλιτέρα τῆς γαλλικῆς, ἀνεξαρτήτως τῶν ζωικῶν προϊόντων, τῶν χρησιμευόντων ἀμέσως εἰς κατανάλωσιν τῶν ἀνθρώπων, καὶ ὁ μέγας οὗτος ὄγκος τῶν λιπασμάτων δὲν θεωρεῖται ἐκεῖ ἀκόμη ἄρκετός. Ὅτι δύναται ν' αὐξήσῃ τὴν γονιμότητα τοῦ ἔδαφους, τὰ κόκκαλα, τὸ αἶμα, τὰ κουρέλια παντὸς εἶδους, αἱ μάζαι τῶν ἐθλίψεων διαφόρων σπόρων, τὰ ἀποστραγγίδια τῶν διαφόρων κατασκευῶν, ὅλα τὰ λείψανα τῶν ζώων καὶ τῶν φυτῶν καὶ ἐκ τῶν ὀρυκτῶν ὅσα θεωροῦνται ὡς περιέχοντα ἰδιότητάς τινας γονιμοποιούσας, ὡς ἐν παραδείγματι γύψος, ἀσβεστός κλπ. συνάζονται μετὰ προθυμίας καὶ φροντίδος καὶ παραχώνονται εἰς τὴν γῆν. Τὰ ἀγγλικὰ πλοῖα ποντοποροῦσιν ἕως εἰς τὰ ἄκρα τοῦ Κόσμου πρὸς ζήτησιν συμπληρώματος τῶν λιπασμάτων· τὸ γιουάνον, ἡ πλουσιωτάτη αὕτη ὕλη, φέρεται διὰ πολυαριθμῶν φορτιῶν ἀπὸ τὰς ἀποτάτας θαλάσσης, ἡ δὲ γεωργικὴ χημεία καταβάλλει ἀδιαλείπτους προσπάθειάς, εἴτε εἰς ἀνακάλυψιν νέων λιπασμάτων, εἴτε εἰς προσδιορισμὸν ἐκείνων, τὰ ὅποια ἀρμόζουσι κάλλιον εἰς ἕκαστον εἶδος καλλιέργειας καὶ ἀντὶ νὰ καταφρονῶσιν οἱ ἄγγλοι ἀγρονόμοι, ὡς ἀλλαχοῦ, τὰς προσπάθειάς καὶ ἐρεῦνας ταύτας, ἀπ' ἐναντίας τὰς ἐνθαβρόνουσι διὰ τῆς ἐνεργητικῆς συμπεριπέρας τῶν. Κατ' ἔτος, εἰς τὰ ἔξοδα ἐκάστης ἀγροικίας, σημειοῦται ποσὸν ἄρκετὰ μέγα διὰ τὴν ἀγορὰν γονιμοποιουσῶν ὑλῶν ὅσον δὲ περισσότερον εἶναι τις εἰς κατάστασιν νὰ δαπανᾷ τόσον περισσότερον ποσὸν λιπασμάτων ἀγοράζει. Ἡ πώλησις τῶν συμπληρωτικῶν τούτων λιπασμάτων δίδει χώραν ἐν Ἀγγλίᾳ εἰς μέγιστον ἐμπόριον.

Ἡ γῆ δὲν ζητεῖ μόνον βελτιώσεις καὶ λιπάσματα, ἀλλ' ἔχει πρὸς τούτοις ἀνάγκην νὰ σκαφῇ βαθέως, νὰ βελτιωθῇ, ν' ἀραιωθῇ, ν' ἀποκατασταθῇ ὑγιῆς διὰ τῶν ἔχτεσέσεων, νὰ ἰσοπεδωθῇ, νὰ σκαλισθῇ καλῶς, νὰ γεωργηθῇ δεόντως κατ' ὅλας τὰς διευθύνσεις, ὥστε τὸ μὲν ὕδωρ νὰ τὴν διαπερᾷ χωρὶς νὰ διαμῆνῃ ἐντὸς αὐτῆς, τὰ δὲ ἀτμοσφαιρικὰ ἀέρια νὰ εἰσέρχωνται ἐντὸς αὐτῆς ἐλευθέρως, καὶ αἱ ρίζαι τῶν ὠφελίμων φυτῶν νὰ εἰσδύσων ἐντὸς αὐτῆς καὶ νὰ διακλαδῶνται εὐκόλως ἄπειρος ἀριθμὸς μηχανῶν ἐφευρέθη διὰ τὰς διαφόρους ταύτας ἐργασίας.

Δύναται τις νὰ πεισθῆ περὶ τῆς μεγάλης σπουδαιότητος τῆς βιομηχανίας τῶν γεωργικῶν μηχανῶν τῆς Ἀγγλίας καὶ τῆς μεγάλης αὐτῶν ἐξοδεύσεως, ἀπὸ τὴν μεγάλην ἔκτασιν τῆς θέσεως ἣν κατεῖχον αὐταὶ εἰς τὴν παγκόσμιον ἔκθεσιν τοῦ 1851. Τριακόσιοι περίπου ἠριθμοῦντο οἱ ἐκθέται τῆς κατηγορίας ταύτης, ἐλθόντες ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη τοῦ ἠνωμένου βασιλείου, καὶ μεταξὺ τούτων διακρίνονταί τινες, ὡς π. χ. οἱ Γκαρρὲ καὶ οἱ Ράμσομ, ἐκ τῆς κομητείας τῆς Νορθόλκ, οἵτινες ἐνασχολοῦσιν εἰς κατασκευὴν τοιούτων μηχανῶν χιλιάδας ἐργατῶν, καὶ ἐκτελοῦσιν ἐτησίως ἔργα ἀξίας πολλῶν ἑκατομμυρίων φράγκων. Αἱ μηχαναὶ αὗται οἰκονομοῦσι παραδόξως τὴν διὰ τῶν χειρῶν ἐργασίαν, ἀναπληροῦσαι ἄπειρον ἀριθμὸν βραχιόνων.

Δύο σιτηρὰ ὠρελοῦνται ἐκ τῶν ἔργων καὶ ἐκ τῶν μεγάλων τούτων δαπανῶν, ἡ κριθή, ἣτις δίδει τὸ ἐθνικὸν ποτόν, τὸν ζύθον, καὶ ὁ σίτος, ὁ βασιλεὺς τῶν σιτηρῶν.

Ἡ κριθή κατέχει ἐτησίως δέκα περίπου ἑκατομμύρια στρεμμάτων, ἥτοι τοσαύτην ἔκτασιν ὅσην καὶ ἐν Γαλλίᾳ, ἔνθα τὸ φυτὸν τοῦτο δὲν ἔχει τὴν αὐτὴν σπουδαιότητα· ἀλλὰ καθὼς τῆς θρώμης, οὕτω καὶ ἡ κατὰ μέσον ὄρον παραγωγὴ τῆς κριθῆς τῶν ἄγγλων καταντᾷ διπλασία τῆς ἡμετέρας· ἥτοι ἐν μὲν τῇ Γαλλίᾳ ἡ παραγωγὴ τῆς κριθῆς εἶναι 15 ἑκατόλιτρα κατὰ ἑκτάριον, ἐν δὲ τῇ Ἀγγλίᾳ 30. Τὸ ἥμισυ περίπου τῆς ἐτησίας ἐσοδίας χρησιμεύει εἰς τὴν κατασκευὴν τοῦ ζύθου. Τὸ εἰσπραττόμενον δικαίωμα φορολογίας (malt), ἡ τὸ ἐπὶ τῆς βλαστησάσης κριθῆς, θεθαίοι τὴν χρῆσιν 14 ἕως 15 ἑκατομμυρίων ἑκατολίτρων (1) τὸ ἕτερον ἥμισυ παρέχει ἓνα περιπλέον πόρον διὰ τὴν τροφήν καὶ πάχυνσιν τῶν ζώων, ἰδίως τῶν χοίρων. Οἱ ἄνθρωποι καταναλίσκουσιν ὡσαύτως ποσὸν τι κριθῆς ὡς καὶ

(1) Τὸ περιοδικὸν σύγγραμμα ὁ Σκῶτος ἀγρονόμος κάμνει ἐνταῦθα τὴν παρατήρασιν, τῆς ὁποίας ὀφείλω νὰ ἀναγνωρίσω τὴν ὀρθότητα, ὅτι εἰς τὰ 5 ἑκατομμύρια κουάρτερ, χρήσιμα εἰς τὴν κατασκευὴν τοῦ ζύθου, πρέπει νὰ προσθέσωμεν ἐν ἑκατομμύριον κουάρτερ, ἢ περίπου τρία ἑκατομμύρια ἑκατόλιτρα, χρησιμεῦον εἰς κατασκευὴν οἰνοπνεύματος. Ἡ παρατήρησις αὕτη ἐφαρμόζεται καὶ εἰς τὴν σίκαλην, τῆς ὁποίας ὡσαύτως μεγάλην ποσότητα μεταβάλλουσιν εἰς πνευματῶδη ποτᾶ. Τὰ γεγονότα ταῦτα, τὰ ὁποία δὲν ἐνόμισα δέον νὰ παραμελήσω, κατ' οὐδὲν μεταβάλλουσι τὰ γενικὰ ἀποτελέσματα.

θρώμης, ἀλλ' ἡ χρῆσις τῆς χονδρῆς ταύτης τροφῆς ἐλαττοῦται ὁσημέραι διὰ τὸν ἄνθρωπον.

Ἐκτὸς τῆς κριθῆς καὶ τῆς θρώμης οἱ ἄγγλοι ἔτρωγαν ἄλλοτε πολλὴν σίκαλην, ἥτις πραγματικῶς, μετὰ τὰ ἐπὶ νὰ σιτηρὰ, εἶναι ὁ μόνος σπόρος, ὅστις συμβιβάζεται καλλίτερα μὲ τὸ βραχυχρόνιον θέρος τῶν ἀρκτικῶν κλιμάτων. Εἰς ὅλα τὰ ἀρκτικὰ μέρη τῆς Εὐρώπης καλλιεργοῦσι καὶ τρώγουσι τὴν σίκαλην. Ἐν Ἀγγλίᾳ ὁμοῦς σχεδὸν ἐξέλιπε καὶ σήμερον χρησιμεύει μόνον εἰς τὸ νὰ παράγῃ χόρτον πράσινον κατὰ τὸ ἔαρ καὶ ἡ συνήθης μικρὰ τιμὴ αὐτῆς δὲν βοηθεῖ τὴν πώλησιν εἰμὴ μόνον κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν σπορῶν. Ἡ ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ εἰσαγωγή εἶναι σχεδὸν μηδαμινή, οἷα καὶ ἡ παραγωγὴ αὐτῆς. Τὸ μέγιστον μέρος τῶν γαιῶν, αἵτινες ἄλλοτε παρήγαγον μόνον σίκαλην, σπείρονται σήμερον σίτον· ὅσαι δὲ δὲν παράγουσι σίτον χρησιμεύουσιν εἰς ἄλλα εἶδη καλλιεργείας. Οἱ ἄγγλοι ἐσκέφθησαν ὀρθῶς, ὅτι ἡ καλλιέργεια τῆς σίκαλης, ἣτις ἀπαιτεῖ τοὺς αὐτοὺς κόπους καὶ καταναλίσκει τὴν αὐτὴν μὲ τὸν σίτον ποσότητα λιπασμάτων καὶ παράγει προϊόν πολὺ ὀλιγώτερον, δὲν εἶναι ἀξία τῶν περιποιήσεων καὶ τοῦ ἐνδιαφέροντος, ὧν ἀπολαύει ἐν τῇ λοιπῇ Εὐρώπῃ καὶ ἰδίως ἐν Γαλλίᾳ. Καὶ ἡ ἰδέα αὕτη εἶναι ὀρθοτάτη, ἐξ ἐκείνων αἵτινες, ἐν τῇ ἀγροτικῇ οἰκονομίᾳ, ἀρκοῦσιν ὅπως μεταβάλωσιν ὅλως τὴν γεωργικὴν φυσιογνωμίαν ἐνὸς τόπου. Ἡ ἐγκατάλειψις τῆς σίκαλης εἶναι τοσοῦτον ὀρθή, ὅσον καὶ ἡ ἐγκατάλειψις τῆς διὰ τῶν βοῶν καλλιεργείας καὶ ἡ ἐπέκτασις τοῦ ἀριθμοῦ τῶν προβάτων, καὶ ὅλα τὰ ἄλλα μέρη τοῦ ἀγγλικοῦ γεωργικοῦ συστήματος.

Ἡ σίκαλη καλλιεργεῖται μέχρι σήμερον ἐν Γαλλίᾳ εἰς ἔκτασιν 30 περίπου ἑκατομμυρίων στρεμμάτων, συμπεριλαμβανομένων εἰς ταῦτα καὶ τοῦ ἡμίσεως τῶν γαιῶν τῶν σπειρομένων σμιγάδι (σίκαλη καὶ σίτος). Ἡ παραγωγὴ τούτου εἶναι ἀθλιεστάτη ὡς μὴ δίδουσα πλέον τῶν 5—6 εἰς τὸ ἐν, καὶ μόλις πληρῶνουσα τὰ ἔξοδα τῆς καλλιεργείας· ἤθελεν εἶσθαι μεγάλη ὠφέλεια ἐὰν ἐγκαταλιμπάνετο ὀλωσδιόλου ἡ καλλιέργεια αὐτῆς, ἀλλὰ δυστυχῶς δὲν εἶναι πάντοτε δυνατὴ τοιαύτη ἐγκατάλειψις. Δὲν ἀρκεῖ μόνον νὰ ἐγκαταλείψῃ τις τὴν σίκαλην, πρέπει νὰ ᾔηαι εἰς κατάστασιν νὰ παράξῃ ἄλλο τι μετ' ἐπιτυχίας· ὅλος ὁ κόσμος δὲν εἶναι ἱκανὸς νὰ βιάσῃ πρὸς τοῦτο τὴν φύσιν. Ὅπως φθάσωσιν εἰς τὴν σημερινὴν παραγωγὴν τοῦ σίτου οἱ ἄγγλοι παρεβίασαν καὶ κατηνάγκασαν τὸ τε ἔδαφος καὶ τὸ κλίμα τῶν. Ἰδίως ἡ ὡς λιπασμα χρῆσις τῆς ἀβέστου ἐβόη-

θησεν αὐτοὺς πολὺ. Τὸ αὐτὸ μέσον παρήγαγε τὰ αὐτὰ ἀποτελέσματα καὶ εἰς διάφορα μέρη τῆς Γαλλίας. Δὲν πρέπει δὲ τις νὰ λησμονῇ τὴν ἄλλην ἀρχὴν, τὴν ὁποίαν ὡσαύτως ἔθεσαν οἱ ἄγγλοι, ὅτι ἐν δὲν ἦναι σχεδὸν ποτὲ ὠφέλιμον νὰ παράγῃ τις σήκαλην, δὲν εἶναι ὡσαύτως κέρδος νὰ παράγῃ τις σίτον παρὰ μόνον ὅταν τοῦτο γίνηται καταλλήλως· ἑκατὸν στρέμματα ἐν καλῇ καταστάσει εἰσι προτιμώτερα καὶ παράγουσι περισσώτερον παρὰ διακόσια ἢ τριακόσια καλλιεργούμενα καὶ διατηρούμενα κακῶς.

Ἐν ᾧ δὲ τὸ τέταρτον σχεδὸν τοῦ ἡμετέρου ἐδάφους καλλιεργεῖται ἀποκλειστικῶς διὰ τὰ σιτηρὰ τῆς ἀνθρωπίνης καταναλώσεως, ἐν Ἀγγλίᾳ ὀλιγώτερον τοῦ δεκάτου ἑκτου μέρους τῆς ὅλης ἐπιφανείας, ἧτοι 18 περίπου ἑκατομμύρια στρεμμάτων ἐκ τῶν 310 σπεῖρεται σίτον, ἀλλ' ὡσαύτως, ἐν ᾧ ἐκ τῶν 110 ἡμετέρων ἑκατομμυρίων στρεμμάτων, ἀφαιρουμένων τῆς κριθῆς καὶ τῆς βρώμης, 50 παράγουσι καρπὸς κατωτέρου, τὰ 18 ἄγγλικά ἑκατομμύρια παράγουσι μόνον σίτον. Λογίζεται ἡ ὅλη παραγωγή τῆς μὲν Γαλλίας εἰς 70 ἑκατομμύρια ἑκατολίτρων σίτου, 30 σήκαλης, 7 ἀραβοσίτου καὶ 8 καλαμποκίου, ἀφαιρουμένου τοῦ σπόρου· τῶν δὲ Βρετανικῶν νήσων ἀναβαίνει εἰς 45 περίπου ἑκατομμύρια ἑκατολίτρων σίτου, μὴ συμπεριλαμβανομένων εἰς τὸ ποσὸν τοῦτο τῆς σήκαλης καὶ ἄλλων τινῶν σπόρων.

Ἡ παραγωγή παρ' ἡμῖν εἶναι 12 ἑκατόλιτρα σίτου, ἢ 10 ἑκατόλιτρα σήκαλης κατὰ ἑκτάριον (δέκα στρέμματα), ἀφαιρουμένου τοῦ σπόρου· προστιθεμένου τοῦ ἀραβοσίτου καὶ καλαμποκίου καὶ διανεμομένου τοῦ ὅλου ποσοῦ αὐτῶν εἰς τὸν ἀριθμὸν τῶν σπειρομένων στρεμμάτων, θέλομεν ἔχει κατὰ μέσον ὄρον δι' ἑκαστὸν ἑκτάριον πλεόν τῶν 6 ἑκατολίτρων σίτου, 3 σχεδὸν ἑκατόλιτρα σήκαλην, ὀλίγον τι πλεόν τοῦ 1 ἑκατολίτρου ἀραβοσίτου, ἧτοι τὸ ὅλον εἰς ἑκαστὸν ἑκτάριον (δέκα στρεμμάτων) 11 περίπου ἑκατόλιτρα. Ἐν Ἀγγλίᾳ ἡ αὐτὴ παραγωγή ἀναβαίνει εἰς 25 ἑκατόλιτρα σίτου κατὰ ἑκτάριον, ἧτοι πλεόν ἢ διπλασία κατὰ ποσότητα καὶ τριπλασία κατὰ τὴν ἀγοραίαν τιμὴν. Ἡ ὑπεροχὴ αὕτη δὲν ὀφείλεται θεβαίως, ὡς δύναται νὰ ὑποθέσῃ τις διὰ τὰ φυσικὰ καὶ τεχνικὰ λειβάδια, διὰ τὰς ρίζας καὶ εἰς ἕνα κάποιον βαθμὸν καὶ διὰ τὴν κριθὴν καὶ βρώμην, εἰς τὴν φύσιν τοῦ κλίματος καὶ τοῦ ἐδάφους, ἀλλ' εἰς τὴν ὑπεροχὴν τῆς καλλιεργείας, ἧτις φανερῶνται ἰδίως διὰ τοῦ περιορισμοῦ τοῦ σπειρομένου ἐδάφους εἰς τόσῃν ἑκτασιν, ὅσην δύ-

νανται οἱ γεωπόνοι νὰ θέσωσιν εἰς ἀκούοντως καλὴν κατάστασιν, ὥστε νὰ φέρῃ τοιαύτην παραγωγὴν.

Ὡς πρὸς τὸν ἀραβοσίτον, ἀντὶ νὰ ἦναι αἰτία χειροτερεύσεως, ἔπρεπε νὰ ἦναι πηγὴ πλούτου δι' ἡμᾶς, διότι οἱ σπόροι αὐτοῦ εἰσι προικισμένοι ἀπὸ τὴν φύσιν μὲ μεγαλητέραν ἀναγεννητικὴν δύναμιν, ἢ οἱ ἄλλοι σπόροι καὶ τὸ ποσόν, ὅπερ συλλέγουσιν εἰς τινὰ μέρη, ὑποδεικνύει πόσον ἠδύναντο νὰ ὠφεληθῶσιν ἐξ αὐτῶν καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Γαλλίας.

Ἡ Σκωτία καὶ ἡ Ἰρλανδία περιλαμβάνονται εἰς τοὺς ἀριθμοὺς τούτους. Ἐὰν ὁμοῦς ἐπεριοριζόμεθα εἰς μόνην τὴν Ἀγγλίαν ἠθέλαμεν φθάσει εἰς ἀποτελέσματα ἐκπληκτικώτερα ὁ μικρὸς αὐτὸς τόπος, ὅστις δὲν εἶναι μεγαλητέρος ἀπὸ τὸ τέταρτον τῆς Γαλλίας, παράγει αὐτὸς μόνος 38 ἑκατομμύρια ἑκατολίτρων σίτου, 16 κριθῆς καὶ 34 βρώμης. Ἐὰν ἡ Γαλλία παρήγαγε κατὰ τὴν αὐτὴν ἀναλογίαν, ἠθέλει ἐσοδεῖν, ἀφαιρουμένου τοῦ σπόρου, 150 ἑκατομμύρια ἑκατολίτρων σίτου καὶ 200 κριθῆς βρώμης καὶ λοιπῶν σπόρων, ἧτοι τὸ διπλάσιον σχεδὸν τῆς σημερινῆς παραγωγῆς καὶ ὠφείλαμεν νὰ παράγωμεν ἔτι πλειότερον, διότι τὸ τε κλίμα καὶ τὸ ἔδαφος ἡμῶν εἰσι θεβαίως καταλληλότερα διὰ τὰ σιτηρὰ, ἢ τὸ κλίμα καὶ τὸ ἔδαφος τῆς Ἀγγλίας, οὕτω δὲ ἐπιβεβαιῶνται διὰ τῶν γεγονότων τούτων ὁ ἀγρονομικὸς νόμος, ὅτι διὰ νὰ συγκομίσῃ τις περισσώτερα σιτηρὰ, καλητέρον εἶναι νὰ περιορίζῃ ἢ νὰ ἐκτείνῃ τὴν σπειρομένην ἑκτασιν, καὶ ὅτι διὰ τῆς καθιερώσεως μεγαλητέρας ἑκτάσεως εἰς τὰ κτηνοτροφικὰ φυτὰ, ἔχει τις μεγαλητέρον κέρδος ὄχι μόνον εἰς κρέας, γάλα καὶ μάλλια, ἀλλ' ἔτι μάλλον εἰς σίτον. Ἡ Γαλλία θέλει φθάσει εἰς τὰ αὐτὰ ἀποτελέσματα, ὅταν ἀποφασίσῃ νὰ καλύψῃ μὲ ρίζας καὶ κτηνοτροφικὰ φυτὰ τὰς σχολαστάσας ἀπεράντους γαίας αὐτῆς καὶ ἐλαττώσῃ κατὰ ἑκατομμύρια τινὰ στρεμμάτων τὴν εἰς τὰ σιτηρὰ χρησιμεύουσαν σήμερον ἑκτασιν γῆς.

Ἴδου ὅλη ἡ ἀγγλικὴ γεωργία· οὐδὲν ἀπλούστερον ταύτης. Πολλὰ λειβάδια, εἴτε φυσικὰ εἴτε τεχνικὰ, κατὰ τὸ πλείστον δὲ χρησιμοποιούμενα διὰ τῶν ἐπιτοπιῶν βοσκήν. Δύω ρίζαι, τὸ γαιώμηλον καὶ τὸ γογγύλιον, δύο σιτηρὰ τοῦ ἔαρος, ἢ κριθὴ καὶ ἡ βρώμη, καὶ ἐν μόνον σιτηρὸν τοῦ χειμῶνος, ὁ σίτος· ὅλα τὰ φυτὰ ταῦτα ὑπάρχουσι συνδεδεμένα μεταξύ των διὰ τοῦ συστήματος τῶν ἀμειψισπορῶν δηλ. διὰ τῆς τακτικῆς παρενθέσεως τῶν σιτηρῶν, τῶν ὀνομαζομένων εἰσοδία λευκῆ

white crops, εις τὰ κτηνοτροφικά φυτά, ὀνομαζόμενα εισοδία *πρασίνη*, greencrops, καὶ ἐκτελοῦσι τὰς ἀμειψισπρὰς ταύτας οἱ γεωπόνοι ἀρχόμενοι ἀπὸ τὰς σκαλιζόμενας ρίζας ἢ κτηνοτροφικά φυτά καὶ τελευτῶντες εἰς τὸν σίτον. Ἰδοὺ τὸ πᾶν. Οἱ ἄγγλοι ἀπεμάκρυναν ὅλας τὰς ἄλλας καλλιέργειας, ὡς τὸ ζαχαροφόρον κοκκινογούλιον, τὸν καπνόν, τοὺς ἐλαιώδεις σπόρους, τὰς ὀπώρας, τὸ μὲν διότι τὸ κλίμα τῶν ἀντίκειται, τὸ δὲ διότι εὖρον ὅτι ταῦτα ἐξαντλοῦσι πολὺ τὰς δυνάμεις τῆς γῆς, ἢ καὶ τέλος πάντων διότι οἱ ἄγγλοι δὲν ἀγαπῶσι νὰ περιπλέκωσι πολὺ τὰ μέσα τῆς παραγωγῆς τῶν δύο μόνων ἐξηρέθησαν τοῦ ἀποκλεισμοῦ τούτου, ἡ βρυωνία ἐν Ἀγγλίᾳ, καὶ τὸ λινάριον ἐν Ἰρλανδίᾳ. Παντοῦ ὅπου τὰ δύο ταῦτα φυτά καλλιεργοῦνται εὐδοκιμοῦσι θαυμασίως. Ἡ ἐσοδία τοῦ λινarioῦ ἰσοτιμᾶται ἐν Ἰρλανδίᾳ μὲ 110 δραχμὰς κατὰ στρέμμα, ἀλλ' αὕτη ἐκτείνεται μόνον εἰς ἑκτασιν 400,000 στρεμμάτων (1).

Τὰ περιβόλια καὶ οἱ λαχανόκηποι κατέχουσιν ἐν Ἀγγλίᾳ πολλὰ μικροτέραν ἑκτασιν, ἢ ἐν Γαλλίᾳ, καὶ τὰ προϊόντα πολὺ ἀπέχουσι νὰ ἰσοτιμῶνται μὲ τὰ ἡμέτερα. Οἱ ἄγγλοι τρώγουσιν ὀλίγα λαχανικά καὶ ὀπώρας, καὶ ἔχουσι δίκαιον διότι ἀμφοτέρω παρ' αὐτοῖς εἰσὶν ἄνοστα. Τὸ πᾶν περιορίζεται, τόσο ἐν τὴν τροφῇ αὐτῶν ὡς καὶ εἰς τὴν παραγωγὴν τῶν, εἰς μικρὸν μὲν ἀριθμὸν καταναλωσίμων προϊόντων, ἀλλὰ παραγομένων ἐν μεγάλῃ ἀφθονίᾳ.

Ὡς ἐπραξεν εἰς προσθήκην τῶν προϊόντων τῶν ζώων, ἡ Γαλλία δύναται νὰ ἐπικαλεσθῇ καὶ ἐνταῦθα ἐπίσης ἀριθμὸν τινα, ἀγνώστων εἰς τοὺς γείτονας μας, καλλιέργειῶν, τῶν ὁποίων τὰ προϊόντα προστίθενται παρ' ἡμῖν εἰς τὰ τῶν ὀμοειδῶν καλλιέργειῶν, τοιαύτη εἶναι ἐν πρώτοις ἡ ἀμπελοσ, ὁ εἰδικὸς οὗτος τοῦ ἐδάφους ἡμῶν πλοῦτος, ἥτις δὲν καλύπτει ὀλιγώτερον τῶν 20 ἑκατομμυρίων στρεμμάτων καὶ δὲν παράγει ὀλιγώτερον τῶν 25 φράγκων κατὰ στρέμμα· τοιαῦτα εἰσὶ προσέτι ἡ κόλζα, ὁ καπνός, τὸ ζαχαροφόρον κοκκινογούλιον, τὸ ρίζαριον, ἢ

(1) Ὁ Σκωτὸς Γεωργὸς παρατηρεῖ ὅτι ἡ καλλιέργεια τοῦ λινarioῦ ἔκαμε μεγάλας προόδους ἐν Ἰρλανδίᾳ ἀπὸ τινῶν ἡδῆ ἐτῶν, καὶ ὅτι αὕτη ἐξετείνετο κατὰ τὸ 1857, εἰς 560,000 στρέμματα· τοῦτο εἶναι ἀληθές, ἀλλὰ κατὰ τὸ 1848 αὕτη ἐκάλυπτε μόνον 200,000 στρέμματα· ἔλαβεν δὲ τὸν μέσον ὄρον.

μορέα καὶ ἡ ἐλαία· τοιαῦτα τέλος πάντων τὰ περιβόλια καὶ οἱ κῆποι τῶν λαχανικῶν, οἵτινες κατέχουσι 10 περίπου ἑκατομμύρια στρεμμάτων, καὶ ἐκ τῶν ὁποίων ἐξέρχονται ἐν ἀφθονίᾳ αἱ ὀπώραι, τὰ λαχανικά καὶ τὰ ἀνήθη· ὅλα ταῦτα τὰ προϊόντα ἠνωμένα ἀποτελοῦσιν ἐτησίαν πρόσσοδον ἐνὸς δισεκατομμυρίου φράγκων,

Οὔτοι εἰσὶ θησαυροὶ ἀφιλονεκτικοί, οἵτινες ἐξαγοράζουσιν ἐν μέρει τὴν ἀπέναντι τῶν γειτόνων μας ὑποδεεστέραν ἡμῶν θέσιν, καὶ οἵτινες ἠδύναντο νὰ προχωρήσωσιν ἔτι πρόσω, διότι τὸ μέλλον τῶν εἶναι ἀπέραντον. Ἡ ποικιλία τῶν ἡμετέρων κλιμάτων καὶ τὸ ἔτι καλῆτερον, ἢ ἡμέτερα ἔθνικῃ εὐφυίᾳ, ἥτις τείνει ζητοῦσα τὴν καλὴν ποιότητά εἰς τὴν ποικιλίαν, ὡς ἡ ἀγγλικὴ εὐφυία ζητεῖ τὴν ποσότητα εἰς τὸ ὁμοίομορφον, μᾶς ὑπόσχεται μεγάλας προόδους εἰς τὰς καλλιέργειας, αἵτινες διευσθύνονται διὰ μόνης τῆς τέχνης. Εἴμεθα πολὺ μακρὰν νὰ φρονώμεν, ὅτι τελευταῖοι ὠμιλήσαμεν ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου, ἐλπίζομεν ἀπ' ἐναντίας ὅτι οἱ ἡμέτεροι ἐργάται τῶν ἀγρῶν, ὡς καὶ ἐκεῖνοι τῶν βιομηχανικῶν, διὰ τῆς τελειοποιήσεως καὶ τῆς πρωτοτυπίας τῶν προϊόντων αὐτῶν, θέλουσι δυναθῆ νὰ συμψηφίσωσι μετὰ πλεονασμοῦ ὅσα μᾶς λείπουσιν ὡς πρὸς τὸ ποσὸν τῶν προϊόντων· ἡ τέχνη τῆς καλλιέργειας τῶν λαχανικῶν καὶ τῶν φυτῶν ἐν γένει, ἥτις δημιουργεῖ μεγάλας ἀξίας εἰς μικρὰς ἐκτάσεις γαιῶν ὀφείλει, διαδιδόμενη παντοῦ, ν' αὐξήσῃ ἐπ' ἀπειρον τὸν πλοῦτον ἡμῶν. Τὸ αὐτὸ δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν καὶ περὶ τῶν τελειοποιημένων μεθόδων τῆς κατασκευῆς τῶν οἴνων καὶ τῶν οἰνοπνευμάτων, καὶ τῆς πύραγωγῆς τῆς ζαχαρώσεως, τῆς μετᾶξης, τοῦ ἐλαίου κλπ.

Ἐν τούτοις μᾶς εἶναι ἀδύνατον νὰ κρύψωμεν ὅτι, ἐν τῇ παρούσῃ καταστάσει τῶν πραγμάτων, οἱ ἄγγλοι μὲ τὰς δύο τρεῖς καλλιέργειας τῶν, ἐφαρμοζόμενας εἰς μεγάλην ἑκτασιν, διὰ τῆς γενικότητος καὶ ἀπλότητος τῶν μέσων τῶν, ἀποκτῶσιν ἀποτελέσματα πολὺ ἀνώτερα ἐν γένει τῶν ἡμετέρων, καὶ τὰ ὁποῖα ἐν τούτοις ἀποκτῶμεν καὶ ἡμεῖς εἰς τὰ μέρη ἐκεῖνα τῆς Γαλλίας, ἅτινα ἀκολουθοῦσι τὰς αὐτὰς μεθόδους. Μόναί ἐκεῖνα ἐκ τῶν ἡμετέρων ἐπαρχικῶν, αἵτινες ὁμοιάζουσι μᾶλλον τῶν ἄλλων τὴν Ἀγγλίαν διὰ τὴν φύσιν καὶ τὴν ἀναλογίαν τῶν καλλιέργειῶν, φθάνουσιν ἐν Γαλλίᾳ εἰς τὰ καλῆτερα προϊόντα καὶ ἐὰν εἰς τινα ἄλλα μέρη διατελώσιν εἰσέτι κατωτέρω τῆς κατὰ μέσον ὄρον παραγωγῆς τῆς Ἀγγλίας, τοῦτο προέρχεται ἐκ τοῦ

ὅτι ἡ ἀναλογία τῶν ἐξαντλομῶν τὸ ἔδαφος καλλιεργείων διατηρεῖται μέχρι τοῦδε πολλὰ μεγάλη, μ' ὅλας τὰς γενομένους παρ' ἡμῖν ἀπὸ πεντήκοντα ἤδη ἐτῶν προόδους εἰς τὰς βελτιούσας τὸ ἔδαφος καλλιεργείας.

Μετάφρασις ἐκ τοῦ Γαλλικοῦ.

Κ. ΦΩΣΤΗΡΟΠΟΥΛΟΣ.

Περὶ γεωργικῆς τραπέζης καὶ πρακτικῶν ἀγροκηπιῶν.

Ἡ πρόδοσις τῆς γεωργίας εἶναι ἀνέφικτος ἀνευ γεωργικῆς τραπέζης καὶ πρακτικῶν ἀγροκηπιῶν, καὶ τὰ δύο δὲ ταῦτα εἶναι ἀναπόφευκτα ἐν Ἑλλάδι. Οὔτε ἡ Κυβέρνησις, οὔτε οἱ κεφαλαιοῦχοι, οὔτε οἱ κτηματῆται ἠθέλησάν ποτε νὰ ἐνωθῶσι διὰ νὰ φέρουν νέον σύστημα καλλιεργείας, ἐξ ἐναντίας μάλιστα, ἐζήτησαν πάντες τὴν ταπεινώσιν τοῦ ἀπλοῦ λαοῦ, ἕνεκα κερδοσκοπικῶν καὶ πολιτικῶν σκοπῶν, πόσον ὁμως ἠπατήθησαν ἀμφοτέρωθεν τὰ μέρη. Ὁ ἑλληνικὸς λαὸς, εὐρισκόμενος τόσα ἔτη ὑπὸ τὴν δουλείαν, ὀνομάζεται τὴν σήμερον ἐλεύθερος, ἔχων μίαν μικρὰν ἔκτασιν γῆς, καὶ πρὸς διατήρησιν τῆς μικρᾶς ταύτης κτηματικῆς περιουσίας του ζητεῖ τὴν τάξιν, ἀποφεύγει τὸ μέγα !! ἑλληνικὸν πολιτικὸν στάδιον, καὶ περιορίζεται εἰς τὰς ἀγροτικὰς του ἀσχολίας· ἡ τελευταία μάλιστα ἐπανάστασις ἔκαμεν εἰς αὐτὴν φανερόν ὅποια εἶναι τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἀναρχίας· ὁμοφώνως δὲ ζητεῖ τὴν ὑποστήριξιν τῆς βασιλείας καὶ θέλει εἶναι ἔτοιμος νὰ θυσιάσῃ καὶ τὴν τελευταίαν βραδίαν τοῦ αἵματός του διὰ τὸ εὐτυχὲς μέλλον αὐτῆς. Ἀφ' ἑτέρου ἡ αἰσχρὰ κερδοσκοπία, ἣν μέχρι σήμερον διατήρουν οἱ τοκογλύφοι καὶ μέρος τῶν κτηματιῶν, εὐρίσκειται εἰς τὰ ὀλίγη. Ἡ κτηματικὴ τραπέζα φέρει μετ' ἐκείνης ἀρκετὰ κεφάλαια πρὸς ἀνακούφισιν τῶν ἀναγκῶν τῶν δυστυχῶν γεωργῶν μας. Ἡ σύμβασις αὐτῆς μὲ ἠνάγκασε καὶ ἐμὲ τὸν ἐλάχιστον πατριώτην νὰ συντρέξω εἰ δυνατόν κατὰ τι διὰ τῶν μικρῶν γεωργικῶν μου γνώσεων.

Ἐπαναλαμβάνω δὲ ὅτι ἀνευ γεωργικῆς τραπέζης, διδοίσης χρήματα ἐπὶ ὑποθήκῃ τοῦ μέσου ὄρου τοῦ εἰσοδήματος καὶ ἐπὶ ἐγγυήσει τῆς κοινοῦτητος, ἀνέφικτος εἶναι ἡ πρόδοσις τῆς γεωργίας. Ὁ καλλιεργητὴς ἐν Ἑλλάδι, ἔχων ἀνάγκην χρημάτων πρὸς καλλιέργειαν τοῦ κτήματός του, εὐρίσκειται εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ ζητῇ αὐτὰ παρὰ τῆς ἐθνικῆς τραπέζης ἢ παρὰ τῶν τοκιστῶν· ἡ ἐθνικὴ δὲ τραπέζα, λαβοῦσα ὑπ' ὄψιν τὴν αἰτίαν τοῦ καλλιεργητοῦ κτηματίου, μετὰ παρέλευσιν χρόνου ἀποφασίζει νὰ στείλῃ γεωμέτερον πραγματογόνον πρὸς ἐκτίμησιν τοῦ κτήματος, ἐπομένως πάλιν ἀφοῦ παρέλθῃ ἰκανὸς καιρὸς διὰ πράξεως τοῦ συμβουλοῦ ἀποφασίζεται ἢ ὄχι τὸ ἀπαιτούμενον δάνειον, τοιοῦτοτρόπως παρέρχεται ἀπειρος χρόνος· ὁ καλλιεργητὴς τέλος πάντων λαμβάνει τὸ ἀναγκαῖον πᾶσόν· ἐρωτῶμεν τώρα εἰς τί θέλει τὸ μεταχειρισθῆ; ὁ καιρὸς τῆς καλλιεργείας σπορᾶς ἢ φυτείας παρήλθεν, ἡ γεωργία δὲν περιμένει, ἢ μήπως ἡδύνατο ὁ καλλιεργητὴς νὰ προΐδῃ ὅλας τὰς δυσκολίας, ἃς ἤθελεν ἀπαντήσῃ πρὸς ἀπλοῶν μικροῦ κεφαλαίου, ὅπως ζητήσει αὐτὸ ἐν καιρῷ; Πληρορερεῖται ὅτι ὑπάρχει ἐν Ἀθήναις τραπέζα, ἣτις ἐπὶ ὑποθήκῃ κτημάτων δανεῖζει χρήματα μετὰ τόκον 7 0/0· διὰ ν' ἀπαλαχθῇ δὲ ἀπὸ τὰ 20 0/0 τοῦ τοκογλύφου, σπεύδει, ζητεῖ τὴν συνδρομὴν αὐτῆς· ὅποιον τὸ ἀποτέλεσμα; ἢ λαμβάνει ἢ δὲν λαμβάνει· καὶ ἐάν μὲν λάβῃ, τοῦτο γίνεται μετὰ παρέλευσιν καιροῦ καὶ ὄχι μετὰ 7 0/0 ἀλλὰ μετὰ 10 0/0, ἐπειδὴ ὅλα τὰ ἐξοδα χαρτοσήμων πραγματογνωμῶν καὶ λοιπῶν εἶναι εἰς βάρος του. Ἄς ἀνήσωμεν τοὺς κατέχοντας κτηματικὴν περιουσίαν, καὶ ἃς ἔλθωμεν εἰς τοὺς μὴ ἔχοντας τοιαύτην· ἐνοικιάζει τις ἐν κτήματι μετὰ σκοπὸν νὰ καλλιεργήσῃ αὐτό· τὸ μικρὸν του κεφάλαιον ἐδαπανήσῃ πρὸς ἐξακολούθησιν δὲ τῆς ἐπιχειρήσεώς του, λαμβάνει ἀνάγκην χρημάτων, ζητεῖ αὐτὰ, ἡ τραπέζα ἀνευ ὑποθήκης δὲν δίδει· ὅποιον εἶναι τὸ ἀποτέλεσμα; ἢ προστοιχίζει τὸ ἀγνωστον μέλλον εἰσοδήματός του διὰ τὴν ἡμίσειαν τιμὴν ἢ λαμβάνει δάνειον ἀπὸ τοκιστᾶς πρὸς 20 0/0· φθάνει ὁ καιρὸς τῆς συγκομιδῆς, παρουσιάζεται ὁ κερδοσκόπος, ζητεῖ τὰ ὀφειλόμενα χρήματα· ζητεῖ τότε ὁ ὀφειλέτης διορίαν, νὰ τελειώσῃ τὴν συγκομιδὴν, καὶ εὐρησσυμφέρουσιν τιμὴν τῶν καρπῶν του, καὶ δὲν τῷ δίδεται, ἢ ἂν τῷ δοθῇ αὕτη, τῷ δίδεται μετὰ τόκον 30 0/0, ὥστε ὅλον τὸ καθαρὸν κέρδος του τὸ δίδει εἰς ἄλλον, ἐπὶ τέλους, βλέπων τὴν ἐξακολούθησιν τῆς καλλιεργείας του ἀδύνατον, ζητεῖ ἀπὸ τὸν κτηματίαν τὴν διάλυσιν τῆς συμφωνίας· ὑπάγει καλῶς, ἐάν θελήσῃ αὐτὸς νὰ τῷ δοθῇ αὕτη· ἐὰν δὲ ὄχι, τότε ἐκποιεῖ τὰ ζῶά του ἐπὶ

προφάσει ἀποζημιώσεως καὶ τοιοιτοτρόπως καταστρέφονται ὀλόκληροι οἰκογένειαι, καὶ παραδείγματα ἄπειρα ἐν Ἑλλάδι. Ἡ σύστασις ὁμῶς τῆς γεωργικῆς τραπέζης θέλει ἀπαλλάξει τὸν τόπον ἀπὸ πλείστα δεινὰ, θέλει εὐτυχήσει τὴν τάξιν τῶν γεωργῶν, θέλει δὲ καὶ αὐτὴ ὠφελιθῆ ἠθικῶς καὶ ὑλικῶς οὐκ ὀλίγον.

Ἀλλὰ τίνι τρόπῳ θὰ γίνωνται τὰ δάνεια; ὁ ἔχων ἀνάγκην χρημάτων γεωργὸς κάμει ἀναφορὰν πρὸς τὴν τράπεζαν, ἥτις θέλει διευθύνει αὐτὴν εἰς τὴν δημοτικὴν ἀρχήν, ζητοῦσα πληροφoρίας περὶ τοῦ μέσου ὄρου τοῦ εἰσοδήματος τῶν γαιῶν, ἃν κατέχει ὁ καλλιεργητὴς, καὶ ἐπὶ τῇ θάσει αὐτῶν θέλει δίδει τὸ τρίτον μέρος τῆς παραγωγῆς μὲ τόκον 7 0/0, ὅπερ ποσὸν θέλει πληρῶνεσθαι εἰς τὴν μέλλουσαν συγκομιδὴν, καὶ διὰ τὴν πληρωμὴν νὰ ᾖναι ὑπεύθυνος ἢ κοινότης· μεγαλύτερα ἀσφάλεια διὰ τὴν τράπεζαν, νομίζω, δὲν δύναται νὰ ὑπάρξῃ.

Νὰ συστηθῶσι δὲ ἐξ ἀρχῆς εἰς τοὺς νομοὺς ὑποκαταστήματα, εἰς τὰ ὑποῖα νὰ ὑπάρχουν ἀποθήκαι μὲ τοὺς ἀναγκαιότερους σπόρους, καὶ μὲ τὰ οικονομικότερα καὶ ἀναγκαιώτερα εὐρωπαϊκὰ γεωργικὰ ἐργαλεῖα, νὰ ὑπάρχουν κτηνοστάσια μὲ τὰ ἀπαραιτήτως ἀναγκαῖα ζῶα, δηλ. βόας, ἵππους κ.τ.λ. ὅλα ταῦτα νὰ δίδωνται εἰς τοὺς γεωργοὺς μὲ μετρίας τιμὰς καὶ μὲ τόκον 7 0/0. Τοιοιτοτρόπως ὁ γεωργὸς δὲν θέλει ἀναγκασθῆν' ἀφίγη τὰς ἐργασίας του, ζητῶν παρὰ τοῦ ἐνὸς καὶ τοῦ ἄλλου τὸ ἀναγκαῖον χρηματικὸν ποσὸν πρὸς ἐξακολούθησιν αὐτῆς, ἀλλὰ διὰ τῆς ἀρχῆς του θέλει ζητήσῃ αὐτὰ ἀπὸ τὴν γεωργικὴν τράπεζαν, καὶ ὅταν ἔλθῃ ἢ ἔγκρισις αὐτῆς, τότε τρεῖς ἡμέραι ἀρκοῦν εἰς αὐτόν, ὅπως ὑπάγῃ νὰ λάβῃ τὸ ζητηθὲν ποσόν.

Ἄς ἐξετάσωμεν ἤδη καὶ τὸ κέρδος τῆς γεωργικῆς τραπέζης· ἄς ὑποθέσωμεν μίαν ἔκτασιν γῆς ἐκ στρεμμάτων ἑκατὸν πενήτηκοντα καλῆς ποιότητος· ἡ ἔκτασις αὕτη ἀπαιτεῖ σπορὰν 75 κοιλῶν σίτου, ὁ μέσος ὄρος τῆς παραγωγῆς θέλει εἶναι 18 0/0· εἰς τὸ διμῶσιον 5 0/0· εἰς τὸν δῆμον 2 0/0· θεριστικὰ 10 0/0· ἀλωνιστικὰ 5 0/0· σπορὰ 10 0/0· τὸ ὅλον 50 0/0· μένουσιν εἰς αὐτόν 375 κοιλὰ, ὑπολογίζω τὸ κοιλὸν πρὸς 6 δραχ. φέρουσιν δρα. 2250 ἀφαιρουμένου τοῦ δανεισθέντος ποσοῦ ἐκ 1500 δραχ. ὁμοῦ μὲ τὸν τόκον πρὸς 7 0/0 τὸ ὅλον δραχ. 1605, μένει μὲ ἐν κέρδος καθαρὸν ἐκ δραχ. 645 καὶ τῆς σπορᾶς ἐξ 75 κοιλῶν σίτου, διὰ τὰ ἐξοδὰ του 60 δραχ. τὸν μῆνα ἀρκοῦν εἰς αὐτόν,

ὥστε τὸ τε κεφάλαιον καὶ τὸ κέρδος τῆς γεωργικῆς τραπέζης εἶναι ἀσφαλῆ καὶ ὁ καλλιεργητὴς ἀπαντᾷ τὰ ἐτήσιά του ἐξοδα καὶ τὸ κτῆμά του δὲν μένει ἀκαλλιεργητόν· αὐτὸ εἶναι τὸ ἀποτέλεσμα, προερχόμενον ἀπὸ τὴν καλλιεργεῖαν τῶν δημοτικῶν· ἀλλὰ τὸ τῶν βιομηχανικῶν φυτῶν εἶναι πολὺ σημαντικώτερον. Ἄς ὑποθέσωμεν 150 στρ. βάμβακος ἢ καπνοῦ, ὁ μέσος ὄρος τῆς παραγωγῆς εἶναι 7500 δρα. ὑπολογιζομένης τῆς ὁκάς πρὸς 90 λεπ. φέρεται δρα. 6750, ἐξ αὐτῶν θέλει πληρῶσει εἰς τὸν ἰδιοκτήτην λόγῳ ἐνοικίου 20 0/0 δηλ. 1350 δραχ. ἄλλοι φόροι δὲν ὑπάρχουν, μένουσιν δραχ. 5400· ἀφαιρῶ τὰ δανεισθέν ποσὸν ὁμοῦ μὲ τὸν τόκον τὸ ὅλον δραχ. 2675, μένει καθαρὸν κέρδος 2725 δρα. καὶ μία γῆ, καλῶς καλλιεργουμένη, ἀπαιτεῖ ὀλιγοτέραν δαπάνην, ἀπὸ τὸ σύνθηδες διὰ τὸν δημοτικόν, ὁ ὁποῖος δύναται νὰ σπαρῆ εὐθὺς μετὰ τὴν συγκομιδὴν τοῦ βάμβακος ἢ καπνοῦ. Δὲν κάμνω λόγον περὶ δενδροφυτείας, ἐπειδὴ ὀνομάζω αὐτὴν περιουσίαν φαρτὴν, ἀλλ' ἀπλῶς περιορίζομαι εἰς τὴν ἐτήσιον παραγωγὴν τῆς γῆς ἀπὸ καλλιεργεῖαν ἐτησίων φυτῶν, δημοτικῶν ἢ βιομηχανικῶν. Ἐκ τῶν προλεχθέντων παρατηρεῖ τις, ὅτι τὰ κεφάλαια καὶ τὰ κέρδη τῆς γεωργικῆς τραπέζης εἶναι ἀσφαλῆ, ἢ δὲ γεωργία, ἔχουσα χρήματα, θέλει προχωρεῖ καὶ λάβει τὴν θέσιν, ἣν πρέπει νὰ κατέχη.

Καὶ ἡ σύστασις παρακτικῶν ἀγροκηπιῶν εἶναι ἀναγκαιοτάτη, ἐπειδὴ εἰς τί θέλουν συντείνει τὰ κεφάλαια, ὅταν τὰ μεταχειρίζονται κακῶς; ἡ καλὴ διεύθυνσις εἶναι ἐκείνη, ἥτις φέρεται καὶ καλὸν ἀποτέλεσμα· καὶ μάλιστα εἰς τὴν Ἑλλάδα πόσον πρέπει νὰ ἤμεθα πρακτικοὶ εἰς τὴν εἴσαξιν εὐρωπαϊσμῶν, ἐπειδὴ ἡ ἀποτυχία ἐπιφέρει μέγα κακὸν εἰς τὸν τόπον, πολλοὶ ἠθέλησαν νὰ εἰσάξουν τὴν εὐρωπαϊκὴν μέθοδον τῆς καλλιεργείας, ἀλλ' ἀπαντες ἀνευ ἐξαιρέσεως ἀπέτυχον καὶ ἐβεβαίωσαν ἐτι μᾶλλον τὴν κακὴν ἰδέαν, ἥτις ἐπικρατεῖ περὶ τῶν χωρικῶν μας. Μήπως οἱ Κύριοι οὗτοι ἐξετάσαν τὰς δυνάμεις των, εἴναι ἢναι εἰς κατάστασιν νὰ μετέλθωσι τὸν ἀγροτικὸν βίον, ἂν κατέχωσι τὰς ἀναγκαιοτέρας γεωργικὰς γνώσεις, ἂν ἐγνώριζαν καλῶς τὰς ἐλλείψεις τοῦ τόπου, καὶ διὰ τίνος μέσου νὰ φέρωσι τὴν ἐελτίωσιν αὐτῶν; οὐδὲν τῶν τοιούτων. Ἡθέλησαν νὰ ἐφαρμόσωσι πράγματα, πρὸς ἐφαρμογὴν τῶν ὁποίων ἐν Εὐρώπῃ ἐδαπάνησαν τόσα καὶ παρῆλθον αἰῶνες ὀλόκληροι, ἤλθον μὲ κερδοσκοπικὴν ἰδέαν, ἥτις φυσικῶ τῷ λόγῳ δὲν ἦτο ποτὲ ἐνωμένη μὲ τὸ αἰτήθημα τοῦ πατριωτισμοῦ, ἐπειδὴ ἄλλως τὸ ἀποτέλεσμα ἦᾶλεν εἶσθαι ἄλλο. Ὁ γεωπόνος κτηματίας εἶναι ἐκεῖ

νος, ὅστις θέλει ὀδηγήσει τοὺς χωρικοὺς του εἰς τὰς ἐργασίας, αὐτὸς εἶναι ἐκεῖνος, ὅστις πρῶτος θέλει λάβει εἰς τὰς χεῖράς του τὸ ἄροτρον καὶ διδάξει τὴν καλὴν χρῆσιν αὐτοῦ· δὲν πρέπει δὲ νὰ τὸν τρομάζουν οἱ κόποι, ἀλλὰ πρέπει ὁ ἴδιος νὰ γείνη γεωργὸς καὶ νὰ συμμερισθῇ τὸν βίον τῶν γεωργῶν, τότε μόνον θέλει γνωρίσει καλῶς τὰς ἐλλείψεις αὐτῶν καὶ ζητήσει μέσα θεραπείας· ἀλλὰ δυστυχῶς τοιοῦτοι δὲν ὑπάρχουν ἐν βλλάδι. Τὸ κλίμα τῆς Ἑλλάδος ἀπαιτεῖ καλλιέργειαν βιομηχανικῶν φυτῶν, ἥτις ὅμως εἶναι παρημελημένη ὡς δυσκολωτέρα καὶ πολυδάπανος, ὅλοι δίδονται εἰς τὴν καλλιέργειαν τῶν δημητριακῶν. Ἡ καλλιέργεια τῶν βιομηχανικῶν φυτῶν εἶναι μερικὴ εἰς τὴν Εὐρώπην, καὶ ἐντεῦθεν δύναται τις νὰ εἰκάσῃ οἷας ὠφελείας ἤθελε δώσει μίᾳ ἐπιστημονικῇ καλλιέργειᾳ καὶ μεγαλειτέρα ἔκτασις τῶν βιομηχανικῶν φυτῶν· ἀλλ' αὕτη εἶναι δευτερεύουσα, ἡ διετὴς ἀμειψισπορία τῶν δημητριακῶν δὲν ἐξηλείφθη. Ἀπὸ σίτον κριθὴν κλαφθονεῖ ἡ Εὐρώπη, ἀπὸ βάμβακα, καπνὸν, ῥιζάριον κλ. ὑπάρχει πάντοτε ἔλλειψις. Περιῆλλον μερικὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος καὶ εἶδον πόσον ἐλεεινὴ εἶναι ἡ κατάστασις τῆς γεωργίας· ἐδάφη γόνιμα, κατάλληλα διὰ βαμβακοφυτεῖαν κλ. εἶναι κεκαλυμμένα μὲ δημητριακοὺς ἢ τὰ πλεῖστα αὐτῶν μένουσιν ἀκαλλιεργητὰ· τὸ ἑλληνικὸν ἄροτρον, ὅπερ πρὸ καιροῦ ἔπρεπε νὰ εὐρίσκηται ἐκτεθειμένον εἰς τι μουσεῖον, δυστυχῶς ἀπαντᾶται παντοῦ· οὐδὲν κατὰλληλον γεωργικὸν ἐργαλεῖον, οὐδεὶς ἐπιστήμιω γεωπόνος. Τὸ εὐρωπαϊκὸν ἄροτρον εἶναι ἐκεῖνο, τὸ ὅποιον κατὰ μέγα μέρος θέλει συντελέσει εἰς τὴν βελτίωσιν τῶν γαιῶν, καὶ εἰς τὴν ἀφθονωτέραν παραγωγὴν τῶν φυτῶν· δι' αὐτοῦ θέλομεν φέρει εἰς τὸ πρῶτον ἔδαφος γῆν πλουσιάν, ἥτις πρὸ αἰῶνων εὐρίσκεται νεκρά, κάμετε μίαν παρατήρησιν, ἐξείσατε τὸ δεῦτερον ἔδαφος, καὶ θέλετε ἰδεῖ ὅποιά διαφορά μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ πρώτου· τὸ κοινὸν ἄροτρον δὲν εἶδε ποτὲ χάθος πλέον τῶν 0,5, καὶ φυσικῶ τῷ λόγῳ ἐκαλλιεργεῖ πάντοτε τὸ πρῶτον ἔδαφος, ἐνῶ τὸ εὐρωπαϊκὸν δίδει χάθος ἀπὸ 0,10 μέχρι 0,40 κατὰ τὴν ἀνάγκην. Ἄς ὑποθέσωμεν μίαν τετραετὴ ἀμειψισπορίαν εἰς μίαν ἔκτασιν τετρακοσίων στρεμμάτων.

1	ἔτος	100	στρέμματα	καπνοῦ
2	ἔτος	100	»	σίτου
3	ἔτος	100	»	βάμβακος
4	ἔτος	100	»	κριθῆς.

Κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος θέλει καλῶς κοπρισθῇ τὸ προσδιορισμένον μέρος διὰ τὸν καπνὸν, καὶ θέλει δοθῇ ἡ βαθυτέρα ἄρωςις.

Κατὰ τὸ δεῦτερον ἔτος μετὰ τῆς συγκομιδῆς τοῦ καπνοῦ θέλει δοθῇ μίᾳ ἄρωςις μὲ χάθος μόνον 9,10 καὶ σκεπασθῇ ὁ σίτος μὲ τὴν σιδηρὰν σβάρην.

Κατὰ τὸ τρίτον ἔτος τὴν θέσιν τοῦ σίτου θέλει λάβει ὁ βάμβαξ, ὥστε πάλιν ἀπαιτεῖται κόπρος καὶ βαθεῖα καλλιέργεια.

Κατὰ τὸ τέταρτον ἔτος μετὰ τὸν βάμβακα θέλει σπαρῇ ἡ κριθὴ καθὼς καὶ κατὰ τὸ δεῦτερον ὁ σίτος.

Παρατηρεῖτε ὅτι τὸ πρῶτον ἔτος ἐδόθη μίᾳ ἄρωςις 0,40 ἐνῶ τὸ δεῦτερον δὲν ὑπερβαίνει τὰ 0,10, ὥστε τὸ εὐρισκόμενον στρώμα ὑπὸ τῶν 0,10 ἀναπαύεται ἐπειδὴ καὶ αἱ ρίζαι τῶν δημητριακῶν δὲν ἀπαιτοῦν τὸ χάθος τῶν βιομηχανικῶν· τὸ τρίτον πάλιν ἐπανέρχεται εἰς τὴν ἐπιφάνειαν διὰ μίᾳς ἄρωςως 0,40· τὸ δὲ τέταρτον λαμβάνει τὴν θέσιν τοῦ δευτέρου ἔτους. Ὅποια λοιπὸν ἡ ἀνάγκη τῆς εἰσάξεως μίᾳς ἐπιστημονικῆς ἀμειψισπορίας καὶ τῶν ἀναγκαιοτέρων εὐρωπαϊκῶν ἐργαλείων ;

Ἡ σύστασις πρακτικῶν ἀγοκηπιῶν ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν Κυβέρνησιν, πρέπει δὲ νὰ λάβῃ καὶ αὐτὴ τὸ ἀνῆκον μέρος εἰς τὴν πρόοδον τῆς γεωργίας· ἐξ ἀρχῆς δὲ πρέπει νὰ συστήσῃ ἀνά ἐν εἰς καθὲ νομὸν, καὶ ἐπιφορτίσῃ τοῦ μεγαλοκτηματίας νὰ παραδεχθῶσι τὴν διεύθυνσιν αὐτῶν μὲ μίαν μικρὰν ἀποζημίωσιν· ὁ κύριος σκοπὸς πρέπει νὰ ᾖ νὰ εἰσαχθῇ ἀμειψισπορία, συμφέρουσα καθ' ὅλα εἰς τὸν τόπον, καὶ ἡ καλὴ χρῆσις τῶν οἰκονομικωτέρων καὶ ἀναγκαιοτέρων γεωργικῶν ἐργαλείων· οἱ δὲ διευθύνται πρέπει νὰ προσπαθῶσι νὰ ἀπολαύσουν τὰς ἀναγκαιοτέρας γεωπονικὰς γνώσεις, καὶ νὰ ἀφιερῶσιν τὸν ἑαυτὸν τους εἰς τὸν ἀγροτικὸν βίον, καὶ τότε ἐγγυῶμαι ὅτι ἡ πρόοδος τῆς γεωργίας εἶναι δυνατὴ εἰς ὀλίγον διάστημα καιροῦ· ἐγὼ πρῶτος ἀναλαμβάνω τὴν διεύθυνσιν ἐνὸς τοιοῦτου καταστήματος, καὶ κατὰ πρῶτον θέλω ἐξετάσει τὸ κλίμα, τὰ ἐδάφη, τὴν συγκοινωνίαν, τὴν τοπικὴν κατάστασιν τοῦ κτήματος, τὰ ἔθιμα καὶ τὰς προλήψεις τῶν γεωργῶν καὶ ἀποῦ σχηματίσω μίαν γενικὴν ἰδέαν, θέλω ζητήσει μέσα θεραπείας, ἅτινα θέλω δυνηθῆ νὰ φέρωσι τὸ ποθοῦμενον ἀποτέλεσμα.

Πρὸς τὸ παρὸν περιορίζομαι εἰς αὐτὰς τὰς μικρὰς παρατηρήσεις μου, καὶ ἐπιφυλάττομαι μετ' ὀλίγον νὰ ἐκταθῶ περισ-

σότερον εἰς τὰ ἀφορώντα τὴν ἐφαρμογὴν τῆς εὐρωπαϊκῆς μεθόδου τῆς καλλιεργείας ἐν Ἑλλάδι. θέλω νομίσει τὸν ἑαυτὸν μου εὐτυχῆ, ἐὰν δυνηθῶ νὰ φέρω ἔστω καὶ μικρὸν ἀποτέλεσμα καὶ συντελέσω κατὰ τι καὶ ἐγὼ εἰς τὴν πρόοδον τῆς ἀναγκαϊότερας ἐπιστήμης.

22 Ὀκτωβρίου 1864.

Ἐν Σκάλα Ὀρωποῦ.

Κ. Ι. ΠΑΠΠΑΡΗΓΟΠΟΥΛΟΣ.

Τὰ κατὰ τὸν Ἰούλιον μῆνα ἐν Χίῳ.

Τὴν 26 Ἰουλίου ε. ε. λίαν πρῶτ' προσεκλήθην παρὰ τοῦ Κ. Τρύφωνος Συριώτου, μικροεμπόρου, ἵνα ἐπισκεφθῶ τὴν σύζυγον αὐτοῦ, πάσχουσαν. Πάραυτα δὲ μεταβάς ἐπληροφορήθην τὰ ἑξῆς.

Ἱστορικόν. Ἡ σύζυγος αὐτοῦ εἰκοσαετής περίπου τὴν ἡλικίαν, κράσεως καὶ ἕξεως λυμφατικοαιματώδους, πρωτοτόκος, ἔτεξεν εὐτυχῶς, καὶ διῆλθε καλῶς τρεῖς ἡμέρας. Τὴν τρίτην ὅμως μετὰ τὸν τοκετὸν ἡμέραν, αἰσθανομένη ἑαυτὴν καλῶς ἔχουσαν, ἠγέρθη τῆς κλίνης καὶ προσῆλθεν εἰς τὸ παράθυρον, καθ' ἣν στιγμὴν μετέφερον ἐκεῖθεν τὸν νεκρὸν υἱὸν τοῦ Κυρίου Α. Ζυγομαλά· (ὁ δωδεκαετής οὗτος υἱὸς ὑπέσχετο πολλὰ τῇ πατρίδι, ἀλλὰ τὸ ἀκόρεστον τοῦ Χάρωνος δρέπανον ἀφήρπασεν αὐτὸν μετὰ τεσσαρακονθήμερον νόσον τυφοειδοῦς πυρετοῦ, ἀπολήξαντος ἕως ἐπληροφορήθην ἐπὶ τέλους εἰς πυρετὸν διαλείποντα ἀμφομερινὸν τακτικόν, συνοδεζόμενον μετὰ μικρᾶς διάρροίας. Δυστυχῶς ἡ ταννικὴ κίνησις ἐν τῷ τόπῳ εἶναι ἀγνωστος.) Συνάμα δὲ τὴν αὐτὴν ἡμέραν ἔλαβε καὶ ζωμὸν κρέατος. Περί τὴν ἑσπέραν τῆς αὐτῆς ἡμέρας, προσβληθεῖσα αἴφνης ὑπὸ κεφαλαλγίας καὶ πυρετοῦ, κατεκλίθη. Αὐθωρεὶ δὲ προσεκάλεσαν καὶ τὴν μαίαν, Κυρίαν τινὰ Χίαν, διατρίψασαν μὲν χρόνον τινὰ καὶ ἐν Ἀθήναις χάριν δῆθεν σπουδῶν, καὶ τούτου ἕνεκα ὀνομαζομένην Ἀθηναίαν μαμήν, ἀλλ' ὀλίγον, φρονοῦμεν ὠφεληθεῖσαν, διότι πλὴν τῶν ἄλλων ἡ Κυρία αὕτη καὶ τὸν ἰατρὸν ἐγ

γένει μετέρχεται καὶ βότανα δραστήρια παρέχει εἰς τὰς στείρας ἐπὶ τῇ ῥητῇ ὑποσχετεί τῆς τεκνοποιίας.

Ἡ μαῖα λοιπὸν αὕτη προσκληθεῖσα, ἐξετέλεσε κατὰ τὰς ἱατρικὰς αὐτῆς ἐμπνεύσεις· καὶ πρῶτον μὲν διέταξε φλεβοτομίαν, δευτέρον δὲ ἐπίθεσιν βδελλῶν κατὰ τὴν κοιλίαν, καὶ τὸ τρίτον, ὅπερ δὲν εἶπον εἰς ἐμὲ οἱ περὶ τὴν πάσχουσαν, ἐχορήγησεν ἱατρικά. Πάντα ταῦτα ἐγένοντο τὴν προτεραιάν τῆς προσκλήσεως ἐμοῦ.

Συμπτώματα. Εἶδρον τὰ ἑξῆς· ἡ ἀρρώστος μετὰ τὰ ἐνεργηθέντα διῆλθε νόκτα ὀχληροτάτην· ἡ κεφαλαλγία καὶ ὁ πυρετὸς ἐγένοντο ἰσχυρότατα· προσετέθησαν μάλισα καὶ λειποθυμίαι συχναὶ καὶ λίαν ὀχληραὶ· σφιγμοὺς μὲν εἶχε 120 συχνοῦς, ταχεῖς, σκληροῦς· δέρμα δὲ, ξηρὸν, θερμὸν καὶ ὑποπέλιδρον, κεκαλυμμένον ὑπὸ κεγχρώματος· γλῶσσαν ὑγράν μὲν, ἀλλὰ ῥυπαράν, λευκὴν, μὲ θηλάς ἐξωδηκυσίας καὶ κατὰ τὸ μέσον ἐπίχρισμα φαῖόν· διψᾶν ἀκόρεστον καὶ δυσκοιλιότητα, πίεσιν κατὰ τὸν θώρακα, ἐπὶ πάσης βαθείας εἰσπνοῆς, γινομένης πρὸς ἀνακούφισιν. Διὰ τῶν θετικῶν μέσων οὐδὲν οὐδαμοῦ ὄργανον (σπλάγχνον) παρείχε σημεῖα ἐντοπισμοῦ νοσηροῦ ἀπογεννήματος. Ἐντελὴς ὑπῆρχε τότε ἐπίσχεσις τῶν λοχειῶν, τοῦτο δὲ ἦν τὸ μόνον θετικὸν σημεῖον, ἐπὶ τοῦ ὁποῖου στηρίξας ὡς ἐπὶ τινος βάσεως τὰ ἔμμεσα συμπτώματα ἀπετέλεσα τὸ ὅλον τῆς διαγνώσεως, συμβοηθὸν ἔχων κατὰ τοῦτο μόνον τὴν ἀποκλειστικὴν μέθοδον.

Ἀναμνηστικόν. Ἡ πάσχουσα διῆλθε τὸ βραχὺ τῆς ζωῆς τῆς διάστημα μέχρι τῆς παρουσίας νόσου πλήρης σχεδὸν ὑγείας, κατὰ τὴν ἰδανικὴν σημασίαν τῆς λέξεως· τοῦτο δὲ ἦν εὐτύχημα μὲν ἀφ' ἐνός, δυστύχημα δὲ ἀφ' ἐτέρου, καθόσον ὅσον ὑγιῆς διετέλεσεν ὁ ἄνθρωπος καὶ ὑπ' οὐδεμιᾶς προσεβλήθη νόσου, πρὸς δὲ καὶ ὅσον εὐρωστος εἶναι, ἐπὶ τοσοῦτον βαρυτέρα εἶναι καὶ ἡ πρόγνωσις ἕνεκα τῆς ἰσχύος, μεθ' ἧς προσβάλλει τὸ ὄξύ νόσημα τὸν μὴ οικειωθέντα μὲ τὰς νοσηρὰς ἐπιρροὰς ἀρρώστων.

Διάγνωσις. Ἐπιλόχιος πυρετός. Μόνον τὸ ὄνομα τοῦτο παρέχει εἰς τοὺς ἰατροὺς ἱκανὸν, νομίζω, τεκμήριον γῆς σπουδαιότητος τοῦ νοσήματος, καθ' ὅσον ὅσα τοῦτο εἶναι σπουδαῖον καὶ ὄξύ, τόσα ὁ ἰατρὸς εἶναι καταδεδικασμένος νὰ μὲν ἐνίοτε μὲ τὰς χεῖρας ἐσταυρωμένας, καὶ νὰ μὴ δύναται νὰ ἐνεργῇ τι σπουδαῖον, εἰμῆ, ὅταν τὸ νόσημα προσβάλλῃ καίριόν τι ὄργανον.

Θεραπεία. Ἐχορήγησα τῇ λεχωίδι ὑπακτικόν και μετ' αὐτὸ ἔγχυμα ἀνθέων φιλόρας, ἠνωμένον μετὰ γαλακτώματος γλυκείων ἀμυγδάλων. Συγχρόνως παρήγγειλα τὴν ἐπικάλυψιν τοῦ σώματος διὰ φλανέλας, και πᾶν ὅ,τι ἄλλο ἐνόμιζα πρόσφορον πρὸς ἡσυχίαν και ἐνίσχυσιν τῆς διαφορήσεως. Τὴν ἐσπέραν τῆς αὐτῆς ἡμέρας ἐπισκεφθεὶς αὐτὴν και αὔθις, εὔρον τὰ ἐξῆς. Σφιγμοὺς 100, ὑποκλήρους, πληρεστέρους και μαλακοτέρους· ἰδρώτα μέτριον· τὸ δ' ἐξάνθημα, ἐπανακάμφαν κατὰ τινὰ μέρη, ἐδείκνυσεν ὄργανόν τινα, ἀλλὰ κατ' ἄλλα τινὰ μέρη τὸ δέρμα κατείχετο ὑπὸ νωθρότητος, και ἡ διὰ τοῦ δακτύλου πίεσις βραδείαν ἐπέτρπε τὴν ὑποστροφὴν τοῦ ἐκθλιφθέντος αἵματος. Τὸ ὑπακτικόν, ἐπενεγκὸν τὸ ἀποτέλεσμα, μετέβαλε τὴν κατάστασιν τῆς γλώσσης, ἣτις ὡς γνωστὸν εἶναι τὸ κάτοπτρον τοῦ γαστρο-εντερικοῦ σωλήνος· τὸ φαῖδν και πᾶχὺ ἐπίχρισμα αὐτῆς μετεβλήθη εἰς λευκόν· περὶ δὲ τὰ πλάγια και τὸ ἄκρον τὸ ἐπίχρισμα τοῦτο ἐγένετο καθαρόν και λεπτόν· δίψα μὲν ὑπῆρχε μετρία, κεφαλαλγία δὲ μετριωτέρα· ἐν γένει δὲ ἡ κατάστασις τῆς λεχωίδος ἀνδρὸν ἐφάνετο χείρω τῆς τῆς πρωίας, οὐχ ἦτον διέμενε στάσιμος, ἀλλὰ πάντοτε ὑπῆρχε σπουδαία, ἐνόσω δὲν ἤθελον παρουσιασθῶσι τὰ λόγια. Τότε παρήγγειλα τὴν ἐξακολούθησιν τῶν διαφορητικῶν ποτῶν μετὰ τῶν μαλθακῶδων καταπλασμάτων ἐπὶ μὲν τῶν ἐξωτερικῶν γεννητικῶν μορίων ἐκ λινοσπέρματος και χαμαιμήλων, ἐπὶ δὲ τοῦ ὑπογαστρίου ἐκ μόνου λινοσπέρματος.

Τὴν ἐπομένην πρωίαν 27 Κυριακὴν, κατεχόμενος ὑπὸ ἀνησυχίας τοῦ νὰ ἀκολουθήσω τὴν πορείαν τῆς νόσου κατὰ βῆμα, ἐπεσκέφθην λίαν πρωὶ τὴν πάσχουσαν, ἐπληροφόρηθην δὲ τὰ ἐξῆς. «Ὅτι ἡ πάσχουσα διήλθε τὴν νύκτα ἀνησυχῶς, ἀλλ' οὐχὶ νκαὶ ὅπως τὴν προηγουμένην νύκτα, ἐνότω δὲ και ἐκαίματο, ὠδιακοπτομένου τοῦ ὕπνου αὐτῆς ὑπὸ μικρᾶς στενοχωρίας· ἡ κεφαλαλγία ἠλαττώθη, ἡ δίψα και ὁ πυρετὸς ἐμετριάσθη, και τὸ ἐξάνθημα ἦτο κατὰ τι ζωηρότερον, ἐπακολουθούτων ἰδρώτων ἀφθονοτέρων.» Ἐκεῖνο δὲ, τὸ ὁποῖον ἐματαίωσεν τὰς ἐλπίδας μου ὡς πρὸς τὴν εὐτυχῆ διεξαγωγὴν τῆς νόσου, ἦτο ἡ παντελὴς στέρησις τῶν λογιῶν. Παρήγγειλα λοιπὸν τὴν ἐξακολούθησιν τῶν τῆς προτεραίας διαφορητικῶν ποτῶν, προσθέσας ἀπέψημα τῆς ρίζης τῆς ἀλθαίας.

Ἡ ἀρρώστος παρεπονείτο ἐκ τινος δειλίας και προαισθηματος λυπηροῦ, ὡς φοβούμενη περὶ τῆς κατάστασως αὐτῆς, δι' ὃ και μὲ παρεκάλει νὰ τὴν ἐπισκεπτόμαι συχνότερον.

Περὶ τὴν 11 π. μ. ἐπεσκέφθην και αὔθις αὐτὴν. Ἡ κεφαλαλγία τότε ἦτο μικρὸν τι ἐπνυζιμένη, ἐπίσης και ἡ στενοχωρία· τὸ δὲ δέρμα και πάλιν εἶχεν ἀποκασταθῆ αὐχμηρὸν, οἱ σφιγμοὶ ἐπέμενον εἰς τὴν αὐτὴν τῆς πρωίας κατάστασιν, 100 δηλ. τὸν ἀριθμὸν, ἄλλως δὲ ἦτον ὑπόσκληροι, πληρεστέροι και βραδύτεροι. Τὸ ἐξάνθημα ὠχρίασεν, ἡ ἐπιλόχιος καθαριστὴ ἦτο εἰς τὴν αὐτὴν κατάστασιν. Πρώτιστα τὴν πάσχουσαν ἀνδρὸν εὐρίσκατο εἰς τὴν αὐτὴν κατάστασιν εἰς οἶκον και τὴν πρωίαν, αὐτὴ δὲ μοὶ ἀπήνησεν ὅτι ἐκτὸς τῆς μικρῶν ἀυξηθείσης κεφαλαλγίας, κατὰ τ' ἄλλα ἔχει καλῶς, ὡς και τὴν πρωίαν. Ἰποπευόμενος δὲ μήπως ὀπισθοδρομήσωσιν οἱ ἰδρωτές, παρήγγειλα νὰ προσθέσωσι τὰ ἐξῆς. Μετὰ τὴν θερμάνσιν κεράμων νὰ περιβρέξωσι ταύτας μὲ ὄξος ἢ μὲ ὕδωρ και περικαλύψαντες μὲ σπληνία νὰ θέσωσι ἀνὰ μίαν ἐξ ἑκατέρων τῶν μνηρῶν και μίαν περὶ τοὺς πόδας, ὅπως δι' αὐσῶν σχηματίσω ἀτμόλουτρον, δι' οὗ ἐπαναφέρω τοὺς ἐλαττωθέντας ἰδρωτάς, και τὴν ζωηρότητα τοῦ ἐξάνθηματος. Περὶ μεσημβρίαν δὲ προσῆλθε χωρικός και μὲ πρόσεκάλεσε νὰ μεταβῶ εἰς χωρίον Καταρβάκτην, δύο και ἡμίσειαν ὥραν ἐπέχον τῆς πόλεως, πρὸς ἐπίσκεψιν ἐτέρου τινὸς ἀρρώστου, πάσχοντος ἐκεῖ βαρέως. Ἐτοίμασας τὰ διὰ τὸ χωρίον φάρμακα, παρήγγειλα νὰ ἐπισαχθῆ ὁ ἵππος και ἐν τῷ μεταξὺ μνητέβην νὰ ἐπισκεφθῶ και αὔθις τὴν λεχωίδα, ἦτο δὲ 2 ὥρα π. μ. και εὔρον αὐτὴν εἰς κρείττονα κατάστασιν, ἐπανελθόντων τῶν ἰδρωτῶν, ἐλαττωθείσης και αὔθις τῆς τε κεφαλαλγίας και στενοχωρίας. Τότε παρήγγειλα νὰ ἀφαιρέσωσι τὰ προκαλέσαντα τὸν ἰδρωτὰ, μὴ ἐμπέσωμεν πάλιν εἰς τὸ ἀντίθετον, εἰς τὸν ἐκ τοῦ ὑπερρεθισμοῦ δηλ. τοῦ δέρματος πυρετόν. Οἱ σφιγμοὶ ἦτο οἱ αὐτοὶ, οἴοι και κατὰ τὴν πρωίαν. Ἐπομένως ἡ κατάστασις αὐτῆ, μολονότι στάσιμος, δὲν ἦτον ὁμῶς και ἀπελπιστικὴ, ὡς τοιαύτης οὐσης τῆς φύσεως τοῦ νοσήματος. Εἶπον λοιπὸν τῷ συζύγῳ και τῇ μητρὶ τῆς πασχούσης, ὅτι ἀπέρχομαι ἤδη εἰς χωρίον Καταρβάκτην και τὴν ἐσπέραν ἐπανερχόμενος θὰ ἰδῶ τὴν ἀρρώστον. Καθ' ἣν δὲ στιγμήν καθηρχομένη τὴν κλίμακα τῆς οἰκίας τῶν, τοῖς εἶπον πιθανὸν ἐν τῇ μικρᾷ ταύτῃ ἀπουσίᾳ μου νὰ ἐπανέλθῃ στενοχωρία τις, μὴ ἀνησυχίσητε παντάπασι, ἐπειδὴ τοιαῦτα εἶναι τὰ παιγνίδια τῆς νόσου· τότε ἀμείψω ἡ μήτηρ τῆς πασχούσης, γυνὴ ἄλλως τε ἀπαιδευτος, μοὶ λέγει, «δὲν ἔχεις κανὲν ἰατρικόν, τὸ ὁποῖον νὰ τῆς δῶσωμεν διὰ νὰ τῆς φέρῃ αἷμα ἀπὸ κάτω;» γνῶρίζων τὴν πρὸς τοὺς ἀγύρους κλίσιν τῶν ἀμαθῶν και θέλων νὰ προλάβω ὀλεθρίαν τινὰ ἐπέμβασιν,

ἐπρόσθεσα ὅτι τὰ ἰατρικὰ, ἅτινα δίδω, ἔχουν αὐτὴν τὴν ἐνέργειαν καὶ ἡσυχασον.

Ἄς ἐγκαταλείψω ἤδη τὴν ἀτυχῆ πάσχουσαν εἰς τὸ θλιβερόν αὐτῆς πεπρωμένον, ὅπερ καὶ αὐτὸς ὁ θεάνθρωπος Θεὸς ὑπέστη, καὶ ὅπερ τὸ δειλὸν προαίσθημα, τὸ ἐκφρασθὲν μοι περὶ τῆς ζωῆς τῆς, προσήγγιζε, καθόσον τὴν ἐσπέραν ἐπαγγελθῶν, εὔρον αὐτὴν ψυχορραγοῦσαν, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν φονευθεῖσαν.

Ὡ πόσα δυστυχῆ θύματα, καὶ πόσαι οἰκογένειαὶ δὲν καλύπτονται μὲ τὸ μελανὸν κάλυμμα τοῦ ἀκορέστου Χάρωνος, μεταχειριζομένου πρὸς τοῦτο εἰς τοὺς κατοίκους τῆς Ἀνατολῆς, τοὺς κατεχομένους εἰσέτι ὑπὸ τῆς ἀμαθείας, τοὺς ἀγύρτας. Θὰ ἐπανέλθω εἰς τὸν τρόπον τοῦ φόνου, ἀλλ' ἄς ἐγκαταλείψω τὸ δυστυχὲς τοῦτο πλάσμα εἰς τὴν τύχην του, καὶ ἄς παρεκτραπῶ κατὰ τι πρὸς κοινωφελῆ ἐπίσης σκοπὸν, ἵνα ἐκθέσω τινὰ περὶ ἀνατροφῆς ἐκάστου λαοῦ κατὰ τὸν τόπον του.

Μολονότι τὰ κυνικὰ καύματα τοῦ ἡλίου παρενοχλοῦσι τὸν ὀδοιποροῦντα, μόλα ταῦτα, τὴν προσοχὴν τοῦ διερχομένου ἐκ τοῦ Κάμπου ἀποσπᾷ ἢ κατὰ μικρὰς ἀποστάσεις, 40—50 βημάτων καὶ ἀμέσως ἐκ τῆς πόλεως ἀνερχομένη ἀνίδρυσος μεγαλοπρεπῶν καὶ ὄλως ἐνετικῆς κατασκευῆς πύργων. Τὰ ἀληθῆ ταῦτα μέγαρα, τὰ πολλὴν μὲν καὶ πομπώδη ἔχοντα τὴν ἐξωτερικὴν ἐπίδειξιν, στερούμενα δὲ καθ' ὅλοκληρίαν τῆς ἐσωτερικῆς ἑλληνικῆς καλλιτεχνίας, τὰ ἀξίζοντα μετὰ τοῦ περιβόλου των πεντήκοντα καὶ πλειοτέρας χιλιάδας δραχμᾶς, σοὶ ὑπενθυμίζουσι διαβάτα τοὺς εὐδαίμονας καὶ πλουσίους κατοίκους τῆς νήσου· ἢ δὲ ἐπὶ τῆς ἀψίδος τῆς θύρας κειμένη ἐπιγραφή σοὶ καταδηλοῖ τὸν χρόνον καθ' ὃν μετεκόμισαν οὗτοι ἐντῆ πατρίδι αὐτῶν τὸν πλοῦτον· ὁ χρόνος δὲ οὗτος συμπίπτει νὰ ᾖ ἡμεῖς ὁ τῆς ἀναστάσεως ἀπάσης τῆς Εὐρώπης κατὰ τοῦ μεγαλειτέρου γίγαντος τῆς ἱστορίας τοῦ κόσμου, κατὰ τοῦ Ναπολέοντος δηλ. τοῦ Α'. Ἀπάντων ἡ ἐποχὴ τῆς οἰκοδομῆς χρονολογεῖται ἀπὸ τοῦ 1800 μέχρι τοῦ 1820. Ἀληθῶς ἄρα ὁ πρακτικὸς καὶ σκοπιμώτατος λόγος τοῦ Κυρίου Γ. Σουβία, γυμνασιάρχου, εὐφραδῶς ἐκθέσαντος τὰς δύο μεγάλας ἐποχὰς τῆς Χίου, μᾶς ἐγοήτευσεν, μάλιστα δὲ μᾶς ἐγοήτευσεν ἢ ἔμμεσος ἀπεικόνισις τῆς παρουσίας τοῦ τόπου καταστάσεις, οὐδεμίαν ἠθικὴν πρόδοτον ἐπιφανίσεως καὶ τὰ πάντα (τὴν ἐπανάκαμψιν δηλαδὴ τῆς ὑλικῆς καὶ ἠθικῆς εὐμερίας τοῦ τόπου,) ἐκ τῆς νέας γενεᾶς προσδοκούσης. Κατὰ μὲν τὴν πρώτην ἐποχὴν τὸ δηματικὸν νυσο-

κομεῖον περιέβαλεν 160 ἀρόστους, σήμερον δὲ ἔχει 15 γέροντας καὶ τούτους μανιώδεις. Περὶ τὰς ἀρχὰς Σεπτεμβρίου, ξένο· πτωχὸς, Ἕλληνα τὸ γένος καὶ τὴν ὑπηρεσίαν, προσβληθεὶς ὑπὸ εὐλογίας, παρ' ὀλίγον νὰ ἀποθάνῃ ἐν ὑπαίθρῳ ἔσωσε δὲ αὐτὸν μόνον ἡ ἰδιαιτέρα φιλανθρωπία καὶ ἡ τοῦ διευθύνοντος τὸ ἑλληνικὸν προξενεῖον· ἀλλ' ἐπὶ τὸ προκειμένον τῆς ὀδοιπορίας. Μέχρις οὗτο μεταφέρει τὸ βλέμμα σου ἀπὸ τοῦ ἐνὸς μέχρι τοῦ ἄλλου ἄκρου τοῦ ἐκ λαζευτοῦ λίθου ὠκοδομημένου πύργου, τέρπεσαι ὑπὸ τῆς θέας τῶν κλάδων τῶν πορτοκαλιῶν καὶ λεμονιῶν, ὑπερκειμένων τοῖς αὐλοτείχαις, καὶ ἐνιαχοῦ ἀναμειγμένων μετὰ τῶν κλάδων καὶ ἄλλων δένδρων, πρὸ παντῶν τῶν ἀειθαλῶν ἐλαιῶν· ἀλλαχοῦ δὲ ἀποσπᾷ τὴν προσοχὴν σου εὐώδης ἀτμοσφαῖρα, ἐνθα διανοίγεις τοὺς βῶθρονάς σου, ὅπως ἔτι πλέον διαρκέσει ἡ ἀναπνοή σου, καὶ ἐνίοτε ἀκούεις τὴν μονότονον καὶ μελαγχολικὴν φωνὴν τῆς ὑδραυλικῆς ἐντοπίου μηχανῆς (τοῦ μαγγανοπηγᾶδου).

Ὅσας καὶ ἂν ὀδοιπορήσης ὥρας, καὶ ὅπου ἂν ἤθελες διψῆσαι, εἰσίσεις ἀμέσως ὕδωρ νὰ κατασβέσης τὴν δίψαν σου· ἀληθῶς τῆς γεωργικῆς τάξεως ἐν Χίῳ ἡ φιλοπονία, ὡς πρὸς τὴν καλλιέργειαν τῆς γῆς καὶ τὸν μετασχηματισμὸν αὐτῆς εἰς ὅσον ἐνεστὶ καρποφόρον, εἶναι ἀπαράμιλλος.

Εἰς ἀπόστασιν 5—6 ὥρων ἀπὸ τῆς πόλεως μεταφέρει κόπρον, ἵνα παχύνῃ τὴν γῆν. Ἡ μόλις ὀκτώμισον τετραγωνικὴν διάστασιν ἔχουσα νῆσος, ἧς μάλιστα τὸ ἡμισυ κατέχεται ὑπὸ ὄρεων καὶ λόφων, διατρέφει 60 χιλιάδας κατοίκων κατὰ συνέπειαν ὁ γεωργός, μικρὸν τεμαχίον γῆς κατέχων, προσπαθεῖ, ἵνα πορισθῇ ἐξ αὐτοῦ ὅσον ἐνεστὶ πλεῖονα προϊόντα. Ἐντὸς ἐνὸς στρέμ. γῆς, φυτευμένου κλήματα, σπείρει ἢ φυτεύει ὁ γεωργὸς τῆς Χίου καὶ τὰ ἐξῆς· κατὰ μὲν τὴν περιφέρειαν ἐλαιὰς ἀμυγδαλῶν δ' ἐν τοῖς μεταξὺ διαστήμασιν συκῆς καθ' ὅλον δὲ τὸ ἐντὸς, κατ' ἀλόγους ἀποστάσεις φυτεύει μικρὰς μὲν ἀλλὰ λίαν καρποφόρους ἀμυγδαλέας, αἵτινες δύνανται νὰ καλλιεργηθῶσι καθ' ὅλην τὴν Ἑλλάδα. Τὸ φθινόπωρον συλλέγει τὰ φύλλα τῶν κλημάτων, τῆς συκῆς καὶ μωρέας, μὲ τὰ ὅποια διατρέφει τοὺς βόας καὶ ἡμίονους κατὰ τὸν χειμῶνα. Μετὰ ταῦτα σπείρει ἐντὸς τῆς ἀμπέλου κριθὴν, τὴν ὁποίαν, ὠριμάσασαν, ἐκρίζωνει, τρέφει δι' αὐτῆς τὰ ζῶα τοῦ ὁποῦ διδεται χλωρὰ, τὴν δὲ λοιπὴν ἀποξηραίνει, καὶ σχηματίζει τὸν σανὸν του· καλλιεργῶν δὲ τὴν ἀμπέλον, φυτεύει ἐν αὐτῇ καὶ ἐρεβύθους, καὶ σκόροδα ἢ καὶ ἄλλα

εἶδον πρὸς γρησίν του. Ἄς ἐπανελθῶ εἰς τὴν ὁδὸν μου. Μόλις διέλθεις τὸν Κάμπον, ἐκ δεξιῶν μὲν ἀρχεται ἡ ὁδὸς Νιοχωρίου· ἐξ ἀριστερῶν δὲ μεταβαίνει εἰς τὰ μεσημβρινὰ μαστιχοχώρια· εἴαν τις ἀκολουθήσῃ τὴν ὁδὸν ταύτην, ἥτις θαμηδὴν λαμβάνει τὸ ἀνωφερές, παρουσιάζεται εἰς τὰ θλέμματα τοῦ ὀδοιπόρου, ὅστις μόλις λάβει ἀναψυχὴν ἐκ τῆς διαρκοῦς θεάς, ἔτερα θεά ἔτι λαμπροτέρα· ἀποτελεῖται δὲ αὕτη ἐκ τῆς ἀπολήξεως τοῦ ὄρους Ἐπους· καὶ πρὸς δυσμὰς μὲν βλέπει τις βουνὸν μικρὸν πρὸς βορρᾶν δὲ, λόφους καταφύτους· πρὸς μεσημβρίαν δὲ, λεκάνην ἐν εἶδει κύκλου· ἐν τῷ μεσῷ δὲ αὐτῶν τῶν βουνῶν καὶ λόφων κείνται κωμοπόλεις καὶ χωρία, ἅτινα ἅπαντα εἰσὶν ἐνετικῆς τέχνης· διάφοροι δὲ οἰκοδομαὶ μεταξὺ τῆς συδένδρου καὶ καταπρασίνου ταύτης λεκάνης σοὶ παριστῶσι διὰ τῶν ἰδιομόρφων καὶ πυραμοειδῶν τῶν πλείστων ὄροφῶν τῶν πανόραμά τι τῶν ὄντι μαγευτικόν. Εἶναι δὲ τὰ χωρία ταῦτα τὰ ἐξῆς· τὰ μὲν ἀμέσως δεξιὰ τῆς ὁδοῦ καλοῦνται Νιοχώρια· ἔπειτα δὲ κείται τὸ Βασιλιόνικον, ὁ Χαλκιός, οἱ Βαβύλοι, τὸ Βερβεράτο, ἡ Ζυφιά, ὁ Δαφνῶν, αἱ Καρίαί, ὁ ἅγιος Γνώργιος Συκούσης, ἡ Σκλαβιά, ἥτις ἔχει ἀφθότους ψυχροτάτας πηγὰς, τὸ Θολὸν ποτάμι, κτλ. Ἐξ ἀριστερῶν, ἀνερχόμενος τὸ ἀνωφερές τῆς ὁδοῦ, εὐρίσκεισαι εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ ὑπερκειμένου ὑψηλοῦ λόφου τοῦ ἁγίου Μηνᾶ· ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ λόφου ὑπάρχει καλῶς ὠκοδομημένον μοναστήριον, ἔχον αὐλοτοίχον ἐκ δέκα περίπου στρεμμάτων καὶ κελία, ἔχοντα ὕψος 8 καὶ 10 μέτρων.

Τοιοῦτον ὁρίζοντα, ὁποῖον παρουσιάζει ὁ λόφος οὗτος μὲ τὴν ὑποκειμένην ζωγραφικὴν πεδιάδα, νομίζω, ὀλίγα μέρη τοῦ κόσμου ἀπέκτισαν.

Εἰς τὸν ἐπισκεφθέντα ὁμοῦς ἀπαξ τὸ μοναστήριον τοῦτο εἰς τὸν προσειδόντα ἐκ τοῦ δώματος τοῦ αὐλοτοίχου τὸ τερπνὸν τοῦτο θέαμα, τὸ μικτὸν φυσικῆς καὶ τεχνικῆς καλλονῆς, καὶ εἰς τὸν ἐμπλησθέντα ἐκ τοῦ θαύματος τοῦτου μεγάλης τέρψεως, καταλαμβάνει λύπη ἄφατος καὶ θαρεία, ἅμα εἰσέλθῃ ἐν τῷ ναῷ, τῷ κειμένῳ ἐν τῷ κέντρῳ. Ἐπὶ τοῦ ἐδάφους αὐτοῦ, ἐστρωμένου πλακῶν μαρμαρίνων, ἀνακαλύπτει τὰς ἐντυπώσεις, ἃς ἀφῆκαν τὰ κατακαέντα ἐντὸς αὐτοῦ ἀθῶα πλάσματα, γυναῖκες, παῖδια καὶ γέροντες· ἐνταῦθα μὲν διακρίνεις ἀπεικόνισμα προσώπων ἐκ τῆς ἐμποτίσεως τοῦ λίπους, ἐκεῖ δὲ τὰς χεῖρας, καὶ ἀλλαχοῦ ἄλλα μέλη τοῦ σώματος. Ὁ φρικώδης δαίμων, ἤθελε, φαίνεται, τοιαύτην τινὰ τέρψιν, τὸ νὰ ζωγραφισθῶσι

δηλατῆ δι' αἱμάτων χριστιανικῶν ἐν τῷ ἐδάφει αἱ εἰκόνες τῶν κατακαέντων ἀνθρώπων μὴ ζητήσεις περιέργου διαβάτα νὰ ἴδῃς τὰς δεξαμενάς, διότι αὐταὶ γέμουσιν ὀσῶν, καὶ ἀπὸ τὴν εὐχαρίστησιν, ἣν ἠθάνθης ἐκ τῆς μεγαλοπρεποῦς φυσικῆς καλλονῆς τῆς θέσεως, θὰ ὑποπέσης εἰς τὴν ἄδυνητοτέρα μελαγχολίαν· καὶ εἴαν μὲν ἔλθῃς ἐνταῦθα μόνον χάριν τέρψεως ἐκ τῆς θεάς τῆς φυσικῆς καλλονῆς, ἣ περιέργει δὲ σὲ φέρει καὶ ἐντὸς τοῦ ναοῦ, τότε ἀπώλεσες τὰ πάντα· οὐδ' ἔχνος σοὶ μένει ἐκ τῆς τέρψεως· εἴαν ὁμοῦς ἔλθῃς ἵνα ἴδῃς τὰ πάντα, τότε προτίμησον νὰ ἴδῃς πρῶτον τὸν ναόν, ἵνα γλυκάνῃ μετὰ ταῦτα τὴν θλίψιν σου ἡ θεά τῆς φύσεως· ἄλλως τὰ πάντα ἀπώλεσες· τοιοῦτος εἶναι ὁ συνειρμὸς τῶν ἰδῶν, τοιοῦτος ὁ κόσμος, οὐδὲν καλὸν ἄμικτον κακοῦ καὶ τ' ἀνίπαλιν.

Ἄλλ' ἔλθε ἤδη Ἕλλην ἀναγνώστα νὰ ἴδῃς τὰ στύγεα ἔργα τῶν πολεμίων καὶ ἀνδρῶν (1).

Ὅποια λυπηρὰ σύγκρισις μεταξὺ τοῦ ποιήματος τοῦ Κ. Ὀρρανίδου ὁ ἅγιος Μηνᾶς καὶ τοῦ τοῦ μακαρίτου Ζαλακώστα· τὸ μὲν πρῶτον παριστάνει τὸ πραγματικόν τέλος τῶν ἐξακισχιλίων ψυχῶν, τῶν κεκλισμένων ἐντὸς τοῦ μοναστηρίου τοῦτου καὶ προφυλαχθεισῶν ὑπὸ τοῦ ἰσχυροῦ τούτου προπυργίου εἰς ὀλίγην μόνον ὥραν· ἐπὶ τέλους, ἐξαντληθείσης τῆς πυρίτιδος, τὰ θύματα ἔλαβαν τοὺς πελέκει, καὶ λίθους ἀνά χεῖρας, ἵνα ἀντιτάξωσιν ἀσθενεῖς δυνάμεις κατὰ μυριάδος πολεμίων· τὸ δὲ παριστάνει τὴν ὄλιαν ἀντίθετον ποίησιν τοῦ ἡρωϊσμοῦ τοῦ Ἕλληνο. Εἰς τὸ Χάνι τῆς Γραβιάς, ἑκατοστὺς γενναίων ἀρματωλῶν, ὀχυρωθεῖσα ἐντὸς ἀσθενεῶντος περιβόλου, ὑπεραπίστη γενναίως ἐφ' ὅλης τῆς ἡμέρας ἐπολέμησε καὶ ἀπέκρουσε τὰς ἀλλεπαλλήλους ἐφόδους ἐξακισχιλίων πολεμίων, φονεύσασα 500, καὶ ἀπωλέσασα ἕνα μόνον· τὴν δὲ νύκτα, ἐγκαταλείψασα τοὺς τοίχους εἰς τὴν διάκρισιν τῶν πολεμίων, ἀνεχώρησεν ἀβλαβῆς, ἀφήσασα τὸν ἔχθρον νὰ ἀνερευθῆται τὴν αἰχμαλωσίαν τῶν θυμάτων του κατὰ τὴν ἐπομένην τῆς πρωίας ἐφοδόν. Ὡφελίμος μὲν ἡ τοῦ Κ. Ὀρρανίδου ποίησις, ἀλλ' ἔτι ὠφελιμωτέρα ἡ τοῦ μακαρίτου Ζαλακώστα. Ὅποια ὁμοῦς διαφορὰ χαρακτῆρος μεταξὺ τῶν εἰς

(1) Καθ' ὃν καιρὸν τοιαῦτα διεπράττοντο ἐν Χίῳ, ἦλθεν ἐκ Σμύρνης Ὀθωμανὸς τις ὄπλαρχηγός, ἵνα λάβῃ μέρος εἰς τὸν πόλεμον, ἀλλὰ παράυτα ἐπεσβιάσθη, εἰπὼν, ἐδῶ δὲν εἶναι πόλεμος, ἀλλὰ σφαγὴ καὶ διαρπαγὴ ἀνθρώπων.

ἐκάτερον τῶν μερῶν τούτων πολιορκουμένων Ἑλλήνων ! μήπως ἄρα γε ὁ Χίος δὲν εἶναι Ἕλληνας ; ὄχι ἀναγνώστα, εἰς ὁποιοδήποτε ἐπάγγελμα καὶ ἂν ἐδόθη οὗτος εὐδοκίμησε, δὲν ἐπλάσθη μόνον διὰ τὸ ἐμπορικὸν στάδιον· καὶ ὡς φιλόλογοι, καὶ ὡς νομικοὶ καὶ ὡς ἰατροὶ καὶ ὡς στρατιωτικοὶ εὐδοκίμησαν οἱ Χίοι. Ἦτο λοιπὸν τὸ εἶδος τοῦ πολιτεύματος καὶ ὁ ἐπισηρευθεὶς πλοῦτος, ἅτινα κατέστησαν αὐτοὺς νοβροτέρους καὶ εὐαλωτοτέρους· εἰς τὰ δεσμὰ τῆς δουλείας. Ποίαν ὠφέλειαν ἐπορίσθησαν οἱ Χίοι ἐκ τῶν χρυσῶν δίσκων, τῶν πολυτελῶν ἐπίπλων καὶ τῆς λοιπῆς πολυτελείας, ὅπταν δὲν ἠδυνήθησαν νὰ ὑπερασπισθῶσι τὴν σύζυγον, τὰ τέκνα καὶ τὴν κόρην τῶν ἀτιμαζόμενα ἐμπροσθεν αὐτῶν ὑπὸ τῶν πολεμίων ; καὶ ποίαν ὠφέλειαν ἐδύνατο νὰ πορισθῶσιν ἐκ τούτων, ὅτε ἐστεροῦντο ἐνὸς ὅπλου, τοῦ ὀπίου ἢ ἐξάσκησης δὲν ἀπαιτεῖ χρόνον πλείονα τοῦ μηνός ;

Ἄς ἐννοήσωσι λοιπὸν ἤδη οἱ λέγοντες, ὅτι ὁ Χίος ἐπλάσθη μόνον διὰ τὸ ἐμπόριον πόσον κοῦφοι φαίνονται, στεροῦντες καὶ προσβάλλοντες οὕτω τὸν φυσικὸν χαρακτῆρα τῆς ψυχῆς τοῦ Ἕλληνος καὶ ἐν γένει τῶν κατοίκων τῆς Ἀνατολῆς. Μὴ τάχα σήμερον ἄνθρωποι μεγίστης σημασίας καθ' ὅλους τοὺς κλάδους, δὲν ἦσαν υἱοὶ ἐμβαλωματῶν, γεωργῶν, καὶ μηδαμινῆς καταγωγῆς ; πέπρωται λοιπὸν μόνον τοῖς Χίοις νὰ μεταδίδωσι τὸν χαρακτῆρά των εἰς τὰ τέκνα των ὡς πάλοι ποτὲ οἱ Αἰγύπτιοι μετεβίβαζον κληρονομικῶς εἰς τὰ τέκνα των τὴν ἰδίαν αὐτῶν τέχνην ; Ὄχι ὁ Ἕλληνας ὀφείλει χάριν τοῦ ἐθνισμοῦ του καὶ τῆς πατρίδος του νὰ θυσιάσῃ τὸ πᾶν· χάριν δὲ τοῦ κοινοῦ, νὰ παραβλέπῃ τὸ ἴδιον συμφέρον, καὶ αἰείποτε ν' ἀμύνηται ὡς λέων ὑπὲρ πίστεως, πατρίδος καὶ τῆς ἐλευθερίας· ἀδελφὰ τῆς εὐμερίας τοῦ ἀνθρώπου πρέπει νὰ συμβαδίζωσιν ἢ ὑλικὴ μετὰ τῆς ἠθικῆς προόδου· καὶ ἢ μὲν ὑλικὴ πρόοδος δύναται νὰ λείψῃ, ὡς ἔλεγε περὶ ἐκ τοῦ Φωκίωτος, τοῦ Δημοσθένους, τοῦ Ἀριστείδου καὶ λοιπῶν· ἢ ἠθικὴ ὅμως πρόοδος αὐτῶν ὑπῆρξεν ὑπάρχει καὶ θὰ ὑπάρχῃ εἰς αἰῶνα τὸν ἅπαντα, ἐξ αὐτῆς ἐδιδάχθη, διδάσκεται καὶ διδασκῆται ἅπας ὁ παλαιὸς τε καὶ νεὸς κόσμος. Ἐν ᾧ δὲ οὐδὲ κόκκος χρυσοῦ ἐσώθη ἐκ τῶν μυθωδῶν θησαυρῶν τοῦ Κροίσου, ἐσώθησαν ὅμως οἱ τοῦ Φωκίωτος, οἱ τοῦ Δημοσθένους, οἱ τοῦ Ἀριστείδου, καὶ οἱ τοῦ Σωκράτους θησαυροὶ, οἵτινες διαλάμπουσι καὶ φωτίζουνσιν ὡς ὁ ἥλιος. Ὅπως δὲ ὑμεῖς λέγεται σήμερον ὁ Χίος ἐπλάσθη διὰ τὸ ἐμπόριον, οὕτω καὶ ἀρχαῖος Σπαρτιάτης ἔλεγε ἐπλάσθη διὰ τὸν πόλεμον, τούτεστι διὰ τὴν ὑπεράσπισιν πίστεως πατρίδος καὶ ἐλευθερίας. Ὁ Περικλῆς ὅμως

εἶπεν ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι καὶ φιλοσοφοῦσι καὶ πολεμοῦσι, καὶ εἶχε τῶ ὄντι δίκαιον, διότι οἱ Ἀθηναῖοι ἐναυμάχησαν ἐν Σαλαμῖνι, ἐνίκησαν ἐν Μαραθῶνι, καὶ πανταχοῦ σχεδόν, ὅπου παρεβλήθησαν μετὰ τοὺς Σπαρτιάτας ἔλαβον τὰ πρωτεῖα· Ἄρα οἱ Ἀθηναῖοι ἦσαν ἀνώτεροι τῶν Σπαρτιατῶν. Ποία ψυχὴ, μουστροφεῖσα δὲν διέπλευσεν ἐκ περάτων τοῦ κόσμου πελάγη, δὲν διέβη ὄρη οὐρανομήκη, ἵνα ἴδῃ τὰ μνημεῖα τῆς Ἀκροπόλεως τῶν Ἀθηνῶν ; περιττὸν δὲ εἶναι νὰ εἴπωμεν, ὅτι τὰ μνημεῖα ταῦτα εἶναι μάρτυρες τοῦ μεγαλείου τῆς προόδου καὶ τῆς ὑλικῆς καὶ ἠθικῆς εὐμερίας καὶ πολιτισμοῦ τῶν Ἀθηναίων. Ἄς δεῖξωσιν ἡμῖν τοιαῦτα ἔργα Πραξιτέλεια καὶ Φειδιὰ καὶ οἱ πεφωτισμένοι εὐρωπαῖοι λαοὶ οἳ ἀπαρτήγαγεν ἢ ἐκ δέκα πέντε ἑκατομμυρίων ὁμοσπονδιακῆ δημοκρατίας τῆς Ἑλλάδος ; πόσα τοιαῦτα ἔργα ἀπαρτήγαγεν ἢ ἐξ ἐξήκοντα ἑκατομμυρίων Γερμανικῆ ὁμοσπονδίας ; δύναται νὰ μᾶς δεῖξῃ ἓνα Φειδιὰ ; ἢ πόσοι ἐκ τῶν εὐρωπαίων δὲν κολακεύονται ἔχοντες ὡς τιμαλφῆ ἀντικείμενα, ἓνα μόνον δάκτυλον, μίαν μόνον χεῖρα, μίαν ῥίνα, ἓνα πόδα ἀκροτηριασθέντος ἀγάλματος ! ἀλλ' ἄς ἀφήσωμεν ταῦτα καὶ ἄς ἐπινέλθωμεν εἰς τὴν ὁδὸν, ἐξ ἧς ἀπεπλανήθημεν.

Ἀναβάς τὴν κορυφὴν τῆς ἀνωφεροῦς ὁδοῦ, ἐγκαταλείπεις ὄπισθεν τὸν τε Κάμπον μετὰ τῶν εἰς αὐτὸν ἀνηκόντων χωρίων τῆς Δεκάνης καὶ τὸν λόφον τοῦ ἁγίου· παρουσιάζεται δὲ τότε ἐμπροσθέν σου τὸ Ἰκάριον πέλαγος καὶ ἡ εὐάνδρος Σάμος. Ἐξὰκολουθῶν τὴν πορείαν σου, ἔχεις ἀριστερὰ τὰ κατωφερῆ τῶν λόφων καὶ τὴν ὑποκειμένην τούτων θάλασσαν τοῦ Μεγάλου Λιμένος, μέγας λιμνῶνας καλούμενος καὶ παρὰ τῶν ἐντοπιῶν. Ἐνθεν καὶ ἐνθεν τῆς ἐλικοειδοῦς ὁδοῦ, τῆς διερχομένης διὰ τῶν ὑπορειῶν τῶν καταφύτων λόφων, θαυμάζεις ἀληθῶς οὐχὶ πλέον τὴν φυσικὴν καλλονὴν, ἀλλὰ τὸ ἐπιτετηδευμένον τῆς καλλιεργείας τῶν ἀγρῶν· ἐντὸς αὐτῶν δὲν εὐρίσκεις καὶ τὸν ἐλάχιστον λίθον.

Ἀνεπισθῆτως ἀφικνεῖσαι ὑπὸ τὴν Καλιμασσίαν, χωρίον καὶ τοῦτο κείμενον ἐπὶ λόφου, ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ὀπίου κείται καὶ σώζεται εἰσὶ πύργος τετράγωνος ἐνετικὸς· ἐνταῦθα κατεστράφησαν ἐπίσης πλείστα θύματα, φεύγοντα τὴν σφαγὴν καὶ συρρέουσιν ὡς εἰς ἀσφαλὲς διὰ τοὺς δημίους θυσιαστήριον. Οἱ πύργοι οὗτοι καὶ τὰ φρούρια, τὰ ὑπὸ τῶν ἑνετῶν δι' ἑλληνικῶν χειρῶν καὶ θυσίων ὠκοδομηθέντα, δεικνύουσι καὶ τούτων τὴν ἀγρίαν καὶ βάνδαλον χώραν, ἐξ ἧς ὠρμήθησαν. Οὗτοι ἐζήτησαν νὰ περιφράξωσι διὰ τοῦ σιδήρου τὰς κατακτήσεις των, ἀλλ'

εις μάτην, κακὴν κακῶς καὶ οὕτοι ἀπωλέσθησαν. Ἐντεῦθεν τῆς Καλιμασσιᾶς ἄρχεται ἡ τοῦ μαστιχοφόρου σχίνου καλλιέργεια· ἔνθεν καὶ ἔνθεν τῆς ὁδοῦ ὁ ἀκόρεστος ὀφθαλμὸς καὶ ἡ περιέργεια τοῦ ἀνθρώπου ἀναεῶνουςι τὸ ἀντικείμενον τῆς θέας· κατὰ πρῶτον σὲ γοητεύει τὸ χλοερὸν θαυπρασίνον χρῶμα καὶ ἡ ἐν εἶδει τάπητος ἐπὶ τῶν καταφύτων ἀγρῶν εἰκῶν· ἔπειτα δὲ σὲ καταθέλωσι τὰ διαυγῆ καὶ κρυσταλλώδη δάκρυα τῆς πολυπαθοῦς Χίου, τούτέστιν ἡ τῆς μαστίχης ριτίνη, ἥτις, φωτιζομένη ὑπὸ τοῦ δύνοντος καὶ ἀνατελλοντος ἡλίου, καθίσταται μαγευτικὴ καὶ νομίζει τις αὐτὴν ὡς ἐκκρεμῆς ἀδάμαντας.

Ἄλλως τε ἡ μαστίχη φέρει τὸν χρυσὸν καὶ τοὺς ἀδάμαντας ἐν τῇ νήσῳ. Τοιαύτη δὲ εἶναι ἐνταῦθα ἡ ποικιλία τῆς ὕλης, ὥστε πολλάκις ὁ διαβάτης, διακόπτων τὴν πορείαν του, εὐχεται νὰ εἶχεν ἐπὶ τῆς θέσεως ταύτης ἡ ἐκείνης πύργον ὑψηλόν, ἐφ' οὗ καθήμενος ν' ἀπολαμβάνῃ ἔνθεν μὲν τὴν θέαν τοῦ χλοερῶν πρασίνου χρώματος, διακοπτομένου ὑπὸ τοῦ λευκοειδοῦς κυματισμοῦ τῶν τῆδε κακείσε διεσπαρμένων ἐλαιῶν, ἔνθεν δὲ τὴν ἀρωματικὴν αὔραν τῆς μαστίχης καὶ ἔνθεν τὴν θέαν πλοίου χιακοῦ, ὅπερ πλησιέστιον πλέει πρὸς τὸν λιμένα, ἵνα ἀποφέρῃ τοῦ τάλαιπωρήθητος ναύτου, τοῦ ἀληθῶς μεγαλοψύχου ἀνδρός, τοῦ ἀντισταθμίζοντος τὴν μικρὰν καὶ νάνον δυνάμιν του μετὰ τὸ ὄσος εὐτυχίας παραγωγὸν τσοαύτης καὶ δυστυχίας πρόξενον στοιχείου, τὴν θάλασσαν. Ἐδῶ ὁ ἐκρύβοτος θηματισμὸς τοῦ ποδὸς τοῦ ἵππου ἐπὶ τῶν πλθουσῶν λίθων ὁδῶν σὲ καθιστᾷ διαβάτα προσεκτικόν, διότι ἐὰν δὲν προσέξῃς καὶ ἀφεθῆς μόνον εἰς τὴν θέαν, κινδυνεύεις νὰ εὐρεθῆς ἐπὶ τοῦ ἐδάφους καὶ μάλιστα, ἀν τυχαίως ἰππεύσης ζῶων ἀσθενῆς, ἢ ἀχθοφορικῶν καὶ κεκμηκῶς, ὡς τὸ ἐμὸν ἐνίσπε, βεβαίως θέλεις πάθει. Ἐκεῖ δὲ πάλιν ὁ ταραχώδης θηματισμὸς τοῦ ἵππου ἐξεγείρει ἡ νεάνιδα ὄλωσ ἀφωσιωμένην ἢ γέροντα ἢ παιδίον ὑπὸ τὴν ὀμβρολοσιδῆ σκιαδά τοῦ σχίνου εἰς τὴν συλλογὴν τῆς μαστίχης.

Περὶ γῆσις εὐαρεστοτέρα τῆς ἐν τῷ τόπῳ τούτῳ καὶ κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην δὲν ὑπάρχει· ἀλλὰ τὸ εὐαρεστόν τοῦτο προσγίνεται μόνον εἰς τὸν εὐπροσθήγορον Ἑλληνα, οὐχὶ δὲ καὶ εἰς κατηφῆ Βῆρωπαῖον.

Ἡμέραν τινὰ τοῦ παρελθόντος Αὐγούστου, μεταβαίνων εἰς Καταρράκτην κατὰ τὴν 2 ὥραν μ. μ., εἶδον θέαμά τι ὅσον ὠραῖον, τοσοῦτον καὶ λυπηρόν. «Μήτηρ εἰκοσιπενταετῆς τὴν ἡλικίαν μετὰ τοῦ ἑξαμήνου μὲν τὴν ἡλικίαν ἐβδόμου δὲ τὸν ἀριθ-

μὸν τέκνου τῆς, κεντούσα τοὺς σχίνους (1) περὶ τὴν μεσημβρίαν ἐκοιμήθη ὑπὸ σχίνον, ἔχουσα ἐν τῇ ἀγκάλῃ αὐτῆς καὶ τὸ τέκνον, ὅπερ ἐπίσης εἶχε καταληφθῆ ὑπὸ τοῦ Μορφῆως. Δὲν ἀφύπνησεν αὐτὴν ὁ ταραχώδης θηματισμὸς τοῦ ἵππου μου ἐπὶ τοῦ λιθώδους ἐδάφους καὶ μάλιστα κατὰ τὸ κατωφερὲς τοῦ λόφου, καὶ εἰς ἀπόσασιν πέντε θημάτων ἀπ' αὐτῆς διαβαινόντων ἡμῶν. Ἔστην κατέναντί τῆς, ἐξετάζων μετὰ περιεργείας τὴν φυσιολογίαν, ἥτις, καθὼς καὶ ἡ τῆς ἀναπνοῆς ὁμοιάζον τὰς ἀνθρώπου ἐκπνεόντος ἐκ μαρασμοῦ· τὸ δὲ γαιῶδες τοῦ χρωματισμοῦ τοῦ προσώπου τῆς τε μητρὸς καὶ τέκνου μοι ἐνέβαλλον ὑποψίας περὶ τῆς ζωῆς αὐτῶν. Τρεῖς προσκαλέσας αὐτὴν, δὲν ἐξηγέρθη, ἀλλ' ἡ τετάρτη στενωπρία φωνὴ μου ἀφύπνησεν ταύτην, ἥτις προσβλέψασα καὶ ἀναγνωρίσασά με καλῶς, ἐθεώρησε τὴν συνάντησίν μου ὡς εὐτύχημα, ὅπερ ἀπέστειλεν ὁ ἄγγελος αὐτῆς, ἵνα τῇ χορηγήτω τὴν συνδρομὴν μου. Μοι ἐξέθεσε δὲ τὰ ἑξῆς. Ὅτι ὁσάκις ἔλθει πρὸς κέντρα τῶν σχίνων, πρὸ ἐνὸς μηνὸς, καταλαμβάνεται ὑπὸ κεφαλαλγίας· βαθμηδὸν δὲ αἰσθάνεται ἐκλείπουσας τὰς δυνάμεις τῆς ὑπὸ τινος νάρκης καὶ προσπαθεῖ μὲν πολλάκις νὰ ἐξεγερθῆ τοῦ ὕπνου, ἀλλὰ δὲν κατορθώνει τοῦτο. Ἐξετάσας αὐτὴν ἐν τῷ χωρίῳ, εὗρον πάτχουσαν ὑπὸ κεκρυμμένου δικλείποντος πυρετοῦ, ὑφ' οὗ ἔπασχε καὶ τὸ παιδίον αὐτῆς. Ἐκαστος δ' ἐννοεῖ τὴν ἐπενέργειαν τῶν ἀρωματικῶν εἰς ἐξησθενημένον νευρικὸν σύστημα· ἐκ τούτου δὲ ἡ κεφαλαλγία καὶ ὁ μετ' αὐτὴν κομματικὸς ὕπνος· ἀπαντὰ ἐθεραπεύθησαν διὰ τῶν ἀντιπυρετικών.

Ἦδη ἀκολουθῶν τὴν πορείαν μου, ἔφθασα τὴν κλημακωτὴν ὁδὸν, ἥτις φέρει εἰς τὸν χείμαρρον Καρράβα. Ἐνταῦθα δὲ δικβάτα πρόσεχε καλῶς, ἄλλως δὲ ἀπόλλυσε, ἐγκατάλειψον πλέον τὴν θέαν καὶ λησμόνησον ἅπαντα τὰ τοῦ κόσμου· εἰς ἐαυτὸν μόνον πρόσεχε, διότι ἡ ὁδὸς εἶναι λίαν ἀνώμαλος καὶ κατωφερής. Καταβάς ἐκ τῆς δυσχεροῦς ταύτης θέσεως εἰσέρχεται εἰς μικρὰν τινα κοιλάδα· ἐνταῦθα καθ' ὁδὸν καὶ ἐκ τοῦ ἵππου ἀποσπᾷ τις τεμάχια δακρύων ἐκ τοῦ σχίνου, ὅστις δὲν εἶναι πλέον θάμνος, ἀλλὰ δενδρίλιον.

Διαβάς καὶ ταύτην καὶ τὸν Καρράβαν ἀνέρχεται τὸν λόφον

(1) Κεντῶ τὸν σχίνον, λέγουσιν οἱ ἐντόπιοι, ὅπταν ἐνεργῶσιν ἀμυχὰς πρὸς ἐκροὴν τῆς μαστίχης.

τοῦ χωρίου Καταβράκτου, καὶ ἂν δὲν εἶμαι ὑπερβολικὸς εἰς τὰς γεωγραφικὰς μου γνώσεις ὁ λόφος οὗτος ἔχει ὕψος 1200 ποδῶν ἀπὸ τῆς θαλάσσης· ὁ λόφος δὲ οὗτος δὲν σύγκεται ἐκ γῆς ἀλλ' ἐκ λίθου λευκοῦ· μόνον δὲ ἡ καλλιέργεια κατέστησε τοῦτον κατάφυτον καὶ ὡς ἐκ γῆς ἀποτελούμενον, ἐπειδὴ ἔνθα ὁ λόφος εἶναι καταφερῆς, ἐκεῖ ὁ χωρικός ἔχει τοῖχον ἐν εἴδει γλάστρας καὶ οὕτω κλημακιδὸν ἀναβαίνουν οἱ ἀγροὶ μέχρι τῆς κορυφῆς, ἔνθα κεῖται τὸ χωρίον. Τοῦτο δὲ περικυκλοῦται ὑπὸ ἐσθίων ρευμάτων χειμάρρων· πρὸς τὸ νοτιοδυτικὸν δὲ μέρος ὑπάρχει μικρὸν ποτάμιον, ἐξ οὗ καὶ πηγὴ, ἀφ' ἧς ὑδρεύεται ἅπαν τὸ ἐκ 300 ψυχῶν κατοικούμενον χωρίον κατὰ δὲ τὴν πορείαν τοῦ ποταμίου σχηματίζονται δεξαμεναὶ λιμναζόντων ὑδάτων, ὡς μικρὰ τινα ἔλη. Πρὸς τὴν ἄνω, ἀνατολικὴν δ' αὐτοῦ πλευρὰν κεῖται ἡ θάλασσα τοῦ μεγάλου λιμένος, εἰς ἀπόστασιν ἑνὸς τετάρτου πρὸς τὸ νοτιοανατολικὸν κύκλω κεῖνται τὰ χωρία Νένητα, Βουνόν, Παγίδα, Κυνη κλπ.

Ὁ εἰσερχόμενος ἐν τῷ χωρίῳ λαμβάνει κακίστην ἐντύπωσιν, διότι ἐν τῷ μέσῳ δέκα ἐσειπωμένων οἰκιῶν μόλις εὐρίσκει μίαν σῶαν· ὁ δὲ ἰατρός προμαντεύει τὴν ἐνδημοῦσαν ἐν αὐτῇ νόσον τοῦ διαλείποντος πυρετοῦ, ἐξ οὗ, ὡς εἶπεν ἄλλοτε ὁ ἀξιότιμος ἡμῶν σενάδελφος Κ. Γούδας εἶναι ἤδη αὐτόχρονα κακούρημα τὸ νὰ ἀποθάνῃ ἄνθρωπος, ἀλλ' ὅμως δύο κατ' αὐτὰς ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ ἀπῆλθον εἰς τὸν ἄλλον κόσμον, διότι ἐθεραπεύοντο ὑπὸ ἀγυρτῶν· τοῦτο δὲ πρέπει ν' ἀποδοθῆ εἰς τὴν οἰκονομίαν τῶν προσκαλεσάντων αὐτοῦς, καθόσον γενικὴ ἰδέα ἐπικρατεῖ ἐν Χίῳ ὅτι οἱ ἐπιστήμονες ἰατροὶ εἶναι μὲν καλοὶ, ἀλλ' ἀκριβοί.

Ἐπισκεφθεὶς τὸν προσκαλεσάντά με Ἰωάννην Μπεράκην εὗρον αὐτὸν κατεχόμενον ὑπὸ σφοδροῦ πυρετοῦ· τὸ δέρμα του ἦτο ξηρὸν καὶ θερμὸν, εἶχε κεφαλαλγίαν, ὀσφυαλγίαν, καὶ εὐαίσθησιν εἰς τὰ ὑποχόνδρια· γλώσσαν ῥυπαρὰν φέρουσαν, κατὰ μὲν τὴν ἐπιφάνειαν λευκὸν ἐπίχρισμα· κατὰ δὲ τὴν ῥίζαν, ὠχροπράσινον· ὁ ἀρρώστος εἶχε πρὸς τοῦτοις δυσκοιλιότητα καὶ δυσπρόσιαν. Τὰ συμπτώματα ταῦτα ἠσθάνθη τὴν ἐσπέραν τῆς 26 σάββατον καὶ τὴν Κυριακὴν τὸ πρωτὶ ἀνεκουρίσθη κατὰ τι, μετὰ μεσημβρίαν ὅμως ἅπαντα ἐπετάθησαν καὶ πάλιν καὶ τὸν ἠνάγκασαν νὰ με προσκαλέσῃ.

Διάγνωσις. Πυρετὸς διαλείπων ἀμφημερινὸς μετὰ γαστρικῆς ἐπιπλοῆς.

Θεραπεία. Πάραυτα ἐχορήγησα τῷ πάσχοντι καθαρτικὸν τι καὶ προετοίμασα τὸ ἐξῆς φάρμακον, ἵνα ἀρχίσῃ νὰ λαμβάνῃ τοῦτο τὴν τετάρτην ὥραν μετὰ τὸ μεσονύκτιον καὶ κατὰ πᾶσαν ἡμίσειαν ὥραν ἐν κοιλίῳ τῆς σούπας.

R. Chinini sulphur dr.	R. A.	Θεικῆς κινίνης dr. ἡμισ.
solvein		διάλυσον εἰς πηγαίου
Aquae font unc.	iv.	ὑδάτος οὐγγ. δ'.
adde		πρόσθε
Elix. Acid. Halleri gutt xx		ἐλιξήριον Χαλλέρου σαγ. κ'.
finetur. opii crocat. .v	v.	βάμμα ὀπίου σταγ. ε'.

Ἐπεσκέφθην καὶ ἄλλους χωρικούς, κατεχομένους ὑπὸ τῆς αὐτῆς νόσου, οἱ πλείστοι δ' ἔπασχον πυρετὸν ακακτικὸν διαλείποντα ἀμφημερινὸν καὶ τινες κακοήθη. Ἦσαν δὲ οὗτοι καθ' ὅλον τὸν Αὐγούστον πλείονες τῶν 100. Ἐπεσκέφθην πρὸς τοῦτοις καὶ τινα ἐγκυμονοῦσαν καὶ πάσχουσαν κακοήθη πυρετὸν· εἰς ἅπαντας ἐχορήγησα τὸν Ἡρακλέα τῆς φαρμακολογίας, τὴν θείαν κινίνην, ὅστις ἐφέθη λίαν προσηγῶς καὶ πρὸς αὐτὸ τὸ ἀσθενὲς ἐμβρυον, χωρὶς νὰ ἔλθῃ τὸ ἐλάχιστον δυσάρεστον ἀποτέλεσμα, μολονότι ἡ δόσις ἦτο γενναία.

Διατάξας τὰ πρέποντα εἰς ἕκαστον τῶν ἀρρώστων, ἀπῆλθον ἐκεῖθεν τὴν 6 μ. ὥραν. Ἡ ἐνοστιχοὶ καὶ κριβὴς τοῦ ἵππου μου διάγνωσις τῆς ὥρας, καθ' ἣν δίδεται εἰς αὐτὸν τὸ γεῦμα τῆς κριβῆς, τὸν ὄθει πρὸς τοῦτο καὶ τὴν ἔκαμνε νὰ τρέχῃ προθύμως, ἐκολάχευσα δὲ καὶ τὴν προθυμίαν του ταύτην, ὅπως ἐπανεῖθω μὲν τάχιον. Περιττὸν δὲ εἶναι νὰ εἶπω, ὅτι ἐκεῖνον μὲν ἐκολάχευε τὸ ὑλικὸν συμφέρον, ἐμὲ δὲ τὸ ἐπιστημονικὸν ἐνδιαφέρον περὶ τῆς πασχούσης λυχωΐδος. Περὶ λύχων ἀφὰς ἔφθασα εἰς τὴν πόλιν, παρέδωκα τῷ ὑπηρετῇ τὸν ἵππον, ἐγὼ δὲ μετέβην παραχρῆμα εἰς τὴν ἀρρώστον. Μπότερα, σύζυγο, καὶ θεῖον αὐτῆς καλόγηρον εὗρον εἰς τὸ τέλος τοῦ γεύματός των, οἵτινες ἐπανεπαύοντο εἰς τὴν ψυχρὰν ἡσυχίαν τῆς ψυχρῶραγούσης. Βρώτησα τὰ κατ' αὐτὴν, ἡ δὲ μήτηρ καὶ ὁ σύζυγος αὐτῆς μετὰ στόμφου καὶ αἰσθήματος χαρὰς διὰ τὴν ἐπιτυχῆ ἐκδασιν τοῦ προμελετημένου κατωρθώματός των μοι διηγήθησαν τὰ ἐξῆς. Ὅτι ὀλίγην ὥραν μετὰ τὴν ἀναχώρησίν μου, ἐπῆλθεν εἰς τὴν λυχωΐδα στενοχωρία μεγάλη, κατὰ συνέπειαν ἐτρέξαν εἰς τὸν μαιευτῆρα τῆς νήσου Λουρεντζῆν, γέροντα ἐννενηκοντετῆ τυφλὸν, δυτικὸν τὸ δόγμα, σφύρομενον ὑπὸ τινος παιδὸς διὰ σχοι-

νίου εκ τῆς ὀσφύος, ἐξασκούντα οὕτω τὴν μαιευτικὴν εἰδικότητα του, καὶ καθήμενον τὸ ἐπίλοιπον τῆς ἡμέρας ἐν τινι παντοπωλείῳ ἐπὶ ψάθῃ. Ἐκεῖ δὲ προσέρχονται οἱ ἔχοντες ἀνάγκην τῶν ἐπιστημονικῶν γνώσεων τοῦ ἀνθρώπου τούτου. Τοῦτον λοιπὸν ἤγαγον κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν τῆς μητρὸς πρὸς ἐπίσκεψιν τῆς ἀρρώστου· ἐχορήγησε δ' αὐτῇ δύο ἰατρικὰ εἰς ὑγρὰν κατάστασιν, τὸ μὲν νὰ μεταχειρισθῶσιν ἐσωτερικῶς, τὸ δὲ ἐξωτερικῶς εἰς κλύσματα ἐντὸς τῆς μήτρας· ἅπαντα ταῦτα ἡ μήτηρ ἐξέτελεσε μετὰ προθυμίας, καὶ ἐπήνεργον μὲν ταῦτα τὸ ποθούμενον ἀποτελεσμα τῆς αἰμορραγίας καὶ τὴν φαινομένην ἡσυχίαν, ἀλλ' ἡ λεχωὶς ἐξέμεσεν αἷμα, ἐπίσης δύο αἱμακτοὶ ῥοαὶ ἀρθίου ἐλαβον χώραν καὶ ἐκ τῆς μήτρας. Σημειωτέον δὲ ὅτι ὁ μαιευτὴρ οὗτος τὰ αὐτὰ κατὰ γράμμα ἰατρικὰ χρῆσται πάσαις καὶς λεχωῖσι στερεωτύπως. Ἦκουσα ταῦτα μετὰ μεγάλης ἠθικῆς μου θλίψεως. Μοὶ ἐπέδειξαν δὲ μάλιστα καὶ ἐπὶ παρουσίᾳ τῆς μαίας, ἣν εἶχον προικλέσει ἐπίσης κατ' ἐκείνην τὴν στιγμήν, τὰ δύο ἰατρικὰ, ἐπιποθοῦντες τὴν ἐκ μέρους μου ἐπιδοκιμασίαν· εἰς πάντα ταῦτα κύριος γενόμενος ἐκτουτοῦ, ἐζήτησα λυχνίαν, ἵνα ἴδω τὴν λεχωῖδα λαβῶν τὴν λυχνίαν, εἰσπλῆθον ἐν τῷ κοιτῶνι αὐτῆς ἡσύχως, μήπως διαταράξω τὴν ἡσυχίαν τῆς· ἀλλ', ἀντὶ φυσικῆς ἡτυχίας, εὗρον πρόσωπον ὠχρὸν, πτερόγυα διαιοιγμένα καὶ ἰδρώτα δακρυοειδῆ περὶ τὰς παρειάς καὶ τὰ πλάγια τῆς ῥινός· βλέμμα πλανώμενον, ἀναπνοὴν παρεχούσαν τὸν ἦχον τῶν ἀγωνιῶντων. Ταῦτα πάντα μὲ κατέστησαν ἄφρονον. Ἐστρεψα τὰ νῶτά μου χωρὶς νὰ ἐκφέρω λέξιν καὶ ἀπῆλθον οἴκαδε.

Ἐν τούτοις ἐλεεινολογῶν τὴν ἀθλιότητα τῶν περιστοιχοῦντων τὴν θνήσκουσαν, κατεγινόμεν πρὸς σχηματισμὸν φαρμάκιον χωρικοῦ τινος ἐκ τοῦ Καταβράκτου, ὅστις περιέμενεν ἐν τῇ οἰκίᾳ μου. Ὁ κύριον μου διὰ τῆς ὑλακῆς του ἀνήγγειλε τὴν βιασίαν ἐκ τῆς κλίμακος ἀνάβασιν ἀνθρώπων, προσερχομένων· ἦτον δ' οὗτοι ὁ σύζυγος τῆς θνησκούσης μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτῆς, σπουδαστοῦ τοῦ γυμνασίου Ἀθηνῶν. Αποτείνεται δὲ πρὸς με ὁ σύζυγος καὶ μὲ προσκαλεῖ νὰ ἐπισκεφθῶ καὶ πάλιν τὴν ἀτυχῆ σύζυγόν του· ἀλυπούμαι, εἶπον, αὐτῷ Κύριε, μὴ δυνάμενος νὰ νύ σὰς εὐχαριστήσω, δύνασθε νὰ πάλιν νὰ προσκαλέσητε τὸν Λουρεντζῆν, ὅπως ἐξακολουθήσῃ τὴν θεραπείαν. «Ἄλλ' ἀποθνήσκει μὲ διέκοψε μετ' ὀλολυγμῶν» «τί θύαμαι λοιπὸν νὰ κάμω ἐγώ; νὰ μετακαλέσω αὐτὴν εἰς τὴν ζώην;» «ἐέλθετε

τοῦλάχιστον ὅπως δώσητε τελευταίαν παρηγορίαν.» ἀδὲν ἔχω δυνάμεις ἱκανὰς τῷ προσεθηκα.»

Ἀπελθόντες δ' οὗτοι ἐζήτησαν ἄλλους ἰατροὺς, ἐξ ὧν ὁ μὲν ἀπεποιήθη, ὁ δὲ προσελθὼν, εἶπεν αὐτοῖς νὰ προλάβωσι τὴν ἐκτέλεσιν τῶν χριστιανικῶν καθηκόντων τῷ ὄντι ἢ δυστυχῆς ἀπεβίωσε μετὰ τινὰς στιγμάς.

Ἐγγραφον ἐν Χίῳ τὴν 21 Αὐγούστου 1864.

Ὁ διδάκτωρ τῆς ἰατρικῆς, μαιευτικῆς καὶ χειρουργικῆς

Κ. ΚΟΣΜΙΔΗΣ.

Περὶ καλλιεργείας τοῦ βάμβακος ἐν Ἑλλάδι.

Μετ' ἄκρας ἡμῶν εὐχαριστήσεως ἀναγγέλλομεν εἰς τὸ δημόσιον, ὅτι ἐν ἄγγλια συνέστη σπουδαία ἐταιρία, συγκειμένη ἐξ ἄγγλων καὶ ἑλλήνων, κύριον σκοπὸν ἔχουσα τὴν καλλιέργειαν τοῦ βάμβακος ἐν Ἑλλάδι· καὶ ἐνταῦθα μὲν δημοσιεύομεν τὸ πρόγραμμα τῆς ἐταιρίας, παρὰ πόδας δ' αὐτοῦ θέλομεν ἐπιφέρει καὶ τινὰς παρατηρήσεις.

Ἡ ΕΘΝΙΚΗ ΕΠΙ ΤΗΣ ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΑΣ ΤΟΥ ΒΑΜΒΑΚΟΣ ΕΤΑΙΡΙΑ ΕΝ ΕΛΛΑΔΙ.

ΥΠΟ ΤΗΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΝ ΤΗΣ Α. Μ. ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΤΟΥ Α'.
ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ.

Κεφάλαιον λίραι 200,000 εἰς 20,000 μετοχὰς πρὸς λίρας 10 ἑκάστη.

Μὲ τὴν ἀδείαν νὰ αὐξηθῇ.

Πᾶσα αἰτήσις μετοχῆς συνοδεύεται μὲ λίραν 1 καὶ τῇ παραλαβῇ τοῦ μετοχικοῦ γραμματίου πληρόνεται καὶ ἄλλη λ. 1.

Κατόπιν δὲν ἐπιτρέπεται εἰς συντομώτερον διάστημα τῶν τριῶν μηνῶν νὰ ζητηθῇ ἡ πληρωμὴ πλεόν τῆς λίρας 1 δι' ἑκάστην μετοχὴν.

Προστάτης

Η Α. Μ. Ο ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ.

Διευθύνται

ΕΝ ΛΟΝΔΙΝΩ.

Βλάχλεϋ Τ. Α. Λοχαγός διευθ. θυντής εταιρίας.

Βραδσάβ Θωμάς διευθ. εταιρίας.

Κάρρ Τ. Α. διευθ. θαλασσιού εταιρίας.

Κεάτες Τ. Β. όμ.

Μαυροκορδάτος Ε. Α. εταιρία ταμβάκου. Μικρουλάκη και Μαυροκορδάτου.

ΕΝ ΕΛΛΑΔΙ.

Πρόεδρος. Στρατηγός Ιωάννης

Θ. Κολοκοτρώνης

πρώην πρόεδρος ύπουργικού συμβουλίου, και γερουσιαστής, ιππότης διαφόρων ταγματών.

Μέλη. Ιππότης Δημήτριος Ξυμανουήλ, πρόεδρος των έν Πάτραις Ήφρετών.

Όμ. Ιππότης Άριστείδης Κ. Λογοθέτης, Τμηματάρχης του ύπουργ. των Οικονομικών.

Όμ. Γ. Σκουζές τραπεζίτ.

Όμ. Ιππότης Κ. Γ. Δουρούτης έμπορος.

Με άδειαν να αύξηθῆ ό αριθμός των Διευθυντών.

Ό Γραμ. τῆς εταιρίας
Έρρίκος Κάρολος Σέρ.Ό Γραμ. τῆς έξωτερ. άλληλογρ.
Κροκιάς Αντοδίκολας.Ό Γραμ. τῆς έν Ελλάδα Διευθύνσεως
Ιωάννης Α. Λογοθέτης.

Τραπεζίται τῆς εταιρίας

Έν Λονδίνω, Λιβερπούλ και Μαγχεστρίαν

Η Τράπεζα των Συμμάχων.

Έν Αθήναις

Η Έθνική Τράπεζα τῆς Ελλάδος.

Δικηγόρος Κάρολος Όρσλέης.

Σύμβουλος Μηχανικός

Έπιστάτης διαχειρίσεως έν Ελλάδα

Μηχανικός Βέλλιμ Σμιθ.

Ίποπεριστάτης διαχειρίσεως

Τιμ. Άβραμάκης.

Λογιστής Ιάκωβος Γκλί.

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ.

Η εταιρία αύτη έσυστήθη προς τον σκοπόν του ν' αποκτήσῃ και καλλιεργήσῃ μεγάλας έκτάσεις εθνικών γαιών, ιδίως καταλλήλων εις την παραγωγήν βάμβακος έν Ελλάδα.

Η θέσις τῆς Ελλάδος εις την Μεσόγειον, τό ωραϊον κλίμα της και ή καταλληλότης του εδάτους της συντρέχουσιν εις τό να καταστήσωσιν αύτην άρμόδιον εις εταιρίαν, σκοπόν έχουσαν την καλλιέργειαν του βάμβακος.

Είναι πρόδηλον ότι πολυς χρόνος θέλει παρέλθει πριν ή δυνηθούν να συγκενρωθώσιν εις την αγοράν τῆς Ευρώπης από την Άφρικην, την Αυστραλίαν και τας Ινδίας ποσότητες βάμβακος άρκεται, ώστε να ικανοποιήσων τας ανάγκας του αύξοντος πληθυσμού και πολιτισμού. Παραδεχόμενοι όθεν προς στίγμην, ότι και τὰ έξοδα τῆς παραγωγῆς και ή ποιότης του Ινδικου βάμβακος είναι τ' αυτά και έν Ελλάδα, ελέπομεν ότι τὰ έξοδα τῆς μεταφορᾶς του πρώτου, είναι κατά τό ήμισυ έως διπλάσιον, υπέρτερα του δευτέρου, ώστε εις τας σημερινάς τρεχούσας τιμάς του προϊόντος τούτου, ό βάμβαξ τῆς Ελλάδος συμφέρει τὰ μέγιστα, διότι θέλει δίδει όφελος 50 τοις 100 δι' εκάστην λίτραν.

Η εταιρία θέλει σπεύσει να έλθῃ εις διαπραγματεύσεις προς απόκτησιν, υπό τους πλέον εύνοϊκούς όρους, δικαιώματος παραχωρήσεως λιμνών και έλωδών γαιών έκτάσεως εις 200,000 άκρων (acres) καταλλήλων δια την πρόδον των εργασιών τῆς εταιρίας.

Ίπάρχει επίσης έν Ελλάδα πρώτυπον άγροκήπιον, τό όποϊον ως έχον τ' αναγκαία κτίρια δύναται να χρησιμεύσῃ εις την εταιρίαν έν περιπτώσει προσκτήσεως παρακειμένων τούτου έλωδών γαιών κτλ.

Άποξηραιομένων των λιμνών τό ύδωρ αυτών θέλει χραιομεύει εις άρδενσιν των περίξ αυτών ιδιοκτησιών και εκ τούτου διπλους σκοπός θα κατορθωθῆ, και εκ τῆς παραχωρήσεως του ύδατος τούτου θέλει προκύψει σπουδαϊον εισόδημα, και αι εκ των ύδάτων άπαλλαγείσαι γαϊαι θέλουν άποκατασταθῆ χρήσιμαι εις τας εργασίας τῆς εταιρίας.

Αι εκ του ύδατος ούτω άπαλλασσόμεναι γαϊαι, θέλουν χρη-

σιμύσει κυρίως εἰς τὴν καλλιέργειαν τοῦ βάμβακος, οὐχ ἤτων ὁμως θέλουν εἶσθαι κατάλληλοι καὶ εἰς τὴν καλλιέργειαν δημοτικῶν καρπῶν, καὶ ἄλλων προϊόντων, δυνάμενοι ὡς ἐκ τῆς ποιότητος τῶν νὰ παράγῃσι πλοῦσια προϊόντα καὶ νὰ συντελέσωσιν εἰς τὴν αὐξήσιν τῶν προσόδων τῆς εταιρίας.

Ἡ εταιρία θέλει ζητήσει προνόμιον διὰ τὴν ἐλευθεροῦν παντὸς τέλους εἰς τὴν Ἑλλάδα εἰσαγωγὴν τῶν μηχανῶν, ἐργαλείων, καὶ παντοειδῶν ὑλικῶν χρησίου εἰς τὰς ἐργασίας τῆς.

Ἡ εταιρία κατὰ τὸ ἐν Ἑλλάδι ἰσχύον δασμολόγιον θέλει ἐξάγει τὸν βάμβακα ἐλεύθερον παντὸς ἐξαγωγικῶν τέλους.

Ἡ εταιρία θέλει διαπραγματευθῆ τὴν παραχώρησιν τῶν ἀνωτέρω λιμνῶν καὶ θαλασσῶν γαιῶν διὰ 99 ἔτη, καὶ εἰς τὸ τέλος τοῦ χρονικοῦ τούτου διαστήματος τὸ ἥμισυ τῶν ἀνωτέρω γαιῶν κατὰ τοὺς ὅρους τῶν συμφωνιῶν ν' ἀποκατασταθῆ ἰδιοκτησία τῆς εταιρίας.

Παρατηρητέον δὲ ὅτι καὶ ἐὰν αἱ παρούσαι ἐν Ἀμερικῇ δυσχεραὶ φθάσωσιν εἰς τὸ τέρας τῶν καὶ ἡ παραγωγή τοῦ βάμβακος φθάσῃ εἰς τὸν πρότερον ὅρον τῆς, μολαταῦτα τὸ κλίμα καὶ τὸ ἔδαφος τῆς Ἑλλάδος εἶναι ἰδίως κατάλληλον εἰς τὴν ἐπικερδῆ παραγωγὴν τοῦ προϊόντος τούτου. Ἄλλως τε τὸ ἐμπόριον τῆς Μεσογείου καὶ τοῦ Ἀρχιπελάγους εἶναι ὡς ἐκ τῆς θέσεώς του τοιοῦτον, ὥστε παρουσιάζει σπουδαῖα κατὰ τὴν μεταφορὰν πλεονεκτήματα, ἅτινα θέλουν καταστήσει τὸν βάμβακα τῆς Ἑλλάδος ἰκανὸν νὰ συναγωνισθῆ μὲ τῆς Νέας Ὀρλεάνης.

Αἱ δαπάναι τῆς παραγωγῆς τοῦ βάμβακος κατὰ τοὺς γενομένους ὑπολογισμοὺς θέλουν ἀναβῆ δι' ὅλα τὰ ἐξόδα τῆς καλλιέργειας τῶν γαιῶν εἰς λίρας 6 καὶ σελίνια 10 μέχρι 8 λιρῶν δι' ἕκαστον acre· τὰ δὲ εἰσοδήματα ὑπολογίζονται εἰς 600 λίτρας βάμβακος δι' ἕκαστον acre ὁμοίᾳ ποιότητος μ' ἐκεῖνον, τὸν πωλούμενον ἤδη ἀντὶ ἐνὸς σελινίου. Ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῇ ὑπὸθεσί, ὅτι ἡ πραγματοποιηθεῖσα τιμὴ φθάσῃ μόνον ἥμισυ σελίν. (6 πένες) ἢ λίτρα, πάλιν τὸ κέρδος θὰ ἀναβῆ εἰς λίρας 7 τὸ ἄκρον μετὰ τὴν πληρωμὴν τῶν ναύλων καὶ λοιπῶν ἐξόδων. Ὡστε ἐκ τούτων γίνεται πρόδηλον ὅτι ἡ καλλιέργεια τοῦ βάμβακος ἐν Ἑλλάδι παρουσιάζει σπουδαῖα πλεονεκτήματα καὶ ὡς πρὸς τὰς δαπάνας τῆς καλλιέργειας καὶ ὡς πρὸς τὰ ἐξόδα τῆς μεταφορᾶς.

Ἐπὸνται οἱ τύποι τῶν Μετοχικῶν Γραμματιῶν καὶ τῶν Διπλοτύπων τοῦ ταμείου τῆς εταιρίας.

Τὸ δὲ καταστατικὸν τῆς εταιρίας ἐκδοθήσεται ἀκολούθως.

Καὶ ἐκ τῆς ἀναγνώσεως τοῦ προγράμματος τούτου καίτοι χάριστα μεταφρασθέντος, καὶ ἐκ πληροφοριῶν ἰδιαιτέρων, τὰς ὁποίας ἐλάβομεν μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν ἐπέσιθιμεν, ὅτι τὸ πρόγραμμα τούτου εἶχε συνταχθῆ πρὶν ληρῆ ὑπ' ὄψιν τὸ ὑπόμνημα τοῦ Κ. Σωβάξ, καὶ πρὸ τῆς εἰσαγωγῆς νομοσχεδίου εἰς τὴν Συνέλευσιν περὶ παραχώρησεως τῆς Κωπαίδος λίμνης καὶ ἄλλων ἐλωδῶν μερῶν, καὶ οὕτω ἐξηγεῖται ὅτι ἡ εταιρία, μὴ γνωρίζουσα, οὔτε τὴν ποιότητα καὶ παραγωγικότητα τῶν ἀποξηρανθησομένων γαιῶν τῆς Κωπαίδος λίμνης, οὔτε τὴν ἀπαιτουμένην πρὸς ἀποξήρανσιν αὐτῶν δαπάνην, ἐξήτησεν ἐν τῷ προγράμματι τῆς κάρπῳσιν μὲν τῶν γαιῶν τούτων ἐπὶ ἐννεήκοντα ἐννέα ἔτη, ἰδιοκτησίαν δὲ τὸ ἥμισυ αὐτῶν. Ἄλλως δὲ ἡ εταιρία, ὡς ἐκ τῆς ἀναγνώσεως τοῦ προγράμματος τῆς ἐξάγεται, ἀπέβλεπε νὰ σχηματίσῃ κέντρον τῶν ἐργασιῶν τῆς τῆν Πελοπόννησον μᾶλλον ἢ τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα καὶ διὰ τούτο ὡς ὅρον ἔθετεν ἐν τῷ προγράμματι τῆς τὸ νὰ παραλάβῃ εἰς τὴν κατοχὴν τῆς, τὸ ἐν Ἑλλάδι πρότυπον ἀγροκήπιον, ὁπλαδὴ τὸ τῆς Τύριθος, ἐτὸ ὑπόπιον, ὡς ἔχον τὰ ἀναγκαῖα κτίρια, δύναται νὰ χρησιμεύσῃ ρεῖς τὴν εταιρίαν ἐν περιπτώσει προκλήσεως παρακειμένων ἐλωδῶν γαιῶν.»

Πιστεύομεν λοιπὸν ἀδιστακτικῶς ὅτι ἡ εταιρία, ἅμα μαθοῦσα ἐν λεπτομερείᾳ τ' ἄχρι τοῦδε ἐνταῦθα γινόμενα περὶ παραχώρησεως τῆς Κωπαίδος λίμνης, θὰ σπεύσῃ νὰ μεταβάλλῃ τὸ πρόγραμμά τῆς, καὶ θὰ ἐλαττώσῃ κατὰ πολὺ τὰς ἀπαιτήσεις τῆς ὡς πρὸς τε τὴν διάρκειαν τῆς καρπώσεως καὶ τὴν ἰδιοκτησίαν.

Τούτο δὲ πιστεύομεν κατὰ τοσοῦτον μᾶλλον, καθ' ὅσον, ὡς μᾶς ἐπληροφόρησαν, ἡ εταιρία μόλις πρὸ ὀλίγων ἐβδομαδῶν ἐπρομηθεύθη τὸ τε ὑπόμνημα τοῦ Κ. Σωβάξ, τὸ σχέδιον αὐτοῦ, καὶ τὰς ἡμετέρας ἐπὶ τούτων παρατηρήσεις, ἢ τὸ δεύτερον ἡμῶν ὑπόμνημα· ὥστε ἐκ τούτων κρίνομεν, ὅτι δὲν εἶχε τὸν ἀπαιτούμενον ὑλικὸν χρόνον, ἵνα μεταβάλλῃ τὸ πρόγραμμά τῆς. Εὐχαρίστως δ' ἐμάθμεν, ὅτι ὁ ὅσον οὐπω περιμενόμενος ἐνταῦθα ἀρχιμηχανικός καὶ πληρεξούσιος τῆς εταιρίας Κ. Σχημὴ ἔχει πλήρη πληρεξουσιότητα αὐτῆς, ἵνα ἔλθῃ εἰς διαπραγματεύσεις μετὰ

τῆς Κυβερνήσεως και μεταβάλλη και αὐτὸ τὸ πρόγραμμα, ἀναλόγως τῶν ἐρευνῶν, τὰς ὁποίας ἐπιτοπιῶς θέλει κάμει, και ἀναλόγως τῶν λοιπῶν περιστάσεων.

Λίαν εὐχάριστον ἐν τούτοις εἶναι ὅτι ἡ περὶ ἧς ὁ λόγος ἐνταῦθα ἐταιρία δὲν θὰ περιορισθῆ μόνον εἰς τὴν ἀποξήρασιν τῆς Κωπατῶδος, ἀλλὰ θὰ ἐπεκτείνῃ τὰς ἐργασίας της και εἰς ἄλλας λίμνας ἢ ἐλώδεις γαλάς διότι ἡ μὲν Κωπαῖς μόνον τριακοσίων περίπου χιλιάδων στρεμμάτων γῆς ἔκτασιν ἔχει· ἡ δὲ ἐταιρία ζητεῖ διακοσίων χιλιάδων (ἄκρ) τούτέστιν ὀκτακοσίων χιλιάδων στρεμμάτων ἔκτασιν. Και τὸ ἐπι εὐχαριστότερον, ὅτι ἡ ἐταιρία σύγκειται, καθ' ὅς ἐλάβομεν πληροφορίας ἐκ σπουδαιότητων προσώπων, δυναμένων αὐτῶν και μόνον ἀνεῖ πωλήσεως μετοχῶν, νὰ διπλασιάσωσιν ἢ και νὰ τριπλασιάσωσι τὰ κεφάλαια τῆς ἐταιρίας ἐν ἀνάγκῃ. Εὐχαρίστως μάλιστα ἐμάθομεν ὅτι ἐννέα χιλιάδες μετοχαὶ ἐπωλήθησαν ἤδη.

Ἀλλὰ τὸ εὐχαριστώτερον πάντων εἶναι, ὅτι κατὰ τοὺς ἐν Λονδίῳ γενομένους ἀκριβεῖς και ἐμπορικοὺς μάλιστα προϋπολογισμούς ἢ καλλιέργεια τοῦ θάμβακος ἐν Ἑλλάδι συμφέρει και θὰ συμφέρῃ μεγάλως και μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῆς εἰρήνης ἐν τῇ Ἀμερικῇ· διότι κατὰ τοὺς προϋπολογισμοὺς τούτους, και τούτου δυθέντος, ἡ μὲν καλλιέργεια ἐνὸς στρέμματος θάμβακος ἐν Ἑλλάδι θὰ ἀπαιτῇ δαπάνην πεντήκοντα και εἴς δραχ. (δύω περίπου λίρῶν στερλινῶν κατὰ μέγιστον ὄρον) τὸ δὲ ἐκ τῆς πωλήσεως τοῦ ἐν τῷ ἐνὶ στρέμματι θάμβακος καθαρὸν προϊόνθ' ἀναλογῇ πρὸς ἑκατὸν περίπου δραχμῶς, κατὰ ἐλάχιστον μάλιστα ὄρον, ὑπολογιζομένης τῆς τε τιμῆς και τῆς ποσότητος τοῦ ἐκ τοῦ ἐνὸς στρέμματος παραχθησομένου θάμβακος.

Ἄς μᾶς ἐπιτραπῇ δὲ ἤδη νὰ ὑποβάλλωμεν ἐνταῦθα και τινὰς ἄλλας ἐπουσιώδεις παρατηρήσεις. Ὅσον εὐεργετικὴ και ἀναγκαῖα εἶναι ἡ ἰδιαιτέρα προστασία τῆς Αὐτοῦ Μεγαλειότητος τοῦ Βασιλέως τῶν Ἑλλήνων εἰς πᾶσαν φιλόανθρωπον ἢ εὐεργετικὸν σκοπὸν ἔχουσιν ἐταιρίαν, τοσοῦτον περιττὴ ἢ και ἀνοίκειος μάλιστα καθίσταται εἰς πᾶσαν κερδοσκοπικὴν, και κατὰ τοσοῦτον μᾶλλον καθ' ὅσον ἡ Ἑλλάς εὐτυχῶς δὲν στερεῖται οὔτε νόμων οὔτε δικαστηρίων, ἱκανῶν νὰ προστατεύσωσι πάντα τὸν ἐν τῷ Κράτει θέλοντα νὰ ἐγκατασταθῇ ἀπλῶς ἢ νὰ μετέλθῃ πᾶσαν οἶαν δὴ ποτε ἔντιμον ἐπιχείρησιν. Ἡ δὲ ἰδιαιτέρα προστασία τῆς Αὐτοῦ Ἑλληνικῆς Μεγαλειότητος ἐπὶ καθαρᾶς κερδοσκοπικῆς ἐπιχειρήσεως ναὶ μὲν παρέχει πλειοτέρας ἐγγυήσεις

εἰς τοὺς μὴ Ἑλληνας τὴν καταγωγὴν και ὑψηλοῦτητα μετόχους, ἀλλὰ προσβάλλει τὴν φιλοτιμίαν τῶν ἐχόντων ἑλληνικὴν καταγωγὴν και ὀπηκοῦτητα. Ἄνευ δὲ τῆς συμπράξεως και τῶν Ἑλλήνων, φρονοῦμεν, ὅτι δὲν πρόπει νὰ γίνωνται τοιαῦτα ἐταιρία. Ἄριστα μάλιστα ἔπραξεν ἡ περὶ ἧς λόγος ἐταιρία ἐκλέξασα ὡς πρόεδρον της ἐνταῦθα ἐν λαμπρὸν ὄνομα και ἕνα μεγαλοκτηματίαν, τὸν Κύριον Ἰωάννην Κολοκοτρῶνην· ἐπιτυχῆς ὑπῆρξεν ἐπίσης ἡ ἐκλογή της και ὡς πρὸς τὰ πλεῖστα τῶν λοιπῶν μελῶν τῆς ἐνταῦθα διευθύνσεως. Περιττὴ νομίζομεν καθίστατο και ἡ μνημόνευσις τῶν τε στρατιωτικῶν και τῶν τῆς εὐγενείας τίτλων τινῶν ἐκ τῶν μελῶν τῆς διευθύνσεως τῆς ἐταιρίας.

ΝΕΚΡΟΛΟΓΙΚΑ.

Τὸ σκληρὸν τοῦ θανάτου δρέπανον ἐβέρισεν ἕνα τῶν διασημοτέρων ἰατρῶν και διδασκάλων τοῦ γένους, τὸν μακαρίτην Ν. Χορτάκη. Τὰ περὶ τῆς κηδείας αὐτοῦ μεταφέρομεν ἐκ τῆς ἀξιολόγου Μερμύνης. Δημοσιεύομεν δὲ παρὰ πόδας και ἕνα ἐπικθδειον λόγον τοῦ καθηγητοῦ Κ. Κοντογόνου.

«Μετὰ πολυώδυνον μὲν, ἀλλὰ πλήρη ἀρετῶν και εὐεργετημάτων βίον παρέδωκεν εἰς τὸν πλάστην του τὸ πνεῦμα κατὰ τὴν 30 ἡδὴ λήξαντος ὁ ἀείμνηστος Ν. Χορτάκης, καθηγητῆς διατελέσας ἐπὶ τριάκοντα περίπου ἔτη τοῦ πρώτου ἐν Ἑλλάδι συστηθέντος μετὰ τὸν ἀγῶνα γυμνασίου, γυμνασιάρχης χρηματίσας ἐπὶ πολλὰ ἔτη τοῦ δευτέρου ὀνομασθέντος γυμνασίου, και ἐπὶ τέλους ἀρκεσθεῖς μόνον νὰ διδάσκῃ ἐν αὐτῷ ὡς καθηγητῆς.»

«Ὁ μακαρίτης Χορτάκης ἐγεννήθη ἐν Συύρῃν και ἐξεπαιδεύθη αὐτοθι· τὸ πρῶτον ὑπὸ τῶν ἀείμνηστων διδασκάλων τοῦ γένους Κούρα και Οἰκονόμου. Μετὰ ταῦτα μετέβη εἰς τὴν Εὐρώπην πρὸς σπουδὴν τῆς ἰατρικῆς· ἐκεῖ ἐγνωρίσθη μετὰ τοῦ καθηγη-

τοῦ τῆς χειρουργικῆς Κυρίου Ὀλυμπίου, συνέδεσε μετ' αὐτοῦ φιλικὰς σχέσεις τοσοῦτον στερεὰς καὶ ἀδόλους, ὥστε μετὰ τὴν εἰς τὴν πατρίδα ἐπιστροφὴν αἱ φιλικαὶ αὐταὶ σχέσεις μετεσχηματίσθησαν καὶ εἰς συγγενικὰς (συζευχθέντος, ὡς γνωστὸν, τοῦ Κυρίου Ὀλυμπίου τὴν ἀδελφὴν τοῦ μακαρίτου Χορτάκη) καὶ ἔμειναν ἐπὶ ἡμισὴν περίπου αἰῶνα τοσοῦτον εὐκρινεῖς καὶ ἀδόλοι, ὥστε μόνος ὁ θάνατος, τοῦ μακαρίτου Χορτάκη ἠδυνήθη οὐχὶ νὰ διαρρήξῃ, ἀλλὰ φυσικῶς μόνον νὰ ἀπομονώσῃ αὐτάς. Ἀμφότεροι ὑπῆρξαν τὸ πρῶτον ἐνθερμοὶ λάτραι τῆς ἰατρικῆς καὶ οἱ προσφιλέστατοι μαθηταὶ τοῦ αἰοιδήμου Οὐφελάνδου.»

«Μετὰ τὴν εἰς τὴν Ἑλλάδα καθόδον τῶν ἀμφότεροι διωρίσθησαν ἰατροὶ τοῦ στρατοπέδου τοῦ ἐνδόξου καὶ ὅσῳ μὲν μικροσώμου τοσοῦτῳ δὲ μεγαλοψύχου καὶ λεοντοκαρδίου ἥρωος στρατάρχου Δημητρίου Ἰψηλάντη· καὶ ὁ μὲν μακαρίτης Χορτάκης διεύθυνε τὸ παθολογικόν ὁ δὲ Ὀλύμπιος τὸ χειρουργικόν τμήμα τῆς ἰατρικῆς, ἢ μᾶλλον εἶπεν ἀμφότεροι συννηνωμένοι διὰ τοῦ ἀδιαρρήκτου δεσμοῦ τῆς φιλίας καὶ τοῦ ἀκραιφνεστάτου πατριωτισμοῦ ἐπάλοιον κατὰ μυρίων δυσχερειῶν καὶ στερήσεων, ἵνα ἐπαρκέσωσιν εἰς ὅλας τὰς ἀνάγκας τῶν τότε ἀληθῶς ὑπὲρ τῶν ὄλων τῆς πατρίδος ἀγωνιζομένων προμάχων αὐτῆς. Ἐκεῖ δὲ ἐν ταῖς παντοειδέσι κακουχίαις καὶ στερήσεσιν ὁ μὲν ἀείμνηστος Χορτάκης ἐκληρονόμησεν ἄσθμα, ὅπερ καὶ ἐφ' ὄλου τοῦ εἴου καταταυρανῆσαν, ἐπὶ τέλους ἀπέκτεινεν αὐτόν· ὁ δὲ Κύριος Ὀλύμπιος ἐκληρονόμησε τὴν ἀναπόσπαστόν του σύντροπον βαρυκοίαν.»

«Μετὰ τὴν ἀπεράτωσιν τοῦ ἀγῶνος ὁ μακαρίτης Χορτάκης, βλέπων, ὅτι τὸ ἐπισηπάλος τῆς ὑγείας του δὲν ἐξήρκει εἰς τὰς σκληρὰς ἀπαιτήσεις τῆς ἐξασκήσεως τοῦ ἰατρικοῦ ἐπαγγέλματος, ἐπεδόθη εἰς τὴν διδασκαλίαν καὶ διωρίσθη καθηγητὴς τῶν φυσικοπειστημονικῶν μαθημάτων τοῦ πρώτου ἐν Ἑλλάδι κεντρικῆς γυμνασίου. Ἐνταῦθα δὲ τί δὲν ἐδίδαξε καὶ διὰ τῆς γλώσσης καὶ διὰ τοῦ καλάμου του ὁ μακαρίτης Χορτάκης; Ἀμφιβάλλομεν ἂν ὑπάρχη λόγιός τις ἀνὴρ μορφωθεὶς ἐν Ἑλλάδι, ὅστις νὰ μὴ ἐχρημάτισε καὶ μαθητὴς τοῦ μακαρίτου Χορτάκη.»

«Καίτοι δὲ συνεχῶς κατατροχόμενον ὑπὸ τοῦ ἐπαράτου ἄσματος τὸν μακαρίτην, εὐλόγως ὅμως δύναται τις νὰ ὀνομάσῃ αὐτὸν χαλκέντερον. Σπανιώταται ἦτον αἱ ἀπουσίαι τοῦ μα-

καρίτου, καὶ μόνον, ὅτε δὲν ἐδύνατο νὰ διδάξῃ ὑπὸ τοῦ ἄσματος· ἄλλως δὲ οὐδὲ στιγμὴν τοῦ ἀληθῶς πολυτίμου χρόνου τοῦ παρέλειπε, χωρὶς νὰ χρησιμοποίησῃ αὐτὸν ὑπὲρ τῶν μαθητῶν του. Συνέγραψεν Ἀνθρωπολογίαν, συνέγραψε Ψυχολογίαν, συνέγραψε μαθηματικὴν Γεωγραφίαν, καὶ πληθὺν ἄλλων κοινωφελεστάτων καὶ διδακτικωτάτων μαθημάτων ὑπὲρ τῶν μαθητῶν του, ἅτινα ὅμως μένουσιν ἀνέκδοτα.»

«Ἀύστηρότατος τὰ ἦθη, ἐνθερμος λάτρης τῆς δικαιοσύνης καὶ πάσης ἀρετῆς, ἐφείλκυσε τὸν σεβασμὸν οὐ μόνον πάντων τῶν πολυπληθῶν αὐτοῦ μαθητῶν, ἀλλὰ καὶ πάσης τῆς κοινωνίας· καὶ ἴσως εἶναι ὁ μόνος θνητὸς, ὅστις ἀποθανὼν οὐδένα ἐγκατέλιπεν ἐχθρόν. Οὐδὲν παράλογον λοιπὸν, ἂν ἐν τῷ ἀκούσματι τοῦ θανάτου του συνηκινήθῃ ὅλη ἡ πόλις τῶν Ἀθηνῶν· καὶ φυσικώτατον ἦτο νὰ συνοδεύσῃ τὴν κηδεῖαν του ἄπειρον πλῆθος, συγκαίμενον ἐκ τοῦ ἄνθους τῆς κοινωνίας· διότι αὐτὴ γινώσκει ἥδη ἄριστα νὰ τιμᾷ καὶ νὰ σέβηται πάντας τοὺς ἀξιόους σεβασμοῦ καὶ τιμῆς, καίτοι μὴ τιμωμένους ἐνίοτε ἀναλόγως τῆς ἀξίας των καὶ ὑπὸ τῶν Κυβερνήσεων.»

«Ἐν μὲν τῷ Μητροπολιτικῷ ναῶ κατ' ἄλληλον ἐπικηδεῖον λόγον ἐξεφώνησεν ὁ καθηγητὴς τῆς Θεολογίας, Κύριος Κ. Κοντογόννης· ἐν δὲ τῷ τάφῳ ἐξεφωνήθησαν δύο λόγοι ὑπὸ δύο μαθητῶν τοῦ μακαρίτου.»

«Παρακολουθήσαντες καὶ ἡμεῖς κατὰ καθῆκον τὴν κηδεῖαν μέχρι τοῦ νεκροταφείου, ἐπεθυμήσαμεν νὰ ἴδωμεν καὶ τοὺς τάφους τῶν μακαρίτων Φαρμακίδου καὶ Μανούση· μετ' ἀπορίας μας ὅμως ἴδομεν, ὅτι τὸν μὲν καλύπτει εἰσέτι ἀπλῆ τις γῆ, περὶ δὲ τοῦ ἄλλου ἔθεσαν λίθους τινὰς καὶ μίαν κυψάρισσον, ἵνα μὴ ἐξέλθῃ φαίνεται τοῦ τάφου ὁ μακαρίτης καὶ ἐξελέγξῃ τὴν ἀχαριστίαν. Εἴμεθα μὲν ἄσπονδοὶ ἐχθροὶ τῆς ἐπιδείξεως καὶ τῆς πολυτελείας, ἀλλὰ πρὸς Θεοῦ! δὲν εὐρέθη εἰσέτι ἐν Ἀθῆναις, ὑπὸ τὸ Πεντελικὸν μάλιστα ὄρος, μίαν μαρμάρινον πλάξ στερεὰ, ἵνα καλύψῃ τὰ λείψανα τῶν διδασκάλων τούτων τοῦ γένους;»

ΔΟΓΟΣ ΕΠΙΚΗΔΕΙΟΣ

Εἰς τὸν καθηγητὴν Νικόλαον Χορτάκην,

ἐκφωνηθεὶς ἐν τῷ ναῷ τῆς Μητροπόλεως τῇ 31 Ὀκτωβρίου 1864

ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ τῆς θεολογίας

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΚΟΝΤΟΓΟΝΟΥ.

«Οὐδείς ἡμῶν ἑαυτῷ ζῆ, καὶ οὐδείς ἑαυτῷ ἀποθνήσκει· ἂν τε γὰρ ζῶμεν, τῷ Κυρίῳ ζῶμεν· ἂν τε ἀποθνήσκωμεν, τῷ Κυρίῳ ἀποθνήσκωμεν. Ἐάν τε οὖν ζῶμεν, ἂν τε ἀποθνήσκωμεν, τοῦ Κυρίου ἐσμέν».

Πρὸς Ῥωμ. ιδ'. 7. 8.

Ἰδοῦ, πανιερώτατε Μητροπολίτα καὶ Δέσποτα, σεβασμιώτατοι Ἱεράρχαι, εὐλαβέστατον πρεσβυτέριον καὶ λοιποὶ πάντες συνηγμένοι ἐνταῦθα ἐν Χριστῷ ἀδελφοί· ἰδοῦ χριστιανικωτάτη ὄντας παραμυθία, ἣν τὸ πανάγιον τοῦ Θεοῦ Πνεῦμα διὰ στόματος τοῦ μεγάλου κήρυκος καὶ ἀποστόλου τῶν ἐθνῶν, τοῦ οὐρανοδόχου Παύλου, ἐξεφώνησε πρὸς πάντας ἡμᾶς τοὺς ὁμολογοῦντας τὴν θείαν τοῦ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ διδασκαλίαν, ἵνα ἔχωμεν αὐτὴν ἀκεσῶδον φάρμακον ἐν ὥρᾳ μάλιστα λύπης καὶ θλίψεως, ὅταν κλαίωμεν καὶ θρηνῶμεν τὸν θάνατον ἢ γονέων, ἢ τέκνων, ἢ συγγενῶν, ἢ τινος τῶν ἀγαπητῶν ἡμῖν φίλων. Διότι πάντες οἱ πιστοὶ καὶ ἀληθῶς ὀπαδοὶ τοῦ Χριστοῦ, οἱ τῷ τιμίῳ καὶ παναχρίντῳ αὐτοῦ αἵματι ἐξαγορασθέντες, ἂν τε ζῶμεν, ἂν τε ἀποθνήσκωμεν, δὲν ἀνήκομεν εἰς ἡμᾶς αὐτοὺς, ἀλλὰ κτῆμά ἐσμεν τοῦ λυτρώσαντος ἡμᾶς Κυρίου· ὅθεν ὅστις ἐν τῷ Κυρίῳ εὔρει τὴν ζωὴν αὐτοῦ καὶ τὴν εἰρήνην, δὲν ἀναρπάζεται ὑπὸ τοῦ θανάτου ἐκ τοῦ στοιχείου τούτου, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ παρόντος ὄρατου κόσμου ἀποχωρῶν, τότε μάλιστα βλέπει ἑαυτὸν παντελῶς ἀνοψούμενον εἰς τὸ στοιχεῖον τῆς αἰδίου ζωῆς. Αὕτη λοιπὸν ἡ ἀποστολικὴ ρῆσις ἔστω λεγόμενη ὡς πρώτη καὶ κυρία παραμυθία, ἀρμοζούσα εἰς χριστιανούς, πενθοῦντας καὶ ἐποδυομένους ἐν ταῖς κηδείαις, ἐν τῷ μέσῳ τῶν ἀξιοδακρύτων τοῦ θανάτου συντριμμάτων αὕτη ἔστω μελετωμένη παρ' ἡμῶν ἐνδελγῶς εἰς ἀπόκτησιν τῆς ἀνωθεν

κατεργομένης ἐκείνης εἰρήνης, μεθ' ἧς, ὡς χριστιανοὶ, ὀφείλομεν νὰ εἰσβλέπωμεν εἰς τὸ πυκνότερον σκότος οὐχὶ μόνον τοῦ τάφου τῶν φιλάτων ἡμῖν, ἀλλὰ καὶ αὐτοῦ τοῦ ἡμετέρου. «Οὐδείς γὰρ ἡμῶν ἑαυτῷ ζῆ, καὶ οὐδείς ἑαυτῷ ἀποθνήσκει· ἂν τε γὰρ ζῶμεν, τῷ Κυρίῳ ζῶμεν· ἂν τε ἀποθνήσκωμεν, τῷ Κυρίῳ ἀποθνήσκωμεν. Ἐάν τε οὖν ζῶμεν, ἂν τε ἀποθνήσκωμεν, τοῦ Κυρίου ἐσμέν». «Κατεπόθη ὁ θάνατος εἰς νικῶν» (α)! Καὶ ἰσχύει μὲν πάντως ἡ θεία αὕτη παραμυθία μόνον ἐπ' ἐκείνων, οἵτινες παρέδωκαν ἑαυτοὺς κτῆμα τῷ Κυρίῳ· οἵτινες ἐν μὲν τῇ πίστει κατέχουσιν ὡς ἴδιον κτῆμα αὐτὸν, ὅστις εἶναι ἡ ἀνάστασις καὶ ἡ ζωὴ (β), ἐν δὲ τῇ ἀγάπῃ προηγχοῦν αὐτῷ ἑαυτοὺς ὡς κτῆμα αἰώνιον· ἀλλ' αὐτὸς οὗτος ὁ ὅρος πρέπει νὰ παρακινή ἡμᾶς πάντοτε ἵνα περιεργαζώμεθα καὶ ἐξετάζωμεν τοὺς ἀπ' ἡμῶν διὰ τοῦ θανάτου ἀποχωριζομένους, εἰ διὰ τοῦ θίου καὶ τῆς πολιτείας αὐτῶν τῷ ὄντι ἀπέδειξαν ὅτι καὶ ζῶντες καὶ ἀποθνήσκοντες ἦσαν τοῦ Κυρίου. Οὐδείς ἡμῶν ἑαυτῷ ζῆ· τὸ δίκαιον τῆς ἰδιοκτησίας τῆς ζωῆς ἡμῶν ἀνήκει εἰς τὸν Θεὸν ἡμῶν καὶ πατέρα, εἰς τὸν Κύριον ἡμῶν καὶ σωτῆρα. Αὐτὸς παρέχει ἡμῖν τὴν ζωὴν οὐχὶ ἀπλῶς ὡς ἡμετέραν, ἀλλ' ὡς ἑαυτοῦ, διὰ μυρίων ἀοράτων λεπτῶν μὲν, ἀλλὰ καὶ ἰσχυρῶν δεσμῶν τῆς αἰδίου αὐτοῦ ἀγάπης συνδεδεμένην· αὐτὸς κυβερνᾷ καὶ κατευθύνει αὐτὴν κατὰ τὰς ἀνεξιχνίαστους αὐτοῦ βουλάς, αὐτὸς διδοὺς πᾶσι ζωὴν καὶ προίην καὶ τὰ πάντα (γ). Ἀλλ' ἐξεταστέον· μεταχειρίζομεθα ἄρα γε πάντες ἡμεῖς τὴν παρὰ τοῦ παναγάρχου Θεοῦ δωρουμένην ἡμῖν ζωὴν ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ πρὸς τὸν ἀνωθεν προωρισμένον αὐτῇ σκοπὸν; Ζῶμεν ἄρα γε διὰ τῶν ἔργων ἡμῶν οὕτως καὶ ἀποθνήσκωμεν οὕτως, ὥστε νὰ δυνώμεθα νὰ λέγωμεν ὅτι ἐζήσαμεν καὶ ἀπεθάνομεν τῷ Κυρίῳ καὶ κτῆμα τοῦ Κυρίου ἐσμέν; Κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον θεωρητέα καὶ ἐξεταστέα ἐκάστου ἡμῶν ἡ ζωὴ, ὅταν μάλιστα φθάσωμεν εἰς τὸ τέρμα αὐτῆς, ἂν μέλλῃ νὰ κρατῶν τὴν περὶ τῆς αἰωνίου μακαριότητος ἐλπίδα ἡμῶν ἢ πρὸ μικροῦ μνημονευθεῖσα παραμυθητικὴ ἐκείνη ρῆσις τοῦ ἀποστόλου Παύλου. Δεῦτε δὲ, ἀγαπητοὶ μου ἀδελφοί, ὅσοι εὕρισκόμεθα σήμερον συνηγμένοι ἐνταῦθα, ἐν τῷ ἱερῷ τούτῳ ναῷ, ἵνα κατὰ τὸ ὑπὸ τῆς μητρὸς ἡμῶν Ἐκκλησίας ὀριζόμενον καθήκον κηδεύου-

(α) Πρὸς Κορινθ. Α'. εἰ. 54. (β) Ἰωάν. ια'. 25.

(γ) Πράξ. ιζ'. 25.

μεν τὸν νεκρὸν τοῦ χθὲς διὰ τοῦ θανάτου ἐκλειπόμενος τῆς ἡμέρας κοινωνίας ἐν Χριστῷ ἀδελφοῦ ἡμῶν Νικολάου Χορτάκη δεῦτε, λέγω, καὶ ἡμεῖς ῥίψωμεν ἐπ' αὐτικὸν τι βλέμμα ἐπὶ τὸν βίον τοῦ μακαρίτου, καὶ ἴδωμεν ἐξ αὐτοῦ εἰ διὰ τῶν οἰκείων ἔργων καὶ ἀρετῶν ἀπέδειξεν ὅτι ἦτο κτήμα πηραδομένου ὅλως τῷ Κυρίῳ. Προλαμβάνω δὲ νὰ εἶπω εὐθύς ἐν τῷ προομίῳ τούτῳ πρὸς κοινὴν ἀπάντησιν ἡμῶν παραμυθίαν, ὅτι ὁ διὰ θραχέων ἐκτεθειμένος παρ' ἡμῶν βίος τοῦ ἀγαθοῦ τούτου ἀνδρός, τοῦ δοκιμητάτου τούτου καθηγητοῦ, τοῦ φιλοπάτριδος τούτου πολίτου θέλει εἶσθαι ἱκανὴ μαρτυρία ὅτι καὶ ἔζησε τῷ Κυρίῳ, καὶ ἀπέθανε τῷ Κυρίῳ, καὶ ὅλως τοῦ Κυρίου ἐστίν.

Ἐγεννήθη ὁ αἰδιμὸς Νικόλαος Χορτάκης τῷ τελευταίῳ ἔτει τῆς παρελθούσης ἑκατονταετηρίδος ἐν Σμύρῃ, τῇ πρωτεύουσῃ τῆς Ἰωνίας, ἐκ γονέων ἐντίμων καὶ εὐσεβῶν, ὧν κύριον καὶ πρώτιστον μέλημα ἦτο νὰ δώσωσιν εἰς τούτον τὸν υἱὸν αὐτῶν τὴν πρέπουσαν ἀνατροφὴν καὶ ἐκπαίδευσιν. Νοὸς οὐζύτης, ἀκνὸς ἐπιμέλειαι, σεμνότης χαρακτήρος καὶ ἠθῶν χρηστότης ἦσαν, ὡς ὁμολογεῖται, τὰ λαμπρὰ προτερήματα, τὰ καθωραϊζόντα τὴν νεανικὴν τοῦ Νικολάου ἡλικίαν. Διακούσας δὲ τῶν ἐγκυκλίων μαθημάτων ἐν τῷ φιλολογικῷ τῆς Σμύρνης γυμνασίῳ, τῷ φημιζομένῳ τότε μάλιστα διὰ τοὺς ἐν αὐτῷ περικλεισθεὶς καὶ ἀειμνήστους τοῦ ἔθνους ἡμῶν ἐκείνους διδασκάλους, Κωνσταντῖνον λέγω τὸν Οἰκονόμον καὶ Κωνσταντῖνον τὸν Κούμαν, καὶ διδασχθεὶς ὑπὸ τούτων τὴν ἑλληνικὴν σοφίαν ἐκ τῶν συγγραμμάτων τῶν ἀθανάτων ἡμῶν προγόνων, φύσει ὦν φιλομαθὴς καὶ τελειότερας ὁρεγόμενος παιδείας, συναπῆλθε μετὰ τοῦ Κούμαν, ἐραγείσης τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως, ἐν ἔτει 1821, εἰς Βιένναν τῆς Αὐστρίας, ἔνθα μετὰ πολλῆς τῆς ἐπιμελείας ἐπεδοθῆ εἰς τὴν τῆς γερμανικῆς γλώσσης ἐκμάθησιν. Ἐγκρατὴς δὲ ταύτης γενόμενος, μετέβη μετὰ ἑνιαυτὸν εἰς τὴν βορειοτέραν Γερμανίαν, σκοπὸν προθέμενος νὰ ἀφιέρωσιν ἑαυτὸν εἰς τὴν σπουδὴν περὶ τὴν φιλάνθρωπον ἰατρικὴν ἐπιστήμην, ἣν καὶ ἐξεδιδάχθη ἀκρῶσάμενος τῶν τότε διασημοτέρων καθηγητῶν ἐν τοῖς πανεπιστημίοις τῆς Ἐιδελβέργης, τῆς Βόννης, τῆς Λιψίας καὶ τοῦ Βερολίνου. Εὐδοκίμως δὲ περάνας ταύτης τῆς σπουδῆς αὐτοῦ τὸ στάδιον, οὐκέτι ἀνεχόμενος νὰ μένη ἀσυμπελὴς εἰς τὴν κοινὴν πατρίδα Ἑλλάδα, ἣτις, τότε μόλις ἀπαλλαγείσα τοῦ αἱματηροῦ πολέμου, ἔμελλε διὰ τῆς ἔμφρονος τοῦ ἀειμνήστου Ἰωάννου Καποδιστρίου κυβερνήσεως νὰ ἀνακύψῃ καὶ ἀναλάβῃ δυνάμεις εἰς τὴν ἀποκατάστασιν ἑαυτῆς ἐν τῇ αὐτονομίᾳ, εὐθύς σπεύδει

ὁ Νικόλαος Χορτάκης περὶ τὸ τέλος τοῦ ἔτους 1827, κατὰ μῆνα νοεμβρίου, εἰς τὴν ποθεινὴν αὐτῷ Ἑλλάδα, προφέρει αὐτῇ μετὰ πάσης προθυμίας τὴν ἐκυτοῦ ὑπηρεσίαν, καὶ στρατιωτικὸς ἰατρὸς ἀποδεικνύεται τῆς δευτέρας χιλιαρχίας ὑπὸ τῷ αἰδιμῷ στρατάρχῃ Δημητρίῳ τῷ Ἰψηλάντῃ ἐπὶ τῆς τούτου κατὰ τὴν ἀνατολικὴν Ἑλλάδα ἐκστρατείας. Μετὰ πόσου δὲ ζήλου ὁ μακαρίτης Νικόλαος ἐξεπλήρωσε τὰ τοῦ ἰατρικοῦ αὐτοῦ ἐπαγγέλματος καθήκοντα κατὰ τὴν ὑπηρεσίαν ταύτην, ἀκνὸς παρέχων τὴν ἐκ τῆς ἐπιστήμης αὐτοῦ βοήθειαν εἰς τοὺς νοσοῦντας στρατιώτας, οὐδὲ τῆς ἀναπαύσεως οὐδὲ τῆς υγείας αὐτοῦ φειδόμενος, μάρτυς διατρανῶν τούτο ἔστω τὸ δεινὸν τοῦ ἀσθματος νόσημα, ὅπερ ἔπαθε μὲν ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ ἐκείνῃ ἕνεκα τῶν πολλῶν κακουχιῶν, εἰς ἃς ἠναγκάζετο νὰ ἐκτιθῆται ἐν καιροῖς ἀνωμαλοῖς, εἶχε δ' ἔκτοτε κακὸν καὶ ὀδυνηρὸν σύντροφον παραμείναντα αὐτῷ ἐπὶ τριάκοντα ἐξ ἔτη, ἕως οὗ, τέλος, καὶ θανατηφόρος ὑπ' αὐτοῦ κατεβλήθη. Ἄλλ' ὅσον σφοδρότερον κατεπονεῖτο ὁ αἰδιμὸς ὑπὸ τοῦ ἀνιάτου τούτου νοσήματος, τοσοῦτον εὐχεστοτέραν εἶχε τὴν συνείδησιν τῆς τοῦ καθήκοντος πρὸς τὴν πατρίδα ἐκπληρώσεως, καὶ τὴν κοινὴν πάντων ἐφείλετο συμπάθειαν ταύτην πρὸς αὐτὴν ἀποδεικνύμενος καὶ ὁ νῦν παρ' ἡμῖν ἐνταῦθα παρεπιδημῶν ἀξίος καθόλου γόνος τῆς ἐνδοξοῦ τῶν Ἰψηλάντων γενεᾶς πρίγκηψ Γρηγόριος Ἰψηλάντης, ὁ εὐγενῶς γινώσκων νὰ ἐκτιμᾷ πάντας τοὺς ὑπὸ τῷ θεῷ αὐτοῦ Δημητρίῳ ὑπηρετήσαντας, ἐπεσκέλετο τὸν μακαρίτην κατὰ τὰς τελευταίας ταύτας τῆς ζωῆς αὐτοῦ ἡμέρας.

Μετὰ τὸ πέρας τῆς ἐκστρατείας ἐκείνης, ἐν ἔτει 1830, ὁ Χορτάκης, προσβεβλημένος ὦν, ὡς εἶπομεν, τὴν υγείαν, τούτου δ' ἕνεκεν ἀδυνατῶν τοῦ λοιποῦ νὰ ὑπηρετῇ τῇ πατρίδι ὡς ἰατρὸς, παραιτεῖται ἀπὸ τῆς ἐν τῷ στρατιωτικῷ θέσεως, καὶ μεταβαίνει εἰς τὴν γεννησασαν αὐτὸν Σμύρνην, ποθήσας νὰ ἴδῃ τοὺς ἐν αὐτῇ συγγενεῖς αὐτοῦ καὶ οἰκείους. Ἄλλ' ἐν τοσοῦτῳ συνιστωμένων ἐν τῇ ἐλευθερίᾳ Ἑλλάδι τῶν ἀναγκαίων σχολείων μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῶν πραγμάτων, καὶ τοῦ σοφοῦ ἐκείνου καὶ φιλοπάτριδος Γενναδίου ἰδρύοντος τὸ ἐν Αἰγίνῃ γυμνάσιον, προσκαλεῖται μετὰ ἐξάμνηνον ὁ αἰδιμὸς Χορτάκης ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως εἰς τὴν ἐν αὐτῷ καθηγητικὴν ἔδραν τῶν στοιχειωδῶν φιλοσοφικῶν μαθημάτων, ὧν τὴν διδασκαλίαν ἀναλαβὼν εὐθύς τότε ἐν Αἰγίνῃ, διετέλει καθηγητὴς αὐτῶν καὶ ἔπειτα ἐν Ἀθήναις, μετατεθέντος τοῦ γυμνασίου εἰς τὰ ἐνταῦθα ἐπὶ τῆς τοῦ Ὄθωνος ἀντιβασιλείας. Ὅτε δὲ κατὰ τὸ ἔτος 1853

διὰ τὴν πληθὺν τῶν ἐν τῷ ἐνὶ καὶ μόνῳ τούτῳ γυμνασίῳ σπου-
 दाζόντων μαθητῶν καὶ τὴν σκοπιμωτέραν αὐτῶν διδασκαλίαν
 ἐκρίθη ἀναγκαῖον νὰ ἰθρυθῆ ἐν τῇ πρωτεύουσῃ καὶ δευτέρου
 γυμνάσιον, τοῦ δευτέρου τούτου γυμνασίου τὴν διεύθυνσιν ἐπα-
 ξίως ἀνατίθειν ἢ Κυβέρνησις εἰς τὸν ἡμέτερον Χορτάκη. Μετὰ
 πόσης δὲ ἀφοσιώσεως ἦτο ὁ αἰδίδμος παραδεδομένος ὑπὲρ τρια-
 κονταετίαν εἰς τὴν ἀκριβῆ τῶν σπουδαίων τῆς διδασκαλίας
 καθηκόντων ἐπιπλήρωσιν· μετὰ πόσης στοργῆς, μετὰ πόσης
 δικαιοσύνης καὶ ὡς καθηγητῆς καὶ ὡς γυμνασιάρχης ἐφέρετο
 πρὸς τοὺς πολλοὺς αὐτοῦ μαθητὰς, πατρικῶς αὐτοὺς νοουθετῶν
 καὶ συμβουλευῶν καὶ εἰς τὰ καλὰ καὶ χρηστὰ παρακελευόμε-
 νος, ἐγὼ μὲν θελω σιωπήσει, ἀντ' ἐμοῦ δὲ θέλουσι λαλήσει οἱ
 τε πολυάριθμοι χρηματίσαντες ἄλλοτε μαθηταὶ αὐτοῦ, καὶ οἱ
 μέχρι τῆς χθὲς καὶ προχθὲς μαθητεύσαντες παρ' αὐτῷ τεμνοὶ
 οὔτοι νεανίαι, οἵτινες καὶ δικαίως σήμερον λυποῦνται καὶ πεν-
 θοῦσι διὰ τὴν τοιοῦτου διδασκάλου στέτησιν. Ἀντ' ἐμοῦ θέλει
 λαλήσει τὸ ἐπίσημον τοῦ ὑπουργοῦ τῆς παιδείας ἔγγραφο, ὅπερ
 ἔλαβεν ὁ αἰδίδμος, ὅτ' ἐν ἔτει 1859 ἔγεινε δ-κτῆ ἡ αἰτήθεϊσα
 ὑπ' αὐτοῦ ἀπόλυσις ἀπὸ τῆς γυμνασιαρχίας, ἧς τὸ βᾶρος οὐκέτι
 ἐδύνατο νὰ βαστάξῃ διὰ τὸ ὁσημέραι δεινούμενον αὐτοῦ νό-
 σημα. «Συγχαίρω ὑμῖν, κύριε καθηγητὰ», λέγει πρὸς αὐτὸν ὁ
 τότε ὑπουργὸς κύριος Θεοφύλλος Ζαΐης, «συγχαίρω ὑμῖν,
 »ὅτι διὰ τε τῆς πολυχρόνιου διδασκαλίας σας καὶ διὰ τῆς ἐπι-
 νέπτῃ ἤδη ἔτη μετ' ἀόκνου ζήλου καὶ ἐξ-διασμένης ἰκανότητος
 νέπιτυχοῦς γυμνασιακῆς διευθύσεως ἀπεκτήσατε ἀναντιρρήτα
 ὑδικαιώματα ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ τοῦ ὑπουργείου τῆς παιδείας. . .
 »Ἐύχομαι δὲ ἀπὸ καρδίας ἵνα διδάσκο-τες ἐπὶ πλείστον ἔτι
 »χρόνον ἐν τῷ παρ' ὑμῶν τοσοῦτον ἐπιτυχῶς διευθυνθέντι
 »ἐκπαιδευτηρίῳ, ἐφ' ὅσον αἱ δυνάμεις ὑμῶν ἐπιτρέπουσι
 »τοῦτο, μένητε τοῖς νεωτέροις τὴν ἡλικίαν παραδείγμα
 »τῆς εἰς τὰ ἱερά τοῦ καθηγητοῦ καὶ γυμνασιάρχου καθή-
 »κοντα ἀπειριόριστου ἀφοσιώσεως» Ἰδοὺ δικαιοτάτη ἀποδιδο-
 μένη διὰ τοῦ ἐγγράφου τούτου ἰκανοποίησις εἰς τὸν ἀκραίφῃ
 ζῆλον ἀνδρός, ὅστις, καὶ πάσχω, μετὰ πολλῆς τῆς εὐσυνει-
 δησίας ἐξετέλει τὸ ἐπιτραπὲν αὐτῷ ἐμβριθὲς τῆς διδασκαλίας
 λειτούργημα ἰδοὺ ἢ κοινῇ πρὸς αὐτὸν ἀνομολογουμένη εὐγνω-
 μοσύνη. Ἄλλ' ὁ αἰδίδμος Χορτάκης δὲν εἶναι μόνον διὰ τὴν
 ἀπὸ καθέδρας πολυχρόνιον διδασκαλίαν αὐτοῦ ἄξιός τῆς τοῦ
 ἔθνους εὐγνωμοσύνης, ἀλλὰ προσέτι καὶ διὰ τὴν συγγραφὴν καὶ
 ἔκδοσιν δύο μεθοδικωτάτων πονημάτων αὐτοῦ, τῆς τε φυσικῆς

γεωγραφίας καὶ τῆς ἀνθρωπολογίας καὶ ψυχολογίας, ἅτινα
 καὶ εἰς τὰ ἔξω τῆς Ἑλλάδος γυμνάσια εἰσαχθέντα, πολλοὺς
 τῶν φιλομαθῶν παιδῶν ἐσόφισαν.

Ἐκ τοῦ ἐταστικοῦ τούτου ἐλέμματος, ὅπερ ἐρρίψαμεν ἐπὶ
 τὸν βίον τοῦ Νικολάου Χορτάκη, ἐβεβαιώθητε, δὲν ἀμφισβᾶλλω,
 ἀγαπητοί, καὶ μάλιστα οἱ μὴ εἰδότες, ἐβεβαιώθητε, λέγω, περὶ
 ὧν εἴπομεν ἐν τῷ προοιμίῳ, ὅτι ὁ αἰδίδμος τῷ ὄντι ἔζησε τῷ
 Κυρίῳ, ἀσκήσας ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ ἐξ ὅλης ψυχῆς καὶ καρ-
 δίας τὰ ἔργα τοῦ Κυρίου. Ναι, τὰ ἔργα τῆς ἀγάπης πρὸς τὸν
 πλησίον εἰργάσατο ἀενδότως ἐν τῇ ζωῇ, κατὰ μὲν τὴν νεαράν
 αὐτοῦ ἡλικίαν φροντίσας νὰ γείνη κάτοχος γνώσεων καὶ ἐπι-
 στημῶν, δι' ὧν ἐδύνατο νὰ ὤφελῃ τὴν πατρίδα, ἐν δὲ τῇ
 ἀνδρικῇ καταναλώσας ἅπαντα τὸν ἐαυτοῦ βίον εἰς τὴν διδα-
 σκαλίαν τῆς νεολαίας, τὸν μὲν νοῦν αὐτῆς δικρωτίζων, τὴν δὲ
 καρδίαν διαπλάσων καὶ τὰ ἦθη μεταρρυθμίζων, καὶ ἀσφαλέ-
 στατα ποδηγετῶν αὐτὴν, ὅπως ἀναδειχθῆ ἀνταξία τῶν χρη-
 στῶν τῆς πατρίδος ἐλπίδων. Ναι, τὰ ἔργα τῆς ἀγάπης εἰργά-
 σατο καὶ διὰ τῶν ἄλλων χριστιανικῶν αὐτοῦ ἀρετῶν, τῆς εὐ-
 σεβείας, τῆς δικαιοσύνης, τῆς ἐλεημοσύνης, καὶ ἐν τῷ βίῳ αὐτοῦ
 τὴν πρὸς τὸν πλησίον εὐποιαν ἐπέδιωξε πάντοτε, μιμούμε-
 νος, ὡς ὀφειλομέν πάντες οἱ ἀληθεῖς χριστιανοί, τὸν ἐπὶ γῆς
 βίον τοῦ θεανθρώπου Σωτῆρος ἡμῶν καὶ Κυρίου, *θεοφιλέτην*
εὐεργετῶν (α). Οὐχὶ δὲ μόνον ἔζησε τῷ Κυρίῳ ἐν τῇ πίστει
 καὶ τοῖς ἔργοις αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ ἀπέθατε τῷ Κυρίῳ· διότι τῷ
 Κυρίῳ παρέδωκε τὸ μακάριον αὐτοῦ πνεῦμα, μικρὸν πρὸ τοῦ
 θανάτου ἐν κατανώξει καὶ συντριβῇ καρδίας μετανοήσας διὰ τὰ
 ἴδια παραπτώματα, καὶ τὸ πανάχραντον σῶμα καὶ αἶμα τοῦ
 Κυρίου λαβὼν εἰς ἐφόδιον τῆς αἰωνίου ζωῆς καὶ εἰς ἀρραβῶνα
 τῆς μελλούσης μακαριότητος, καὶ οὕτως ἑαυτὸν κτήμα ὅλων
 παραδούς τῷ Κυρίῳ.

Ἡμεῖς δὲ νῦν, μέλλοντες νὰ ἀποδώσωμεν τὸ φθαρτὸν σκῆ-
 νος τοῦ Νικολάου Χορτάκη εἰς τὴν κοινὴν πάντων ἡμῶν μητέρα
 γῆν, δεῦτε ὑψώσωμεν εἰς τὸν οὐρανὸν χεῖρας ἰκετίδας καὶ δεη-
 θῶμεν ὑπὲρ μακαρίας τῆς ψυχῆς αὐτοῦ ἀναπαύσεως· Σὺ, πολυέ-
 λε Κύριε, ὁ μόνος ἐκτὸς ἁμαρτίας ὑπάρχων, διὰ τὴν ἀνεύκασόν
 σου πρὸς τὸ ἀνθρώπινον γένος φιλάνθρωπιαν, εὐχαῖς καὶ δεήσεσι
 τῶν σεβασμιωτάτων ἀρχιερέων σου καὶ παντὸς τοῦ συμπαρι-

σταμένου ένταύθα ιεροῦ σου κλήρου, σὺ συγχώρησον, εἴ τι ὁ
δοῦλός σου οὗτος Νικόλαος ὡς ἀνθρώπος ἐπιλημέλησεν ἐν τῷ
κόσμῳ· σὺ πρόσδεξαι τὴν ψυχὴν αὐτοῦ καὶ ἀνάπαυσον αὐτὴν
μετὰ τῶν δικαίων, ἵνα, ὑπὲρ ὧν ἐμὸς ἦν ἐνταύθα εἰς δόξαν
τοῦ ὀνόματός σου, λάβῃ πλουσίαν τὴν ἀναπόδοσιν ἐν τῇ ἀτε-
λευτήῳ μακαριότητι· ὅτι σοὶ ἔκτισε, σοὶ ἀπέβαρε καὶ σοῦ
ἐστίν· Αἰωνία σου ἡ μνήμη, ἀείμνηστε Νικόλαε.

ΔΙΑΦΟΡΑ

Τὰ περὶ γεωργικῆς ἐταιρίας.

Μετὰ τῆς μεγαλειτέρας ἡμῶν θλίψεως ἀναγγέλλομεν, ὅτι ἡ
Ἔθνοσυνέλευσις διελύθη, χωρὶς νὰ συζητηθῇ τὸ ὑποβληθὲν αὐτῇ
ψήφισμα πρὸς παραχώρησιν τῶν ἀναγκαιούτων τῇ ἐταιρίᾳ
ἐθνικῶν γηπέδων. Γλυκεία τις ἐλπίς, ὅτι εἶναι ἀδύνατον ἐπὶ
τέλους ἡ Ἔθνοσυνέλευσις νὰ μὴ ἐπιληφθῇ τῆς συζητήσεως τοι-
ούτου κοινωφελούς ἔργου, ἀνεχαίτισε τὴν ἐπιτροπὴν τοῦ νὰ
συγκαλέσῃ τὰ μέλη τῆς γεωργικῆς ἐταιρίας, ἵνα δώσῃ λόγον
τῶν ἄχρι τοῦδε πράξεών της. Ἀλλὰ τὴν γλυκείαν ταύτην ἐλ-
πίδα ἐματαιώσε δυστυχῶς ἡ διάλυσις τῆς Ἔθνοσυνελεύσεως·
τοῦτο δὲ πλείοτερον παντός ἄλλου ἐλύπησε τὴν ἐπιτροπὴν τῆς
γεωργικῆς ἐταιρίας, καὶ κατὰ τοσοῦτον μάλλον, καθ' ὅσον οἱ
μὴ γινώσκοντες ἐκ τοῦ πλησίον τὰ ἐν Ἑλλάδι ἐνδέχεται ἴσως
νὰ μεμφθῶσι τὴν ἐπιτροπὴν ἐπὶ ἀδρανείᾳ· διότι φυσικῶς εἶναι
ἀδύνατον νὰ πιστεύσῃ τις ὅτι οἱ πληρεξούσιοι τοῦ ἔθνους ἀπη-
ξίωσαν νὰ ἐπιληφθῶσι τοιοῦτου σπουδαίου ἔργου, ἢ ὅτι ἡ Κυ-
βέρνησις δὲν ἐπροστάτευσεν ἀρκούντως αὐτὸ, ἐπισήμως ράλιστα
προστατευόμενον ἤδη ὑπὸ τῆς Α. Μ. Ὅσα δριμύως καὶ ἀν συν-
αισθάνηται τὴν ἀδικον ταύτην μομφὴν ὁ συντάκτης τῆς Μελίσ-
σης, ὅστις καὶ μέλος τῆς ἐπιτροπῆς τῆς γεωργικῆς ἐταιρίας εἶ-
ναι, καὶ πρωτοβουλίαν τινὰ εἶχεν εἰς τὴν σύστασιν αὐτῆς, το-
σοῦτω καὶ ἀγογγύστως τὴν δέχεται καθ' ὀλοκληρίαν αὐτὸς καὶ
μόνος, ἀρκεῖ μόνον νὰ μὴ ἀποδοθῇ ἡ μομφὴ αὕτη οὔτε εἰς τὴν
ὀλομέλειαν ἢ τὴν πλειονοψηφίαν τῆς Ἔθνοσυνελεύσεως, οὔτε
εἰς τὴν ἀδιαφορίαν τοῦ ἔθνους, οὔτε εἰς ἀμέλειάν τινα πάντων
τῶν μελῶν τῆς Κυβερνήσεως. Ἐπὶ ὀλιγίστων ἄλλων ζητημάτων

ἡ ὀλομέλεια σχεδὸν τῆς Ἔθνοσυνελεύσεως παρέσχε τόσον εὐμενῆ
προσοχὴν, ὅσον ἐπὶ τοῦ ζητήματος τῆς γεωργικῆς ἐταιρίας καὶ
οὐδὲν ἴσως ἄλλο ἄκουσμα ἤκουσε τοσοῦτον εὐχαρίστως τὸ ἔθνος
μετὰ τὴν μεταπολίτευσιν, ὅσον ἤκουσε τὴν σύστασιν γεωργι-
κῆς ἐταιρίας, δοθεὶς τὸ γραφεῖόν μας ἐπιστολῶν συγχαρητηρίων
διὰ τὴν πρωτοβουλίαν, ἣν μᾶς ἀποδίδουσί τινες πρὸς σύστασιν
αὐτῆς· καὶ εἰς ὀλίγα ἄλλα ζητήματα εἰεῖξε τοσαύτην σπουδὴν
ἡ Κυβέρνησις, ὅσην ἔδειξεν εἰς τὸν καταρτισμὸν τοῦ ὑποβληθέν-
τος εἰς τὴν Ἔθνοσυνέλευσιν ψηφίσματος πρὸς παραχώρησιν τῶν
αἰτηθέντων ἐθνικῶν γηπέδων· ἀλλ' ὅμως οὔτε τὰ γήπεδα παρε-
χωρήθησαν, οὔτε ἡ ἐταιρία καταρτίσθη εἰσέτι ἐντελῶς, ἵνα ἐπι-
ληφθῇ τῶν ἐργασιῶν της· ὅσον δὲ βέβαιον εἶναι τοῦτο, τοσοῦ-
τον ἀναντιρρήτον εἶναι, ὅτι καὶ ἡ ἐπιτροπὴ τῆς ἐταιρίας οὐδὲν
ἠμέλησε καὶ οὐδενὸς ἐφείσθη πρὸς εὐδωσίωιν τοῦ ἔργου· συμβαί-
νουσιν ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ πράγματα τινὰ, τῶν ὁποίων δὲν δύ-
ναταί τις νὰ ἐξηγήσῃ τὰ αἷτια, οὔτε εὐχόμεθα νὰ εὐρεθῶμεν
εἰς τὴν ἀνάγκην τῆς ἐξηγήσεως αὐτῶν· ἕνεκα λοιπὸν τοιούτων
δυσεξηγήτων αἰτίων δὲν ἐπελήφθη εἰσέτι τῶν ἔργων της καὶ ἡ
γεωργικὴ ἐταιρία, οὐχ ἦττον ὅμως θὰ ἐπιληφθῇ ΑΦΕΥΚΤΩΣ,
διότι τοιαύτης ὑπαρχούσης παρ' ὀλοκληρίου τοῦ ἔθνους εὐμενοῦς δια-
θέσεως ὑπὲρ τῆς γεωργικῆς ἐταιρίας, τοιαύτης ἀξιοθεήσεως ταύ-
της προστασίας παρὰ τῆς Α. Μ. καὶ τοιαύτης δεξιότητος τῆς
Κυβερνήσεως σπουδῆς πρὸς παραχώρησιν τῶν ἀναγκαιούτων
γηπέδων, οὐδεμίαν ἀνθρώπινος δύναμις, φρονούμεν, εἶναι ἱκανὴ ν'
ἀναχαιτίσῃ τὰς προόδους τῆς ἐταιρίας. Ἐν μιᾷ τῶν προσεχῶν
Κυρακῶν ἡ ἐπιτροπὴ θὰ συγκαλέσῃ τὰ μέλη τῆς γεωργικῆς
ἐταιρίας, ἵνα δώσῃ λόγον τῶν ἄχρι τοῦδε πράξεών της.

— Πρὸς καταρτισμὸν τοῦ Ἀλφαβητικοῦ πίνακος καὶ ἵνα μὴ
κατακερματίσωμεν σπουδαίαν ὕλην, ἠναγκάσθημεν καὶ ταύτην
τὴν φορὰν οὐχὶ μόνον δύο φυλλάδια νὰ ἐκδώσωμεν ὁμοῦ, ἀλλὰ
νὰ προσθέσωμεν καὶ τινὰς σελίδας, ἵνα ἐπαρκέσωμεν. Αἰτοῦντες
συγγώμην καὶ διὰ τὴν παρατυπίαν ταύτην, ὑποσχόμεθα τοῦ
λοιποῦ νὰ εἰμεθα ἀκριβέστεροι εἰς τὰς ὑποσχέσεις μας.

ΠΙΝΑΞ ΑΛΦΑΒΗΤΙΚΟΣ.

Τῶν ἐν τῷ πρώτῳ τόμῳ περιεχομένων Κυρίων ὀνομάτων καὶ πραγματειῶν.

A.

Ἀγγελία περὶ ἐκδόσεως τῆς Μερίσσης τῶν Ἀθηνῶν	Σελίς 7
Γεωργικῆς ἐφημερίδος ὑπὸ Ἡλιοπούλου	281
Πολιτικῆς οἰκονομίας ὑπὸ Κα- νελοπούλου καὶ Σκαλιδου	258
Φυσικῆς ἱστορίας τοῦ ἀνδρὸς καὶ τῆς γυναικὸς ὑπὸ Λεων. Ἀννίνου.	285
Ἀγγλίας γεωργικὰ συστήματα ὑπὸ Φωστηροπούλου.	516
Ἀγροκήπια, περὶ συστάσεως παραδειγματικῶν ἀγρο- κηπίων	346
Ἀγροκήπια πρακτικὰ ὑπὸ Παπαρρήγοπούλου	534
Ἀγροτικὴ οἰκονομία ἐν Ὀλλάδᾳ ὑπὸ Σ. Σωτηροπού- λου	299, 389
Ἀγῶν γεωργικὸς ἐν Μελοῦν	399
Ἀθῆναι, περὶ πλευστῆς διώρυγος ἐκ Πειραιῶς εἰς Ἀθήνας ὑπὸ Φ.	124
Ἄκροτελευταῖοι ὄρισμοὶ Γεωργικῆς ἐταιρίας	340
Ἀλβανάκης ἰατρός	48
Ἄλφειός ποταμός	196
Ἀνατολή, τὰ πλήθη τῆς ἀνατολῆς	15
» περὶ τοῦ μέλλοντος τῆς ἀνατολῆς	84
Ἀνατροφή, περὶ φυσικῆς καὶ ἠθικῆς ἀνατροφῆς καὶ ἐκπαιδεύσεως τῆς νηπιακῆς ἡλικίας τῶν ἀνατο- λικῶν λαῶν	145
Ἄττικῆ, περὶ τῶν ἐν τῇ Ἄττικῇ ποτίμων καὶ πο- τιστικῶν δάτων	63
Ἄττικῆ, περὶ τῶν ἐν τῇ Ἄττικῇ ὑδάτων, ὑπόμνημα πρῶτον	433
Ἀρεταῖος, χειρουργικὴ παρ' Ἑλλήσιν	190
Ἀρχαιολογικά, περὶ ἀρχαιολογικῶν τινῶν ἀντικει- μένων, εὐρεθέντων ἐν τοῖς οἰκοπέδοις τοῦ Ανασα- σίου Γούδα	90
Ἀφιέρωσις τοῦ πρώτου τόμου τῆς Μερίσσης Ἀθη-	

Σελίς

ἄν εἰς τὴν Α. Μ. τὸν Βασιλέα τῶν Ἑλλήνων	5
Ἀχελῷος ποταμός	196
B.	
Βάλανοι τῆς Ἑλλάδος ὑπὸ Ἀσλεβοῦδ	240
Βαλταζῆς Ἐπαμινώνδας μέγας εὐεργέτης τῆς Γεωρ- γικῆς ἐταιρίας	373
Βαμβάκιον τῆς Ἑλλάδος ὑπὸ Ἀσλεβοῦδ	239
Βάμβαξ, περὶ τῆς ἐκ τοῦ βάμβακος εἰσαγωγῆς χρη- μάτων	425
Βάμβαξ, περὶ καλλιέργειας τοῦ βάμβακος ἐν Ἑλλάδι	555
Βασιλικὸν Διάτ. περὶ συστάσεως Γεωργ. ἐταιρίας	342
Βασιλικὸν Διάταγμα περὶ συς. φιλελεήμονος, ἐταιρίας	509
Βιβλία, περὶ κοινωφελῶν βιβλίων	352
Βίος, περὶ τοῦ εἶδους τοῦ βίου	23
Βούλγαρης ὑπουργὸς τῶν Ἑσωτερικῶν, ἔκφρασις εὐα- ρεσκείας τοῦ ὑπουργ. πρὸς τὸν συντ. τῆς Μερίσσης	11
Βουραϊκὸς ποταμός	196
Βραβεῖα γεωργικὰ, περὶ ἀπονομῆς αὐτῶν	850
Βρεφοκτόνος διάρροια	36
Γ.	
Γαλάτζι, ἐπιστολὴ ἐκ Γαλατζίου	248
Γεωργία τῆς Ἑλλάδος ὑπὸ Ἀσλεβοῦδ	235
Γεωργικὰ συστήματα Ἀγγλίας ὑπὸ Φωστηροπούλου.	516
Γεωργικὴ περὶ συστάσεως γεωργικῆς ἐταιρίας	362
Γεωργικὴ ἐταιρία, καταστατικὸν αὐτῆς	337
» ἐφημερίς, περὶ ἐκδόσεως αὐτῆς ὑπὸ Ἀσημ. Ἡλιοπούλου	281
Γεωργικὴ ἐφημερίς ὑπὸ τῆς Γεωργικῆς ἐταιρίας	334
Γεωργικὸν σχολεῖον ἐν Πεταλιδίῳ	476
Γῆ, περὶ καλλιέργειας τῆς γῆς	32
Γιαννούλας χειμερινὰ ὕδατα	74
Γιουάνον, περὶ κόπρου Γιουάνου ὑπὸ Ι. Δραγοῦμη	334
Γονιμότης, περὶ γονιμότητος τῶν ἀνατολικῶν λαῶν.	16
Γούδας πρὸς τὴν ἔθνοσυνέλευσιν	53
Γραμματεὺς περὶ γραμματέως τῆς Γεωργ. ἐταιρίας	362
Γρενιέρος. Ἡ Ἑλλάς κατὰ τὸ 1863, ἡ μάλλον εἰπεῖν συκοφαντία κατὰ τῆς Ἑλλ. ὑπὸ Γρενιέρου.	151
Δ.	
Δασονομικὴ, περὶ Ἰμητείου δασονομ. ἐταιρίας	501

	Σελίς
Δασοποιία, περί δασοποιίας υπόμνημα τρίτον	482
Δασοποιία, περί αναγκαστικῆς δασοποιίας	199
Δάσος, περί δασῶν υπόμνημα τρίτον	482
Δενδροφυτεία, περί δενδροφυτείας	52
Δημόσια ἔργα ὑπὸ Ἀσλεβοῦδ	225
Δημόσιοι γαίαι	225
Δημόσιαι γαίαι καλλιεργούμεναι	225
Αἰαγωνισμοὶ γεωργικοὶ	348
Δημόσιοι γαίαι καλλιεργούμεναι	506
Διάταγμα Βασιλικόν, περί συστάσεως κεντρικῆς Γεωργικῆς ἑταιρίας ἐν Ἀθήναις	312
Διάταγμα Βασιλικόν, περί συστ. ἐλεήμονος ἑταιρίας	509
Διάρροια βρεφοκτόνος	36
Διοικήσεις, περί διοικήσεως τῆς Γεωργικῆς ἑταιρίας	360
Διώρυξ, περί πλευστῆς διώρυκος ἐκ τοῦ Πειραιῶς	117
Ἐκ τοῦ Φαλήρου εἰς τὰς Ἀθήνας ὑπὸ Φ	124
Δραχούμης, περί τῆς κόπρου Γκουάνου	335
E.	
Ἐγγίσι φορολογία ὑπὸ Σ. Σωτηροπούλου	409
Ἐγκύκλιος τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν πρὸς τοὺς Προξένους	144
Ἔθνος Ἑλληνικόν, περί τῶν κατ' αὐτοῦ ἀδίκων μομφῶν καὶ αἰτιάσεων	468
Ἔθνοσυνελευσις, εὐαρέσκεια αὐτῆς, ἐκφρασθεῖσαι εἰς τὸν συντάκτην τῆς Μελίσσης Ἀθηνῶν	8,473
Ἔθνοσυνελευσις, περί τῶν κατ' αὐτῆς ἀδίκων μομφῶν	408
Ἐθνικὴ ἑταιρία ἐπὶ τῆς καλλιεργείας τοῦ βάμβακος	555
Ἐθνικὸν χρέος περί πληρωμῆς αὐτοῦ ἐν Ἑλλάδι	447
Ἐκθέσεις, περί Γεωργ. ἐκθέσεων καὶ συναγωνισμῶν	348
Ἐξέτασις, περί εξέτασεως τῆς σταφυλῆς	377
Ἐλαιῶνες Ἑλλάδος ὑπὸ Ἀσλεβοῦδ	237
Ἐλατήρια, περί τῶν ἐλατηρίων, τῶν ἐπαγγελλομένων τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ὕλικῆς εὐημερίας τῆς Ἑλλάδος	215
Ἐλεγκτῆς, περί ἐλεγκτοῦ καὶ ταμίου τῆς Γεωργικῆς ἑταιρίας	362
Ἐλεήμων ἑταιρία, περί συστάσεως αὐτῆς	507
Ἑλλάς μεγάλη, ἡ Σικελία καὶ οἱ ἐν αὐτῇ Ἕλληνες	15
Ἑλν Π ντινά	34
Ἐνδερμικὴ χρῆσις κινίνης	42

Ἐνέργεια, περί τῆς ἐνεργείας τῶν σταφυλῶν ἐπὶ τῆς φυματώδους φθίσεως	280
Ἐπίλογος	39
Ἐπιμονή	39
Ἐπιστολὴ Γούδα πρὸς τὴν Β. ἐν Ἀθήναις ἔθνοσυνελευσιν τῶν Ἑλλήνων	62
Ἐπιστολὴ τοῦ αὐτοῦ πρὸς τὸν πρόεδρον τοῦ διοικητικοῦ συμβουλίου ὄρφα ἀτροφείου Χατζῆ Κώσα	143
Ἐπιστολὴ Μαντζαβίνου πρὸς τὸν Α. Γούδαν	143
» Νεγρεπάντε πρὸς τὸν συντ. τῆς Μελίσσης	474
Ἔργα δημόσια ἐν Ἑλλάδι ὑπὸ Ἀσλεβοῦδ	225
Ἐρυσίπελας, περί ἐπιτυχούς θεραπ. τῶν ἐρυσιπελάτων	417
Ἐρευναι, περί τῶν αἰτιῶν τῆς μὴ αὐξήσεως τοῦ πληθυσμοῦ ἐν τῇ Ἀνατολῇ	13
Ἑταιρία, περί τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀνατ. ἑταιρίας (σχέδ)	112
Ἑταιρία, περί σχηματισμοῦ μετοχικῆς ἑταιρίας πρὸς εὑρεσιν ὑδάτων ἐν τῇ Ἀττικῇ	205
Ἑταιρία, περί τῆς ἐν Ἀθήναις κεντρ. Γεωργ. ἑταιρίας	338
Ἑταιρία, περί τοπικῶν Γεωργικῶν ἑταιριῶν	354
Ἑταιρία, περί ἐλεήμονος ἑταιρίας	507
Ἑτάγγελο, Ἐμμανουὴλ, περί κρίσεων τοῦ ἀνθρώπου	415
Εὐλογία, περί εὐλογίας καὶ Νομοϊατρῶν	87,93
Εὐμορφόπουλος, περί καταργήσεως τελωνείων	412
Εὐχαριστήριον Βούλγαρη ὑπουργοῦ τῶν Ἐσωτερικῶν	11
» πρὸς τὸν Α. Γούδαν	12
» Κουτσικάρη Δημάρχου πρὸς τὸν αὐτόν	12
» Μεσσηνέζη, Προέδρου τῆς Ἐθνοσυνελεύσεως ὁμοίως	10,473
» Ι. Σούτσου, προέδρου τοῦ δημοτ. συμβουλίου Ἀθηναίων ὁμοίως	12
Ἐφημερίς, ἀγγελία περί ἐκδόσεως Γεωργικῆς ἐφημερίδος ὑπὸ Ἀσημ. Ἡλιοπούλου	281
Ἐφημερίς Γεωργικῆς ἑταιρίας	352
Z.	
Ζαχαροποιεῖον, περί τῶν αἰτιῶν τῆς μὴ ἐπιτυχίας καὶ καταστροφῆς τοῦ ἐν Ἑλλάδι ζαχαροποιεῖου	107
H.	
Ἡθικὴ, περί φυσικῆς καὶ ἠθικῆς ἀνατροφῆς καὶ ἐκπαίδευσεως τῆς νηπιακῆς ἡλικίας	145

Ἡλικία περι φυσικῆς κλπ.	145
Ἡλιόπουλος Ἀσ. ἀγγελία περι ἐλθούσεως ἐφημερίδος.	281
Ἡριδανός ποταμός ἐν τῇ Ἀττικῇ παρά τῷ πολυτε.	63
χνεῖω (ιδε περι τῶν ἐν τῇ Ἀττικῇ ποτίμων καὶ ποτιστικῶν ὑδάτων)	63
Καὶ περι τῶν ἐν τῇ Ἀττικῇ ὑδάτων	440
Θ.	
Θαλάσσιος λιμὴν ἐν Ἀθήναις ὑπὸ Φ.	119
Θηλασμός, περι θηλασμοῦ ἐν γένε.	167
» ε. περι φυσικοῦ θηλασμοῦ	»
» α. περι τοῦ ἐπὶ μισθῷ θηλασμοῦ	176
» δ. περι τεχνικοῦ θηλασμοῦ	258
» β. περι τοῦ διὰ τῶν μαστῶν θήλεός τινος ζώου θηλασμοῦ	263
» γ. περι τοῦ μικτοῦ θηλασμοῦ ἅπαντα ὑπὸ Ε. Μπαλάνου	265
Θεραπεία, περι ἐπιτυχούς τινός θεραπείας διαλείποντος πυρετοῦ καὶ ραχιτισμοῦ	462
» περι ἐπιτυχούς τινός ἐμπειρικῆς θεραπείας τοῦ ἐρυσιπέλατος	417
» περι τῆς διὰ σταφυλῶν θεραπείας	372, 384
Ι.	
Ἰδέα, περι τῆς Μεγάλης ἰδέας	96
Ἰλισσός, ποταμός ἐν τῇ Ἀττικῇ	63
Ἰούλιος, τὰ κατὰ τὸν μῆνα Ἰούλιον ὑπὸ Κοσμίδου	540
Κ.	
Καθούρ, περι πολιτειογραφίας	416
Κακοήθης φλύκταινα, περι σκοπιμοτάτης θεραπείας αὐτῆς	329
Καλλιέργεια γῆς	32
» βάμβακος ἐν Ἑλλάδι	555
Καπνός τῆς Ἑλλάδος ὑπὸ Ἀσλεβοῦδ	239
Κατάλογος τῶν μελῶν καὶ εὐεργετῶν τῆς ἐν Ἀθήναις κεντρικῆς Γεωργικῆς ἐταιρίας	372, 479
Καταστατικὸν Γεωργικῆς ἐταιρίας	343
» φιλελεήμονος ἐταιρίας	509
Κηφισὸς ποταμός ἐν τῇ Ἀττικῇ	63
Ἰδὲ περι τῶν ἐν τῇ Ἀττικῇ ὑδάτων	440
Κινίνη θεῖκ. περι ἐνδερμικῆς χρήσεως τῆς κινίνης κατὰ τῶν διαλειπόντων πυρετῶν	41

Κινίνη θεῖκ. περι τῆς δι' ἀνατρίψεων ἐπιτυχούς καὶ ἀβλαβεστάτης χρήσεως τῆς κινίνης κατὰ τῶν διαλειπόντων πυρετῶν	48
Κοντογόνης, λόγος ἐπικλήδιος εἰς Χορτάκην ὑπὸ Κ.	561
Κοσμίδης περι εἰσαγωγῆς στάχυος εἰς τὸν λάρυγγα.	320
» περι ἐπιτ. ἐκβάσεως ρευματισμοῦ ἰσοτενοῦς	265
» περι τῶν ἐν Χίῳ κατὰ Ἰούλιον	540
Κόπρος, περι κόπρου Γκουάνου ὑπὸ Ι. Δραγοῦμα	334
Κουμπατῆς, περι τοῦ ἐν τῷ κτήματι αὐτοῦ δάσους	59, 503
Κουμουνοῦρος Ἀλέξανδρος ὑπουργός	452
Κουτσιάκης Ἐμμανουὴλ Δήμαρχος Ἀθηναίων	12
Κυβέρνησις, περι τῶν κατ' αὐτῆς ἀδίκων μομφῶν.	468
Κωπαῖς λιμνη, ἐκθεσις τῆς ἐπὶ τῶν οικονομικῶν ἐπιτροπῆς περι ἀποξηράσεως αὐτῆς	222
Κωπαῖς, περι ἀποξηρ. τῆς Κωπαίδος ὑπόμνημα β'.	446
Λ.	
Λατοῦρ Ἀσμωνδαῖος ἀρχισυντάκτης τῆς ἐν Πυρραῖσις ἰατρικῆς ἐνώσειος	45
Λειβάδεια, περι λειβ. κτηνοτροφίας καὶ δενδροφυτείας.	52
Λενορμάν (πατὴρ) τάφος αὐτοῦ παρά τὴν Ἀκαδημίαν.	51
Λενορμάν (υἱός) περι χαρακτῆρος τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ.	452
Λιμὴν θαλάσσιος ἐν Ἀθήναις ὑπὸ Φ.	119
Λιτζία, περι τῶν λιτζίων, ἧτοι θερμῶν ἰαματικῶν ὑδάτων τῆς ἐπαρχίας Κρήνης ὑπὸ Μαραθάκη	331
Μ.	
Μαραθάκης ἰατρός, περι ἰματ. ὑδάτων ἐν Λιτζίσις.	331
Μαντζαβίνος, ἐπ' ὀλῆ πρὸς τὸν συντ. τῆς Μελίσσης.	143
Μεγάλη ἰδέα, περι μεγάλης ἰδέας	96
Μέλλον Ἀνατολῆς, περι τοῦ Μέλλοντος τῆς Ἀνατ.	84
Μελλοῦν, περι τοῦ ἐν Μελλοῦν γεωργικοῦ ἀγῶνος	356, 399
Μελίσσα Ἀθηναίων, ἀγγελία αὐτῆς	7
Μέριμμα ἐφημερίς, περι νεκρολογίας Χορτάκη	561
Μεσσανηέτης Πρόεδρος τῆς Ἐθνοσυνελεύσεως	11, 473
Μέταξα, Ἑλλάδος ὑπὸ Ἀσλεβοῦδ	230
Μομφή, περι τῶν κατὰ τοῦ ἔθνους κλπ. ἀδίκων μομφῶν καὶ αἰτιάσεων	468
Μουσειόν, περι γεωργικοῦ μουτείου	356
Μπαλάνος Σ. περι θηλασμοῦ	119, 167, 176, 258
Μύλλερ, διάσημος ἀρχαιολόγος	51
Ν.	
Νεγρεπόντες Μενέλαος, ἐπιστολὴ αὐτοῦ	475

† Νεκρολογία Χορτάκη	Σελίς	561
• Νεογνά, περί στρόφων τῶν νεογνῶν		135
• Νόμος, περί νομοιάτρων καὶ εὐλογίας		86
†† Νόμος, περί τοῦ νόμου, τοῦ χρηγοῦντος προνόμιον ἐφευρέσεων		276
Ο.		
Ὄδοιπορικὸν Σιατοβριάνδου		79
Ὄδοποιία, τῆς Ἑλλάδος ὑπὸ Ἀσλεβοῦδ		131
Ὀικονομία ἀγροτικὴ ἐν Ὀλλάνδᾳ		299
† Ὀκνηρία, ὀκνηρίας ἀποτελέσματα		16
† Ὀλλάνδα, περί ἀγροτικῆς οἰκονομίας ἐν Ὀλλάνδᾳ		290
† Ὀλύμπιος, καθηγητὴς	48,562	
Ὄρισμοί, ἀκροτελεύτιοι ὀρισμοὶ τοῦ καταστατικοῦ τῆς γεωργικῆς ἐταιρίας		340
• Ὄρρος, περί καταλλήλου κατασκευῆς καὶ χρήσεως τοῦ ὄρρου τοῦ γάλακτος		131
Ὀύροποσία, περί ούροποσίας ἐν Σιαθῶ		88
Π.		
† Παιδεία, περί παιδείας ὑπὸ Σταθάκη		416
Πάμισος, ποταμὸς		196
Παπαρρήγοπούλου (Κ. Ι.), περί γεωργικῆς τραπεζῆς καὶ πρακτικῶν ἀγροικητίων		534
Παυλίδης (Σπυρ.) περί λειθαδίων καὶ δενδροφυτείας	60,503	
Πειραιεύς, περί πλευστῆς διώρυγος ἐκ τοῦ Πειραιῶς εἰς Ἀθήνας ὑπὸ Φ.		124
Περιουσία, περί περιουσίας τῆς γεωργικῆς ἐταιρίας		358
Πεταλίδιον, περί συνοικισμοῦ ἐν Πεταλιδίῳ		476
Πετρούπολις, ἐπιστολὴ ἐκ Πετρούπολεως		249
Πηνιὸς, ποταμὸς		196
† Πολίτευμα, περί πολιτεύματος ἐν γένει		17
» τῶν Ἠνωμένων Πολιτειῶν		18
» τοῦ Μεξικῶ		18
» τῆς ἀρχαίας Σπάρτης		19
» τῶν ἀρχαίων Ἀθηνῶν		20
Πολιτειογραφία, περί πολιτειογραφίας ὑπὸ Καβούρ		416
Πόντος Εὔξεινος, περί τῶν ἐν αὐτῷ ἑλλ. ἀποικιῶν		15
Πότιμα ὕδατα, περί ποτίμων καὶ ποτισ. ὑδάτων		64
Πρακτικὰ ἀγροικητῆρια ὑπὸ Παπαρρήγοπούλου		534
Πρόεδρος, τῆς Ἐθνοσυν. πρὸς τὸν Συντ. τῆς Μελίσης	11,473	
» τῆς γεωργικῆς ἐταιρίας		360
» τοῦ δημοτ. συμβ. Ἀθην. πρὸς τὸν Συντ.		12

	Σελίς	
Ρ.		
Ραῖνχόλδ, περί ἐκδόσεως Ἰπποκράτους		142
† Ραχιτισμὸς		462
† Ρευματισμὸς ὄξυς ὑπὸ Κ. Κοσμίδου		268
Σ.		
† Σκέψεις, περί Ἑλλάδος ὑπὸ Χαλκιοπούλου		190
Σκοπὸς, περί σκοποῦ τῆς γεωργικῆς ἐταιρίας		342
† Σμύρνη, περί αἰτίων τῆς μὴ αὐξήσεως τοῦ πληθυσμοῦ αὐτῆς		13
Σούτσος (Ι. Γ.) πρόεδρος δημοτ. συμβουλ. Ἀθηνῶν		12
Σπερχεῖος, ποταμὸς		196
† Σταθάκης, περί παιδείας		416
Στατιστικαὶ παρατηρήσεις ὑπὸ Σπηλιοτάκη		507
• Σταφυλαί, περί τῆς διὰ σταφυλῶν θεραπείας		374
† Στάχυς, εἰσαγωγή στάχυος εἰς τὸν λάρυγγα καὶ εὐτυχῆς ἐκβάσις αὐτοῦ ὑπὸ Κ. Κοσμίδου		320
• Στρόφος, περὶ στρόφων τῶν νεογνῶν		134
Στυμφαλὶς λίμνη		196
Σῦκα, περί σύκων Ἑλλάδος ὑπὸ Ἀσλεβοῦδ		239
Συμβούλιον, περί διοικητ. συμβ. τῆς γεωργ. ἐταιρ. Συνδρομῆ, περί συνδρομῶν τῆς γεωργ. ἐταιρίας ..		362
† Συνεταιρισμὸς, περί συνεταιρισμοῦ κτλ.		342
Συνέλευσις γεωργικῆς ἐταιρίας		97
† Συνεδρίασις Ἐθνοσυνελεύσεως. ἔκφρασις εὐαρεσκείας αὐτῆς κατὰ τὴν συνεδρίασιν		364
Συνοικισμὸς Πεταλιδίου	11,473	
Συζητήματα γεωργικὰ ἐν Ἀγγλίᾳ ὑπὸ Φωστηροπούλου		476
Σχέδιον, περί σχεδίου ψηφίσματος, παραχωροῦντος κτήματά τινα ἔθνικα εἰς τὴν γεωργ. ἐταιρίαν ..		516
Σχμήθ, ἀρχικηπουρὸς τῆς Α. Μ.		367
		435
Τ.		
Ταμίας, περί ταμίου καὶ ἐλεγκτοῦ τῆς γεωργ. ἐταιρ.		362
• Τασσὼ ἰατρὸς ἐν Σμύρνῃ, περί ἐγγύσεων κινίνης ..		42
Τελώνια, περί καταργήσεως τελωνείων ὑπὸ Εὐμορφ.		412
• Τέτανος, περί ἐπιτυχοῦς ἐκδόσεως τετάνου ρευματικού ὑπὸ Κ. Κοσμίδου		268
Τοπικαὶ γεωργικαὶ ἐταιρίαι		354
† Τοῦρκος, δυνατὸς ἢ μέγας ὡς Τοῦρκος		14
Τράπεζα γεωργικὴ ὑπὸ Παπαρρήγοπούλου		534
Τριγωνίς λίμνη		196
Υ.		
Υδατα, περί ποτιστικῶν καὶ ποτίμων ὑδάτων		63

	Σελίς
» περὶ εὐρέσεως ὑδάτων ἐν τῇ Ἀιτικῇ	138
» περὶ μετασχηματισμοῦ τοῦ ὕδατος εἰς πλου- τον καὶ τοῦ χουσοῦ πολυτιμότερον	193
» περὶ ὑδάτων τῆς Κωπαίδος	453
Ἰδροθήκη, περὶ ἰδροθηκῶν ἐν Ἀλγερία καὶ Ἰσπανία	210
» περὶ ἰδροθήκης ἐν Ἰλισσῶ	444
Ἰμηττεῖος, περὶ ἰμηττείου δασνομικῆς ἐταιρίας	501
Ἰμητὸς, περὶ τοῦ ὅτι ἄλλοτε ἦτο κατάφυτος	67
Ἰπόμνημα α'. περὶ τῶν ἐν τῇ Ἀιτικῇ ὑδάτων	434
» β'. περὶ ἀποξήρανσεως τῆς Κωπαίδος καὶ πληρωμῆς τοῦ ἐθνικοῦ χρέους	446
» γ'. περὶ δασῶν καὶ δασοποιίας	482
Ἰπομονή, ἐν τῇ ἰπομονῇ καὶ ἐπιμονῇ τὰ πάντα κτιῶνται	39
Ἰπουργεῖον Ἐξωτερικῶν πρὸς τοὺς προξένους	144
Φ.	
Φάληρον, περὶ πλευστῆς διώρυγος ἀπὸ Φαλήρου	124
Φενεὸς ποταμὸς	196
Φλύκταινα, περὶ ἐμπειρικῆς μὲν, ἀλλὰ σκοπιμοτάτης θεραπείας τῆς κακοήθους φλυκταίνης	329
Φρολογία, περὶ ἐγγ. φορολ. ἐν Ἑλλάδι ὑπὸ Σωτηρ.	408
Φυσικὴ, περὶ φυσικῆς καὶ ἠθικῆς ἀνατροφῆς καὶ ἐκ- παιδεύσεως τῆς νηπιακῆς ἡλικίας	145
Φωσφῆρόπουλος, περὶ γεωργικῶν συστημάτων Ἀγγλίας	516
» περὶ γεωργικοῦ ἀγῶνος ἐν Μελοῦν	399
» περὶ θαλασσίου λιμένος ἐν Ἀθήναις	119
» περὶ νόμου, χρηρηγοῦντος προνόμια ἐ- φευρέσεων	187
Χ.	
Χαλκιόπουλος, Σκέψεις περὶ Ἑλλάδος	190
Χαμηλαὶ γαῖαι, περὶ ἀγροτικῆς οἰκονομίας ἐν Ὀλ- λάνδῃ ὑπὸ Σ. Σωτηροπούλου	299, 325
Χαρακτήρ Ἑλλήνων ὑπὸ Λενορμάν	252
Χατζόπουλος Ἀνέστης, δένδροφυτεία αὐτοῦ	59
Χειρουργικὴ, περὶ χειρουργικῆς ἐλλ. ὑπὸ Ἀρεταίου	190
Χίος, τὰ κατὰ μῆνα Ἰούλιον ἐν Χίῳ ὑπὸ Κοσμίδου	540
Χολέρα, περὶ σποραδικῆς χολέρας	325
Χρέος, περὶ πληρωμῆς τοῦ ἐθνικοῦ χρέους ὑπόμν. β'	446
Ψ.	
Ψήφισμα, περὶ καθυποβλήθέντος εἰς τὴν Ἐθνοσυνέ- λευσιν ψήφισματος	366
Ψυχικόν, κτῆμα Παυλίδου	60, 503